

Ar rokraksta tiesībām

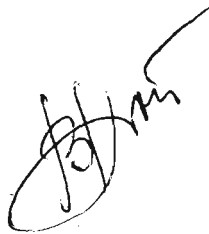
Baiba SPORĀNE

INFORMACIONĀLAS MACĪBSISTĒMAS SINTEZE

13.00.01 - Pedagogijas teorija un vēsture

D i s e r t ā c i j a

pedagogijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai.

Zinātniskā vadītāja
pedagogijas zinātņu
doktores profesore
A.ŠPONA

Rīga - 1990

SATURS

IEVADS	4
I. INFORMACIONĀLAS MĀCĪBSISTĒMAS SINTĒZES	
PRIEKŠNOTEIKUMI	19
I.1. Sabiedrības informatizācijas priekšnoteikumi	19
I.2. Personība, tās kultūra un zināšanas kā pamats informacionālas sabiedrības veidošanā	34
I.3. Izglītība kā specifiska cilvēku darbības nozare un nacionālās valodas zīmju sistēmas izpētes nepieciešamība	56
I.4. Bibliotēkas vieta sabiedrības informati- zācijā	73
II. MĀCĪBSISTĒMAS MATEMĀTISKĀ MODEĻĒŠANA (infor- macionālais aspekts	83
II.1. Uzdevuma nostādne	83
II.2. Apmācāmās sistēmas komunikantu prasību kopas attēlojums valodas normā	88
II.2.1. Valodas (teksta) zīmju sistēmas matemātiskais modelis	88
II.2.1.1. Valodas zīmju sistēmas komponenti	89
II.2.1.1.1. Attieksmes starp valodas zīmju sistēmas komponentiem	93
II.2.1.1.2. Valodas zīmju sistēmas hierarhiskie semiotiskie līmeņi	95

II. 2.1.3. Valodas zīmju sistēmas relācijas	
līmeņi	95
II.2.1.4. Valodas zīmju sistēmas lingvistisko	
kategoriju strukturalizācija	98
II.2.1.4.1. Bāzes semiotiskās kategorijas	
Ref-līmenī	100
II.2.1.4.2. Bāzes semiotiskās kategorijas	
Sem-līmenī	105
II.2.1.4.3. Bāzes semiotiskās kategorijas	
Synt-līmenī	107
II.2.1.4.4. Bāzes semiotiskās kategorijas	
Lex-līmenī	108
II.2.1.5. Valodas zīmju sistēmas pragmatiskais	
līmenis (Prag-līmenis)	111
II.2.2. Komunikāciju pragmatiskā modelēšana	117
II.2.2.1. Pragmatika referentā līmenī	117
II.2.2.2. Anketēšanas rezultāti	134
II.2.2.3. Pragmatika Sem-līmenī	139
II.2.2.4. Koordinētās semantikas metode	142
Secinājumi	146
Izmantotās literatūras saraksts	153
Pielikumi	165

IEVADS

Latvijas Republikai, iekļaujoties pasaules informatizācijas procesos, aktuālas kļūst informācijas tehniskā un saturiskā nodrošinājuma problēmas. Populārs ir uzskats, ka stāvokli informatizācijas jomā sarežģī mūsu rūpniecības nespēja saražot nepieciešamos informātikas līdzekļus. Nenoniecīnot informātikas līdzekļu lomu, jāuzsver, ka informatizācijas procesu attīstību Latvijas Republikas sabiedriskajā un ekonomiskajā dzīvē nenosaka un neizšķir tehniskie līdzekļi: kaut arī to nepietiek, tomēr pat esošo iespējas nav izsmeltas zināšanu nepietiekamās strukturalizācijas dēļ.

Sabiedrības informatizācijas process, ko izraisījusi trešā zinātniski tehniskā revolūcija, saistīts ar visu veidu zināšanu strukturalizāciju un šo zināšanu pieejamības nodrošināšanu.

Pedagoģijas zinātnes pamatkategorijas "zināšanas" strukturalizācija balstās uz divām pamatatziņām: pirmkārt, visa zināšanu sistēma ir hierarhiski sakārtojama, otrkārt, šī sakārtošana jāveic saskaņā ar zināšanu sistēmas evolūciju, i.e. izstrādājot dabiskās klasifikācijas shēmas.

Prasību ieviest zināšanu klasifikācijā dabiskās klasifikācijas shēmas savukārt nosaka Gausa vismazākās pretdarbības (vai piepūles) princips, kura variācijas ir sekojošas:

Dž.Cipfa vismazākās piepūles princips valodā: katrā valodā izveidojas tādi izteiksmes līdzekļi, kas samazina līdz minimumam (minimizē) piepūli zināšanu vienību pārraidē;

kognitoloģijā: jēdzienu sistēma attēlo reālo pasauli, un

tās hierarhiskais sakārtojums maksimizē zināšanu uzkrāšanos atmiņā un minimizē kognitīvo piepūli;

mācībsistēmu sintēzē: zināšanu sistēmiska sakārtošana konkrētās cilvēku darbības sistēmas ietvaros minimizē piepūli šo zināšanu uztverē un izmantošanā (ievadīšanā komunikācijās).

Informacionālas sabiedrības pastāvēšanas priekšnoteikums ir intensificēta sociālā informacionālā vide, kuras nosacījums ir sekojošs - no tehniskā nodrošinājuma pilnveidošanas nedrīkst atpalikt zināšanu izpētes, grupēšanas un klasifikācijas procesi, kas savukārt nodrošina tādu zināšanu bāzu izveidi, kurās attēlojas* zinātniskie un praktiskie konkrētu cilvēku darbības jomu sasniegumi republikā un pasaulē.

Zināšanu sakārtojumam jāpilda divas funkcijas: pirmkārt, aktīvi jāveido zināšanu un informācijas sociālais pieprasījums (apmācības funkcija), un, otrkārt, jānodrošina šī pieprasījuma kompleksa informacionālā apmierināšana (pragmatiskā funkcija). Abas šīs funkcijas var realizēties tad, ja sakārtotas zināšanas veido informacionālās mācībsistēmas struktūras bāzi.

Sabiedrības informatizācija ir centrālais, virzošais faktors civilizācijas attīstībā, trešās zinātniski tehniskās revolūcijas sekas. Pasaule (sabiedrība) attīstās, balstoties uz cilvēku atmiņu un zināšanām. Pasaules pieredze rāda, ka informacionālas sabiedrības veidošanos un attīstību nosaka apgūtās un komunikācijās ievadītās zināšanas. Tehniskiem līdzekļiem ir nosacīti pakārtota vai pat bremzējoša loma, ja to attīstība nav saskaņota ar zināšanu struktūrām, informacionālā un ling-

* Attiecībā uz datu, faktu, zināšanu bāzēm pieņemts "parādās", "fiksējas" vietā lietot vārdu "attēlojas".

vistiskā nodrošinājuma iespējām un metodēm. Zināšanu strukturalizēšanai veidojami zināšanu analīzes centri zināšanu (datu) bāzu sintēzei atsevišķās cilvēku darbības jomās.

Šādu centru uzdevums, pirmkārt, ir savākt un sakārtot zināšanas konkrētās cilvēku darbības jomās referentā līmenī nacionālajā valodā. Pēc zināšanu pārstrādes logosā (konkrētā zinātniski praktiskā cilvēku darbības laukā) var uzsākt ESM izmantošanu.

Otrkārt, zināšanu analīzes centriem jāizstrādā konkrētās cilvēku darbības sistēmas valodas norma un tā arī jāaizpilda, i.e. jārada informacionālo procesu lingvistiskais nodrošinājums. Terminu bāzu sintēze nav atdalāma no valodas (teksta) zīmju sistēmas izpētes referenta, semantiskā, sintakses un leksiskā semiotiskos līmeņos tieši konkrētās cilvēku darbības sfērās. Pretējā gadījumā būs vērojama nobīde uz citām cilvēku darbības sistēmām.

Treškārt, centriem padziļināti jāanalizē konkrētās nozares komunikantu prasību kopa un tā jāuzslāpo zināšanu bāzes struktūrai. Tikai tādā gadījumā iespējama aktuālās informācijas ievadīšana komunikācijās ar informacionālās mācībsistēmas starpniecību.

Informacionālas sabiedrības izveidošana nav iedomājama bez kultūras sociālās lomas, tās vispārcilvēciskās vērtības apzināšanās. Sabiedriskās attīstības, darbības procesi pakļaujami cilvēka interesēm. Valstij jānodrošina kultūras aprites garantijas, jo tieši katra atsevišķa cilvēka kultūras līmenis noteiks tās demokratizācijas pakāpi un nodrošinās attīstības perspektīvu.

Sabiedrības attīstība nav iespējama bez kultūras attīstī-

bas, bet tai savukārt nepieciešama personības primaritāte un izglītības sistēmas attīstība nepārtrauktās izglītības formās, par pamatu izmantojot sakārtotu zināšanu bāzes informacionālā mācībsistēmā. Bez kultūras nav personības, nav arī sabiedrības attīstības, bet kultūra sākas ar informāciju, resp. izglītību kā zināšanu translētāju, pārmantošanas nodrošinātāju, tātad kultūras nesēju un personības kultūras pamatu veidotāju. Šajā nolūkā nodrošināmas ķēdes (sistēmas)

personība - nepārtrauktā izglītība - kultūra -
informācija - zināšanas - nepārtrauktā izglītība -
kultūra - personība

nepārtraukta mijiedarbība un attīstība. Nepieciešams izveidot tādu nodrošinājumu zināšanu apguves informacionālās mācībsistēmas veidā, lai šī sistēma darbotos gan nodrošinājuma, gan atgriezeniski - ierosinošā režīmā, veicot zināšanu nepārtrauktu izplatību laikā un telpā. Šajā nolūkā izstrādājams zināšanu (datu) bāzes (sakārtotu zināšanu) principiālais modelis, kas būtu izmantojams iepriekšminētās sistēmas nodrošināšanai, pirmajā vietā izvirzot sakārtotas zināšanu bāzes izstrādi kultūrā.

Disertācijā aplūkotā problēmsituācija veidojusies, pastāvot pretrunai starp personības informacionālajām (zināšanu) vajadzībām un iespējām tās apmierināt. Trūkstot šīm iespējām, personība (informācijas aspektā - komunikanti) netiek nodrošināta ar aktuālo informāciju.

Problēmas aktualitāti nosakā nepieciešamība aktivizēt pedagoģisko procesu nepārtrauktās izglītības ieviešanas apstākļos un strukturalizēt pedagoģisko kategoriju "zināšanas" sabiedrības informatizācijas procesā. Problēmas aktualitāte aplūkojama trīs aspektos. Pirmais. Visaptveroša informatizācija kā sistēmiskas domāšanas priekšnoteikums. Informacionāla sabiedrība nodrošina intensīvu ekonomikas attīstību, demokratizē politisko dzīvi, paceļ jaunā inte-

lektuālā līmenī zinātņi, izglītību, kultūru, tāpēc jāveic visu cilvēka darbības sistēmu informatizācija republikā. Tas prasa gan tehniskos līdzekļus, gan (pirmkārt!) teorētisko un konceptuālo pamatojumu. Latvijas vārds un sakari pasaulē, kā arī iekšējā attīstība būs atkarīgi nevis no kompjūteru skaita uz vienu iedzīvotāju, bet no tā, cik intensīvi latviešu valoda funkcionēs automatizētā režīmā visās cilvēku darbības sfērās. Otrais. Izglītība vienmēr būtiski ietekmējusi katras personības attīstību un kopumā sabiedrības attīstību. Tādēļ izglītībai Latvijā, kā tas jau noticis attīstītajās pasaules valstīs, jāklūst nepārtrauktai - katram sabiedrības loceklim dodama iespēja iegūt un pilnveidot izglītību arī pēc augstākās izglītības apgūšanas, visas viņa dzīves laikā. Nepārtrauktā izglītība šodienas pasaules kultūras aprītē bez informatizācijas nav iespējama, tādēļ tā jau sākotnēji veidojama kā informacionāla sistēma. Trešais. Informacionālas mācībsistēmas pamatā liekama latviešu valoda kā informacionāla valoda. Lai latviešu valoda funkcionētu kā informacionāla valoda, tā jāizpēta kā valodas (tekstu) zīmju sistēma atbilstoši visos četros semiotikas līmeņos (referentā, semantiskā, sintakses un leksiskā), jāastāda valodas norma un jāatklāj komunikantu un valodas normas mijiedarbība.

Tātad stāvokļa analīze ļauj izdarīt secinājumu, ka nepieciešams izveidot informacionālu mācībsistēmu uz sakārtotu zināšanu bāzes kultūrā automatizētā režīmā, lai radītu iespējas optimizēt pedagogisko procesu, apgūt zināšanu sistēmu latviešu valodā.

Ilggadīga pieredze rāda, ka šo uzdevumu nevar atrisināt ar

pierastajiem bibliogrāfiskās informācijas paņēmieniem, jo tie sniedz sekundāro informāciju par dokumentiem, bet neļauj tieši iegūt zināšanas un izprast to savstarpējās sakarības.

Aplūkojamās problēmas atsevišķiem aspektiem disertāciju pētījumos pedagogijā pieskaras V.N.Maksimova, aplūkojot starppriekšmetu sakarus kā sistēmisku saskardisciplīnu objektu, izdalot sociāli pedagogisko, filozofisko, psihologisko, metodisko, saturiski informacionālo un kibernetisko aspektu, kā arī V.V.Zibens, analizējot filozofijas un fizikas savstarpējās saites augstskolā, un M.I.Mahmutovs, izstrādājot vispārīgās un profesionālās izglītības savstarpējo saistību trīs līmeņus. Konkrētu zināšanu nozaru sakārtojamības problēma nav risināta.

Informatizācijas procesu attīstību analizē J.Borzovs, A.I.Mihailovs, R.S.Giļarevskis, J.A.Šreiders, A.D.Ursuls, K.Litins, J.Oherins, A.I.Černijs, Dž.Elti, M.Kumbss, A.A.Vasenkovs, D.M.Gvišiani, L.P.Zavjalovs, V.A.Iļganajeva, I.L.Razņicins, J.B.Koidans, P.V.Ņesterovs, A.I.Rakitovs, E.L.Šapiro, V.Kuncs (W.Kuntz), Č.Praiss (Price Ch.). Šie autori galvenokārt pievēršas informatizācijas procesam kā pasaules attīstības objektīvai nepieciešamībai, tās attīstībai no informātikas viedokļa. Informatizācijas pedagogiskie, lingvistiskie un zināšanu sakārtojamības aspekti netiek skarti.

Valoda kā informatizācijas pamats aplūkota J.A.Šingarajeva, M.Minska, B.R.Geinza (B.R.Gaines), N.G.Zalceva, V.F.Ļopova, I.B.Šterna, L.S.Kozačkova, D.Šelova, R.G.Plotrovska, J.A.Solovjova pētījumos. Tajos izstrādāti vispārīgie principi, nepiemērojot tos konkrētai cilvēku darbības sistēmai. Šie atzinumi izmantoti disertācijā izstrādātā mācību sistēmas modeļa izvei-

dē, piemērojot tos zināšanu bāzes izveidei kultūrā latviešu valodā.

Kategorija "kultūra" literatūrā interpretēta aptuveni 360 dažādās variācijās (V.Avotiņš, M.Čaklais, R.Kūlis, P.Laķis, I.Lehmusa, V.Nollendorfs, A.Rubenis, I.Ziedonis, M.K.Mamardašvili, J.B.Koidans, E.L.Šapiro, F.Maklups (F.Machlup), U.Mensfilds (U.Mansfield) u.c.). Disertācijā izmantota būtiskākā visu šo interpretāciju atziņa - kultūra ir personības izveides pamats. Personības primaritātes atzišana izvirzīja pētījumu pamatā tieši kultūru kā cilvēku darbības sistēmu un kultūras apgūšanu ar informacionālas mācībsistēmas starpniecību.

Pētījumi par informacionālo sistēmu uzbūvi un darbību disertācijās galvenokārt veikti no bibliogrāfiskā viedokļa (Z.-O. Atkočjunene, L.K.Sagitova, J.M.Šiškova, T.S.Popova), analizējot bibliogrāfiskās informācijas sistēmas un bibliogrāfisko bāzu izveides problēmas, absolūti neskarot sakārtotu zināšanu bāzu radīšanu automatizētā režīmā kādā konkrētā cilvēku darbības sistēmā un nesaistot to ar lietotāju informacionālo vajadzību izpēti. Līdzīgi jautājumi risināti arī autores līdzšinējās publikācijās, pētot kultūras informācijas sistēmu Latvijas Republikā. Diemžēl ļoti minimāli pētīts jautājums par bibliotēkas vietu informatizācijas procesos un bibliotēku kā pedagogisku iestādi. Var minēt J.N.Stoļarova, N.J.Ļjuļinas un V.I.Terešina darbus.

Zināšanu funkcionēšanu sabiedrībā pētījuši J.K.Babanskis, M.K.Mamardašvili, P.A.Račkovs, A.I.Mihailovs, A.I.Černijs, R.S.Giļarevskis, M.Polani, L.P.Zavjalovs, E.L.Šapiro, J.A.Šreiders, A.D.Ursuls, A.I.Rakitovs, T.A.Iļjina, V.L.Saunders (W.L.Saunders), A.I.Repo (A.Y.Repo), Č.Praiss (Price Ch.), V.Kuncs

(W.Kuntz), uzsverot to lomu personības izveidē un informatizācijas procesos, aplūkojot zināšanas un kultūru kā savstarpēji nesaraunami saistītas parādības. Pētījumos gan nav skarti sakārtotu zināšanu sistēmu izveides principi un metodes, bet tajos ietvertās atziņas izmantotas disertācijas izvirzīto problēmu risināšanā par mācībsistēmas izveidi.

Izglītības un nepārtrauktās izglītības problēmas mūsdienu sabiedrībā analizē A.Bērziņš, I.Iļjins, J.Borzovs, J.K.Babanski, A.P.Vladislavļevs, B.Saimons (B.Simon), A.H.Halsejs (A.H.Halsey), P.Bodjē (P.Bourdieu), J.I.Brunners (J.I.Brunner), S.Lurjē (S.Lourie), L.Altjusers (L.Althusser), I.Bērds (I.Bird), I.Flouids (I.Floud), K.J.Makgarrijs (K.J.MacGarry), V.L.Saunders (W.L.Saunders), polemizējot par to, vai izglītība spēj izmainīt sabiedrības attīstības gaitu, norādot uz nepārtrauktās izglītības absolūto nepieciešamību, lai personība varētu pastāvēt un attīstīties mūsdienu pasaulē. Pasaules zinātnieki pēta problēmas, kas saistītas ar izglītības attīstību informatizācijas apstākļos, padomju autori galvenokārt pievēršas nepārtrauktās izglītības koncepciju izstrādes nepieciešamībai un personības attīstības problēmām saistībā ar izziņas aktivitātes aspektiem. Šajā jomā pētījumus veic Z.F.Čehlova, D.A.Čeontjevs, A.N.Čeontjevs, G.I.Ščukina.

No teiktā izriet, ka līdz šim galvenokārt pētīti informatizācijas globālie procesi, valoda kā informācijas pamats vispārīgā aspektā, bibliogrāfiskās informācijas sistēmas, zināšanu funkcionēšana sabiedrībā, kultūra un izglītība kā personības pamats, bet nav aplūkota sakārtotu zināšanu ievadišana komunikācijās ar mācībsistēmas palīdzību konkrētās cilvēku dar-

bības nozarēs. Latvijā šādu pētījumu ir ārkārtīgi maz un publikācijas (J. Borzovs, J. Oherins, A. Bērziņš) ir populārzinātniska rakstura.

Latvijas Republikā uzsakta vairāku koncepciju izstrāde: nepārtrauktās izglītības ieviešana, informatizācijas procesu organizācija un kultūras attīstība. Šim procesam jābūt savstarpēji saistītam, un to iespējams panākt, izveidojot sakārtotu zināšanu bāzi latviešu valodā atsevišķās konkrētās cilvēku darbības sistēmās informacionālas mācībsistēmas veidā. Tādēļ disertācijai izvēlēta tēma "Informacionālas mācībsistēmas sintēze", kurā mēģināts, izmantojot mūsdienu atziņas kultūrā, izglītībā, informātikā un valodniecībā, radīt tādu mācībsistēmas modeli, kas dotu iespēju risināt personības informacionālās nodrošināšanas problēmas kultūras jomā un optimizēt pedagogisko procesu informatizācijas apstākļos.

Darbā pētīta zināšanu sistēma kultūrā un meklēta tās elementu sakārtojamas struktūra, kas balstās uz dabisko klasifikatoru shēmām, izmantojot vismazākās piepūles principa pastāvēšanu zināšanu novadīšanā līdz komunikantiem.

Pētījuma objekts ir informacionāla mācībsistēma.

Pētījuma priekšmets - personības informacionālās vajadzības un mācībsistēmas struktūra kultūrā.

Pētījuma mērķis - izveidot informacionālas mācībsistēmas modeli kultūras jomā, izstrādājot strukturalizētu zināšanu bāzi, kas būtu izmantojama mācībsistēmas darbībā.

Pētījuma uzdevumi:

- veikt informatizācijas, kultūras, zināšanu, izglītības kategoriju teorētisko analīzi;

- izveidot mācībsistēmas matemātisko modeli;
- piemērot izstrādāto modeli kulturā referentā un semantiska līmenī latviešu valodā;
- izstrādāt zināšanu klasifikatorus;
- izveidot kultūras terminologiskās bāzes modeļa fragmentu;
- izveidot tezaura modeļa fragmentu kulturā;
- noskaidrot komunikantu informacionālās vajadzības kulturā.

Pētījuma pamatā ir h i p o t ē z e, ka arī kultūras darbība balstās uz hierarhiski sakārtotām zināšanām, kas iedarbojas kā personības vajadzību nodrišinoša un ierosinoša sistēma, tādēļ iespējams sintezēt informacionālu mācībsistēmu kulturā latviešu valodā.

Pētījuma metodoloģiskais pamats: filozofiska atziņa par visu objektīvās pasaules parādību un procesu savstarpējo saistību, objektīvās pasaules atspoguļošanas domāšanas procesos, par jaunas parādības rašanos savstarpēju sakarību funkcionēšanas un mijiedarbības rezultātā, par kultūru kā apziņas formu (cilvēciskās eksistences formu) un negēnētiskās informācijas kopumu, par darbību kā sistēmu, par personības darbības apzinātu, pārveidojošu raksturu.

T ē o r ē t i s k a i s p a m a t s: izvirzītās problēmas risinājums filozofijā par kultūras kategoriju (M.K.Mamardašvili, A.Rubenis, R.Kūlis, S.Lasmane, Z.Mauriņa, T.Celms, P.Jurevičs), zināšanu kategoriju (P.A.Račkovs, D.Harvejs, M.K.Mamardašvili, I.K.Isajevs, Dž.Elti, M.Kumbss), informācijas kategoriju (R.S.Giļarevskis, R.G.Piotrovskis, J.A.Šrei-

ders, E.L.Šapiro, Č.Praiss (Price Ch.), B.R.Geinzs (B.R.Gaines), K.Litinens (K.Lyytinen) u.c.) un to tālāku izstrādi pedagogijā (V.D.Bespaļko, M.V.Demins, M.A.Kagans, M.Polani, A.P.Vladislavļevs, B.Saimons (B.Simon) u.c.).

Literatūras izstrādes līmenis ļauj aplūkot informatizāciju un zināšanu apgūšanu kultūrā kā mācīb sistēmu, tātad - veselumu ar savu struktūru, izveides principiem un valodniecisku bāzi, kuras funkcionēšanas rezultātā rodas jauns fenomens - informacionāla mācīb sistēma kultūrā latviešu valodā uz sakārtotu zināšanu bāzes.

Pētījuma pamatmetodes: 1) teorētiskās analīzes metodes - problēmas teorētiskā analīze un sintēze uz filozofiskās, pedagogiskās, psiholoģijas un informātikas literatūras bāzes, modelēšana un skalēšana; 2) empīriskās metodes - a) anketēšana, b) teksta iekšējās organizācijas tīkla modelēšanas metode (segmentēšana) teksta informativitātes noteikšanai, c) rezultātu kvantitatīvā un kvalitatīvā apstrāde (ranžēšana).

Konstatējošā eksperimenta (anketēšanas) bāze ir Latvijas Republikas kultūras speciālisti un darbinieki: 1) Republikāniskās Kultūras un mākslas informācijas sistēmas abonenti - kultūras speciālisti; 2) Kultūras darbinieku tehnikuma pedagogi; 3) Latvijas Mūzikas akadēmijas Kultūrizglītības darba fakultāte; 4) Rīgas pedagogiskās skolas pasniedzēji; 5) republikas klubu darba speciālisti; 6) republikas kultūras informācijas sistēmas bibliogrāfi; 7) zinātnisko bibliotēku vadītāji; 8) ciemu bibliotēku vadītāji; 9) Latvijas universitātes Kultūras darba fakultāte; 10) Latvijas universitātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas specialitātes 3. un 4.kursa klātienē studenti

un 4. un 5.kursa neklātienes studenti; 11) Latvijas universitātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedras pasniedzēji; 12) Latvijas Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas informācijas nodaļas darbinieki. Aptverti 358 komunikanti.

Teksta informativitātes noteikšanai izmantotas visas 1989. un 1990.gada publikācijas presē latviešu valodā (izņemums - viena 1988.gada publikācija) par kultūras jautājumiem. Grāmatu izdevumi par izvēlēto jautājumu šajā hronoloģiskajā periodā nav konstatēti. Dokumentu atlase pabeigta 1990.gada 1.oktobrī.

Pētījuma **n o v i t ā t e**: pragmatikas un tezaura sintēzes tehnoloģijas izstrāde latviešu valodā, balstoties uz valodas zīmju sistēmas matemātisko modeli. Izveidots terminu bāzes modelis kultūrā, piemērots informacionālas mācībsistēmas darbībai pedagogiskā procesa optimizācijā.

Pētījuma **t e o r ē t i s k ā n o z ī m e**:

- atklātas informacionālās mācībsistēmas īpatnības un sintēzes nosacījumi informatizācijas un nepārtrauktās izglītības ieviešanas procesā;
- izvirzīta un atrisināta pieaugušo izglītības pedagogiskā procesa aktivizācijas problēma informacionālas sabiedrības radīšanas apstākļos;
- veikta pedagogisko zinātņu kategorijas "zināšanas" strukturalizācija, izstrādājot zināšanu strukturalizācijas modeli un tehnoloģiju;
- izstrādāts apmācības valodas dalījums bāzes un konotatīvajā, un tās izmantošanas modelis zināšanu strukturalizācijā;
- izstrādāta zināšanu sistēmas strukturalizācijas tehnoloģija

kulturā latviešu valodā, piemērota funkcionēšanai automatizētā režīmā.

Praktiskā nozīme un rezultātu aprobācija: izstrādāts informacionālās mācībsistēmas matemātiskais struktūrmodelis kulturā, zināšanu klasifikatori, tezaura modelis kulturā latviešu valodā, kurus izmanto Kultūras un mākslas informācijas centrs, kas veic plašu pedagogisko (izglītības) darbību, izplatot kultūras zināšanas republikas speciālistu vidū.

Pētījuma rezultātus var izmantot augstskolu mācību procesā, sastādot atsevišķu mācību priekšmetu programmas un optimizējot mācību procesu, sagatavojot kultūras, informācijas, bibliogrāfijas un bibliotekzinātnes speciālistus.

Matemātiskā modeļa praktiskā aprobācija veikta, sintezējot zināšanu bāzes fragmentu pragmatikā referentā un semantiskā līmenī.

Par pētījuma iecerēm, norises gaitu un rezultātiem ziņots:

- 1) Latvijas universitātes 49. zinātniskajā konferencē 1990.gada februārī;
- 2) Viļņas universitātes rīkotajā republikāniskajā konferencē "Bibliotekāro, bibliogrāfisko un informācijas sistēmu pilnveidošanas ceļi republikā" 1988.gada novembrī;
- 3) Latvijas Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas informācijas nodaļas sanāksmē 1990.gada oktobrī;
- 4) Vissavienības kultūras informācijas darbinieku konferencē Maskavā, 1986.gada oktobrī;
- 5) I Republikāniskajā kultūras un mākslas informācijas

dienestu darbinieku sanāksmē Rīgā, 1984.gada janvārī;

6) II Republikāniskajā kultūras un mākslas informācijas dienestu darbinieku sanāksmē Rīgā, 1987.gada janvārī.

Izvirzīts a i z s t ā v ē š a n a i:

- mācībsistēmas sakārtojamības princips;
- zināšanu sakārtojamības princips kultūrā un tā realizācijas tehnoloģija;
- izstrādātā mācībsistēmas struktūra kultūras apgušanai un zināšanu klasifikatori:
 - zināšanu asimilējošais klasifikators;
 - zināšanu elementu tipu klasifikators (atkarībā no zināšanu integrācijas pakāpes);
 - zināšanu priekšmetiskās struktūras klasifikators (priekšmetu klasifikators kultūrā), kas atklāj klasifikācijas sistēmu kā daudzlīmeņu hierarhisku tematisko un jēdzienu sistēmu;
 - tezaurs (specifisks klasifikāciju "režģis"), kas definē valodas normas atbilstošo fokusu struktūru referentā līmenī.

Disertācijas s t r u k t ū r a.

Disertācija sastāv no divām pamatdaļām. To saturs īsumā ir sekojošs:

I daļa. Informacionālas mācībsistēmas sintēzes priekšnoteikumi:

sabiedrības attīstība iespējama tikai uz tās informatizācijas bāzes;

izglītība, kultūra un zināšanas ir informacionālās sabiedrības veidošanas pamats.

II daļa. Mācībsistēmas matemātiskā modelēšana (informa-

cionālais aspekts). Tajā veikta konceptuālā modeļa izstrāde (strukturalizēta zināšanu sistēma) un zināšanu struktūras sintēze, uzslāņojot uzkrātai zināšanu kopai komunikantu prasību kopu.

Lai aprobētu pragmatisko fokusu aizpildīšanas procedūras realizācijas iespējas, kā arī lai noskaidrotu reālo stāvokli kultūras zināšanu lietošanā un nepieciešamībā un vajadzību pēc atbilstošas mācībsistēmas izveides, anketēti kultūras darbinieki. Iegūtie rezultāti parāda, ka komunikanti ir vienpusēji un vāji nodrošināti ar sistemātiskām zināšanām kultūrā. Tāpēc ir nepieciešami izveidot tādu mācībsistēmu, kas daudzaspektu variantā nosedz maksimāli pilnīgu problēmlauku kultūrā.

I. INFORMACIONĀLAS MĀCĪBSISTĒMAS SINTĒZES PRIEKŠNOTEIKUMI

I.1. Sabiedrības informatizācijas priekšnoteikumi

Būtiskākā un svarīgākā sabiedrības īpatnība ir tās pašattīstība. Pašattīstības mehānisma pamatā ir process, kurā cilvēks aizvien dziļāk izzina apkārtējo pasauli un sevi šajā pasaulē. Rezultātā rodas zināšanas, kas ļauj cilvēcei radīt labvēlīgākus dzīves un evolūcijas apstākļus. "Cilvēks radija ap sevi mākslīgu vidi, kurai sākumā nodeva instrumenta funkcijas, pēc tam instrumentu un rīku darbinātāja funkcijas. Tagad pienācis laiks uzticēt daļu cilvēka vadošo funkciju mašīnām - robotiem" [75, 3.lpp.].

Cilvēces attīstības pieaugošais temps izvirzījis globālas problēmas sabiedrībā un dabā. Sabiedrības attīstības straujo pagriezienu punktos novērojamas būtiskas izmaiņas visās cilvēces dzīves sfērās.

Sabiedrības attīstība notiek objektīvi un nav regulējama piespiedu kārtā. Izmaiņu priekšnoteikumi veidojas pašā sabiedrībā, bet cilvēka psihologijai un izglītības līmenim nepieciešama sagatavotība pārmaiņu uztverei. Kardinālas izmaiņas vienā sfērā (arī informatizācijā) lemtas neveiksmei bez atbilstošas gatavības tās uzņemt arī citās jomās.

Jāpiekrīt P. Nešterovam, kas šo savstarpējo izmaiņu un sakarību saistību analizē, balstoties uz cilvēces zināšanu attīstības procesu no tā pirmsākumiem līdz mūsu dienām [75].

Cilvēka domāšana un valoda attīstījusies vienlaicīgi.

Tās parādījās pirmatnējās sabiedrības sākotnē. Pirmie apzināti izgatavotie darbarīki radīja nepieciešamību iegūto pieredzi nodot ciltšbrāļiem.

Pārejas posmā no pirmatnējās uz šķiru sabiedrību radās rakstība, jo preču maiņas attiecībās valoda vien nespēja būt par pilnvērtīgu un pietiekamu sazināšanās līdzekli. Rakstība kā cilvēka zināšanu fiksācijas zīmju sistēma ļāva ar grafisku elementu palīdzību fiksēt uz materiāliem nesējiem to, ko viņš agrāk izteica mutiski, un pavēra plašas sazināšanās iespējas. Mutiskās ziņas, izteiktas rakstveidā, ļāva izteikt un saglabāt sabiedrības intelektuālo bagātību, nodrošinot zināšanu saglabāšanu un translēšanu telpā un laikā. Bez tam zināšanu nesējus kļuva iespējams uzkrāt vienuviet - tā radās bibliotēkas - kolektīva, dažādos materiālos nesējos fiksēta cilvēces atmiņa.

Būtisku ietekmi uz zināšanu izplatīšanu atstāja papīra izgudrošana. Jaunās ēras sākumu iezīmē plašs zināšanu uzkrājums par pasauli, pilnveidots zināšanu fiksēšanas līdzeklis - rakstība, efektīvs zināšanu nesējs - papīrs.

Līdz 15.gadsimtam gan vēl nebija efektīvas zināšanu nesēju pavairošanas tehnoloģijas, taču J.Gūtenbergs 15.gadsimta vidū atrisināja šo jautājumu. Grāmatiespiešana nodrošināja zināšanu masveida izplatību, deva iespēju savākt visus iepriekšējo paaudžu domas sasniegumus un paātrināt zināšanu iegūšanas procesu. 15.gadsimtā cilvēks jau zināja samērā daudz par sevi un apkārtējo pasauli.

Ražošanas veidu maiņas rezultātā 20.gadsimta vidū cilvēce nonāk pie tāda attīstības stāvokļa, kad zinātne un zināšanas pieder pie ražošanas attīstības galvenajiem faktoriem. Paš-

reizējā cilvēces attīstības posma raksturīgākā iezīme ir zinātnes un ražošanas ciešā savstarpējā saistība. Turpinot P. Ņesterova domu, varam secināt, ka integrālo procesu un tendenču pastiprināšanās atvasināma no 1) zinātniski tehniskās revolūcijas padziļināšanās un 2) cilvēces civilizācijas pārejas jaunā kvalitatīvā stāvoklī - informacionālā sabiedrībā. Šī sabiedrība būs dibināta uz jaunām informacionālām tehnoloģijām un tehniskiem līdzekļiem, kas pavērs iespējas zināšanas automatizēti pārstrādāt un ievadīt komunikācijās (informācijas veidā).

Zināšanu elektronifikācija un elektrontranslēšana ļauj nodrošināt planētāru cilvēces zināšanu integrāciju. Nenoraidot sasniegto, zināšanu cirkulēšanas elektronēra ļauj ietekmēt domāšanas līmeni, paceļ rakstību jaunā līmenī, bagātina ar attēlu, skaņu, dod jaunas plašas kopēšanas iespējas, arī no attāluma. Zināšanu uzkrāšanas un translēšanas elektronforma ir sabiedrības informatizācijas pamats.

Padomju filozofs A. Rakitovs uzskata: "Lielākā daļa attīstīto pasaules valstu uzsākušas intensīvas informatizācijas ceļu. Šis ir ceļš uz jaunu sabiedrības attīstības stadiju, kuru sauc par "informacionālo sabiedrību"... Ir pilnīgi skaidrs, ka sabiedrība, kas savlaicīgi nav stājusies uz informatizācijas ceļa un nav izgājusi caur informacionālo revolūciju, nolemta neatgriezeniskai vēsturiskai atpalcībībai, politiskai un ekonomiskai atkarībai un to valstu informacionālās kolonijas statusam, kuras sasniegušas informacionālas vai industriāli informacionālas sabiedrības statusu" [79, 9. lpp.].

No iepriekšminētā izriet, ka jēdzieni "informacionālā revolūcija", "sabiedrības informatizācija" un "informacionāla sa-

biedrība" ir cieši savstarpēji saistīti.

Pasaulē bijušas dažādas revolūcijas, bet maz ir tādu, kas mainījušas cilvēces dzīvi, tās kultūru, sazināšanās tipu, ražošanas veidu, attieksmi pret pasauli, dabu un cilvēku. Tās ir sociotehnoloģiskas revolūcijas, kuru būtība - pāreja uz jaunām civilizācijas sistēmām. Pirmā no tām - agrāri amatnieciskā, otrā - industriālā, un tagad mēs atrodamies trešās sociotehnoloģiskās revolūcijas - informacionālās - sākuma posmā. Šī revolūcija pirmo reizi skar ne tikai materiālo ražošanu, kultūru, komunikācijas, izglītību, sociālās attiecības, bet arī intelektuālo procesu automatizācijas problēmu.

Pāreja uz informacionālu sabiedrību nozīmē, ka sociālās darbības galvenais virziens būs informacionālo un pakalpojumu sistēmu sintēze, ekspluatācija un izmantošana. Protams, tas nozīmē arī, ka informatizācija ir jaunākās informacionālās tehnikas un tehnoloģijas intensīva izmantošana zināšanu radīšanai, glabāšanai, transformācijai un izplatīšanai, ka arī šo zināšanu izmantošana sociālo, humanitāro, ražošanas u.c. problēmu risināšanā.

Jāpiebilst, ka informacionālā sabiedrībā zināšanas ir galvenā prece un galvenais ražošanas produkts. Bez mūsdienīga līmeņa zināšanām nav atrisināma neviena no mūsu problēmām. Protams, ar zināšanām vien ir par maz, sevišķi, ja tās ir "mirušas", nepieejamos fondos, slēgtās bibliotēkās un arhīvos glabātas. Tieši šeit mēs nonākam pie informacionālās revolūcijas pretrunīgās būtības. To nosaka ne jau fakts, ka kaut kur ir zināšanas un patlaban to pietiek, un arī ne tas, ka šodien ražo labus vai sliktus kompjūterus. Būtība ir tā, ka pirmoreiz pastāv objektīva tehnoloģiska iespēja atklāt pieeju jebkuriem

zināšanu masīviem visiem un katram. Nevar zināšanas iesūknēt cilvēkā ar varu, ja viņš to negrib, bet ir jārada brīvi zināšanu cirkulācijas kanāli un jāparāda to izdevīgums, mērķtiecība un efektivitāte. Ja šādu cirkulāciju nenodrošina informacionāli tehnoloģiskie līdzekļi un sakārtota zināšanu bāze informacionālas mācībsistēmas veidā, tad runāt par zināšanu ātru producēšanu un izmantošanu nav iespējams. Turklāt, nenoliedzot tehnikas lomu, jāatzīst, ka tehniskie līdzekļi vien neatrisina informatizācijas problēmas. Istai informacionālai sabiedrībai jānodrošina tiesiskas un sociālas garantijas, lai katrs pilsonis jebkurā vietā jebkurā laikā varētu saņemt visu viņa dzīvesdarbībai un problēmu risināšanai nepieciešamo informāciju.

A. Rakitovs izvirza trīs kritērijus, pēc kuriem var noteikt, vai sabiedrība ir informacionāla [79]. Sabiedrība ir informacionāla, ja:

1. Jebkurš pilntiesīgs pilsonis, grupa, iestāde vai organizācija jebkurā laikā no jebkuras valsts vietas var saņemt jebkuras esošās zināšanas (informāciju), kas nepieciešamas viņa dzīvesdarbības un problēmu risināšanas nodrošināšanai.

2. Ir visa nepieciešamā informacionālā tehnoloģija, kas ietver: kompjūterus, sakaru līdzekļus, zināšanu (datu) bāzes, integrālos tīklus, kas nodrošina 1. punkta nosacījumu izpildi.

3. Ir efektīva sistēma visu sabiedrībai nepieciešamo zināšanu un informācijas radīšanai eksotencialā režīmā.

"Informacionāla sabiedrība ir sabiedrība, kur visi informacionālas tehnoloģijas līdzekļi, i.e. kompjūteri, integrētās sistēmas, kabeļu vai citi sakari, videolekārtas, programmatis-

kais nodrošinājums, zinātniskie pētījumi vērsti uz to, lai zināšanas padarītu vispārpieejamas un aktīvi ieviešamas ražošanā un dzīvē" [79, 11.lpp.].

Informacionālās sabiedrības prognozējamā attīstība paredz globālu sociālinformacionālo procesu apvienošanu globālā sistēmā - infovidē, kurai jāklūst par svarīgu noosfēras sastāvdaļu. (Noosfēra - vai saprāta sfēra - ideāls stāvoklis, kad cilvēce harmoniski sadzīvo ar apkārtējo vidi. Noosfēra ir galamērķis, sasaista mūs kopā pasaules apziņā, mums tur jānokļūst, bet nezinām ceļu. Jēdziena un termina autori - franču filozofs Pjērs Teijārs de Šardēns un krievu zinātnieks Vladimirs Vernadskis^{*}).

Informācija nozīmē virzību uz šo mērķi.

Padomju Savienībā izstrādātas trīs informatizācijas koncepcijas [94].

PSRS ZA Sistēmisko pētījumu Valsts zinātniskās pētniecības institūta izstrādātajā koncepcijā informatizācija ir "visas sabiedrības dzīves izmaiņas process, strauji paaugstinot to visu veidu informācijas un zināšanu producēšanas, glabāšanas un izplatīšanas efektivitāti, kuras jau iekļautas vai tiks iekļautas sabiedriskajā ražošanā" [57, 1.lpp.]. Šajā koncepcijā informatizācijas izpratne virzīta caur svarīgākajām informācijas kustības formām sabiedrībā, neminot līdzekļus, ar kuru palīdzību process veicams.

Otra koncepcija izstrādāta Ukrainas PSR ZA Kibernētikas institūtā. Tajā informatizācija interpretēta kā pāreja uz kvalitatīvi jaunu sabiedrības stāvokli: "Informatizācija ir sabied-

* Buiķis A. Latvijas vieta pasaules kustībā uz noosfēru // Kult. Fonda Av. - 1990. - Marts. - 5.lpp.

ribas pāreja jaunā kvalitatīvā stāvoklī,... ko sauc par informacionālo sabiedrību.

Informacionāla sabiedrība - sabiedriskās attīstības stadija, kas rodas objektīvi, vēsturiskās attīstības procesā. Tā paredz jaunu, augstāku ražošanas spēku līmeni (salīdzinājumā ar industriālo sabiedrību). Pārejot no industriālās uz informacionālo sabiedrību, tiek novērsti ierobežojumi informācijas resursu uzkrāšanā un izmantošanā visās sociālās prakses sfērās, kas ved pie sociālo procesu dinamisma pastiprināšanās un sabiedrības progresa paātrināšanās.

Informacionālo sabiedrību raksturo jauns ražošanas aparāts, kas veidots ne uz tradicionālās mehanizācijas un automatizācijas, bet uz principiāli jauniem, kompjuterizētiem darbarīkiem un informacionālām tehnoloģijām" [74, 6.-7.lpp.].

Ukrainas zinātnieku koncepcijā akcentēti informatizācijas procesa mērķi.

Trešās koncepcijas autori uzskata, ka "sabiedrības informatizācija ir informācijas kā sabiedriska resursa ražošanas un izmantošanas globāls sociāls process, kas nodrošina ekonomikas intensifikāciju, valsts zinātniski tehniskā progresa paātrināšanu, sabiedrības demokratizāciju un intelektualizāciju. Informatizācija paredz informācijas vākšanas, apstrādes, nodošanas (translēšanas) un glabāšanas metožu masveida ieviešanu uz mikroprocesoru, skaitļošanas tehnikas un informācijas nodošanas līdzekļu bāzes" [78, 24.lpp.].

Visas šīs koncepcijas atzīst informācijas, ne tehnisko līdzekļu prioritāti, kam pievienojas arī autore. Informācijas prioritāte (vispirms jau attiecībā pret tehniskajiem līdzekļiem

un vadīšanu) jārealizē jebkurā informatizācijas koncepcijā, jo ir runa par informācijas apgūšanu sabiedrībā, par to, ka tās dzīvesspēja arvien lielākā mērā balstās uz informācijas ražošanu un izmantošanu. Informācijas prioritāte pār tehniskiem līdzekļiem ir vissvarīgākais princips jebkurā informatizācijas koncepcijā.

Informatizācijas mērķis - radīt informacionālu sabiedrību, kas spētu pārvarēt informacionālo krīzi sabiedrībā. Informatizācija nav vienkārši ESM un sakaru līdzekļu ieviešana jebkuram mērķim. Piemēram, ja tā apvienosies ar militarizācijas tendenci, tad rezultāts var būt civilizācijas bojāeja - kļūda kompjuāterā, kuras sekas nav prognozējamas. Tādēļ informatizācijas mērķiem jābūt humāniem. Tiem jāpaceļ cilvēce jaunā attīstības spirāles lokā - izdzīvošanas un progresa veicināšanas trajektorijā uz noosfēru. Sabiedrība, kas iecerēta kā šī procesa rezultāts, ir augsti humāna sabiedrība, kas optimāli pārkārtos savas attiecības un mijiedarbību ar vidi. Pie tam augsti humānu sabiedrību var izveidot tikai tad, ja informatizācijas lokā iekļauj arī izglītības un kultūras sfēru, jo bez zināšanām un garīguma (izglītība un kultūra ir garīguma komponenti) humānisms ir tikai deklarācija.

A.Kings (A.King) uzskata, ka šī nākotnes sabiedrība, kas parādīsies "lielās pārejas" rezultātā, "nodrošinās labklājības vidējo līmeni un visu planētas iedzīvotāju cilvēcisko cieņu, cilvēku darbības un varas ievērojamu decentralizāciju, iespēju palielināšanos brīvajam laikam, kas savukārt atklās bagātas iespējas indivīda pašapliecināšanās izpausmēm, labvēlīgus apstākļus sociālajam taisnīgumam un harmoniskām at-

tiecībām starp cilvēku un dabu" [66].

Informatizācijā kā sociālās darbības procesā izdalāmi četri komponenti:

- mērķis = informacionālas sabiedrības radīšana;
- subjekts = tā sabiedrības daļa, kas nodarbojas ar informatizācijas procesu (objekta un subjekta mijiedarbības ietekmē atspoguļošanas procesā rodas informācija kā darbības priekšmets);
- priekšmets = informācija (ne objekts, jo objekts ir jebkurš informācijas avots);
- līdzekļi = informācijas tehniskie līdzekļi.

Tātad informatizācija jāaplūko kā informatizācijas subjekta darbības sistēma, kas izmanto informācijas tehniskos līdzekļus un tehnoloģijas, lai ar zināšanu translēšanas procesiem iedarbotos uz pārējo sabiedrību, kura uzskatāma kā pasīva vai vienkārši mazāk aktīva par subjektu. Citiem vārdiem: informatizācija ir informātikas līdzekļu iedarbība uz sabiedrību caur subjektu ar maksimālo mērķi izveidot informacionālu sabiedrību, i.e. radīt tādas apstākļus, lai atvieglotu personībai iegūt aktuālo informāciju. Maksimālā mērķa sasniegšanai informatizācijas procesos jāiesaista atbrīvota, aktīva, izglītota, zināšanām bagāta (jeb zinātgriboša) personība. "Sabiedrības informatizācija paredz kā sabiedrības iedarbību uz informāciju, tā arī informācijas iedarbību uz sabiedrību. Ne informatizācijas subjekts, ne personība - lietotāja nedrīkst būt pasīvi" [96, 2.lpp.].

Līdzīgus secinājumus, piedāvājot Latvijas informatizācijas koncepciju, izdara fizikas un matemātikas zinātnu kandidāts J.Borzovs. "Viena no galvenajām problēmām ir tā, ka mūsu

sabiedrība ne sociāli, ne ekonomiski, ne psiholoģiski nav gatava informatizācijai... Tādai sabiedrībai, kāda mums ir pašreiz, nekāda informatizācija nav vajadzīga... kamēr mēs varēsim atļauties dzīvot informatīvā izolācijā no pārējās pasaules... Un nevajag teikt, ka nabadzība nav grēks, it sevišķi - ja tā ceļas no mūsu pašu slinkuma, gara kūtuma, neizglītības un bezatbildības" [4].

J.Borzova informatizācijas koncepcijā būtiska ir prasība veidot priekšstatus un vajadzības informatizācijas jomā, izmantojot izglītības sistēmu, jo zināšanas un informacionālās tehnoloģijas ir galvenie resursi eso socio un ekonomisko problēmu risināšanai.

A.Rakitovs, analizējot jautājumu par to, kam jāveic sabiedrības informatizācija, nonāk pie secinājuma, ka personībai nav jāuzspiež kāda sociāla struktūra, bet gan jārada apstākļi, lai tā pati risinātu aktuālos uzdevumus. Jāgatavo personība - informācijas (zināšanu) radītāja un lietotāja [79]. Turpat A.Rakitovs min Havaju universitātes profesora Muruamas apgalvojumu, ka t.s. 5.paaudzes jaunatnei, kas prot strādāt ar kompjūteru, dienā iespējams izlasīt 8 grāmatas pa 300 lappusēm katrā [79, 12.lpp.], jo kompjūters "servē", preparē, izsūdz informāciju uztverei ērtā grafiskā vai skaņu formā. Kādas iespējas te paveras zināšanu "iesūkņēšanai"! Kā pierāda A.Rakitovs, mūsu skolās un augstskolās kompjūterus izmanto programmēšanas apmācībai, bet centrālais uzdevums ir cits: izmantot tos zināšanu uztversanai, pārveidošanai, radošai darbībai. Programmēšana, tehnoloģija ir līdzeklis uzdevuma risināšanai, ne mērķis.

Turpinot A.Rakitova un J.Borzova atzinumus, secinām, ka

informacionālā tehnoloģija (IT) atšķiras no tradicionālās izpratnes, jo sistēmas "ieejā" un "izejā" nav vis viela un/vai enerģija, bet informācija. IT nodarbojas galvenokārt ar nemateriāliem, ideāliem resursiem un faktoriem. Bet jebkura tehnoloģija kā darbības veids ietver zināšanas (zinātniskās un praktiskās), paņēmienus un metodes, operācijas un darbības likumus, enerģētiskos, izejvielu, tehniskos, kadru u.c. resursus. Tradicionālajās tehnoloģijās izmantojam tādu materiālu atribūtu kā mijiedarbība, bet IT - atspoguļošanu.

Sabiedrības informatizācijas efektivitātes jautājums pagaidām nav pētīts. To atzīst arī V. Ilganajeva un I. Razņicins [64]. Ir gūtas sekmes informācijas automatizētās vākšanas, pārstrādes, glabāšanas jomā, darbībā režīmā "jautājums - atbilde", tiek veidotas dažādu nozaru datu bāzes. Bet vienlaikus informacionālajā nodrošināšanā rodas nopietnas problēmas. Viena no tām - lietotāju (patērētāju, abonētu, komunikantu) attiecībā ar informacionālajām sistēmām vērojama neatbilstība starp informacionālajām vajadzībām (IV) un informacionālo sistēmu (IS) reakciju, kaut tehnoloģija uzlabojas. IS veidotājiem grūtības rada speciālistu IV adekvāta attēlošana un uz tās pamata relevantas informācijas izsniegšana tiešai lietošanai derīgā veidā. Uzdevumu risināšanu sarežģī nepieciešamība pārstrādāt liela apjoma informāciju, ieskaitot ziņas par dokumentālās plūsmas likumsakarībām, speciālistu IV īpatnībām, IS iespējām.

"Lietotāja tuvināšana IS sekmīgi var atrisināties tikai uz dabiskās valodas bāzes ar ekspertsistēmu starpniecību" [64, 13.lpp.].

ESM funkcionēšanas efektivitāti nosaka pēc nostrādāto

stundu skaita (i.e. kvantitatīvi, ne kvalitatīvi, pēc gala produkta), lai gan būtu jāvērtē pēc darbības ātruma, operatīvās un iekšējās atmiņas apjoma. Savulaik populārā ESM izmantošana vadīšanas procesos, AVS radīšana, kurai iztērēja vairāk nekā 130 miljardus rubļu [94], nedeva nekādu vadīšanas efektivitātes palielināšanos. Sabiedrība nebija gatava informatizācijai. Jebkuru sociālu darbību var uzskatīt par efektīvu, ja tās rezultāts kaut kādā mērā apmierina vajadzību, kas šo darbību izraisījusi. Ja nav vajadzības, bet sociālā darbība mākslīgi uzspiesta, tad efektivitātes novērtējums neatspoguļo reālo stāvokli.

Sabiedrībā jārada apstākļi pārejai uz intensīvu informatizācijas attīstību, jo informatizācija gan ir intensifikācijas faktors, bet arī tā pati var attīstīties tikai intensificētā sociālā informacionālā vidē.

Intensificēta vide ir tāda sociālekonomiska vide, kurā jebkura attīstība notiek intensīvā veidā, i.e.:

1. Pateicoties kvalitatīvi jaunu faktoru generācijai un izmantošanai;
2. Pateicoties esošo resursu un faktoru racionalizācijai un ekonomijai.

Sešdesmitajos gados tika pasludināts, ka mūsu sabiedrība virzās pa intensīvās attīstības ceļu. Būtībā tā bija ekstensīva attīstība, jo direktīvi iecerētā sabiedrības informatizācija nerealizējās. Sabiedrības intensīvā informatizācija nozīmē, ka vispirms jāpanāk, lai sociālais pieprasījums pēc zināšanām veidotos tieši cilvēka darbības sistēmā. To var panākt tikai ar nepārtrauktās izglītības sistēmu, līdztekus veidojot sakārtotu zināšanu bāzi aktuālās informācijas lietotāju rosināšanai un ap-

mācībai. Sabiedrībai, arī informacionālai, jāļauj būt pašierosinošai, pašorganizējošai.

Latvijas Republikas rūpniecības ministrs J. Oherins uzskata, ka "... mūsu sabiedrībā pietiekami netiek novērtēta un plānota informātika kā republikas tautas saimniecības nozare, kā jauns dzīvesveids un jaunas domāšanas priekšnoteikums. Attīstītajās pasaules valstīs ļoti ātri uzplaukst informācijas nozares. Tās nodrošina strauju ekonomikas attīstību, demokratizē politisko dzīvi, paceļ jaunā intelektuālā līmenī zinātni, izglītību un kultūru... Stāvokli republikas informatizācijas jomā sarežģī tas, ka mūsu rūpniecība pagaidām nespēj nodrošināt nepieciešamo informātikas līdzekļu ražošanu" [13]. Šajā apgalvojumā akcents likts uz informācijas tehnisko nodrošinājumu. Bet pasaules pieredze rāda [104, 105, 112-114, 117, 118], ka, lai realizētu intensificētu sociālo informacionālo vidi, kas savukārt ir priekšnoteikums informacionālas sabiedrības pastāvēšanai, no tehniskā nodrošinājuma nedrīkst atpalikt zināšanu un informācijas izpētes, grupēšanas un klasifikācijas procesi, kuru uzdevums - izveidot tādas zināšanu bāzes, kurās atsoguļojas zinātniskie un praktiskie sasniegumi valstī un pasaulē konkrētās cilvēku darbības jomās. Šai koncepcijai pievienojas arī padomju zinātnieki [54, 74, 78, 79, 94], uzsverot informācijas un zināšanu prioritāti un personības centrālo vietu informacionālās sabiedrības veidošanā. Pie tādiem secinājumiem nonāk J. Borzovs [4], minot līdzās citiem pasākumiem priekšstatu un vajadzību veidošanu ar dažāda līmeņa izglītības sistēmas palīdzību.

Tātad varam secināt, ka zināšanu sakārtojamībai (lai rea-

lizētu iepriekšminētos procesus) jābūt tādai, lai tā pildītu sekojošas divas funkcijas:

1. Tai jāveicina sociālo pieprasījumu veidošanos pēc zināšanām un informācijas (apmācības funkcija);

2. Jānodrošina šo pieprasījumu kompleksa informacionālā apmierināšana (pragmatiskā funkcija).

Sabiedrības ekstensīvās informatizācijas variantā sociālais pieprasījums veidojas valsts vadības augšējos slāņos, un to novada līdz izpildes dienestiem direktīvā veidā. Rezultātā, neskatoties uz augstu tehnisko un intelektuālo nodrošinājumu, šādi ekstensīvās informatizācijas procesi ir mazefektīvi, jo neskar to sociālo pieprasījumu kopu, kura nodrošina kvalitatīva galaprodukta radīšanu (visās darbības jomās). Kā piemēru var minēt automatizēto vadības sistēmu (AVS) izstrādāšanu un ieviešanu PSRS, kuras rezultātā tikai par desmit procentiem tika apgūtas tās vadīšanas operācijas, kuras nav iespējams realizēt tradicionālos režīmos [94].

Nosakot intensificētas informatizācijas darbības virzienus un risināmo problēmu lauku, kā arī to prioritāti, jābals-tās uz zinātniski praktiskās darbības sistēmas struktūru.

Jebkura personības darbība saistīta ar kāda sabiedrībai nepieciešama produkta (materiāla vai abstrakta) radīšanu, ievērojot valsts materiālos, finansiālos, intelektuālos, informacionālos u.c. resursus. Savukārt produkta sintēzes veļš iedalās trijos pamatposmos:

1. Visu iespējamo tehnoloģiju savākšana, analīze un alternatīvo tehnoloģiju atlase (atrisinājuma resursa lauka sintēze);

2. Alternatīvo tehnoloģiju novērtēšana un realizējamās

tehnoloģijas pieņemšana (atrisinājuma optimizācija);

3. Produkta izgatavošana, ekspluatācija un novērtēšana.

Ja informacionālie procesi virzīti tikai uz izvēlētās tehnoloģijas optimizāciju un materializāciju, tad, pat pie šo procesu efektīvas automatizācijas, ne vienmēr sagaidāms kvalitatīvs galaprodukts. Arī tādā gadījumā, ja tiek veikti radikāli uzlabojumi atbilstošās tehnoloģijās, tie tomēr pieder pie otrā līmeņa novitātēm ar īslaicīgu efektu. Faktiski realizējies ekstensīvās informatizācijas process.

Jebkura galaprodukta (materiāla vai abstrakta) vērtību nosaka tas, kādā apjomā un dziļumā tiek izmantotas zināšanas personības darbības pirmajā posmā - iespējamo alternatīvo atrisinājumu atklāšanā. Jaunu atrisinājumu (pirmā līmeņa novitāšu) meklēšanu jāveic kā konkrētās zinātniski praktiskās darbības jomā, tā arī saskarnozarēs, vienlaikus analizējot un izvērtējot atbilstošo konjunktūras informāciju pasaulē par šo produktu.

Sabiedrības intensificētā informatizācija saistīta ar pirmā un otrā līmeņa, bet ekstensīvā - tikai ar otrā līmeņa ieviešanu. Bet informacionāla sabiedrība pastāvēs tikai tad, ja sabiedrības dzīve būs intensificēti informatizēta.

Sabiedrības informatizācija nav dažu progresīvu līderu gribas izpausme, bet centrālais, virzošais faktors civilizācijas attīstībā, trešās - sociotehnoloģiskās revolūcijas sekas. Sabiedrība attīstās, balstoties uz savu atmiņu. Mūsu sabiedrībai pašreiz tiek piestādīts rēķins par to, ka tā tik ilgi noliecinājusi zināšanu spēku un pasaules aprites pastāvēšanu. To precīzi formulējis J. Borzovs: "Ja mēs neveiksim šo informatizācijas izrāvienu tuvākajos gados, tad viena "dzelzs aizkara"

vietā, kas sācis plaisāt un, cerams, drīz sabruks pavisam, radīsies cits - informatīvais. Taču otro mēs būsīm radījuši paši ar savu bezdarbību" [3].

Tātad Latvijas Republikas informatizācijā risināmi šādi galvenie uzdevumi:

1. Radīt apstākļus, lai personībai būtu nepieciešamas zināšanas, un nodrošināt šo zināšanu saņemšanas iespējas;

2. Zināšanu translēšanai veidot informacionālu mācībsistēmu, izstrādājot tās sintēzes pamatprincipus;

3. Mācībsistēmai jābalstās uz latviešu valodas bāzes un sakārtotām zināšanām pirmām kārtām kultūras jomā, jo kultūra un zināšanas par kultūru ir viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem pirmā punkta izpildes nodrošinājumam.

Tādējādi būtu iespējams atrisināt pretrunu starp personības informacionālajām vajadzībām un to nodrošināšanas iespējām.

I.2. Personība, tās kultūra un zināšanas kā pamats informacionālas sabiedrības veidošanā

Kā izriet no iepriekšējā nodaļā aplūkoto koncepciju būtības, informacionālas sabiedrības veidošanās ir objektīva nepieciešamība, kuras sekmīgas realizācijas priekšnoteikums - aktīvas, zinātgrībošas, darbībai atvērtas personības iesaistišanās informacionālajos procesos un šādas personības veidošana izglītības un kultūras sfērās.

"Mums jāveido sabiedrība, kurā paveras iespējas līdzsvarot indivīda un sabiedrības mijiedarbības spēkus, kultūras atdzimšanas obligāts priekšnoteikums ir garīgi brīvas, suverēnas personības izveide. Kultūra ir mūžīgs noslēpums un paradokss, un

tikai brīva personība var būt meklētspējīga, šais nemitīgajos meklējumos radot sevi un kultūru sevī" [8].

Visu sociālo procesu centrā liekama personība, attīstības procesu pamats ir tās darbība un rīcības virzība.

Personības vietu informatizācijā formulē padomju filozofs J.Šreiders informātikas definīcijā: "Informātika ir zinātne, kas nodarbojas ar cilvēka zināšanu pasniegšanas procesiem semantiskās informācijas veidā un šīs informācijas apstrādi tās efektīvākai izmantošanai" [91, 3.lpp.].

Šo apgalvojumu principiāli citādi formulē pedagogijas zinātnieks R.Giļarevskis, uzskatot, ka nav pareizi aprobežoties tikai ar zināšanu fiksāciju, bet galvenais ir zinātniskās komunikācijas procesi [35a, 58]. Abas koncepcijas ir aktuālas arī pasaulē, par ko varam spriest pēc K.Litinena (K.Lyytinen), vadošā aizrobežu informātiķa, darba "Two views on Information Modelling" [113]. K.Litinens salīdzina divas pretējas automatizēto informacionālo sistēmu koncepcijas (būtībā - divas viena otru papildinošas sabiedrības informatizācijas koncepcijas). Saskaņā ar pirmo, informacionālās sistēmas ir informacionālo resursu - īstenības objektīvā atspoguļojuma - glabāšanas līdzeklis, kas izslēdz subjektīvo momentu. Otrajā (kuras nozīmību uzsver K.Litinens) šīs sistēmas pirmām kārtām ir komunikāciju, i.e. ziņojumu apmaiņas līdzeklis, pie tam ziņojumi izsaka ne tik daudz objektīvas ziņas par esamību, cik personiskos spriedumus par to, nolūkus, solījumus, impulsus etc. J.Šreiders secina, ka šodien it kā no jauna atklājas personības zināšanu, personisko lēmumu un uzskatu loma. Paradokss ietverts apstākļi, ka tieši automatizācijas attīstība no jauna atklājusi personisko

impulsu pirmšķirīgo lomu zināšanu uzkrāšanas, izplatīšanas un izmantošanas procesos [91]. No informatizācijas norisēm nevar izslēgt subjektīvo momentu, personības klātesamību informacionālo sistēmu "ieejas" un "izejas" punktos. Informatizācijā būtiski apzināties, ka zināšanu uzkrāšana (informacionālo sistēmu apmācīšana) un zināšanu lietošana (personības apmācība) ir nesaraujami saistītas un mezgla punkts - informacionāla mācības sistēma, ko rada personība un kas domāta personībai. Zināšanas tiek atsvešinātas no tiešā īpašnieka un sabiedriskotas verbālizācijas un nostiprināšanas ceļā materiālā nesējā.

Informācijai jāiziet caur to cilvēku "kognitīvo ekrānu", kuriem šis zināšanas ir vērtība. Tā rodas nepieciešamība rēķināties ne tikai ar objektīvo zināšanu pasauli (informācija kā pārvērsta zināšanu forma), bet arī ar personības zināšanu fenomenu. Lietotājs var un tam jāizvēlas no informācijas plūsmas tas, kas atbilst viņa vajadzībām. Tādēļ tiek veikta informācijas loģiskā pārveide, meklēti ērti kodēšanas paņēmieni.

Informācijas pārejas procesi zināšanās un atpakaļ ietver personības zināšanu (kas eksistē šeit un tagad) pārveidošanu sociālā informācijā (kas pieejama vienmēr un visur) un garantē iespēju citai personībai ekstrahēt no tās zināšanas. Informācija nodarbojas ar tiltu celšanu pār bezdibeni, kurš dala divas dažādas būtības - informāciju un zināšanas. Jo "zināšanas nevar pārstādīt no galvas galvā - neviens cita vietā nevar neko saprast, izprast spiests pats... šis izpratnes akts vai nu notiek, vai nenotiek - zināšanas nav ar varu pārsūknējamas cita galvā" [34, 12.lpp.]. Personībai nepieciešama atvērtība, gatavība darbam.

Kā sabiedrībā uzkrātās zināšanas, tā arī informācija raksturo šīs sabiedrības iespējas. Ja šeit iekļauj arī zināšanu nodošanas līdzekļus (tieša saskare, izglītības sistēma, kvalifikācijas celšana, informācijas kanāli), kā arī informācijas apstrādes, glabāšanas, meklēšanas un nodošanas līdzekļus un kadrus, tad kopā tas raksturo informacionālo kognitīvo potenciālu [91]. Izvērsot J.Šneidera tēzes, secināms, ka informacionāli kognitīvais potenciāls integrē sevī visas izziņas un praktiskās darbības iespējas, kas savērstā veidā ietvertas sabiedrības uzkrātajās zināšanās un/vai fiksetas informācijas krātuves. Svarīgākie komponenti:

1. Intelektuālais potenciāls kā cilvēciska spēja risināt problēmas uz uzkrāto zināšanu, lemapu un pieredzes bāzes;
2. Informacionālais potenciāls kā uzkrātā informācija, kas nodrošina visu sabiedrības locekļu informētības sabiedriski nepieciešamo līmeni un spēju savākt, glabāt, meklēt un translēt informāciju. Te ietilpst ne tikai tehniskie līdzekļi, bet arī informācijas darbinieku pieredze un prasme, i.e. - integrējas zināšanu intelektuālā potenciāla daļa.

Aplūkojot dažādus potenciālus, redzams, ka runa ir par viena potenciāla (informacionāli kognitīvā) komponentiem, kurš nosaka attiecīgās sabiedrības ^{attīstības} līmeni, t.sk. arī spēju aktīvi mainīties un radoši pašizzināties. Te vienotā saistībā parādās sociokultūras un tehniski ekonomiskie komponenti. Intelektuālais potenciāls ietver zināšanas un radošās spējas, kas cieši saistītas ar apziņas fenomenu. Arpus garīgā pamata nav iespējamas zināšanas, paliek tikai zīmju (semiotiskā) čaula, i.e. informācija, kura attiecas ne uz kultūru, bet tehniskajam potenciāla

sastāvdaļām. Bez zināšanu (un kultūras) fenomena informācija zaudē jēgu, pārvēršas tukšā zīmju formā. Manipulācija ar to tikai imitē cilvēciskās darbības ar zināšanām. Tāpēc nepieciešams izšķirt intelektuālo un informacionālo potenciālu, kaut arī pēdējais neeksistē ārpus prasmes sniegt zināšanas informācijas veidā un ekstrahēt no informācijas konkrētai personībai nepieciešamās zināšanas.

Personībā svarīgs ne tikai prāts, bet arī neapzinātās tieksmes, intuīcija, brīva griba - viss tas, kas dara to neatkarīgu. Citādi paliek tikai mākslīgais intelekts, kas darbojas uz stingri objektīvu zināšanu un tīri loģisku sistēmu pamata.

Nedrīkst informatizācijas procesos ignorēt personību ar tās individuālajiem mērķiem. Ignorēšanas rezultātā nostiprinājusies sistēmas ideja identificēt lietotāju ar tā vajadzībām, dodot tikai to informāciju, kura tam nepieciešama sakarā ar sabiedrībā pildāmo sociālo lomu. Reālā intelektuālo sistēmu (galvenokārt ekspertu sistēmu) attīstība pierādījusi nepieciešamību rēķināties ne tikai ar personību, bet ^{arī} ar tās tieksmēm, intuīciju un brīvo gribu, apliecinot ne objektīvo zināšanu teoriju, bet personisko zināšanu koncepcijas [30] lietderību. Tieši šī koncepcija ir pamatā ekspertu profesionālo zināšanu noskaidrošanai un ievadīšanai ESM.

Ekspertu sistēmu prakse pierādījusi, ka eksperts ir personība, ne automāts, kas paklausīgi iemieso savu iekšējo saturu - zināšanas - ESM ērtā formā.

Informācijas sistēmu lietotāji no ESM saņem ne mašīnizdrukas, bet sarunājas ar to, cenšoties dažādiem paņēmieniem

izzināt sev vajadzīgo saturu, pie tam viņu uzvedību nosaka ne iepriekšapzinātas informacionālas vajadzības, bet personiskās īpašības – spēja reflektēt, iztēle, uzmanība. Meklēšanas procesā, refleksijā lietotājs formulē savas informacionālās vajadzības. Informacionālās vajadzības nosaka ne tikai ārējie apstākļi, bet tās izstrādājas personības darbības procesā, arī dialogā ar ESM, tādējādi apstiprinot personības un personībai radītas informacionālās mācībsistēmas radīšanas nepieciešamību (36.lpp.). Patērētājs (lietotājs – vairāk atbilst būtībai) nav bezpersonisks, ar apriorām vajadzībām, ko var apmierināt informācijas diferencētās izplatīšanas (IDI) režīms, kurš orientēts uz abstraktu lietotāju, ko tā arī sauc – par patērētāju.

Tieši kompjuāterizācijas attīstība parāda, ka informacionālās sistēmas "īzejā" ir darīšana ar personībām, kas caur informāciju grib saņemt zināšanas. Arī sistēmas "īeejā" ir darīšana ar personībām, un, lai saņemtu no tām zināšanas (ar tehnisko līdzekļu starpniecību), nepieciešama prasme to darīt.

Personības primaritātes atzīšana informacionālo sistēmu un tīklu radīšanā un izmantošanā rada nepieciešamību mainīt uzskatu par informacionālās vides radīšanu – no tehniska uzdevuma tas pārvēršas par sociotehnisku. Populārā tēze – informatizācijas tehnika ir datu glabāšanas, apstrādes, translēšanas līdzeklis – jānomaina ar atziņu, ka tā ir cilvēku zināšanu pārraidīšanas līdzeklis, šīs zināšanas pārvēršamas par informāciju, kas kodēta datu – zināšanu bāzēs.

Personības primaritātes atzīšana ir pamatā arī informacionālās mācībsistēmas sintēzes nepieciešamībai nepārtrauktās izglītības sistēmā.

Informatizācijas vietu pasaules ainā un personību tajā formulējis V.Kuncs (W.Kuntz) [112]:

1. Visur, kur iespējams, sistēmai jāveido tieši kontakti starp personībām. Jāintensificē komunikāciju tīkli starp lietotājiem, kas risina līdzīgas problēmas;

2. Lietotāju un avotu konceptuālās klasifikācijas vietā jāattīsta šāda tipa procedūra: "Kas zina kādu, kurš varētu zināt kādu, kas...?";

3. Nevajag censties ietvert sistēmas atmiņā uzreiz visas zināšanas, kas varētu noderēt. Sistēmas saturam jāaug lietošanas gaitā;

4. Viss, ko atceras un apstrādā sistēmas ne-cilvēcīgie komponenti, ir dati, ne zināšanas vai informācija;

5. Tur, kur sistēma ir starpnieks komunikāciju nodibināšanā, jābūt precīziem kodiem, kas ļauj izvēlēties ziņas, kurām "jāizsauc" lietotājā atbilstošas zināšanas;

6. Sistēmā uzkrājamiem datiem nav "jāiepako" stingrā hierarhiskā klasifikācijā. Tās vietā jābūt attiecību tīkliem;

7. Sistēmai jāglabā ziņas par tās lietošanu - atkārtotai optimālai izmantošanai;

8. Sistēma nevar būt labāka nekā tās radītāju priekšstati par viņu rīcībā esošo zināšanu struktūru un dinamiku.

Informacionālās darbības kognitīvā potenciāla intelektuālā komponenta būtības izpratnei svarīgi noskaidrot, kas ir informācija. Par termina "informācija" saturu jau vairākas desmitgades strīdas dažādu nozaru zinātnieki. Tikai nesena pagātnē atzinību guvusi tēze par to, ka nozīmīgais, mūsu kultūru veidojošais komponents - zinātniskā informācija - tā ir sociālā infor-

mācija, i.e. zināšanu pārvērsta forma, kas ļauj neierobežoti translēt šo atsvešināto un materializēto (parasti teksta veidā) zināšanu komponentu sabiedrībā, padarot to pieejamu vienmēr un visur [86]. Informācija ir zināšanas, kas ievadītas komunikācijās [62].

Zināšanas – informācija sniedz lietotājam plašas darbības un izvēles iespējas, gūstot no informācijas jaunas zināšanas. Šī informācijas īpatnība izriet no tās funkcionēšanas īpatnībām kultūrā – balstoties uz tehniskajiem līdzekļiem, t.sk. arī grāmatām, tā vienlaikus ir arī kultūras fragments.

Zināšanu kā kultūras sastāvdaļas funkcijas nosaka prasība: lai kaut ko radītu (arī kultūrā), cilvēkam jau pirms darbības uzsākšanas nepieciešams ideāls priekšstats par iecerētā darba vēlamajiem rezultātiem. Šādus priekšstatus var veidot tikai uz cilvēka rīcībā esošu zināšanu, tātad arī kultūras bāzes.

Zināšanu dabas analīzi uzsāka jau antīkie filozofi Platons un Aristotelis, turpināja G.V.F.Hēgelis, Viņš uzskata, ka īstenība ir process, bet zinātniski teorētiskās zināšanas – vēsturiskās attīstības produkts, tātad zināšanas ietver kā pirmszinātniskos zināšanu veidus, tā arī zināšanas, kas piemīt no zinātnēm atšķirīgām garīgās kultūras formām.

Marksistiskajā filozofijā zināšanas definē kā īstenības objektīvo raksturojumu atspoguļojumu cilvēku apziņā, kā "socio-kultūras fenomenu, vēsturiski attīstošās atspoguļošanas darbības produktu, kas piemīt dažādās pakāpēs visam praktiskām un garīgās pasaules apgūšanas formām. Zināšanas ir ideālas, tādēļ to esamībai nepieciešama objektīvizācija, kas realizējas darba produktos, tehnoloģijās, sociālos institūtos, kultūras priekšmetos. Zināšanas objektīvizācijas sabīsko un mākslīgo valodu zīm-

ju simboliskiem līdzekļiem (paņēmienu). Ar rakstības un grāmatiespiešanas rašanos un attīstību šis objektīvizācijas veids kļūst par visizplatītāko un adekvātāko zināšanu fiksācijas un vēsturiskās translēšanas paņēmienu. Ar kompjūtertehnikas un elektrisko komunikāciju sistēmu attīstību arvien lielāku nozīmi iegūst tādi zināšanu fiksēšanas paņēmieni kā informācijas bankas (šodien i.e. - zināšanu bāzes), ekspert sistēmas u.c. Ipaša zināšanu esamības forma ir personiskās zināšanas: iegūstot esošās, cilvēks pārvērš to raksturojumus savās spējās, profesionālajā kompetencē, domāšanas radošajā spēkā. Zināšanu organizācijas augstākā forma ir teorija jeb teoriju sistēmas, kas apvienotas zinātniskās disciplinās. Zināšanu attīstības procesi raksturojas ar kustību no nezināšanas uz zināšanām, pareju no pirmszinātniskām uz zinātniskām zināšanām, ar zinātnisko teoriju nomaiņu... Mūsdienu gnozeologijā notiek zināšanu jēdziena paplašināšana, kas saistīta ar tādu to paveidu izpēti kā priekšnosacījuma zināšanas, slēptās zināšanas, kuriem nav piemērojami tradicionālie zināšanu raksturojumi - reflektīvums, loģiskā pamatotība, viennozīmīgas patiesības vērtējuma iespējas... Pieaug to speciālo zinātnisko disciplīnu loma, kas pēta zināšanu sistēmu funkcionēšanu sabiedrībā (scientologija, zināšanu sociologija) un apkalpo mūsdienu zināšanu industriju (informatika, kognitīvā inženierija)" [63].

E.Šapiro, pievienodamies mūsdienu gnozeologijās izstrādātajam zināšanu jēdziena paplašinājumam, raksta: "Zināšanas ir viss tas, kas uzkrāts personības iekšējā pasaulē un nodrošina spēju sociokultūras mērķu un nodomu sasniegšanai izmantot lietas (ķermeņus) un to sakarus. Šo mērķu sasniegšanai nepiecieša-

mas ne tikai zināšanas par pasauli, bet arī refleksijas rezultāti par pasaules ainu, tās izmantošanas robežām, zināšanas par to, kā ar šo pasaules ainu rīkoties, par tās realitāti. Svarīgi, lai šī realitātes aina kalpotu par bāzi tālākai zināšanu papildināšanai par pasauli... Zināšanu par pasauli analīze parāda to neviendabību, tādēļ lietderīgs dalījums tiešās (artikulētās) un netiešās, slēptās (neartikulētās)" [86, 2.lpp.].

Artikulētās zināšanas viegli verbalizēt un materializēt, piemēram, teksta veidā. Vārdu var pierakstīt un padarīt par vispārības īpašumu, tādējādi šis zināšanu komponents, kas arī ir informācija, kļūst pieejams vienmēr un visur sabiedrībā. Neartikulētās zināšanas var nodot citiem tikai tiešu kontaktu ceļā ar tiem, kam šīs zināšanas (precīzāk - kultūras iemaņas) pieder, i.e. "sociālo stafešu" veidā.

Neartikulēto zināšanu komponentu sabiedriskošanas un translēšanas iespējas ir ierobežotas, jo tās nevar iekļaut dokumentālajās informācijas plūsmās. Tādējādi informācijas sistēmas abonentiem sniedz ne pilnīgas zināšanas, bet tikai to ērti translējamo komponentu. Par neartikulētajām zināšanām informācijas plūsmās ienāk tikai metainformācija, i.e. ziņas par to, ka šādas zināšanas eksistē un kur tās iegūstamas personisko kontaktu ceļā. Jāatzīmē, ka līdz ar ekspertu sistēmu attīstību [51] informatizācija mainīs arī šī zināšanu komponenta iegūšanas iespējas, taču sociālo stafešu lomu tas nemazinās.

Zināšanu iegūšanai no translējamās, artikulētās informācijas nepieciešams arī tāds metainformācijas veids kā pieredze zināšanu iegūšanai no informācijas. Šādu pieredzi jāiegūst, pirms cilvēks vispār sāk "patērēt" (lietot) informāciju: bez

lasītprasmes vispār nevar izmantot tekstus, jo lasītprasmi (tāpat kā runātprasmi) nevar gūt no tekstiem, bet tikai kultūras tradīciju jeb jau minēto sociālo stafesu ceļā. Vispirms tas notiek sākotnējās socializācijas procesā, kurš nepieciešams katram, kas iekļauts kultūras apritē, un kura nevar eksistēt, ja neprot lietot informāciju - rakstisko vai mutisko. Svarīga ir arī prasme izmantot metainformāciju, kas dod mums tās koordinātes, kur saņemamas neartikulētās zināšanas - nepieciešamās kultūras tradīcijas.

Brīvi pārraidāmās informācijas - zināšanu pārvērstās formas - tomēr ir nepietiekamas, lai lietotāji radītu sev to pilnīgo pasaules ainu (t.sk. arī priekšmetiskās sastāvdaļas, funkcionālos sakarus), bet tikai šīs ainas apgūšana nodrošina personības radošu sociokultūras darbību.

Konceptuālas pasaules ainas radīšanai nepietiek tikai ar prasmi gūt zināšanas no informācijas (gan artikulētās, gan neartikulētās), bet nepieciešams arī otrs komponents - informācijai, kas ietverta tekstos, arī savukārt jāatbilst personības prasībām. Aktīvas sociokultūras darbības procesā rodas nosacījumu komplekss, un informatizācijā cirkulējošiem tekstiem, ar kuru palīdzību personība papildina vai iegūst zināšanas, jāatbilst sekojošiem nosacījumiem:

1. Teksta zīmju modeļu atbilstība lietotāju priekšmetiski funkcionālajai pasaules aintai;
2. Autora ieceres pietiekama verbalizācija tekstā;
3. Terminoloģijas bāzes atbilstība, resp., jāsakrīt tai jēgai, ko autors piedēvējis saviem izmantotajiem vārdiem, ar to vārdu jēgu, kuras pārvalda lietotājs.

Informācija veido tikai "informatiōnālos modeļus", kuri tomēr ir nepietiekami lietotāju efektīvas darbības nodrošināšanai. Šo modeļu rezultatīvai izmantošanai nepieciešama prakse ar tiem apieties, i.e. jāzina, cik tāl uzticēties, kas ir galvenais, kas otršķirīgais. Līdzās informācijai nepieciešamas arī neartikulētās zināšanas, kas necirkulē informatiōnālajās plūsmās, i.e. tās zināšanas, ar kuru palīdzību no translējamās informācijas iegūstamas viengabalainas zināšanas. Respektīvi, nepieciešama sākotnējā kultūra - zināšanas, ko saņem sociālo stafešu ceļā caur izglītību un ģimeni.

Informatiōnālo modeļu raksturīga īpatnība - tie ir otrreizējās atspoguļošanas produkts. Kad teksts kļūst par mūsu izziņas objektu, mēs varam runāt par atspoguļojuma atspoguļošanu. "Izpratne ir pareiza atspoguļojuma atspoguļošana. Caur svešu atspoguļojumu pie atspoguļojamā objekta" [23].

Priekšstati par pasaules ainas informatiōnālajiem modeļiem ir daudzveidīgi. Populārs ir priekšstats par šāda modeļa ievadīšanu ESM ērtumu un nozīmību [90]. "Istenības modelis ir cilvēces zināšanu verbalizētā un reflektētā daļa" [86, 3.lpp.]. Tomēr arī šādai pieejai ir ierobežots raksturs - to ierobežo prasība logiski formalizēt to daļu, ko jāievada ESM.

Problēmas atrisināšanai par zināšanu viengabalainības saglabāšanu informatizācijas procesos jāmeklē jaunas darba formas ar tiem informatiōnālajiem modeļiem, kas nepakļaujas formalizācijai. Arī labi artikulētas un verbalizētas zināšanas satur analogijas, alegorijas, metaforas, simbolus, intuitīvus, iracionālus komponentus, kuri nekādi neatbilst informatiōnālo modeļu prasībām. Domājams, ka par šādu perspektīvu kļūs hiper-

tekstu tehnoloģija un ekspert sistēmas [58, 92, 112], kur galvenā jēdzieniskā slodze novirzīta no tekstiem, cipariem, formulām uz sakaru apjēgsmi, aprioriem priekšstatiem. Hiperteksts neprasa tik stingru zināšanu formalizāciju modeli. "Pietiekami, ja iespējama to diskrēta izpausme kādu kognitīvu vienību semantisko veidojumu veidā, ja tikai iespējams radīt pietiekami spēcīgas semantiskas saites starp visām vienībām" [86, 4.lpp.].

Domājot par Latvijas informatizāciju, jārisina mums pašreiz aktuālākais jautājums - uz atjaunojamās kultūras bāzes (sākotnējā kultūra gatavībai saņemt informāciju un zināšanas vispār) jārada priekšnosacījumi informatizācijas procesa uzsākšanai, saistot tehnoloģisko un lingvistisko komponentu zināšanu strukturalizācijā un apgūšanā. Tātad jāveido sakārtotu zināšanu bāze informacionālas mācībsistēmas realizēšanai. Tieši zināšanu sakārtošana ir pirmais solis, lai iekļautos informatizācijas procesos.

Nākamais solis - izveidot sakārtotu zināšanu bāzi informacionālajai mācībsistēmai kultūrā, jo informacionāli kognitīvā potenciālā intelektuālais komponents ietver nepieciešamību pēc personības garīgā pamata, tātad kultūras bāzes (37., 44.lpp.).

Kā formulējis E.Šapiro [86], informatizācija - tā ir vienota parādību ķēde: zināšanu uztveršanas priekšnoteikums ir neartikulētās zināšanas un kultūras bāze, zināšanas ir kultūras sastāvdaļa, un savukārt ar zināšanām mēs apgūstam kultūru - vienoto pasaules ainu. Viengabalainām zināšanām un viengabalainai pasaules aintai personības apziņā nepieciešama gan kultūras bāze, gan informācija par kultūru.

Kultūra aplūkojama ne tikai kā personības pamats, zināšanu

uztveres priekšnosacījums, informatizācijas nepieciešama sastāvdaļa, bet kultūras komponents ir arī pati informācija, tādēļ informācija par kultūru arī aplūkojama kultūras kontekstā. "Kultūra ir radoša cilvēces darbība visās esamības un apziņas sfērās, dialektiska priekšmetiskošanas (vērtību, normu, zīmju sistēmu etc. radīšana) un atprieķšmetiskošanas (kultūras mantojuma apgūšana) procesu vienība, kas virzīta uz īstenības pārveidošanu, cilvēces vēstures pārvēršanu personības iekšējā bagātībā, uz cilvēka būtības spēku vispusīgu noskaidrošanu un attīstību" [69]. Svarīgākās kultūras funkcijas ir ritualizācija (tradīciju saglabāšana, kolektīvās atmiņas sakārtotība, sistēmu veidošana etc.) un radošā spontanitāte (novatorisms).

Automatizācija, kompjuāterizācija visās sfērās (arī kultūrā) ir pirmās funkcijas realizācija. Tā cenšas savienot abas šīs funkcijas, komponentus informacionālās sistēmās.

Ritualizāciju, sakārtotību, informācijas tālāk nodošanu (atprieķšmetiskošanu), kas piemīt kultūrai, plaši izmanto zinātniskās informācijas (turpmāk - vienkārši "informācijas") sfērā par kultūru. Sabiedrības informatizācijas realizācijā nenoliedzami būtiska vieta ir informācijai par kultūru.

Informācija par kultūru kā kultūras fenomens aptver divus savstarpēji saistītus komponentus: tā ir parādība, kas pieder zinātnei un tā ir parādība, kas pieder arī kultūrai.

Kā parādība, kas saistīta ar zinātni, ar zinātniskuma principiem, informācija par kultūru jāattiecina uz zinātnisko izziņu, zinātni. Ārpuszinātnes kultūras fenomeni, sistēmveidojošie faktori (māksla, reliģija, parašas, rituāli, mīti, sadzīves normas u. tml.), nebūdami zinātnes un zinātniskās izziņas

elementi, tiek pārkodēti zinātnes valodā un parādās vienā kontekstā ar zinātniskām parādībām, kas arī kļuvušas par zinātniskās informacionālās darbības priekšmetu kultūrā. Informacionālā darbība kultūras jomā unificē dažādus kultūras fenomenus zinātniskās informācijas veidā par tiem. Tā var salīdzināt zinātnes un mākslas, sociālās politikas un organizācijas parādības, kultūras institūtus un procesus, bet kultūru kopumā apjēgt universāli, sistēmiski, caur zinātnes un zinātniskai informācijai specifisku zinātniskuma kritēriju prizmu.

No otras puses, informācija par kultūru vairāk piederīga kultūrai kopumā: "Zinātnei pieņemams tikai tas, kas pirmoreiz un vienreiz notiek. Bet tā nav kultūra. Jo kultūrai šī pazīme nav pielietojama. Kultūra ir tas, kas tiek kodēts, translēts vai reproducēts. Zinātne ir produktīva, kultūra - reproduktīva" [72].

Tajā daļā, kurā zinātne par kultūru ir produktīva darbība, radot jaunas zināšanas par kultūru, tā ir zinātne. Bet tajā daļā, kurā zinātne par kultūru parādās kā apkopojums, sistematizācija, sakārtotība, normu kopums, tā faktiski ir zinātniskā informācija par kultūru. Tā akumulē normatīvos, nostabilizējušos priekšstatus par kultūru, ko veidojusi pati kultūra, i.e. pati ir kultūra.

Dažādu ziņu sistematizējumi un skaidrojumi, kas ņemti no dažādiem dokumentāliem avotiem, kaut arī zinātniskiem, ir kultūra, nevis zinātne. Tai pat laikā informācija par kultūru (zinātniskā informācija!), kas ir it kā tikai parādību izklāsts, ienes ko jaunu, ir produktīva, tātad pieder jau zinātnei. Kultūras faktu un parādību izklāsts, to sistematizācija un inter-

pretācija (t.sk. tādi svarīgi informācijas pārstrādes procesa elementi kā analīze un sintēze, diferenciacija un integrācija, unifikācija un generalizācija) ved pie jauniem, dažkārt negaidītiem zinātniskiem rezultātiem.

Aplūkojot iepriekšteikto sabiedrības informatizācijas kontekstā vēlreiz jāatzīmē, ka viengabalainām zināšanām un viengabalainai pasaules ainas iegūšanai personības apziņā nepieciešama gan kultūras bāze, gan informācija par kultūru, jo arī zinātniskā informācija par kultūru ir kultūras fenomēns. Tieši tādēļ ļoti svarīgi ir sākt informatizācijas procesu ar sakārtotas zināšanu bāzes izveidi tieši kultūrā, lai uz šīs zināšanu bāzes sintezēta informacionāla mācībsistēma kalpotu par turpmākā informatizācijas procesa pamatu.

Informācijas devējs un ņēmējs atrodas nepārtrauktā saistībā. Informacionālu sabiedrību nevar veidot direktīvi, tā veidojas objektīvi (bet ne jau stihiski!), tādēļ jāsāk ar personību un tās kultūras veidošanu, un te ļoti būtisks faktors ir tieši informacionāla mācībsistēma kultūrā uz sakārtotu zināšanu bāzes kultūras jomā.

Kultūra nav lietu summa. Tā ir kaut kas specifisks, kas piestrāvo visas dzīves sfēras [16]. "... kultūru var interpretēt kā specifisku cilvēcības formu, eksistences veidu un tehnoloģiju. Tā iemiesojas cilvēciskās darbības rezultātos, eksistenciālajos arhetipos, mentalitātes formās un normatīvajās shēmās. Tā realizējas sociālo institūtu un normu sistēmā, garīgajās vērtībās - visu cilvēcisko attiecību kopumā... Mēs runājam par antīko, renesanses, viduslaiku kultūru, domājot ar to kādu universālu cilvēcības formu, specifisku pasaules apjēgsmi un pārdzīvojumu tās veselumā, jēgu, kas izteic šo kultūru būtību"

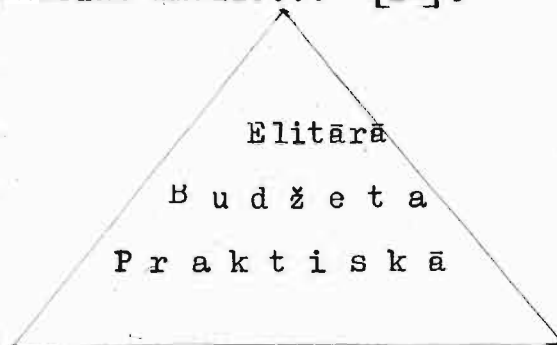
[7]. Petot laikmetus, mēs meklējam idejas, lietas. Bet ne jau to ģeometrisko formu, ķīmisko formulu. Meklējam neatkārtojamo pasaules redzējumu, neatkārtojamo iespaidu. Lieta nav kultūras mantojums, bet cilvēciņas forma šajā lietā gan ir kultūras mantojums.

Kultūras, personības un pasaules apjēgsmes šīšo saistību analizējis ASV Viskonsinas universitātes ģermānistikas profesors V. Nollendorfs: "Lielu politisku savīļņojumu laikā īsta kultūra ir vislielākajās briesmās tikt samaltai starp politisko un materiālo interešu ratiem. Franču revolūcijas asiņaino atplūdu laikā vācu dzejnieks Fridrihs Šillers aicināja laikabiedrus nepaļauties politisko emociju destruktīvajiem spēkiem, to vietā sākt lēno, bet cēlo cilvēka estētiskās audzināšanas darbu, aizstāt homo politicus ar homo aestheticus, kas vienīgais var dot pamatu labākai cilvēces nākotnei... Latvijas kultūras darbinieki bažījas, vai homo politicus klausīsies uz homo aestheticus un ļaus tam spēlēt pienācīgu lomu Latvijas atjaunošanā. Tā tam būtu jābūt. Ne tikai tautas tumšajos, grūtajos gados kultūrai būs būt gaismas turētājam, bet vēl jo vairāk labākos laikos - gaismu nest gaismā... Ir vēl vienas lielas briesmas Latvijas kultūrai. Jo vairāk tā atbrīvosies no homo sovieticus apkampiena, jo vairāk to no otras puses apkamps un cieši vilks klāt rietumu pārprodukcijas homo economicus un viņa radītais mūsu kultūras tirgus. Tikai pašu kultūras saglabāšana, kopšana un cienīšana var mūs pasargāt... Ideālā pasaulē - un cerams, nākotnes Latvijā - varbūt būs iespējams šos trīs tipus apvienot vienā ideālā tipā homo humanus, kurā būs harmonizētas ir kulturālās, ir politiskās un saimnieciskās intereses" [12]. Informa-

cionālu sabiedrību radīt un tajā pastāvēt izredzes tikai šim homo humanus.

Latvijas Kultūras manifestā iezīmēts šis jaunās personības izveides ceļš: "Kultūras subjekts un objekts ir cilvēks, tāpēc uzmanības centrā jāpatur katras individualitātes radošo iespēju izvēršana, dvēseles izkopšana. Apzinoties reālo situāciju, uzskatām, ka ir jāapvieno sabiedrisko institūtu, organizāciju un visu labas gribas cilvēku iniciatīva un pūles konkrētai darbībai jaunās Latvijas kultūras veidošanai" [9].

I. Ziedonis kultūras eksistences ainu zīmē piramīdas veidā: "Ja kultūru iedomājamies kā piramīdu no augšas līdz pašai apakšai, tad... subsidētā, budžeta kultūra aizņem piramīdas vidusdaļu un ir vispārpieņemta, vispārplānota un vispārsaprotama. Bet zem tās guļ vesels slānis piramīdas pamatā. Un virs tā ir piramīdas smaile..." [18].

"Pats augšējais un pats apakšējais. Tie ir kultūrai savienojamie līmeņi. Citādi kultūra pa vidu vien pašapkopdamās pilso-

niskošanas, akademizējas, iestagnājas, netradicionalizējas" [17].

Kultūras klātbūtni jājut visā piramīdas augstumā un lielumā.

"No apakšējā, tautas pašas darbības, pašdarbības slāņa līdz no-osfēras izpratnei, no amata kultūras jautājumiem līdz Dieva meklētāja religiozitātei, no mājas kultūras līdz visu pasauli aptverošam ideālismam" [18].

Kultūras darbīgā līnija ir nepārtraukti augšup - lejup - augšup - lejup - augšupejošā, savienojošā. Augšā un lejā eso-

šās informācijas savienotāja un izlīdzinātāja, vertikālo sakarību realizētāja, ar izglītības starpniecību to pārvēršot horizontālā saiknē starp personībām, kontinuitātē.

Arī M.Čaklais analizē horizontālo un vertikālo sakarību: "Šībriža kultūras situācijai galvenais - kā sajūgt mūsu mostošos apziņu, visas vajadzības ar realitāti... Svarīgas ir divas virzības. Pirmkārt - kontinuitāte... Blakus šai kultūrai, ko turpinām, nedrīkstam noniecināt, aizmirst, aizmest to kultūras daļu, cilvēciņas daļu, kuras tiešie mantinieki mēs esam" [5].

Jautājums par kultūru ir jautājums par tautas, nācijas noietā ceļa lielumu, kā arī par iespējamām attīstības perspektīvām. Filozofs A.Rubenis šajā sakarībā raksta: "Pirmām kārtām pēc kultūras mēs spriežam par vienas vai otras tautas vietu kopējā vēstures procesā. Ne apdzīvotās teritorijas lielums, ne iedzīvotāju skaits, ne saražoto materiālo bagātību klāsts, bet gan kultūra ir galvenais kritērijs, kas norāda, kas esam šajā pasaulē" [14]. Kultūra iemanto otru dzīvi vēsturiskajā atmiņā, jo pagātnes ieguldījums ir mūsu pieredzes, zināšanu neatņemama sastāvdaļa.

"Kultūra pašā vispārinātākajā nozīmē ir negenētiskās informācijas kopums, kuru izstrādā, kodē un nodod nākamām paaudzēm" [14].

Kultūra sākas ar informāciju (zināšanām), un tās abas ir obligāts priekšnoteikums un sekas informacionālas sabiedrības objektīvā eksistencē, bet realizācijas veids - izglītība, informacionālās sistēmas.

Kultūras process paredz divējādo: pirmkārt, tradīcijas saglabāšanu, kas nodrošina paaudžu saistību (kultūra tiek nodota

tālāk, pateicoties audzināšanai, izglītībai, apgūta, pateicoties ģimenei, tautai, kā rezultātā dzimst "es" - personība), i.e. kolektīvo atmiņu; otrkārt, novatorismu, kas paredz iniciatīvu un aktivitāti, jaunu formu un mehānismu izstrādāšanu (radītā "es" - personības iedarbība uz esošo, viņu radījušo). Normālam kultūras ceļam nepieciešami abi šie momenti.

Līdzās citiem aspektiem (ekonomiskais, politiskais u.c.) kultūras problēmas būtiskākais jautājums ir cilvēka iekšējā pasaule, viņa garīgums, i.e. tā interiorizācijas pakāpe, bez kuras visiem pārējiem nav nozīmes: kam būs domātas grāmatas, ja nebūs lasītāju? kam celtnes, teātri, ja uz tiem neviens neies? etc. "Kultūras mašīna var darboties tukšgaitā, ja nav dvēseles, gara, kas vērtības uztver, patērē, izprot. Un savukārt atgriezeniski pārstās darboties. Bet bez kultūras mēs neesam nekas" [14].

Viduslaiku ķīniešu domātājs Van Janmins rakstījis: "Senatnē tie, kuri vēlējās atklāt pasaulē tikumību, pirms tam nodibināja kārtību savā valstī; tie, kuri vēlējās nodibināt kārtību savā valstī, pirms tam ieveda kārtību savā ģimenē; tie, kuri vēlējās ievest kārtību savā ģimenē, pirms tam pilnveidoja savu ķermeni; tie, kuri vēlējās pilnveidot savu ķermeni, pirms tam izlaboja savu sirdi; tie, kuri vēlējās izlabot savu sirdi, pirms tam padarīja patiesas savas tieksmes, tie, kuri vēlējās padarīt patiesas savas tieksmes, pirms tam noveda savas zināšanas līdz pilnībai. Zināšanu novešana līdz pilnībai - tā ir lietu pārbaude" [14].

Kultūras atdzimšanu nevar panākt "bez kultūras, sociālo, saimniecisko u.tml. uzdevumu sintēzes vienotā valsts kultūrpolitikā" [2]. Kultūra sākas ar informāciju, informācija ir zi-

nāšanas, kas ievadītas komunikācijās, informācijas apgūšanai savukārt arī nepieciešama kultūras bāze. Bez kultūras (un informācijas) nav iespējama informacionālas sabiedrības izveidošana, kas ir priekšnoteikums demokrātiskas valsts pastāvēšanai, un tā savukārt cieši un obligāti saistīta ar kultūras sociālās lomas, tās vispārcilvēciskās vērtības apzināšanos, ieviešanu katra cilvēka izglītošanā. Sabiedrības attīstība virzāma tā, lai personība varētu pilnībā attīstīties, notiekošie procesi pakļaujami cilvēka interesēm, tādēļ valstī nodrošināmas kultūras aprites garantijas. Valsts politika un personības kultūra nav šķiramas, jo "politiskajā spēlē ļoti būtisku vārdu (iespējams pat galavārdu) sacis tāds neapreķināms elements kā tauta..., bet tauta būs tāda, kāda būs tās kultūra. Savukārt, ja kultūras nebūs, būs pūlis - vadāms un manipulējams pēc patikas..." [11].

Personības sociālās un kultūrdarbības pamats, ļoti būtiska, pat noteicoša kultūras sastāvdaļa ir izglītība. Tajā atrisās personības garīgās, radošās, emocionālās spējas, fantāzija, veidojas vērtību sistēma, tēli un domāšanas modeļi.

Sabiedrības uzdevums - visu kultūras un izglītības darbu virzīt tā, lai veidotu, atraisītu un apmierinātu personības garīgās vajadzības, dotu plašu ceļu cilvēka spēju izpausmēm, padarītu dzīvi garīgi (ne tikai materiāli) bagātu.

Neskatoties uz sabiedrībā modušos interesi par kultūru un izglītības nozīmības apzināšanos, tomēr informacionālā nodrošinājuma, iespēju, vajadzību plaša izpēte šajā jomā nav veikta. Ir izveidota bibliogrāfiskās informacionālās apgādes sistēma [15, 68, 82-84], ir atsevišķi mēģinājumi tehniskā nodrošinājuma radīšanā, bet nekas nav pagaidām veikts intensificētas in-

formacionālās vides sintēzē. Šādas vides sintēzes priekšnoteikumi ir sekojoši:

1. Sabiedrības informatizācija kultūras jomā (kā priekšnoteikums sabiedrības objektīvai attīstībai vispār);
2. Nepārtrauktās izglītības principa ieviešana (kā pamats 1.punkta realizācijai);
3. Sistēmiskas, sakārtotas zināšanu bāzes izveide (informacionālas mācībsistēmas sintēze 2.punkta nodrošināšanai);
4. Nacionālās valodas zīmju sistēmas matemātiskā modeļa izstrāde un pilns valodas normas aizpildījums visos semiotiskos un pragmatiskā līmeņos (arī 2.punkta nodrošināšanai).

Problēmas aktualitāte aplūkojama trīs aspektos: informatizācijas, izglītības un nacionālās valodas.

Pirmais aspekts, par kuru runāts iepriekšējās lappusēs, izvirza sabiedrības informatizācijas nepieciešamību, lai nodrošinātu ne tikai intensīvu ekonomikas attīstību, bet arī lai paceltu jaunā intelektuālā līmenī izglītību un kultūru. Jāatrisina visu cilvēka darbības sistēmu informatizācija republikā. Tas prasa gan tehniskos līdzekļus, gan (pirmkārt!) teorētisko un konceptuālo pamatojumu. Latvijas vārds pasaulē, kā arī sakari un iekšējā attīstība būs atkarīgi ne no kompjūteru skaita uz vienu iedzīvotāju, bet no tā, cik intensīvi latviešu valoda funkcionēs automatizētā režīmā visās cilvēka darbības sfērās.

Otrais aspekts attiecināms uz izglītību. "Alkas pēc izglītības Latvijas tautai vienmēr ir bijušas neizsīkstošs, uz priekšu virzošs spēks" [10]. Izglītība vienmēr būtiski ietekmējusi katras personības attīstību un tā rezultātā arī visas sabiedrības attīstību. Tādēļ izglītībai Latvijā, kā to formu-

lē Latvijas PSR Tautas izglītības koncepcija [10] un kā tas jau ir noticis attīstītajās pasaules valstīs, jāklūst nepārtrauktai. Nepārtrauktā izglītība šodienas pasaules kultūras ap-
ritē bez informatizācijas nav iespējama, tādēļ tā veidojama kā
informacionāla sistēma uz sakārtotu zināšanu bāzes.

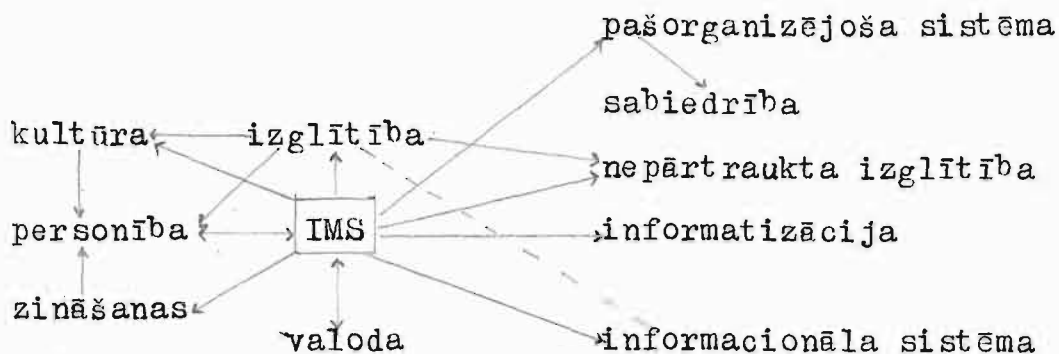
I. 3. Izglītība kā specifiska cilvēku darbības
nozāre un nacionālās valodas zīmju sistēmas izpētes
nepieciešamība

Kultūra kā personības garīguma - iekšējo vērtību sistē-
mas - pamats sākas ar informāciju: nodrošina iekļaušanos infor-
matizētā sabiedrībā, kurā informācija funkcionē kā kultūras fe-
nomens.

Personības primaritātes atzīšana informacionālajos proce-
sos ļauj secināt, ka informacionālo sistēmu "ieejā" (ekspert-
sistēmas princips) norit sistēmas apmācīšanas process (zināša-
nu "iesūkšanās" sistēmā), bet "izejā" - izmantosnā - norit
zināšanu uztveršanas process. Izglītības sistēma (intensifi-
cētas informatizācijas un sabiedrības pašregulējošās attīstī-
bas informatizācijas prasību apstākļos) šodien pāriet uz ne-
pārtrauktības principu un, būdama personības zināšanu translē-
šanas un komunikāciju sistēma, informatizācijas apstākļos vei-
dojama kā informacionāla mācībsistēma, kura reizē ir apmācāma
un apmācoša sistēma.

Izglītība ir specifiska cilvēku darbības nozāre, jo pra-
sa (un nodrošina) artikulētu un neartikulētu personības zinā-
šanu cirkulāciju (nodošanu - uztveršanu), kas organizējama iz-
glītības un informācijas sfērās, kā arī personības sagatavotī-

bu un atvērtību zināšanām un informācijai, gatavību nepārtrauktam izziņas darbam. Specifiskuma moments izpaužas arī zināšanu cirkulācijā pēc hipertekstu sistēmas principa. Piemēram, apgūstot jēdzienu "informacionāla mācībsistēma", nevar izvairīties no nepieciešamības apgūt ar to saistītos saskarjēdzienus:

Tātad, sākot pētīt piemērā minētās parādības būtību, vienlaikus apgūstam arī visus ar to saistītos jēdzienus un to savstarpējās sakarības, tikai tad spējam noskaidrot un izzināt šo pasaules ainas fragmentu – informacionālo mācībsistēmu – un iegūt zināšanas tā izpratnei un tālākveidošanai. Savukārt zināšanu nodrošinājuma pamatu veido izglītība. "Izglītība ir sistematizētu zināšanu, prasmju un iemaņu apgūšanas process un rezultāts; nepieciešams priekšnoteikums cilvēka sagatavošanā dzīvei un darbam" [76]. Varētu vēl piebilst – ne tikai sagatavošanas, bet arī nemitīgas turpināšanas priekšnoteikums.

Izglītība kā sociālās darbības sfēra veido priekšnoteikumus iepriekšaplūkotojām komponentiem: kultūrai, zināšanām (gan artikulētajām, gan neartikulētajām) – tātad personībai (kultūra, zināšanas – tās pamats), informacionālajai sabiedrībai, kas nevar pastāvēt bez informācijas kognitīvā potenciāla, kura centrā atkal personība kopumā, tās sociālā loma, individuālie mērķi, tieksmes, intuīcija, brīva griba. Rezumējot va-

ram atzīt, ka izglītība ir informacionālas sabiedrības priekšnoteikums un bāze.

Vispārcilvēcisko vērtību primaritātes apzināšanās un padomju pedagogijas iekļaušanās pasaules kultūras aprītē izvirza nepieciešamību risināt neatliekamus un radikālus uzdevumus, kas pirmām kārtām saistīti ar pedagogiskā procesa demokratizāciju, dažādu pārvaldes formu meklējumiem, pedagogu un audzēkņu radošās iniciatīvas atbalstīšanu, nepieciešamību mainīt apmācības sistēmas principus. Pirmajā vietā izvirzās personības veidošanas kontinuitātes kompleksās problēmas. Sabiedrībā pirmām kārtām nodrošināma personības attīstība, jāapzinās, ka sabiedrība pastāv personības dēļ, nevis otrādi.

Izglītības sfēras aktuālie uzdevumi un to risināšanas ceļi nesaraunami saistīti ar pasaules pedagogijas zinātnes un prakses izpratni. Angļu pedagogijas un psihologijas profesors B.Saimons (B.Simon), uzsverot ārkārtīgi svarīgo izglītības nozīmi mūsdienu pasaulē un plaši analizējot Rietumu pedagogijas zinātnieku koncepcijas, secina: "Tādā mērā, kādā cilvēks izmaina viņam apkārtējo pasauli, visu vēsturisko procesu jāuzlūko kā izglītojošu, bet izglītību - kā cilvēka veidošanas papēmienu sabiedrības iekšienē" [45, 7.lpp.]. B.Saimons uzsver izglītības milzīgās potenciālās iespējas izmainīt sabiedrības sociālo un ekonomisko attīstību. Pētot saistību starp izmaiņām sabiedrībā un izglītību, profesors nonāk pie secinājuma, ka nepieciešams iespējami pilnīgi ņemt vērā personības (apmācāmā) subjektīvo pieredzi - viņa darbību un izglītības iedarbību uz apziņu. Izglītošanas problēmas nesaraunami saistītas ar cilvēkzinātņi, personības lomas izpratni sociālajos procesos. Iz-

glītība kā spēcīgs kultūras attīstības faktors jāvirza uz arvien pilnīgāku personības potenciālo spēju realizāciju. Izglītībai ir nenovērtējama nozīme kā atsevišķa indivīda, tā arī visas sabiedrības attīstībā, izglītība ir sociālo pārmaiņu determinants.

B.Saimons atbalsta L.S.Vigodska tēzi, ka apmācībai jābūt apsteidzoša rakstura un jāved aiz sevis attīstība, nevis jāvelkas attīstības aste [45, 8.lpp.].

Daļa Rietumu zinātnieku uzskata, ka izglītības un sabiedrības savstarpējā saistība nodrošina attiecīgo sociālo attiecību tipa atražošanu, tātad arī noturību. Pretējo uzskatu pārstāvji apšaubā šo apgalvojumu, jo domā, ka ir iespējams arī neparedzēts rezultāts, ka sociālās regulēšanas politika caur izglītību ne vienmēr sasniedz mērķi.

1961.gadā ASV nāca klajā rakstu krājums (A.Helsija (A.H. Halsey) redakcijā) par socioloģijas problēmām izglītības sfērā "Education, Economy and Society" [97], kas ātri kļuva par populāru mācību līdzekli visās angliiski runājošās valstīs pasaulē. Tā autori apgalvo, ka izglītība ne tikai var kļūt, bet neapšaubāmi arī ir viens no sociālo pārmaiņu svarīgākajiem faktoriem. Šī uzskata pamatojums balstās uz "cilvēciskā kapitāla" teoriju. Tās būtība: ieguldījumi (ne tikai materiālie!) izglītībā ir atslēga ekonomiskajam, i.e. arī sociālajam progresam. Autoru izpratnē izglītība ir sociālo pārmaiņu pamatinstrumenti. Šī koncepcija guvusi Rietumos ne tikai ideoloģisku, bet arī likumdošanas atbalstu un likta pamatā izglītības reformām. Iznākums, ka secina B.Saimons, bijis negaidīts - studenti ASV, Francijā, Rietumvācijā, Lielbritānijā un Kanādā izveidoja plašu kustību, kuras pamatā ir neapmierinātība ar at-

svešinātību no sabiedrības, tādējādi apliecinot neparedzētā iznākuma teorijas aizstāvjus.

Nākamais posms - aptuveni 20 gadus pēc iepriekšminēto reformu posma - sākās ar pētījumu "Power and Ideology in Education" [98], kura redaktors arī ir A.Helsijs. Jaunā virziena teorētiskais pamats: pašu par sevi izglītību nevar uzskatīt par pārveidojošu spēku, tā ir tikai tās sabiedrības spogulis, kura rada šo izglītības sistēmu, un tās funkcija - nodrošināt sociālo attiecību atražošanu. Šī pozīcija atspoguļojas šodienas Rietumu nostādnēs un lēmumos. "Cilvēciskā kapitāla" teorija, kā uzskata B.Saimons, vairs netiek aizstāvēta.

Līdztekus šīm divām teorētiskajām pamatkoncepcijām Rietumu teorētiķi sociologi un pedagogi nonākuši pie vairākām atziņām. Dž.Koulmens (J.Coleman) un K.Dženks (C.Jenks) secina, ka "no skolas nekas nav atkarīgs" jeb - zināšanas, ko iegūst skolā, neiespaido ne ienākumu apjomu, ne panākumus dzīvē, tas atkarīgs no vecāku sociālā statusa un materiālās labklājības. Šīs izteikti pesimistiskās teorijas autori gan pieļauj arī veiksmes faktoru, taču viņu koncepcija izslēdz izglītību no sociālo pārmaiņu sfēras.

Franču filozofs L.Altjusers (L.Althusser) izvirza teoriju par to, ka oficiālā ideologija neizbēgami kļūst par valdošo, pateicoties izglītības sistēmai, kura, pēc viņa apgalvojuma, uzņemas baznīcas kā pamatinstitūta lomu pastāvošās ideologijas un sabiedrības saglabāšanai. Skolotāji, lai kā viņi censtos, nespēj mainīt sabiedrības būtību, un L.Altjusers nožēlo viņu veltīgās pūles [110].

Amerikāņu zinātnieki S.Boulzs (S.Bowles) un H.Džintiss (H.Gintis) grāmatā "Schooling in Capitalist America" pamato

t.s. "atbilstības teoriju", kuras būtība: izglītības struktūra un raksturs atbilst sistēmas institūtu struktūrai un raksturam [100].

Franču sociologs P.Burdjē (P.Bourdieu) pētījumā "Reproduction in Education, Society and Culture" savukārt pierāda, ka izglītības sistēmas struktūra līdztekus tajā notiekošajiem pedagogiskajiem procesiem mērķtiecīgi nodrošina pastāvošo sociālo kategoriju, šķiru un grupu atražošanu [99].

Izglītības un sabiedrības savstarpējo attiecību problēma pēdējo 20 gadu laikā Rietumos aplūkota no divām pilnīgi pretējām pozīcijām: no vienas puses, izglītība ir sabiedrības spoguļattēls, bet ne spēks, kas spēj izsaukt sociālas pārmaiņas. Šai fatālistiskajai un pesimistiskajai pozīcijai pretēju viedokli pārstāv B.Saimons [45], Dž.Brunners (J.S.Bruner) [101], G.Klarks (G.Clark) [102] un citi - izmaiņas izglītībā un sociālie un politiskie procesi ir cieši saistīti. "Domāšanas svarīgāko veidu - valodas, matemātikas un citu cilvēces zināšanu strukturēšanas ceļu - pamatā ir garīgās spējas, kuras cilvēkam ir iedzimtas. Bet domāšanas iemaņas, kaut arī ir atkarīgas no dabiskajām spējām, nav iedzimtas. Tās rodas ārpus cilvēka organisma, tiek pārņemtas mantojumā no iepriekšējām paaudzēm, tās vai citas kultūras nesējām" [101, 119.lpp.]. Tik ilgi, kamēr cilvēks turpina transformēt apkārtejo vidi, un, mainot to, mainās pats, viss vēsturiskais process jāuzskata par izglītojošu pēc būtības. Izglītība ir personības veidošanas paņēmiens sabiedrībā [45].

Jautājums, vai izglītība spēj mainīt un virzīt sabiedrības attīstību caur iedarbību uz personību, ietver ne tikai to

izglītības sistēmu, kas ir centrālo un vietējo varas iestāžu pārziņā, bet arī neatkarīgās izglītošanās formas, kurās izglītību apgūst patstāvīgi.

Izglītības jēdzienu nav pareizi aprobežot tikai ar skolas apmācības sistēmu. Izglītība ir cilvēka veidošanas process sabiedrībā, tādēļ tai jāaptver visi faktori: ģimene, vienaudžu grupas, baznīcas ietekme, amatu apmācība [45].

Aplūkojot izglītības un sabiedrības savstarpējās saistības un mijiedarbības problēmu, jāņem vērā personības subjektīvo pieredzi - spēju attīstīties un mainīt apkārtējo vidi, ietekmēt to, pašam ietekmēties un mainīties. Tas ir pedagogisks process, tādēļ izglītība spēj ietekmēt sabiedrības attīstību.

Vide, kurā darbojas personība, šobrīd pasaulē strauji mainās. Šīs izmaiņas grupējamas piecās daļās: sociālās un demogrāfiskās, politiskās, izglītības un tehnoloģiskās.

Nepieciešamība nodrošināt sociālajai un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamās zināšanas un prasmes izraisa nozīmīgas izmaiņas izglītības nodrošinājuma veidā. Rietumu zinātnieki un pedagogi, analizējot izmaiņas izglītībā sakarā ar izmaiņām vidē (vidē visplašākajā nozīmē), nonākuši pie interesantiem konstatējumiem [105]. Augstākajā izglītībā vērsas plašumā tendence veidot vienotus, dažādu organizāciju apgādātus kursus vai modulus. Skolās pamatizglītības prasības (pēc pētījumu datiem [105, 6.-8.lpp.] uzrāda strauju akcenta pārvietošanos informācijas tehnoloģijas virzienā un uzsvāra pazemināšanos tradicionālajos priekšmetos, īpaši klasiskajās valodās. Šo izmaiņu tips var ievērojami turpināties un dažādoties, nozīmīgi ietekmējot skolas beidzēju - nākamo profesionāļu - garīgo apgādi,

prasmes un nostājas. Ievērojamas izmaiņas notiek mācīšanās un mācīšanas metodēs. Augstākās izglītības līmenī Britu Atklātā augstskola (The Open University) ieviesusi jaunas tehnoloģijas "apmācībai no attāluma", kas, iespējams, nākamajā gadu desmitā nozīmēs būtisku progresu dažādos izglītības līmeņos. Distancētie skolēni (studenti) gūst vairāk labuma no vietējām, dzīves un darbavietai tuvām laboratorijām, kas gan nav speciāli iecerētas izglītības mērķiem; attīstās jauni tikli distancēto studentu vajadzībām. Skolās nostiprinās metode, kurā uzsvars likts uz "uzzināšanas mākslu", i.e. uz nepieciešamās informācijas meklēšanu un atrašanu.

Šādu tēzi izvirza arī padomju pedagogs J. Babanskis: "Liela vēriba veltāma skolēnu vispārīzglītojošo prasmju un iemaņu veidošanai, tādēļ lozungs "Mācīt mācīties" kļūst vēl aktuālāks" [18, 18.lpp.].

Britu zinātnieki uzsver, ka izglītība arvien vairāk aplūkojama kā process, kas turpinās cauri visai dzīvei. Dažādi sabiedriski, publiski, privāti institūti plaši nodrošina kvalifikācijas, modernizācijas un atkalapmācības kursu sfēru, parādās daudz publikāciju nepārtrauktās izglītības jautājumos, iznāk speciāli interešu žurnāli, kas atvērš (atšifrē) informāciju tūlītējai lietošanai. Pieaug prasība pēc visaptverošas nepārtrauktās izglītības sistēmas, īpaši brīvā laika palielināšanās, darba secības un rakstura maiņas nepieciešamības dēļ. Britu Universitātes Granta komiteja izveidojusi darba grupu, lai izpētītu tālākās vajadzības pēc nepārtrauktās izglītības [105].

Rietumu profesionālās pamatizglītības koncepcija uzsver,

ka šī izglītība paredzēta, lai attīstītu uztveri, izpratni un spēju domāt un darboties, kas ir būtiska profesionālās karjeras uzsākšanai. Visām karjeras piepildīšanai nepieciešamajām zināšanām un prasmēm jānāk lielā mērā no nepārtrauktās izglītības, apmācības un pašattīstības. Profesionālā pamatizglītība sagādā pamatminimumu, rosina pašattīstības procesu, stimulējot tieksmi strādāt konstruktīvi pēc paša iniciatīvas. Tā spēj arī radīt izpratni par profesionālajām normām, kuras būs nepieciešamas dažādos prakses veidos.

Piemēram, "bez priekšmetiem, kas vajadzīgi profesionālajai pamatizglītībai tradicionālajā bibliotēku un informācijas darbā, ir sekojoši plašāki priekšmeti, kas kādreiz tika uzskatīti par perifēriskiem, bet tagad strauji iegūst nozīmību:

- sakari: rakstīšana, izdošana, statistikas materiālu lietošana, publicēšana (ieskaitot bezpapīra līdzekļus), publikāciju sadale, starpniecības aktivitātes un masu mediju lietošana, informācijas līdzekļu resursi, komunikāciju sociālie aspekti, brīvā laika un kultūrdarbības juridiskie aspekti (ieskaitot autortiesības un patentēšanu);

- tehnoloģija: iespiešana, reprografēšana, mikroformas; uzskatāmo (grafisko) mākslu, audiovizuālās tehnikas, kompjūtertehnikas (datu apstrāde, sistēmu analīze, programmēšana) lietošana; dažādu informācijas sistēmu projektēšana, ekspluatācija, vadīšana; informācijas meklēšanas kompjūterizācija; elektronsalikums, elektroniska pasta, telekonferenču norišu un iestāžu automatizācijas aspekti; izglītības tehnoloģija, attīstība telekomunikācijās etc." [76, 28.-29.lpp.].

Mērķu pārmantojamība (informācijas un izglītības un bib-

liotekārā darba veikšanas mērķiem) un programmu apvienošana (piemēram - bibliotēka un informācijas meklēšanas kompjūterizācija, izglītības tehnoloģija; informācija un brīvā laika un kultūrdarbības juridiskie aspekti etc.) nosaka nepārtrauktās izglītības būtību.

Britu Valsts izglītības un zinātnes sekretārs nepārtrauktās izglītības būtību formulējis sekojoši:

"Nepārtrauktā izglītība ir viss cits nekā sākuma izglītība, kura ir formālo studiju ilgstošs sagatavošanas periods pirms pamatnodarbošanās meklēšanas. Nepārtrauktā izglītība svārstās no studiju pašiem pamatlīmeņiem līdz aspirantūrai un spēj sagādāt izdevības apgūt pamatprasmes (kvalifikāciju) un pamatzināšanas; otra iespēja turpināt augstākās vai tālākās izglītības kursus, ko cilvēki nav spējuši vai vēlejušies uzņemt, beidzot skolu; iespējas modernizēt vai paaugstināt kvalifikāciju attiecībā uz darbu karjeras vidū, vai līdzekļus dzīves stila un personisko apstākļu izmaiņu sagatavošanai vai apslēptu interešu un spēju attīstīšanai. Neviens, lai cik ilga vai aptveroša būtu viņa sākuma izglītība, nevar cerēt vai sagaidīt tās laikā apgūt visas prasmes un zināšanas, kas viņam būs vajadzīgas aptuveni 40 gadu ilgas darba dzīves laikā" [76, 74.lpp.].

Nevienas profesijas pārstāvis nevar cerēt turpināt strādāšanu ar to pašu zināšanu un izpratnes bāzi, kāda tam bijusi, darba dzīvi uzsākot. Tādēļ plašā apjomā nepārtrauktā izglītība ir mēģinājums pārvarēt tradicionālo pieeju un esošo zināšanu un spēju trūkumu barjeras mainīgajā pasaulē. Nepārtrauktā izglītība (Continuing Education) nodarbojas ar izmaiņu atvieg-

lošanu, nevis ar sasniegto zināšanu nostiprināšanu, kas ir pašas apmācības (training) mērķis.

Lielbritānijā oficiālā nepārtrauktā izglītība sastāv no valsts un privāto uzņēmēju finansiāli un materiāli apgādātiem kursiem un institūtiem, kas palīdz individuāliem profesionāļiem vai grupām attīstīt (kad nepieciešams - arī apgūt) zināšanas un prasmes. Neoficiālā nepārtrauktā izglītība jeb pašattīstība rodas no atsevišķu cilvēku vajadzības attīstīt zināšanas un spējas. Tā parasti ietver konferenču un sanāksmju apmeklēšanu, personisko lasīšanu, personāla apmaiņu starp organizācijām un aktīvu darbību kādā no profesionāliem kolektīviem, kā arī speciālo interešu grupās vai apvienībās.

Nepārtrauktajai izglītībai kā specifiskam cilvēku darbības veidam ir 4 noteikti mērķi, kas visi vērsti uz personības attīstību:

- " - Dot iespēju apgūt jaunas zināšanas un prasmes, un zināšanas un prasmes, kas vajadzīgas amatu iepemšanai sakarozarēs.
 - Attīstīt panākumu iespējas, veicināt darba mobilitāti, padarot iespējamu sagatavoties atšķirīgiem vai augstākiem posmiem; pāriet uz atšķirīgu sfēru, kas labāk atbilstu panākumiem; atgriezties pēc pārejošas prombūtnes - slimība, mātes pienākumi.
 - Atvieglot ienākšanu profesijā citu nozaru un kvalifikācijas speciālistiem.
 - Dot iespēju vecākiem kalpotājiem mainīt profesiju"
- [76,76.lpp.].

Iepretī Rietumu attīstīto valstu aktīvajai, izvērstajai

darbībai personības primaritātes nodrošināšanā sabiedrības norisēs, t.sk. arī ar nepārtrauktās izglītības starpniecību, padomju pedagogi pagaidām vēl diskutē par konceptuāliem jautājumiem [3, 6, 22, 56]. Kā Rietumu, tā padomju teorētiķi ir vienisprātis, ka "nepārtrauktās izglītības būtība ir tā, ka katrs cilvēks jebkurā dzīves posmā gūst iespēju paaugstināt vispārizglītojošo, profesionālo (padomju variantā - arī politisko) sagatavotību, nepieciešamības gadījumā bez kolīzijām mainīt profesiju, apgūstot to valsts izglītības sistēmā" [22, 52.lpp.].

Nepārtrauktās izglītības nepieciešamību pamato profesors A.Vladislavļevs: "Izglītības apliecību saņem miljoniem cilvēku, bet ražošanā, sabiedriskajā darbībā, sadzīvē aizvien vairāk jūtams zināšanu trūkums. Iemesls - izglītības sistēmas līdzšinejā ekstensīvā attīstība, bet ekstensīvais ceļš vienmēr noved strupceļā" [56].

Vērtējot un salīdzinot padomju un ārzemju izglītības situāciju, profesors meklē arī atpalcības cēloņus un formulē pamatvirzienus turpmākajai attīstībai.

Padomju izglītības sistēma ilgu laiku tika atzīta par vienu no labākajām pasaulē. Kosmosa apgūšanas panākumi 50.gadu beigās un 60.gadu sākumā to apliecina. Kā atbilde tam bija ļoti strauja izglītības attīstība Rietumos, jaunu izglītības formu veidošana. Piemēram, pasauleslavenā Londonas Atklātā Universitāte, pēc pašu angļu atzinuma, radusies tiešā mūsu neklātnes apmācības ietekmē. Strauji palielinājās asignējumi izglītībai, uzlabojās tās materiālā bāze. Mūsu izglītības sistēmā pārsvaru guva mīpāšanās uz vietas, pašapmierinātība. Pirmās

atpalicības pazīmes parādījās jau 60.gados. Kļuva acīmredzams, ka, lai kā mainītu apmācību saturu, pilnveidotu mācību procesu, iemācīt cilvēkam visu vienreiz un par visām reizēm nav iespējams.

"Diskusijas dziļas analīzes vietā, programmu satura ietilpības maiņas, fundamentāla vispārzinātniska sagatavošana, uzsvars speciālo disciplīnu ciklam, patstāvīgam darbam, dažādu laboratoriju dibināšana izglītības sistēmas likumsakarību attīstības izpētei nedeva vēlamos rezultātus. Kļuva skaidrs: nepieciešama jauna izglītības sistēmas attīstības koncepcija" [56].

Pasaulē 60.gados intensīvi sāka attīstīties principiāli jauna apakšsistēma - pieaugušo izglītība (papildizglītība). Ātrā attīstība, elastība, individuālais raksturs nodrošināja tai priekšrocības salīdzinājumā ar tradicionālajām apmācību formām. "Preteji mūsu speciālistu apgalvojumiem, ka skola un augstskola - tā ir izglītība, viss, kas pēc tam - cits, atšķirīgs" [56].

Nepieciešamas abas apašsistēmas. Katram cilvēkam jādod iespēja nepārtraukti celt ne tikai savu vispārējās izglītības un kultūras līmeni, bet arī kvalifikāciju. Mūsdienu attīstības dinamisms vai ikdienas prasa atjaunot, papildināt vai apgūt no jauna zināšanas. No tā, cik ātri un sekmīgi šāda prasība realizējas, ir atkarīgs gan sabiedriskā darba, gan personības līmenis un kvalitāte. Pašreizējā kvalifikācijas celšanas sistēma problēmu neatrisina. Nepieciešams veidot vienotu nepārtrauktās izglītības sistēmu, izstrādāt tās koncepciju.

Profesors A.Vladislavļevs piedāvā šādu koncepcijas variantu: "Nepārtrauktā izglītība ir izglītība, kas, sākusies jaunos gados, pavada cilvēku visu dzīvi. Paralēli un krustojoties ar darbu. Katram cilvēkam jebkurā momentā jābūt iespējai saņemt nepieciešamās zināšanas un prasmes. Princips "tagad vai nekad" jāizslēdz no tradicionālajām mācību iestādēm, jo tas spiež paplašināt programmu, iekļaut tajā visu, kas kādreiz absolventam varēs noderēt. Tāda pieeja ir aplama. Kāpēc mācīt to, kas aizmirsīsies jau pirms izmantošanas vai arī nekad nebūs vajadzīgs. Svarīgāk ir ielikt noteiktu zināšanu pamatu, iemācīt mācīties un tad dot iespēju papildināt zināšanas papildizglītības sistēmā" [56].

Latvijas PSR Tautas izglītības koncepcija, paredzot jaunas izglītības sistēmas veidošanu, atzīst izglītības nepārtrauktību - "iespēju katram sabiedrības loceklim iegūt un pilnveidot izglītību visas dzīves laikā" [10].

Izglītība kā specifisks cilvēku darbības veids ir nemītīgas zināšanu apgūšanas organizēšana personības attīstīšanai un caur personību arī sabiedrības pilnveidošana. Izglītības procesā personība apgūst gan artikulētās, gan neartikulētās zināšanas un pārmanto sabiedrības atmiņu - kultūru. Zināšanas, kas ievadītas komunikācijās (to veic izglītība) ir informācija. Tātad izglītība ir informācijas veidošanas un translēšanas bāze. Informacionāli kognitīvais potenciāls, ietverot intelektuālo komponentu un informacionālo komponentu, integrē izziņas un praktiskās darbības iespējas, kas savērstā veidā ietvertas sabiedrībā uzkrātajās zināšanās. Izglītība kā transformējošs un translējošs faktors šīs zināšanas atvērs (atšif-

rē) lietošanai. Sabiedrības attīstība iespējama tikai personības attīstības rezultātā, personības eksistencei nepieciešama kultūras un zināšanu apguve, ko savukārt panāk ar izglītības, šodien - nepārtrauktās izglītības - starpniecību. Sabiedrības objektīvais ceļš ir informatizācijas ceļš, tādēļ arī izglītībai ejams informatizācijas ceļš, lai atgriezeniski nodrošinātu sabiedrības informatizāciju. Tas veicams, izveidojot informacionālu mācībsistēmu, kura savukārt balstītos uz sakārtotu zināšanu bāzes un nacionālās valodas zīmju sistēmas.

Informacionāli kognitīvā potenciāla intelektuālais komponents - kultūra, zināšanas, izglītība, personības zinātgriba nevar pastāvēt bez informacionālā komponenta, kura sastāvā galveno vietu ieņem valoda, kas funkcionē informacionālā, automatizētā režīmā, i.e. apmāca informacionālās sistēmas un ar to starpniecību personību - lietotāju, intelektuālā komponenta būtiskāko subjektu.

Bez latviešu valodas nevarēsim informatizēt mūsu republikas sabiedrību. Varam pārņemt no citām valstīm tehniku, bet ne bāzes aizpildījumu.

Ukrainas zinātnieks N.Zaicevs zināšanu translēšanas pamatā liek valodu: "Dabiskais un vienīgais zināšanu translēšanas līdzeklis ir valoda... Tieši valodas kā komunikatīvā līdzekļa rašanās un lietošana ielikta cilvēka dabā, viņa psihofizioloģiskajos raksturojumos... Valoda - arī apjēgšanas un organizācijas līdzeklis tam, ko cilvēks uztver no apkārtējās vides" [62a].

Valoda iemiesojas runā - specifiski cilvēciskā darbībā,

kas nodrošina cilvēku sazināšanos un komunikācijas. Iespied-
produkcija arī ir komunikācijas līdzeklis uz valodas bāzes.
Zināšanu translēšana un uztveršana notiek ar valodas starp-
niecību. Tādēļ informatizācija arī var notikt tikai uz valo-
das bāzes.

Risinot informatizācijas problēmas republikā, jāņem vērā,
ka Latvijā šie procesi atkarīgi gan no personības (kultūras
sagatavotība, atvērtība zināšanām), gan tehniskajiem līdzek-
ļiem (tos sekmīgi iepērkam), gan arī no tā, cik intensīvi
latviešu valoda funkcionēs automatizētā režīmā visās cilvēka
darbības sfērās.

Lai latviešu valoda varētu funkcionēt kā informacionāla
valoda, tā jāizpēta kā valodas (tekstu) zīmju sistēma atbils-
toši visos četros semiotikas līmeņos (referentā, semantiskā,
sintakses un leksiskā), jāastāda valodas norma un jāatklāj
komunikantu mijiedarbība ar šo valodas normu. Tikai uz dziļas
un kompleksas valodas izpētes bāzes iespējama sabiedrībai no-
zīmīgu informacionālo procesu automatizācija, pie kam jāievēro
prasības, kuras nav raksturīgas valodniecībā. Viena no infor-
macionālās mācībsistēmas izveides galvenajām prasībām ir ne-
pieciešamība pētīt valodu saistībā ar cilvēku darbības sfērām.

Šajā nolūkā būtu veidojami atbilstoši zināšanu (un valo-
das) analīzes centri, kas nodarbotos ar zināšanu (datu) bāzu
sintēzi atsevišķās cilvēku darbības jomās, nodrošinot infor-
mācijas sistēmu apmācības un personības informacionālās apmā-
cības funkcijas. Kultūras jomā šāds centrs varētu veidoties
uz jau esošās Latvijas Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas
zinātniskās informācijas nodaļas bāzes [15, 82-84]. Pašreiz

PSRS [68] un Latvijā izveidota bibliogrāfiskās informacionālās apgādes sistēma, bet jāveido informacionālo mācību sistēma (uz sakārtotu zināšanu bāzes), kuru apkalpotu minētie zināšanu analīzes centri.

Šādu centru uzdevums ir, pirmkārt, savākt un sakārtot zināšanas konkrētās cilvēku darbības jomās (referentā līmenī), ievērojot nacionālās valodas aspektu. Un tikai pēc zināšanu pārstrādes logosā (konkrētā zinātniski praktiskā cilvēku darbības laukā) var izmantot ESM.

Otrkārt, zināšanu analīzes centros izstrādājama un aizpildāma konkrētās cilvēku darbības sistēmas valodas norma, i.e. jārada informacionālo procesu lingvistiskais nodrošinājums. Terminu bāzes sintēze nav atdalāma no valodas (tekstu) zīmju sistēmas kompleksas izpētes referentā, semantiskā, sintakses un leksiskā līmenī tieši konkrētās cilvēku darbības sfērās. Pretējā gadījumā daudzu terminu semantikā būs vērojama nobīde uz citām cilvēku darbības sistēmām.

Treškārt, centriem padziļināti jāanalizē konkrētās cilvēku darbības komunikantu prasību kopa un tā jāuzslāpo zināšanu bāzes struktūrai. Tikai tādā gadījumā iespējama aktuālās informācijas ievadīšana komunikācijās, zināšanu pārmantojamības nodrošināšana ar informacionālās mācību sistēmas starpniecību nepārtrauktās izglītības sistēmā un informacionālas sabiedrības veidošana. Tikai sakārtotas, komunikācijās ievadītas un personības aktīvi lietotas zināšanas ir tas centrālais spēks, kas nodrošina sabiedrības attīstību. Kultūras jomā šis ceļš ejams, izmantojot par bāzi plašos bibliotēku fondus.

I.4. Bibliotēkas vieta sabiedrības informatizācijā

Bibliotēka nav vienkārši dokumentu krājums, bet pilnīgi noteikts sabiedrības kā pašorganizējošas sistēmas mezgla punkts, sabiedrības, kas apvieno daudzu un dažādu interešu un līmeņu cilvēku grupas, sociālās kustības un institūtus. Bibliotēka rodas un eksistē šo institūtu ietvaros, jo akumulē tās indivīdu kopības idejas un vērtējumus, kuras griba sociāli un radoši darboties iemiesota attiecīgās bibliotēkas dibināšanas aktā, un kā vārdā šī bibliotēka dibināta.

Tā ir kultūras fonds, jēdzieniskā krātuve, sava veida "atmiņa" - tā sociālā veidojuma atmiņa, kura vērtības bibliotēka iemieso un kā interesēm kalpo.

Bibliotēkas pamatfunkcija - savākt, sakārtot, glabāt un translēt personībai zināšanas - nacionālās un pasaules kultūras bagātības, kas fiksētas rokrakstos un iespestajos darbos, kā arī citos informācijas nesējos [46].

Tādēļ sabiedrības informatizācija kultūras jomā realizējama bibliotēku sistēmā. Kā galvenos priekšnoteikumus var minēt:

1. Bibliotēku universālie (jeb kultūras jomā specializētie) fondi ir visplašākās artikulēto zināšanu krātuves;

2. Viena no bibliotēkas visbūtiskākajām funkcijām ir pedagoģiskā (izglītojošā) funkcija;

3. Latvijas Republikas bibliotēkas jau kopš 1983.gada iekļautas un darbojas republikas kultūras un mākslas informācijas sistēmā.

Fiksētais vārds (nesenā pagātnē un vēl šodien plaši lietotajam "iespiestais vārds") ir neatņemams un būtisks sociālā

prograsa faktors. Dokumenti¹ (grāmatas, iespieddarbi) glabā mūsu laikabiedru un sen pagājušo vēsturisko laikmetu cilvēku zināšanas un pieredzi, domas un jūtas, dvēseles centienus un radošo fantāziju, tajos saglabājas visi cilvēces intelekta sasniegumi.

Ar grāmatu un lasīšanu (dokumentu un to izmantošanu) saistīto parādību pirmamats ietverts zināšanu (informācijas) funkcionēšanas (producēšanas un patērēšanas) procesā cilvēku sabiedrībā.

Visplašākās, universālākās dokumentu krātuves mūsu sabiedrībā ir bibliotēkas - zināšanu krātuves, kurās zināšanas glabājas dokumentālā formā uz visdažādākajiem materiāliem nesējiem. Bibliotēku fondi nosacīti pielīdzināmi zināšanu (un datu) bāzēm, bet šīm zināšanām jāfunkcionē, tās jānodod personībai, jāorganizē dokumentālo komunikāciju sistēmas, informācija ar informācijas sistēmu starpniecību. Šodienas apstākļos tos jāveic automatizētās sistēmās uz bibliotēku fondu bāzes.

No jebkuras krātuves (arī bibliotēkas) zināšanas jāievada konkrētā cilvēku darbības sistēmā. Arī kultūra ir specifisks cilvēku darbības veids, bet jebkura darbība jānodrošina ar aktuālo informāciju. Aktuāla informācija ir tāda informācija, kas orientēta uz homogēnu patērētāju kopu konkrētā cil-

¹Dokuments - jebkurš materiāls nesējs, uz kura cilvēks fiksējis (nostiprinājis) sociālo informāciju tās uzglabāšanas un izplatīšanas (tālāk nodošanas, translēšanas) nolūkos.

vēku darbības sistēmā.

Izsenis bibliotēka apkalpojusi lasītājus no saviem fon-
diem. To kvalitāte un glabāšanas apjoms bija bibliotēkas in-
formacionālā un pasīvā potenciālā zināšanu apjoma galvenais
kritērijs. Kad zinātniski tehniskās revolūcijas radīto izde-
vumu plūsma sāka pārpludināt bibliotēkas, tās bija spiestas
apvienot pūliņus, un par kopdarbības pamatsfēru kļuva fondi
un to komplektēšana.

Bet viss izmainījās automatizācijas un telekomunikācijas
līdzekļu "savienības" iespaidā. Ne velti angļu valodā iznāko-
šajā bibliotēkzinātnes literatūrā parādījies pusnopietns ter-
mins "kompjunizācija". Tā ļauj lasītājam, neizejot no biblio-
tēkas, uzzināt daudzu citu bibliotēku fondu saturu, lietot
citu bibliotēku datu bāzes. Tādējādi bibliotēkas uzziņu aparā-
tā (UA) parādās elementi, kas ienes kvalitatīvas izmaiņas ne
tikai UA struktūrā, bet arī adresējumā. UA šodien kalpo vis-
pirms ne tikai konkrētas bibliotēkas fondu atklāšanai, bet
arī vispār eksistējošo informacionālo resursu atklāšanai ci-
tās bibliotēkās, informācijas sistēmās, valstīs. Šī novitāte
paplašina bibliotēkas iespējas, līdzās apkalpošanai no saviem
fondiem rodas cits, ne mazāk vajadzīgs pienākums - nodrošināt
pieeju arī ārējiem informācijas resursiem. Atbilstoši tam mai-
nās arī bibliotēkas informacionālā potenciāla vērtējuma kritē-
rijs. Tagad to nosaka ne bibliotēkas fonda apjoms un katalogu
sistēmas izstrādātība, bet visu to bibliotēkas rīcībā esošo
līdzekļu kopums, kas realizē pieeju informācijas un zināšanu
resursiem kopumā - pašas bibliotēkas, reģiona, valsts, pasau-
les bibliotēku resursiem.

Šāda pieeja bibliotēkas uzdevumiem un informacionālā potenciāla vērtējumam liecina par svarīgu kvalitatīvu izmaiņu tās infrastruktūrā: no četrdaļīgas sistēmas (fondi - lasītāji - bibliotekāri - materiāli tehniskā bāze) tā kļūst par piecdaļīgu, kurā piektā daļa - UA - gūst patstāvīgu nozīmi.

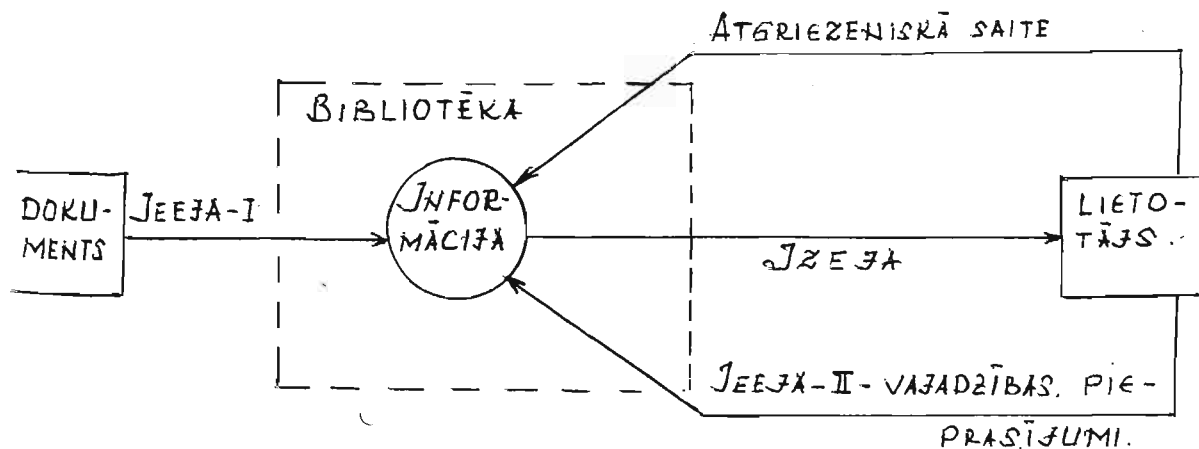
UA ir tas bibliotēkas struktūras segments, kas veic aktīvo zināšanu funkcionēšanas un izplatīšanas starpnieka lomu.

Praktiskās sekas šādai akcentu maiņai visspilgtāk izpaužas starpbibliotēku sadarbībā uzkrāto zināšanu komunikācijā. Pirmkārt, darbības virziens pārvietojas no fondu veidošanas uz UA veidošanu. Arzemēs šodien, atšķirībā no 50. un 60.gadiem, uzsvars likts ne uz komplektēšanas kooperāciju, bet uz kopīgu automatizēto datu bāzu radīšanu. Otrkārt, paplašinoties informācijas vispārpieejamībai, lielā mērā aktivizējas fondu izmantošana starpbibliotēku abonementa kārtā, tādējādi padarot plašāku aptveramo zināšanu loku. Treškārt, racionalizējas partneru izvēles kritērijs. Mūsdienu tehnika likvidē teritoriālo problēmu. Arī resoru pakļautība rietumu praksē nekad nav bijusi šķērslis sadarbībai. Piemēram, ASV lielā automatizētā kooperatīvā sistēma "Lielais četrinieks" apvieno Ņujorkas publisko bibliotēku un Kolumbijas, Jēlas un Harvardas universitāšu bibliotēkas. Šī apkalpošanas koncepcija paredz veidot atklātas automatizētās bibliotēku sistēmas. PSRS šajā virzienā vērsta Kultūras ministrijas sistēmas bibliotēku automatizācijas koncepcija [68].

Arzemēs izstrādāta bibliotēku un informācijas dienestu sistēmas (LIS - Library and Information Services) koncepcija [17]. Tās tapšanas procesu veicinājusi un tajā aktīvi piedalījusies UNESCO ar programmām UNISIST (World Science Information

System Project) un NATIS (National Library, Archive and Information Service Planning), kā arī starptautiskais izglītības plānošanas institūts (IIEP - International Institute for Educational Planning). Konceptijas modelī iekļauti faktori, kas nodrošina plašas iespējas speciālistu informācijai, pastāvīgi augošā izglītības līmeņa un iespēju nodrošināšanai (kas savukārt atgriezeniski ietekmē LIS attīstību). Tas savukārt padara LIS produktu - zināšanas, kas ievadītas komunikācijās - par svarīgu sociālu funkciju. LIS iedarbina mehānismu, kas reaģē uz sabiedrības vajadzībām informēt speciālistus un nepārtraukti pārpemt kultūras mantojumu. Rūpīgi plānotā bibliotēku un informācijas sistēma veidota nacionālās attīstības vajadzību apsteidzošai apmierināšanai. Konceptijas autori atzīmē: lai gan LIS attīstību sākotnēji noteica speciālistu - patērētāju pasūtījums, tomēr pašreiz kļuvis skaidrs, ka, tāpat kā produktīvā industrija attīstījusies no izolētām rūpnīcām uz nacionālām struktūrām, tāpat arī izglītība, informācija un kultūra jāplāno plašākā mērogā, veidojot tās kā lielāku nacionālo sistēmu integrācijas daļas, ne izolētas parādības. Pievienojot LIS plānošanai jaunu dimensiju (nacionālo mērogu), izmainās bibliotēkas funkcijas. No grāmatu krātuvēm un izsniegšanas punktiem tās pārveidojas par aktīvām zināšanu komunikētājām un kopā ar informācijas dienestiem veic vienotu integrētu sociālo funkciju. Lietotāji orientētās LIS transformējas industriālo firmu bibliotēkās ar visprogresīvāko tehniku un tehnoloģiju, kuru visbūtiskākā iezīme ir tāda, ka uzņēmumam nepieciešamā informācija nekavējoties tiek nogādāta speciālistiem, kas to izmanto iestādes labā. Bibliotekāri un informatori negaida, kamēr rodas un tiek formulēta vajadzība, bet veic apsteidzošo zināšanu piegādāša-

nu, jo ir vienotas nacionālās attīstības sistēmas dalībnieki. Konceptijā (un praksē) iekļauta ne tikai specializētā un tehniskā informācija. Izglītības un kultūras apgāde atrodas tikpat augstā līmenī. Bibliotēkas šodien realizē vitāli svarīgu uzdevumu komunikāciju nodrošināšanā: gan kā kārtējās un retrospektīvās informācijas un zināšanu plūsmas organizētājas, gan nacionālās politikas formulētājas un kultūras mantojuma veidotājas. Grāmatu izsniegšanas vietas koncepciju nomaina informācijas (zināšanu) organizētājas un izplatītājas koncepcija. Bibliotēkai kā informācijas centram ir nepieciešamība ne tikai translēt zināšanas, bet arī rosināt vajadzību pēc tām. Grafiski to var attēlot¹:

Sādaī sistēmai ir divas ieejas un viena izeja. Pirmā ieeja ar bibliogrāfiskās, faktogrāfiskās, tekstologiskās, automatizētās apstrādes starpniecību veic primārās dokumentālās plūsmas atspoguļošanu, nodrošinot informācijas meklēšanu un paziņošanu lietotājiem (meklēšanas un komunikatīvā funkcija). Caur otro ieeju sistēmā pienāk pieprasījumi, tiek uzskaitītas, fiksētas, pētītas reālo un potenciālo patērētāju vajadzības,

¹ Bibliogrāfijas funkcionēšanas principiālā shēma // Bibliogrāfija: Visp.kurss. - R., 1989. - 27.lpp.

i.e. saskaņā ar konkrētu mērķi un orientāciju notiek dokumentu analīze un informācijas pārveidošana. Sistēmas izeju veido saturā, uzdevuma un realizācijas formās daudzveidīgas patērētājiem adresētas zināšanu plūsmas - aktuālā informācija. Izejas plūsmu pastāvīgas korigēšanas un vispusīgas relevantuma un pertinentuma nodrošināšanas mērķiem kalpo atgriezeniskā saite. Tādējādi sistēma ne tikai izplata zināšanas, bet arī pati tiek savā veidā apmācīta.

Mainās bibliotēkas pedagogiskās funkcijas līdzšinējā izpratne (pamācīt, ietekmēt un vadīt personību, tās vietā izsvērot, kas labs, kas nav lasāms). Bibliotēka kļūst par zināšanu izplatītāju informacionālo komunikāciju jomā, realizējot izglītības funkciju - sistematizētu zināšanu, prasmju un iemaņu nepārtrauktas apgūšanas procesu, kas ir nepieciešams priekšnoteikums personības sagatavošanā dzīvei un darbam un šīs gatavības nepārtrauktai turpināšanai. Izglītības iegūšanai mācību iestādēs un pašmācības ceļā jāpievieno bāzes faktors - bibliotēkas un informācijas iestādes. Fiksētās artikulētās zināšanas glabājas dokumentos, kuru galvenās krātuves ir bibliotēkas. Tām jākļūst par šo zināšanu izmantošanas un apgūšanas veicinātājiem, organizējot zināšanu (resp. informācijas) cirkulāciju un uzkrājot apgūto zināšanu rezultātā radušās jaunās atziņas.

Latvijas Kultūras un mākslas informācijas centrs Latvijas Valsts bibliotēkā nodibināts 1972.gadā, bet par informācijas sistēmas izveides noslēguma posma sākumu uzskatāms 1983.gada 28.janvāris, kad Latvijas Republikas (toreiz Latvijas PSR) Kultūras ministrija pieņēma lēmumu informācijas sistēmas veidošanu pabeigt 1983.gadā [15, 82-84]. Sodien varam uzskatīt, ka šī

sistēma darbojas bibliogrāfiskās informācijas režīmā, bet tās uzdevums būtu strādāt automatizētā tekstoloģiskā režīmā uz latviešu valodas bāzes, lai nodrošinātu zināšanu ievadīšanu no plašās universālās bibliotēkas krātuves konkrētā cilvēku darbības - konkrēti kultūras - sistēmā. Jebkura darbība jānodrošina ar aktuālo informāciju. Kultūras un mākslas informācijas centram Latvijas Valsts bibliotēkā ir visi priekšnoteikumi kļūt par šādas aktuālās informācijas avotu.

Aktuālās informācijas ievadīšana sociālās komunikācijās ir aktīvs process, tas nozīmē, ka jāapzina ar konkrēto cilvēku darbību saistītās zināšanas un homogēno patērētāju komunikatīvās prasības. Ja centrs strādā pasīvā režīmā, tad patērētājs no zināšanu bāzes pieprasa tādu informāciju, ko viņš uzskata par aktuālu, nesaistot to ar visu plašo zināšanu saistīto spektru. Bibliotēkai tad nav nepieciešams realizēt zināšanu bāzes (fonda) divpakāpju strukturalizāciju:

1. Atbilstoši zināšanu sistēmas pieņemtajai klasifikācijai;
2. Vadoties pēc integrēto patērētāju īpašībām un prasībām.

Savukārt, realizējot zināšanu bāzi automatizētā variantā, aktuālās informācijas izvēli kādas cilvēku darbības nodrošinājumam nosaka homogēna patērētāju kopa (integrētais patērētājs).

Zināšanu bāzes izveidošana, kura piemērota lietotāju nodrošināšanai ar aktuālo informāciju aktīvā režīmā, saistīta ar konkrētas cilvēku darbības jomas (šeit: kultūras) konceptuālā modeļa sintēzi, valodas normas aizpildi nacionālā aspektā un integrētā patērētāja izpēti. Mūsu republikā šādu ceļu varētu liet Latvijas Republikas Kultūras un mākslas informācijas sistēma ar centru Latvijas Valsts bibliotēkā, tai kļūstot par zi-

nāšanu bāzi un zināšanu izplatīšanas centru republikā kultūras jomā un kļūstot par zināšanu analīzes centru (71.-72.lpp.).

R e z u m ē j u m s

Disertācijas I daļā pamatota informacionālas mācībsistēmas sintēzes nepieciešamība kā problēmsituācijas risināšanas ceļš: pastāvot pretrunai starp personības informacionālajām vajadzībām un iespējām tās apmierināt, pretrunai starp informatizācijas objektīvo nepieciešamību un tās saturisko nodrošinājumu, risinājums rodams uz sakārtotas zināšanu bāzes veidotas informacionālas mācībsistēmas sintēzē.

Sabiedrības informatizācija šodien ir objektīva nepieciešamība, kas izriet no sabiedrības kā pašorganizējošas sistēmas attīstības. Tās centrā - gan informacionālo sistēmu ieejā, gan izejā - liekama personība. Savukārt personības pamatā - zināšanas, kas nepastāv (nav uztveramas) bez kultūras, un kultūra, kas nepastāv bez zināšanām.

Zināšanas un kultūru (un to pamatu - personību) nodrošina organizējošais, translējošais, caur personību - arī sabiedrību pārveidojošais komponents - izglītība. Tāpēc informatizācijas apstākļos intensificētas informacionālas vides priekšnoteikums - informacionālas mācībsistēmas sintēze nepārtrauktās izglītības sistēmai, kura savukārt atgriezeniski veidos personību un sabiedrību.

Personības komunikāciju pamatā (tātad arī izglītības, zināšanu, kultūras) ir valoda, tāpēc informacionālā mācībsistēma Latvijas Republikā veidojama tikai latviešu valodā. Informatizācija kultūras jomā realizējama uz bibliotēku bāzes, iz-

mantojot to universālos fondus un jau darbojošos republikānisko informācijas sistēmu kultūras jautājumos.

II. MĀCĪBSISTĒMAS MATEMĀTISKĀ MODELĒŠANA

(informacionālais aspekts)

II.1. Uzdevuma nostādne

Personības nodrošināšana ar zināšanām (aktuālo informāciju) kultūras jomā realizējama uz bibliotēku bāzes. Šajā nolūkā iespējams izmantot jau darbojošos Latvijas Republikas Kultūras un mākslas informācijas sistēmu ar centru Latvijas Valsts bibliotēkā, ja to pārkārtotu automatizētā režīmā uz latviešu valodas bāzes, izveidojot zināšanu analīzes centru.

Bibliotēkas Kultūras un mākslas informācijas nodaļas uzdevums ir krāt, glabāt un novadīt līdz lietotājam (patērētājam) zināšanas, kas saistītas ar tādu specifisku cilvēku darbības veidu kā kultūra. Kultūras definīciju skaits pārsniedz vairākus simtus, taču visām tām lielākā vai mazākā mērā ir kopīga viena atziņa: kultūra ir radoša un pārveidojoša cilvēka darbība visās esamības un apziņas sfērās, negenētiskās informācijas kopums, kuru izstrādā, kodē un nodod nākamām paaudzēm [7, 14, 16, 69]. No teiktā izriet, ka kultūras pastāvēšana iespējama tikai caur cilvēku darbības sistēmām ar specifisku informacionālo nodrošinājumu.

Jebkurā cilvēku darbības sistēmā izdalās šādi komponenti:

- darbības objekts
- darbības subjekts
- darbības mērķis
- darbības līdzekļi
- darbības nosacījumi
- darbības rezultāts (gala produkts).

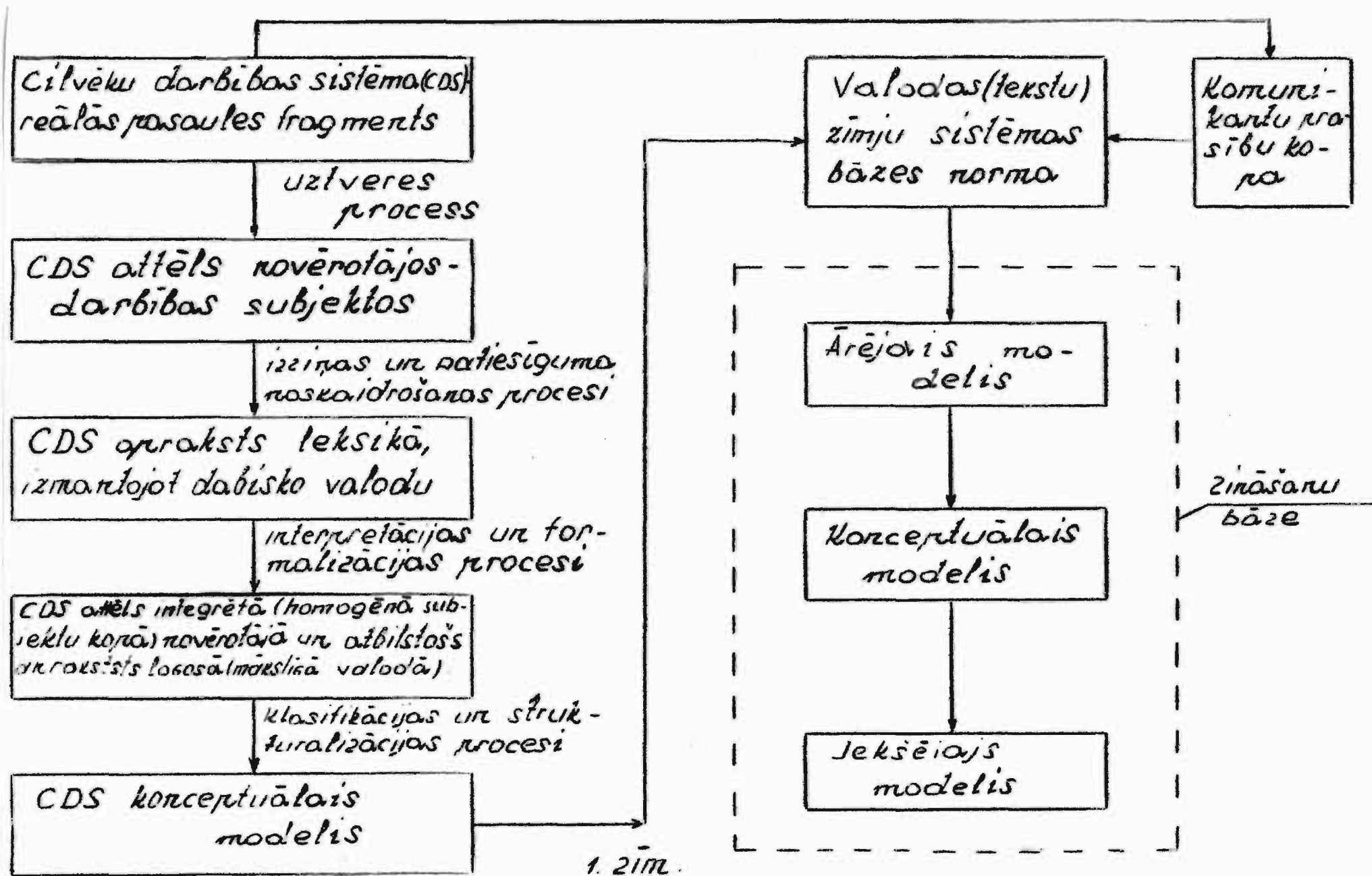
Tās visas jānodrošina ar atbilstošām zināšanām, lai sa-

sniegtu augstu sabiedrības pieprasītā darbības rezultāta (gala produkta) novērtējumu.

Savukārt aktuālās informācijas izsniegšana iespējama, ja konkrētā cilvēku darbības sistēmā visas zināšanas sakārtotas tā, kā parādīts 1.zīm. (85.lpp.), kur darbības sistēmai uzslāpota komunikantu prasību kopa. Zināšanu bāzes sintēze saistīta ar cilvēku darbības sistēmas konceptuālā modeļa izveidi, kura struktūra savukārt nosaka arī atbilstošo bibliotēkas fondu struktūru automatizētā variantā. Pretējā gadījumā, ja zināšanu bāze izveidota bez iepriekšējas cilvēku darbības sistēmas padziļinātas izpētes, tā nespēs nodrošināt komunikantus ar zināšanām (aktuālo informāciju).

Pāreja no cilvēku darbības sistēmas (reālās pasaules fragmenta) uz tās konceptuālo modeli notiek pakāpeniski, atbilstošos zināšanu elementus aprakstot vispirms l e k s i k ā, izmantojot dabisko valodu, un pēc tam l o g o s ā, ievērojot darbības sistēmas valodas specifiku.

Valodas (teksta) zīmju sistēmas bāzes norma (valodas norma) ir tā statisko zināšanu elementu kopa, no kuras komunikanti izvēlas konkrētai situācijai nepieciešamās zināšanas - aktuālo informāciju. To iespējams iegūt tikai tad, ja valodas normai uzslāpota komunikantu prasību kopa, kura valodas (teksta) zīmju sistēmas statistiskā bāzes normā izdala dinamisko valodas normu komponentu. Dinamiskais valodas komponents ir laikā mainīgs, jo laikā mainīgi ir visi cilvēku darbības sistēmas elementi. Dinamiskajā valodas normas komponentā attēlojas integrētais komunikants, kas no šādas sistēmas saņem informāciju ne saskaņā ar savu individuālo pieteikumu, bet saskaņā ar pie-

teikumu, kuram uzslāņota visa konkrētās cilvēku darbības sistēmas komunikantu prasību kopa.

Hipertekstu sistēmas, pie kurām pieder zināšanu bāzes (arī enciklopēdijas), darbojas kā mācīb sistēmas: starp individuālo komunikantu un originālu darbu autoriem atrodas komunikantu prasību kopa, kura specifiski interpretē jebkura autora tekstu.

Ar to sistēmas, kas nodrošina ar zināšanām, atšķiras no sistēmām, kas izsniedz dokumentus.

No teiktā izriet, ka Kultūras un mākslas informācijas nodaļas automatizācijas problēma saistīta ar kultūras un mākslas kā specifisku cilvēku darbības sistēmu konceptuālā modeļa sintēzi un atbilstošās zināšanu bāzes - informacionālās mācīb sistēmas - izveidi.

Zināšanu strukturalizācija un klasifikācija nav atdalāma no tekstu apstrādes uzdevuma nacionālā aspektā (šeit: latviešu valodā publicēto tekstu), bet teksta apstrāde savukārt ir atbilstošās valodas zīmju sistēmas izpēte un formalizācija.

Ar valodas (teksta) zīmju sistēmu saistītas trīs dabiskās valodas raksturīgo lielumu kopas: semiotiskie, lingvistiskie un komunikatīvie zīmju sistēmas raksturojošie lielumi.

Zināšanu uzkrāšana jebkurā cilvēku darbības jomā saistīta ar zīmju sistēmu raksturojošo lielumu novērtēšanu un levdīšanu informacionālos procesos.

Valodas (teksta) zīmju sistēmas raksturojošo lielumu apakškopu autonoma izpēte ir pieņemama, iespējams, tikai valodniecībā, bet noraidāma informacionālo sistēmu sintēzē.

Pirmais informacionālo procesu realizācijas princips norāda, ka šādu procesu realizācija un aktuālās informācijas nodrošināšana un izsniegšana komunikantiem iespējama tikai tad,

kad tekstu (dokumentu) apstrādi veic trīsdimensiju telpā: semiotiskā, lingvistiskā un komunikatīvā.

Ar jebkuru zinātniski praktiskās cilvēku darbības sistēmu saistīta noteikta kategoriju, jēdzienu un terminu kopa. To izmanto, lai aprakstītu un matemātiski formalizētu atbilstošo cilvēku darbības sistēmas konceptuālo modeli. Savukārt zināšanu bāzes sintēze balstās uz savu specifisko konceptuālo modeli, kas orientēts uz komunikantu vajadzību nodrošināšanu.

Otrais informacionālo procesu realizācijas princips pieprasa, lai pastāvētu cilvēku darbības jomas konceptuālā modeļa struktūras adekvāta attēlošanās atbilstošā zināšanu bāzes konceptuālā modelī. Ignorējot šo prasību, neiespējami nodrošināt komunikantus ar aktuālo informāciju, jo tādā gadījumā nevar saskaņot informācijas meklējumpriekšrakstu un meklējumprofilu.

No otrā principa izriet, ka cilvēka darbības sistēmas terminiem, jēdzieniem un kategorijām un to hierarhijai jānosaka zināšanu bāzes konceptuālā modeļa struktūra. Tādēļ jāievēro jēdzienu un kategoriju dabiskās sakārtojamas saites, jo tie pieder pie teksta informacionālām vienībām ar augstu informativitātes pakāpi.

Trešais informacionālo procesu realizācijas princips norāda uz nepieciešamību izveidot tādu terminu bāzi, kurā jēdzeini, kategorijas, termini vaidotu dabiski sakārtotu sistēmu, piemērotu vienlaicīgi zināšanu bāzes struktūras noteikšanai.

Turpmākā izklāstā, balstoties uz trim informacionālo procesu izveides principiem, izstrādāta zināšanu bāzes sintēzes tehnoloģija.

II.2. Apmācāmās sistēmas komunikantu prasību kopas attēlojums valodas normā

Aktuālās informācijas un komunikantu prasību kopas informacionālā nodrošinājuma jēdzieni nav atdalāmi no valodas (teksta) zīmju sistēmas izpētes un atbilstošās valodas normas sintēzes uzdevuma. Tādēļ turpmākā izklāstā dota valodas zīmju sistēmas formalizācija un tās matemātiskais apraksts.

II.2.1. Valodas (teksta) zīmju sistēmas matemātiskais modelis

Valodas zīmju sistēmu formalizēti attēlo sekojoši [88, 89]:

$$V = \{K, B, R\} \quad (1)$$

kur V - valodas zīmju sistēma;

K - valodas zīmju sistēmas komponentu apakšsistēma;

B - valodas zīmju sistēmas bāzes semiotisko kategoriju fokusu apakšsistēma lingvistisko mērījumu plaknēs;

R - attieksmju apakšsistēma star apakšsistēmu K un B elementiem (komponentiem un bāzes semiotisko kategoriju fokusu apakšsistēmām), kā arī starp apakškopu K un B atbilstošiem elementiem.

Tālāk valodas zīmju sistēma V padziļināti aprakstīta pa apakšsistēmām, izmantojot padomju zinātnieku J.Solovjovas, R.Plotrovska, S.Matorina, D.Šelova, A.Pjasņikova, J.Šingaraļevas, R.Giļarevska, O.Lavronovas, S.Mikoni, I.Šterna un ārzemju zinātnieku B.Geinza, V.Kunca, D.Harveja un K.Litinena pamatnostādnes [36, 58, 67, 70, 73, 80, 81, 87-89, 93, 111, 112, 113].

II.2.1.1. Valodas zīmju sistēmas komponenti

Valodas zīmju sistēma satur 7 pamatkomponentus, kuri attēloti 2.zīm. (2a, 2b - 90., 91.lpp.) un 1.tab. (92.lpp.) [88, 89].

1. \mathcal{K}_1 (arīr) - referents, kas ir konkrētās cilvēku darbības sistēmas elements un izpētes apgabala objekts; tas var būt kā reāls, tā abstrakts objekts, dažādas objektu īpašības un attiecības starp tiem;

2. \mathcal{K}_2 (arīDn) - denotats, kas ir referenta situācijas attēls, tā lomas dažādās cilvēku darbības situācijās; denotatā attēlojas jēdziena (termina, terminu kopas) ekstensionālais (apjoma) aspekts;

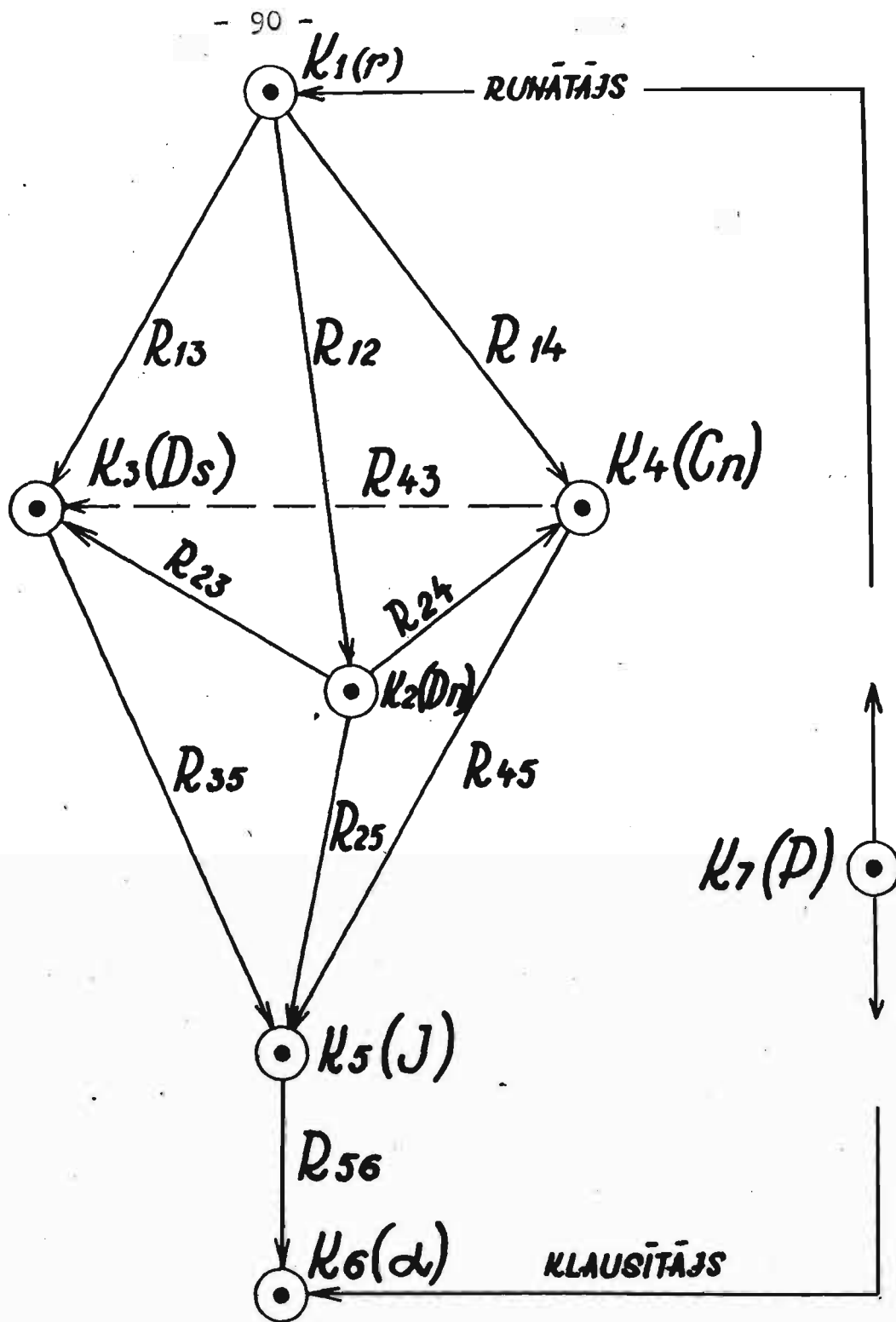
3. \mathcal{K}_3 (arīDs) - designats, kas ir referenta taksonomiskais attēls; to sastāda referenta klasifikācijas (taksonomijas) pazīmju kopa, kura norāda tā vietu uz atbilstoša klasifikācijas režģa; designatā attēlojas jēdziena intensionālais aspekts;

4. \mathcal{K}_4 (arīCn) - konotats, kas ir referenta emocionālais (novērotāja subjektīvais u.c.) attēls; tajā attēlojas jēdziena stilistiskais aspekts.

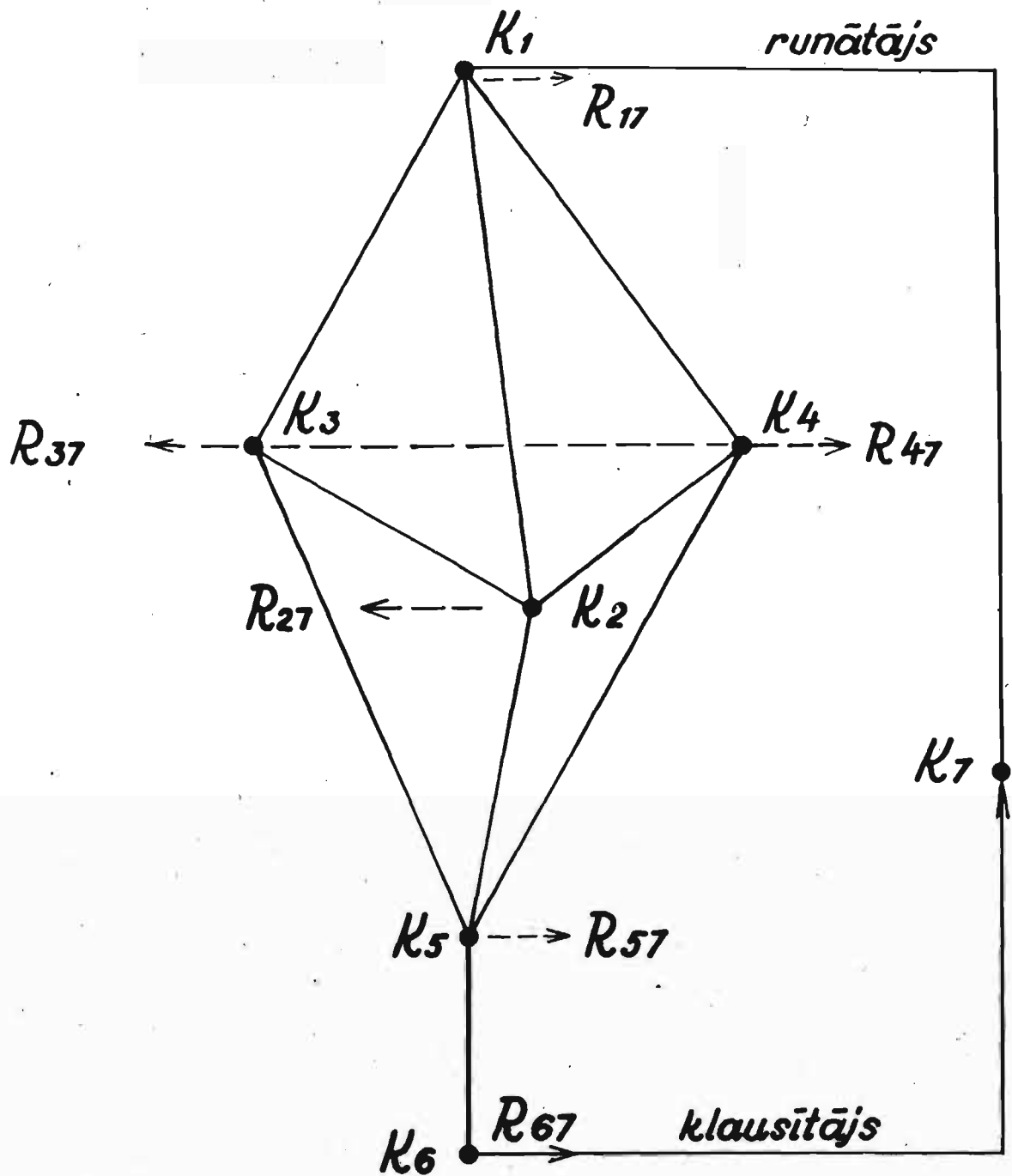
Denotats, designats un konotats formē referenta semantiku vienlaicīgi eksistencionālā (apjoma), intensionālā (satura) un stilistiskā (žanru, zinātņu skolū, izklāsta stilu, darbības novirzienu u.c.) aspektos,

5. \mathcal{K}_5 (arīJ) - vārds, kas ir valodas zīmes realizētā apvalka akustiskais attēls, kas glabājas runājošā atmiņā;

6. \mathcal{K}_6 (arīA) - signālreferents, kas ir realizēta (akustiska vai grafiska) signālu ķēde, kura sastādā zīmes realizēto apvalku;

2.a zīm. VALODAS ZĪMES SEMIOTISKAIS MODELIS (ĀRPUS KOMUNIKĀCIJĀM).

2.6 zīm. Valodas zīmes semiotiskais modelis komunikācijās.

7. K_7 (arī P) - pragmatika, kas ir tas komponents, kas vērsts no komunikantiem uz valodas zīmi, un katrā valodas zīmes komponentā izdala savu informatīvo kodolu.

Tātad valodas zīmes komponentu apakšsistēma ir vienāda ar

$$K = \{K_1, K_2, \dots, K_7\} \quad (2)$$

vai

$$K = \{r, D_n, D_s, C_n, J, \alpha, P\} \quad (3)$$

Valodas (teksta) zīmju sistēmas komponentu kopsavilkums un klasifikācija [88]:

1. tabula

Nr. p. k.	Nosau- kums	kods		klasifikācijas bāzes								
		lingvistiskā	informatiskā	līmeņi		plāni		tipi				
				materiā- lais	ideā- lais	saturī- gais	izteiks- mes	iekšējais (kodola)	ārējais (perifērijas)			
1.	referents	r	R ₁	+								
2.	denotāts	D _n	R ₂		+	+				+		
3.	designots	D _s	R ₃		+	+				+		
4.	konotāts	C _n	R ₄		+	+				+		
5.	vārds	J	R ₅		+	+				+		
6.	signālreferents	α	R ₆	+				+				+
7.	pragmatika	P	R ₇			+	+					+

II.2.1.1.1. Attieksmes star valodas zīmju sistēmas komponentiem

Attieksmes starp valodas zīmju sistēmas komponentiem attēlo matricas formā:

a) valodas zīmju sistēmai ārpus komunikācijām (2a zīm. 90.lpp.)

$$R_1 = \begin{pmatrix} 0 & R_{12} & R_{13} & R_{14} & 0 & 0 \\ 0 & 0 & R_{23} & R_{24} & R_{25} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & R_{35} & 0 \\ 0 & 0 & R_{43} & 0 & R_{45} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & R_{56} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \quad (4)$$

b) valodas zīmju sistēmai komunikācijās (2b zīm.):

$$R_{1K} = \begin{pmatrix} 0 & R_{12} & R_{13} & R_{14} & 0 & 0 & R_{17} \\ 0 & 0 & R_{23} & R_{24} & R_{25} & 0 & R_{27} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & R_{35} & 0 & R_{37} \\ 0 & 0 & R_{43} & 0 & R_{45} & 0 & R_{47} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & R_{56} & R_{57} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & R_{67} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \quad (5)$$

Matricu (4) un (5) attieksmes nosaka valodas zīmju sistēmas komponentu funkcionālo aspektu.

1. Attieksmes R_{12} , R_{13} un R_{14} ir referenta (zinātniski praktiskās cilvēka darbības elementa) attēlošanās attieksmes ideālā attēlā - jēdzienā, kuru vienoti nosaka valodas zīmes komponenti denotats, designats un konotats. Valodas zīmju sistēmas komponenti vienlaicīgi ir arī jēdziena (citu zināšanu elementu) komponenti. Atbilstoši:

1.1. attieksme R_{12} norāda uz to, ka referents attēlojas

situatīvi (ekstensionāli) definētā jēdziena komponentā - denotatā;

1.2. attieksme R_{13} norāda uz to, ka referents attēlojas taksonomiski (intensionāli) definētā jēdziena komponentā - designatā; designats ir jēdziena vienība, kura ar referenta galvenās pazīmes (koncepta) un/vai pazīmju izlases kopas (intensionāla) palīdzību atklāj referenta būtību;

1.3. attieksme R_{14} norāda uz to, ka referents attēlojas konotatīvi (stilistiski) definētā jēdziena komponentā - konotatā.

2. Attieksmes R_{23} , R_{24} un R_{43} - tās ir jēdziena formēšanās attieksmes satura plānā:

2.1. R_{23} - jēdziena semantizācijas attieksme;

2.2. R_{24} - jēdziena konotatīvā (situatīvā) konotācijas attieksme;

2.3. R_{43} - jēdziena konotatīvā semantizācijas attieksme, kas norāda, ka jēdziena piederību kādai taksomu klasei nosaka jēdziena konotatīvais komponents.

3. Attieksmes R_{25} , R_{35} un R_{45} ir jēdziena semantikas (satura) attēlošanās attieksme jaunā ideālā attēlā \neg vārdā, izmantojot valodas gramatiku:

3.1. attieksme R_{25} norāda uz situatīvā (denotatīvā) jēdziena komponenta attēlošanos vārdā, balstoties uz valodas sintaksi;

3.2. attieksme R_{35} saistīta ar taksonomiskā jēdziena komponenta attēlošanos vārdā, izmantojot tādas valodas gramatikas kategorijas kā lietvārdus, darbības vārdus u.c.;

3.3. attieksme R_{45} norāda uz emocionālā (žanra) jēdziena komponenta attēlošanos vārdā, izmantojot valodas gramatiku

un citus speciālus paņēmienus.

4. Attieksme R_{56} ir uzkrātō vārdu attēlošanās attieksme jaunos materiālos signālreferentos, izmantojot valodas izteiksmes pamatlīdzekļus - morfēmas un fonēmas.

5. Attieksme

$$R_{11} = \{ R_{17}, R_{27}, R_{37}, \dots, R_{67} \} \quad (6)$$

nosaka valodas zīmju sistēmas pragmatisko funkciju; tā atklātā veidā realizējas tikai komunikācijas aktā (2b zīm. 91.lpp.).

II.2.1.2. Valodas zīmju sistēmas hierarhiskie semiotiskie līmeņi

Hierarhiskie semiotiskie līmeņi saistīti ar valodas zīmju sistēmas pirmiem sešiem komponentiem (3.zīm. 96.lpp.). Nosacīti tās attēlo kā savstarpēji paralēlas plaknes, uz kurām izvietoti valodas zīmju sistēmas komponenti:

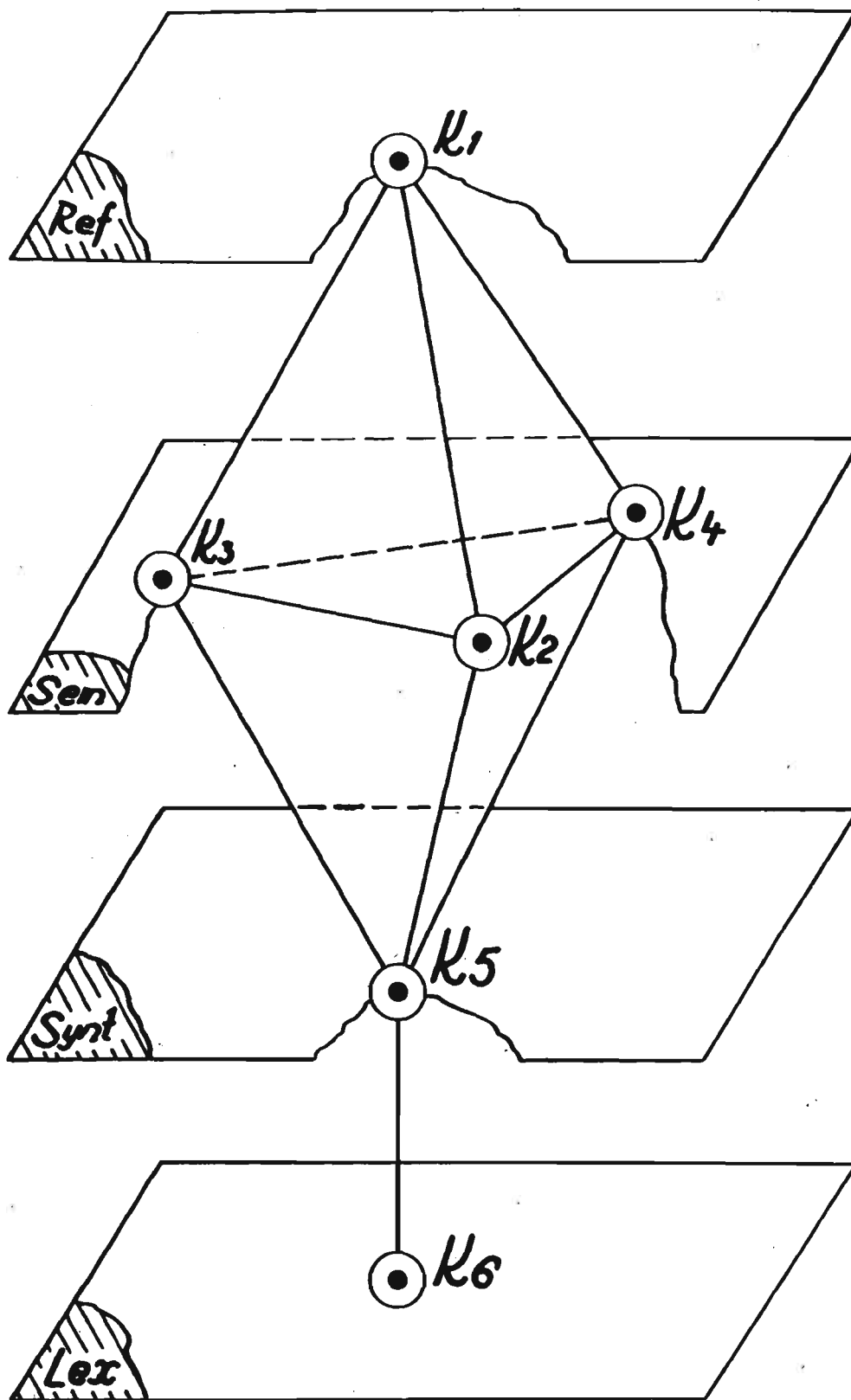
1. uz referentā līmeņa (Ref-līmeņa) atrodas referents \mathcal{K}_1
2. uz semantiskā līmeņa (Sem-līmeņa) izvietoti jēdziena komponenti denotats, designats un konotats;
3. uz sintakses līmeņa (Synt-līmeņa) atrodas vārds J
4. uz leksiskā līmeņa (Lex-līmeņa) - signālreferents \mathcal{K}

II.2.1.3. Valodas zīmju sistēmas relācijas līmeņi

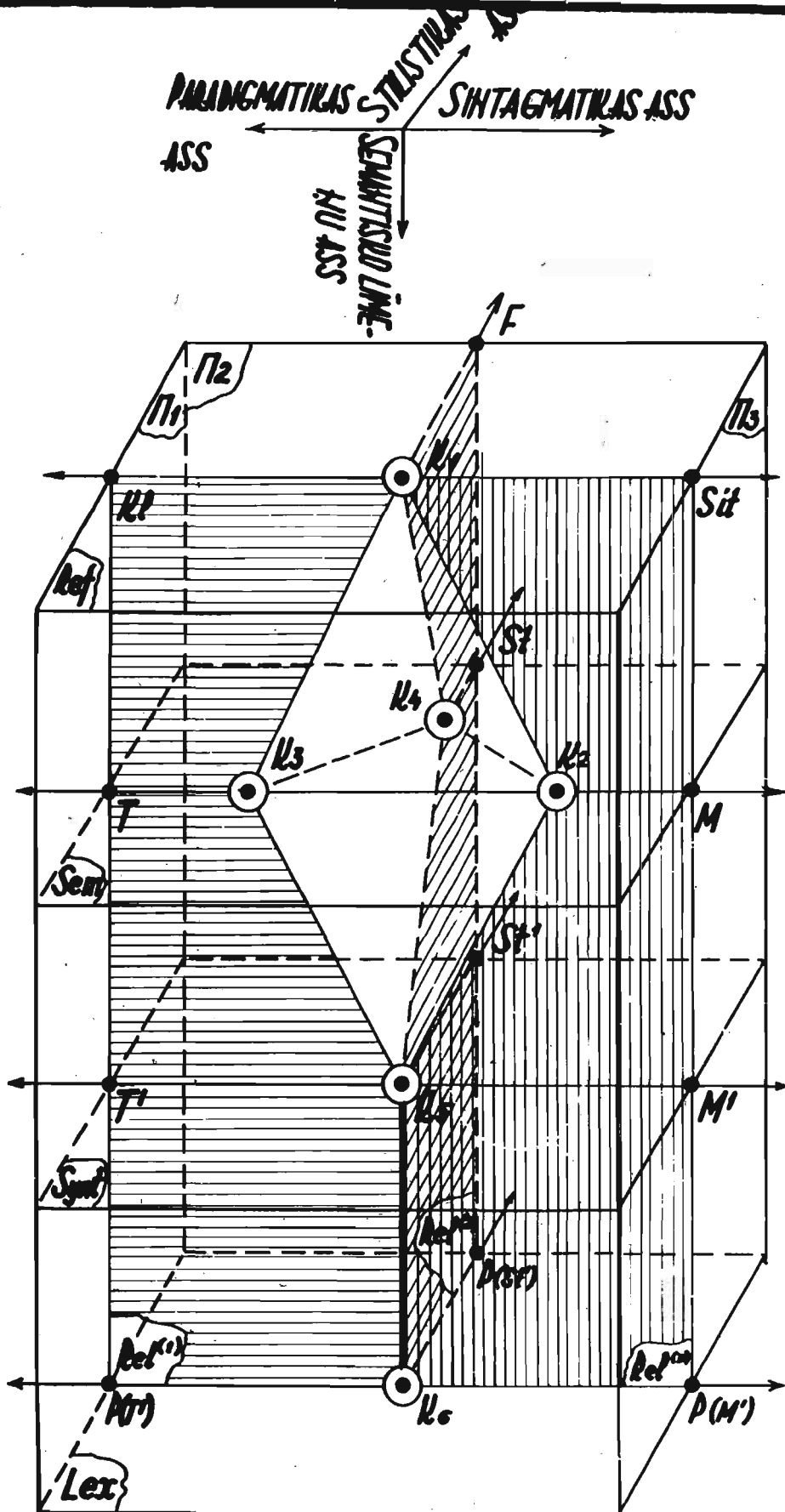
Trīs plaknes, kuras var novilkt caur valodas zīmes komponentiem $\mathcal{K}_1, \mathcal{K}_5, \mathcal{K}_6$ un caur vienu no jēdziena komponentiem $\mathcal{K}_2, \mathcal{K}_3, \mathcal{K}_4$ (2a zīm. 90.lpp.), sauc par relācijas plaknēm (4.zīm. 97.lpp.).

Plaknes definē šādus atbilstošus trīs relācijas līmeņus:

1. Rel⁽¹⁾ - paradigmatisko relācijas līmeņi, kuru nosaka komponenti $\mathcal{K}_1, \mathcal{K}_3, \mathcal{K}_5$ un \mathcal{K}_6 (referents, designats,

3.zim. VZS HIERARHIŠKIE SEMIOTISKIE LĪMENĪ.

4. ZĪM. RELĀCIJAS PLAKNES.

vārds un signālreferents);

2. Rel⁽²⁾ - stilistisko relācijas līmeni, kuru nosaka komponenti K_1 , K_4 , K_5 un K_6 (referents, konotats, vārds un signālreferents);

3. Rel⁽³⁾ - sintagmatisko relācijas līmeni, kuru nosaka komponenti K_1 , K_2 , K_5 un K_6 (referents, denotats, vārds un signālreferents).

Relācijas plaknes, krustojoties ar hierarhiskiem un semiotiskiem līmeņiem, izveido katrā līmenī lokālu koordinātu sistēmu. Atbilstošie asu nosaukumi ir sekojoši:

semiotisko līmeņu (Ref-, Sem-, Synt- un Lex- līmeņu)

- 1) paradigmātiskā,
- 2) stilistiskā un
- 3) sintagmatiskā asis.

II.2.1.4. Valodas zīmju sistēmas lingvistisko kategoriju strukturalizācija

Valodas zīmju sistēmas izpēte balstās uz trīskārtīgo fokalizācijas principu [88, 89], saskaņā ar kuru katrā semiotiskā līmenī ar elementāru valodas zīmi saistītas trīs kategoriju grupas (4.zīm. 97.lpp.):

- 1) paradigmātiskā (taksonomiskā) kategoriju grupa:

$K_1, T, T' \text{ un } P(T')$;

- 2) stilistiskā (žanru, scenāriju, skolu u.c.):

$F, St, St' \text{ un } P(St')$;

- 3) sintagmatiskā (lomu) kategoriju grupa:

$Sit, M, M' \text{ un } P(M')$.

Tās veido elementārās valodas zīmes bāzes semiotisko kategoriju kopu (BSK). Nosacīti bāzes semiotiskās kategorijas zīmējumā attēlo kā punktu kopu uz atbilstošām semiotiskām asīm (4.zīm. 97.lpp.). Tātad ar jebkuru elementāru valodas zīmi saistītas 12 bāzes semiotiskās kategorijas.

Izmantojot bāzes semiotiskās kategorijas, elementārās valodas zīmi iespējams attēlot, balstoties uz geometriskas figūras - paralelepīpeda elementiem (4.zīm. 97.lpp.). Plaknes, kurās atrodas atbilstošās grupas bāzes semiotiskās kategorijas, sauc par lingvistisko mērījumu (fokusu) plaknēm (4.zīm. 97.lpp.):

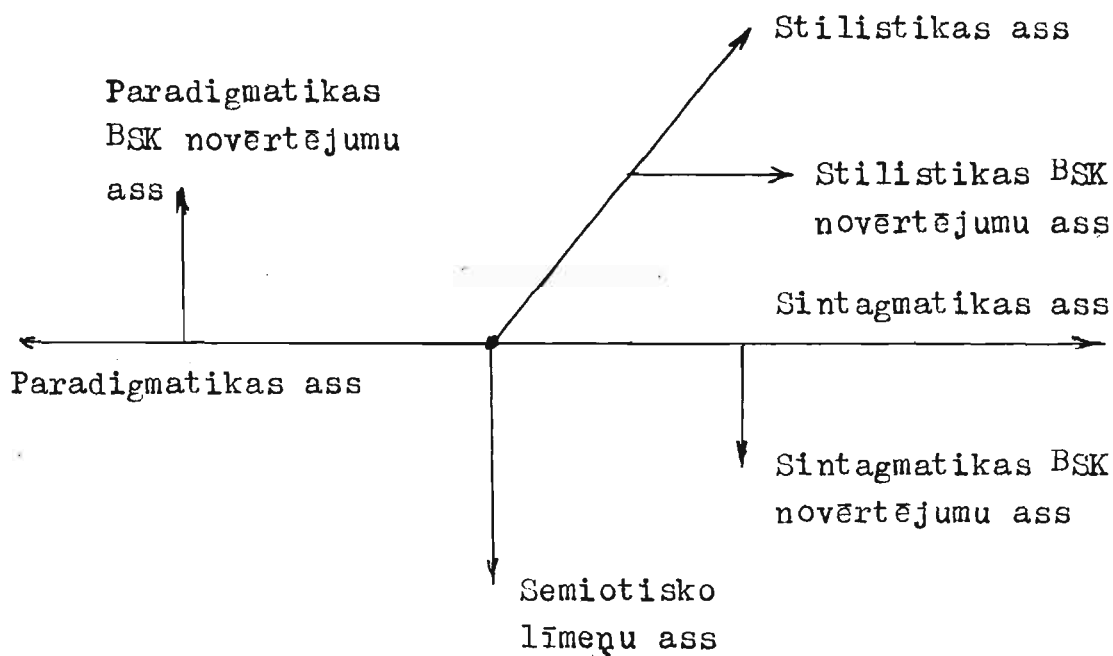
- 1) Π_1 - paradigmātiskā mērījumu (fokusu) plakne;
- 2) Π_2 - stilistiskā mērījumu (fokusu) plakne;
- 3) Π_3 - sintagmatiskā mērījumu (fokusu) plakne.

Saīsināti tās sauc par

- 1) Π_1 - paradigmātiku,
- 2) Π_2 - stilistiku,
- 3) Π_3 - sintagmatiku.

Ja uz paradigmātiskās, stilistiskās un sintagmatiskās semiotisko līmeņu asīm atliek elementārās valodas zīmes atbilstošās bāzes kategorijas (fokusus), tad uz asīm, kuras veidojas, krustojoties lingvistisko mērījumu plaknēm ar semiotisko līmeņu plaknēm, izvieta šo kategoriju vērtības (novērtējumu). Izveidojošās asis nosauktas (5.zīm. 100.lpp.) par

- 1) paradigmātikas BSK,
- 2) stilistikas BSK un
- 3) sintagmatikas BSK novērtējumu asīm.

5.zīm. BSK novērtējumu assis

Tālāk aplūkotas BSK un to novērtējumi pa semiotiskiem līmeņiem

2.1.4.1. Bāzes semiotiskās kategorijas

Ref-līmenī

Ref-līmenī veidojas reālās pasaules priekšmetu semiotiskais attēls, kuru sauc par referentu.

Referents ir tāds objekts, kuram valodā ir nosaukums (vārds) un ko iekļauj semiotiskā darbībā.

Semiotiskā darbība [88, 89] ir cilvēka izziņas darbības sastāvdaļa, kuras rezultātā ārējā pasaule noformējas trīsdimensiju telpā:

1. taksonomiskā (klasifikācijas) KP , kurā pētījuma priekšmeti tiek sakārtoti klasēs (taksomos);

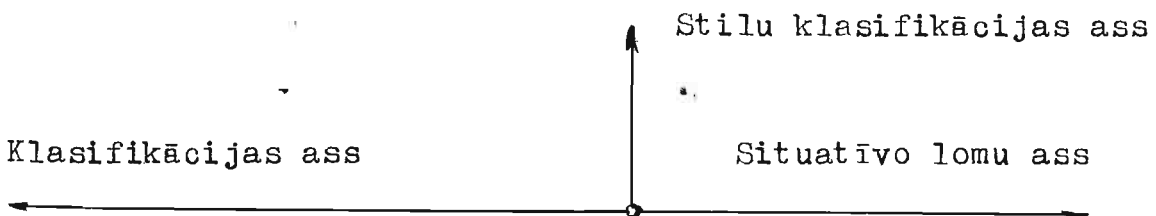
2. fascinatīvā F , kurā pētījuma priekšmeti arī tiek sakārtoti pa klasēm atkarībā no izklāsta vai apraksta stila (zi-

nātniski tehniskais stils, populāri zinātniskais stils, auto-referāts, romāns, reportāža u.c.);

3. situatīvā *Sit*, kurā pētījuma priekšmeti piekārtoti noteiktām situatīvām lomām.

Ref-līmenī paradigmātikas, stilistikas un sintagmatikas BSK asis iegūst šādus lokālus nosaukumus (6.zīm. 101.lpp.):

- 1) klasifikācijas,
- 2) stilu klasifikācijas un
- 3) situatīvo lomu asis.

6.zīm.

Bāzes semiotisko kategoriju nošķiršana Ref-līmenī saistīta ar konkrētu cilvēku darbības nozaru un ar to saistītās valodas izpēti.

Cilvēku darbības procesā katrs reālās pasaules objekts iegūst nosaukumu, kuru viennozīmīgi saprot tikai ar šo darbību saistītie indivīdi. Šo nosaukumu (terminu ar konkrētu semantisku saturu) var pētīt trijos aspektos:

- 1) paradigmātikā terminus grupē pa klasēm pēc shēmas:

"vai - vai",

"viens vai otrs", tas ir - pēc piederības pazīmes kādai no klasēm, kuras sauc par leksiski semantiskām grupām - paradigmām;

- 2) stilistikā terminus pēta atkarībā no to piederības kādam no valodas stiliem;

3) sintagmatikā terminus pēta atkarībā no to lomas valodas, runas vai ziņojuma elementu kopā (ķēdē).

Trīsdimensiju telpā referentā līmenī atbilstoši noformējas šādas bāzes semiotiskās kategorijas:

1) Kl - tā ir ārējās reālās pasaules attēlojums kādā no apgūtām klasifikācijas sistēmām, kuras eksistē neatkarīgi no subjektu gribas, notiek specifiskā termina (elementāras valodas zīmes) novērtēšana, kur kā mērvienība tiek izmantota klasifikācijas sistēmas klase (taksoms). Katrā cilvēku darbības nozarē pastāv stingri noteikta terminu (jēdzienu) klasifikācija, ietverot termina virtuālos novērtējumus (dažādas terminu interpretācijas vēsturiskā, prognozes, izmantošanas u.c. aspektos).

No termina virtuālo novērtējumu kopas patērētājs komunikācijas aktā atlasa viņam nepieciešamo viena termina novērtējumu - aktuālo termina novērtējumu (6.pielikums).

Piemēram, ja referents ir termins "māksla", tad paradigmātikā (plaknē Π_1) tas attēlojas kā šāda kodolnovērtējumu kopa:

$Kl = \{Kli\} = \{ \text{augstā tehnoloģiskā līmenī veikta darbība } (Kl_1); \text{ specifisks veids īstenības apgūšanā ar mākslas tēlu palīdzību } (Kl_2) \}$.

Atkarībā no situācijas un patērētāja vajadzības komunikācijas aktā tiks izmantots tikai viens terminu "māksla" novērtējums.

Par termina brīvi izvēlētas semiotiskās bāzes kategorijas kodolnovērtējumu kopu sauc termina visus virtuālos novērtējumus, kurus izmanto komunikācijās aktuālās informācijas

izsniegšanas procesā. Lai sastādītu kodolnovērtējumu kopu, jāizpēta termins kā valodas zīme šādos trīs pamataspektos:

- 1) laika aspektā (vēsturiskā, tagadnes, prognozes);
- 2) telpas aspektā (atkarībā no cilvēku darbības ģeogrāfijas);
- 3) cilvēku darbības sistēmu aspektā (paredzot dažādas iespējamās termina interpretācijas).

2) F - tā ir ārējās reālās pasaules attēlojums tādās klasifikācijas sistēmās, kuras nav atkarīgas no cilvēku darbības apgabala specifikas, bet no izklāsta stila klasēm vai scenāriju struktūras, kas atļautas komunikācijās.

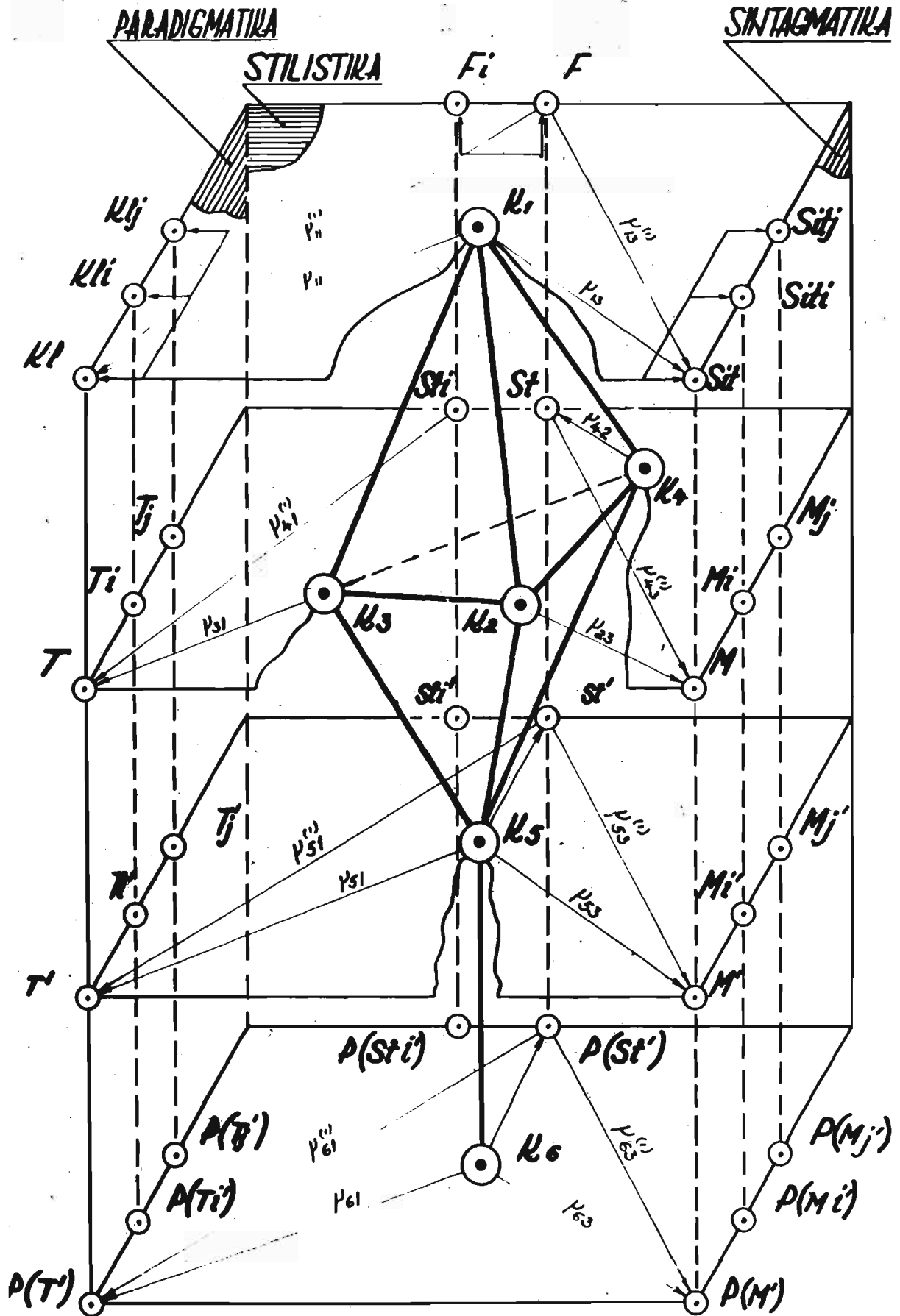
Kategorijas F mērvienība ir stils - zīmes uzbūves likumsakarības atkarībā no konotācijas.

Referenta "fascinatīvā komponentā" F , balstoties uz konotāciju, attēlojas:

- 1) valodas emocionālā sfēra,
- 2) sociālā situācija,
- 3) valodas zīmes (termina) eksplikācija, i.e. tās pārnese no viena cilvēka darbības apgabala uz otru, lai bezgalīgi nebūtu jāpalielina valodā terminu skaits. Piemēram terminam "māksla" piekārtojama šāda stilu novērtējumu kopa:

$$F = \{ \text{pedagogijas, populārā, u.c.} \}.$$

Katra situatīvā komponenta novērtējums savukārt attēlojas paradigmātikā (plaknē Π_1) un sintagmatikā (plaknē Π_3) (7.zīm. 104.lpp.), tādēļ komponentu F sauc arī par konotatīvo referentu, kurš nosaka valodas zīmes sekundāro semiozi (sekundāro valodas zīmes veidošanos). Konotatīvam referentam piekārtojami

7. zīmējums.

- 1) konotatīvais taksonomiskais novērtējums un
- 2) konotatīvā valence.

Piemēram, terminam "māksla" kā konotatīvam referentam pedagogijā [30] piekārtājama šāda konotatīvā taksonomiskā novērtējumu kopa:

$KLF = \{ \text{sabiedrības apziņas forma; cilvēces estētiskās attieksmes pret pasauli koncentrēta izteiksme} \}.$

3) *Sit* - tā ir reālās pasaules situāciju kopa, kurā piedalās referents. Valodā situācijai ir savs nosaukums - "vārds". Kategorijas *Sit* mērvienība ir situācijas scenārijs, kuru apraksta ar tīkla grafa metodi.

II.2.1.4.2. Bāzes semiotiskās kategorijas

Sem-līmenī

Trīsdimensiju telpā semantikas līmenī noformējas sekojošas trīs semiotisko bāzu kategoriju grupas:

1) *T* - tezaurs (leksiskais intensionāls) vai jēdzienu sistēmas klasifikators. Tezaura mērvienība ir paradigma, i.e. jēdzienu klase ar kopīgām īpašībām. "Mērit jēdzienu" nozīmē norādīt tā paradigmu, kas ir jēdziena (referenta) tezaura taksonomiskais novērtējums.

Referenta semantiskā novērtēšanā (semantiskā mērīšana) un atbilstošu klasifikātoru sastādīšanā izmanto attieksmes

- 1) suga - dzimta vai dzimta - suga;
- 2) veselums - daļa vai daļa - veselums;
- 3) sinonimijas, antonimijas u.c. attieksmes;
- 4) asociatīvās attieksmes u.c.

Pie tezaura sintēzes jāievēro, ka tajā izdalāmas divas sastāvdaļas:

a) bāzes referentu (turpmāk - referentu) apakštezaurs, kas atbilst pirmā līmeņa semiozei (tādai valodas zīmju sistēmas izveidei, kuru vienādi saprot un interpretē visi konkrētās cilvēku darbības subjekti);

b) konotatīvo referentu apakštezaurs, kurš saistīts ar otrā līmeņa semiozi, kad valodas zīmes semantika atkarīga no situācijas komunikācijās.

Semantiskā līmenī bāzes referentu apakštezaura sintēze balstās uz vienu semantiskā klasifikatora izmantošanu (7.zīm. 104.lpp. ; attieksme \mathcal{R}_{31}), bet konotatīvo referentu apakštezaura sintēze - uz

1) stilu un

2) atbilstošu stilu semantisko klasifikatoru pielietošanu (7.zīm. 104.lpp.; attieksmes \mathcal{R}_{42} un $\mathcal{R}_{41}^{(1)}$).

2. *St* - stilistika, t.i. scenāriju kopa, kuru izmantojot, sintezē valodas zīmi. Stilistikas mērvienība - lingvistiskais scenārijs. Lingvistisko scenāriju kopas elementu mēra, norādot to piederību kādai no konotatīvā tezaura paradigmām.

Izmantojot stilistikas mērvienības, sintezē valodas (teksta) zīmi:

1) leksiskās vienības,

2) vārdu savienojumus,

3) teikumus,

4) tekstus u.c.

3. *M* - valodas (teksta) zīmju sistēmas situatīvo lomu kopas vai jēdziena apjoms (ekstensionāls), no kura formējas

zīmes denotats. M mērvienība - zīmes lomas dziļi semantiskā struktūra, kuras virsotnē atrodas predikāts,¹ terminālie mezgli - tie ir objekti, bet saite starp predikātu un objektu tiek uzdota kā loma (subjekts, objekts, vieta u.c.) [89]. Pie tam lomas struktūras mezglos atrodas ne objekta konkrētie nosaukumi, bet atbilstošās klases no tezaura T .

Uzdot denotatu nozīmē atklāt un aprakstīt jēdziena situatīvās pazīmes, kuras norāda uz tā vietu situatīvo lomu struktūrās (M).

II.2.1.4.3. Bāzes semiotiskās kategorijas

Synt-līmenī

Synt-līmenī savukārt attēlojas Sem-līmeņa bāzes semiotiskās kategorijas un atbilstoši formējas jēdziena gramatiskais attēls, kas sastāv no trim komponentiem:

- 1) kategoriju attēla T' ;
- 2) emocionālā attēla S' un
- 3) sintaksiskā attēla M' (7.zīm.).

1. T' - kategoriju attēls, vai designata (DS) attēlojums vārdā (J); noformējas kā

a) morfoloģisko kategoriju kopa, kura atbilst jēdzienu paradigmām Sem-līmenī, un kā

b) attieksmju kopa starp morfoloģisko kategoriju kopas elementiem.

T' mērvienība ir kategorijas, kuras saistītas ar 1) valodas runas elementiem (sastāvdaļām) un 2) vārda sintēzes un

¹ Tas, kas spriedumā teikts par sprieduma priekšmetu, loģiskais izteicējs.

izmaiņas procesiem.

Izmantojot T' kategorijas, aizpilda mezglus dziļi sintaksiskās strukturās M' .

T' sintēzes shēma: tezaura T jēdzienu paradigmu sadala

- 1) vispirms klasēs, kas sastāv no runas elementiem, bet pēc tam
- 2) apakšklasēs ar vārdus sintezējošiem un izmainošiem elementiem.

Katra morfoloģiskā kategorija sastāda savu klasi kategoriju attēlā T' .

2. St' - emocionālais (stila) attēls, vai konotata (Cr) attēlojums vārdā (J). Tās neformējas stilistisko kategoriju kopā (fabula, kompozīcija, autora tēls, adresāta tēls u.c.), kura nosaka, ka jāizpilda scenārija zīme (teksts). St' mērvienība ir atbilstošie scenārija elementi.

3. M' - sintaksiskais attēls, vai denotata (Dn) situatīvo lomā attēls vārdā (J) sintaksiskā lomā. Sintaksiskās lomas - tās ir sintaksiskās kategorijas "teikuma locekļis" vērtības, kā - teikuma priekšmets, izteicējs, papildinātājs u.c. M' mērvienība ir dziļi sintaksiskā struktūra, kuras mezglu punktēs atredas objektu vārdi, bet grafa zari norāda uz objektu sintaksisko funkciju (teikuma priekšmets, izteicējs, apstākļa vārds u.c.). Grafa virsotnēs (mezgla punktēs) atredas nevis konkrētas leksemas, bet gan runas elementu (sastāvdaļu) klases, pie kurām pieder attiecīgās leksemas.

II.2.1.4.4. Bāzes semiotiskās kategorijas Lex-līmenī

Lex-līmenī materialisējas un attēlojas signālreferentā (α) visas referenta (\mathcal{R}) īpašības. Ar signālreferentu

saištītas trīs kategoriju kopas: 1) morfoloģiskās ($P(T')$), 2) stilistiskās ($P(S')$) un 3) sintaksiskās ($P(M')$) kategorijas.

Lex-līmenī izšķir 1) vienkāršus un 2) saliktus signālreferentus.

Vienkāršie signālreferenti sastāv no morfēmām.

Saliktie signālreferenti rašanās sekojoši:

- 1) leksiskās vienības, kuras formējas tikai no morfēmām,
- 2) vārdu savienojumi,
- 3) teikumi,
- 4) frāžu kopas un
- 5) teksti.

Atbilstoši Lex-līmenī formējas mikroliemeņi, kas sastāv no viena ranga teksta vienībām. Tie atbilst tradicionāliem lingvistiskiem liemeņiem, kuri savukārt tiek nošķirti atkarībā no valodas vienības tipa; tie ir 1) fonoloģiskie,

- 2) morfoloģiskie,
- 3) leksiskie,
- 4) vārdu savienojumu,
- 5) teikumu un
- 6) tekstu mikroliemeņi.

Visi mikroliemeņi semiotiski homogēni, bet lingvistiski nehomogēni, tā kā tie ir valodas zīmes ar dažādu lingvistisko sarežģītības pakāpi.

1. $P(T')$ - signālreferenta morfoloģiske kategoriju kopa.

$P(T')$ mērvienība ir signālreferentu klase, kas nosaka Lex-līmeņa morfoloģiske kategoriju konkrētās vērtības.

2. $P(St'')$ - signāreferenta stilistisko kategoriju kopa, kur $P(St')$ mērvienība ir scenārija aizpildīts teksts.

3. $P(M')$ - signāreferenta sintaksisko kategoriju kopa. $P(M')$ mērvienība ir zīmes lineārā struktūra, aizpildīta ar konkrētām morfēmām, lēksēmām etc.

Līdz ar to ir aprakstītas visas bāzes semiotiskās kategorijas hierarhiskajos semiotiskajos līmeņos. Starp valodas zīmes komponentiem un lingvistisko mērijumu plakanā noformējas sekojoša attiecsmju matrica:

$$R_2 = \begin{pmatrix} 11 & 12 & 13 \\ 0 & 0 & 23 \\ 31 & 0 & 0 \\ 0 & 42 & 0 \\ 51 & 52 & 53 \\ 61 & 62 & 63 \end{pmatrix} \quad (7)$$

II.2.1.5. Valodas zīmju sistēmas pragmatiskais līmenis (Prag-līmenis)

Komunikācijas aktā visās bāzes semiotisko kategoriju kopās neformējas tādi šo kategoriju novērtējumi, kas nodrošina komunikāciju ķēdes "ziņotājs - klausītājs" pragmatiku.

Praktiski tas realizējas tā, ka bāzes semiotisko kategoriju kopās katrai specifiskai cilvēku grupai ar kopīgu darbības apgabalu un kopīgu prasību kopu tiek nošķirti tikai tie fokusi (pragmatiskie fokusi), kas ir aktuālās informācijas nesēji. Atbilstošā cilvēku grupa valodas zīmi uztver un saprot vienādi.

Pragmatiskie fokusi mainās laikā, jo mainīga ir visa zināšanu kopa jebkurā cilvēku darbības apgabalā, kā arī atbilstošā prasību kopa.

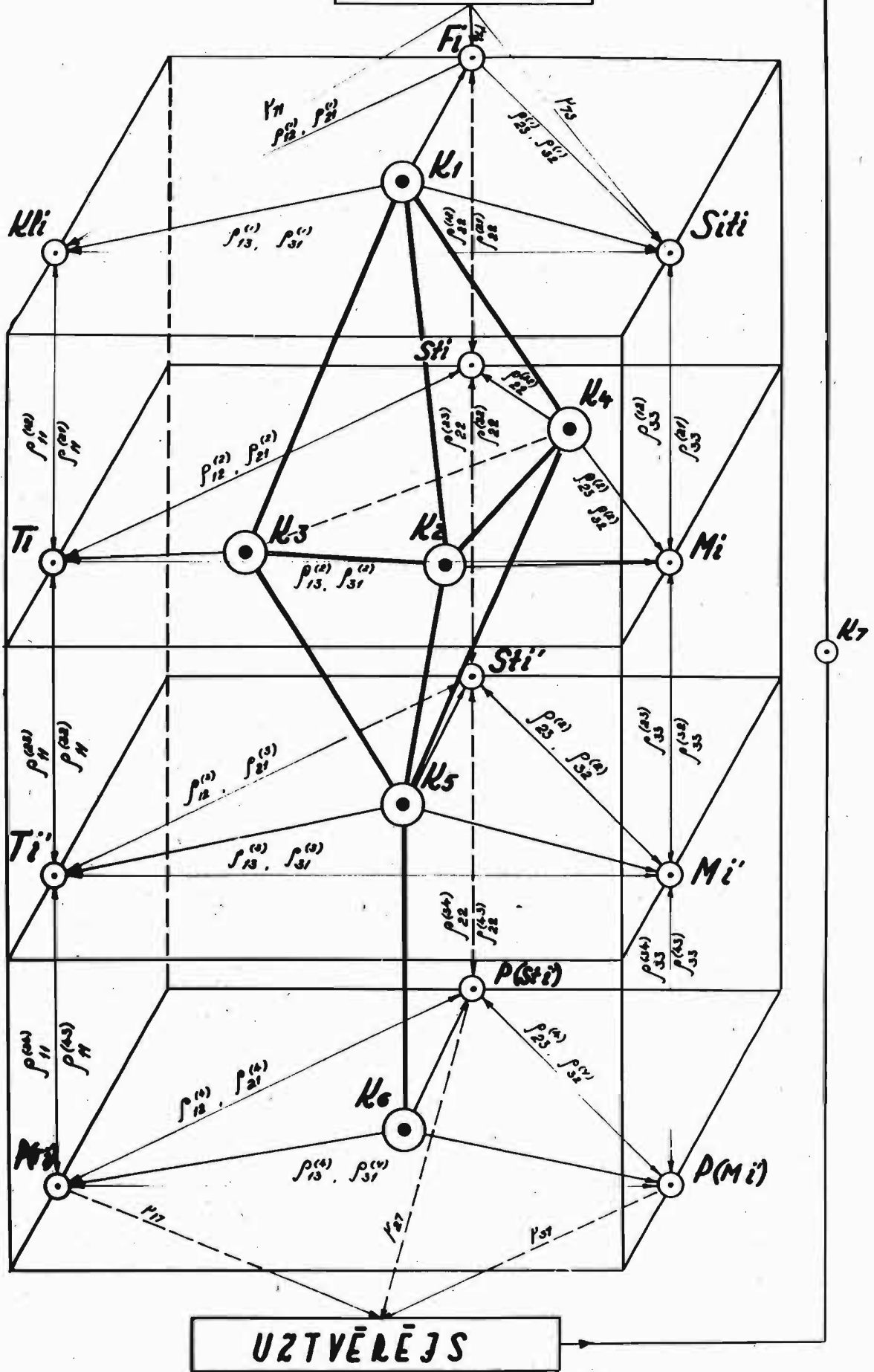
Valodas (teksta) zīmju sistēmas pragmatika (turpmāk - pragmatika) - tā ir valodas zīmju sistēma, kurā bāzes semiotisko kategoriju novērtējumu kopas aizvietotas ar to pragmatiskiem fokusiem (8.zīm. 112.lpp.), ko vienādi uztver un interpretē konkrētas grupas komunikanti.

Visintensīvāk pragmatika mainās referentā, semantiskā un leksiskā līmeņos, bet tā ir ļoti stabila sintaksiskā līmenī.

Valodas (teksta) zīmju sistēmas analīze un atbilstošo bāzes semiotisko kategoriju novērtējumu kopas sastādīšana ārpus komunikācijām (7.zīm. 104.lpp.) noved pie bāzes semiotisko kategoriju kodolnovērtējuma atklāšanas, kas vienlaicīgi ir arī potenciālās zināšanas, no kurām komunikācijas aktā iegūst aktuālo informāciju.

Bāzes semiotisko kategoriju kodolnovērtējumu kopa sastāda

RAIDĪTAJŠ

8. zīmējums.

valodas zīmju sistēmas normu (normatīvo novērtējumu), kurai ir sava specifiska sakārtojuma shēma (struktūra).

Atšķirība no literatūrā aprakstītās shēmas, uzskatām, ka valodas norma sadalāma divās daļās: bāzes un konotatīvajā, jo valodas emocionālā sfēra maz pakļaujas formalizācijai un automatizācijai. Valodas normas dalījuma un konotatīvās daļas formalizācijas problēmas zinātnē nav risinātas. Arī iepriekšaplūkotā valodas (tekstu) zīmju sistēmas strukturalizācija paredzēta vienotas sistēmas izpētei. Dalījuma problēma būtu plaša atsevišķa zinātniska pētījuma priekšmets. Autore atļaujas šo problēmu tikai izvirzīt attiecībā uz kultūras sfēru (9.zīm. 115. lpp.).

Tātad valodas norma sadalāma divās daļās:

- 1) valodas bāzes norma, ko veido bāzes referentu sistēma;
- 2) valodas konotatīvā (stilistiskā) norma, kuru savukārt nosaka konotatīvo referentu kopa.

Valodas bāzes normā fiksēti tādi semiotisko bāzes kategoriju kodolnovērtējumi, kas apraksta un vada konkrētu cilvēku darbību procesu, izmantojot logiski noformētas zināšanas (zinātnisko informāciju). Tas nozīmē, ka valodas bāzes norma sastāda konkrētās cilvēku darbības apgabala bāzes zināšanu sistēmu, izteiktu ar jēdzienu palīdzību.

Bāzes zināšanu sistēmas elementus viennozīmīgi interpretē tā cilvēku kopa, kas piedalās darbībā. Tā ir semantiski stabila pat pie tulkošanas citās dabiskās (nacionālās) un mākslīgās valodās.

Bāzes zināšanu sistēma (valodas bāzes norma) ir tieši tā, no kuras komunikācijas aktā iegūst aktuālo zinātnisko informā-

ciju (9.zīm. 115.lpp.).

Var arī teikt, ka bāzes zināšanu sistēma ir zinātniskā potenciālā informācija.

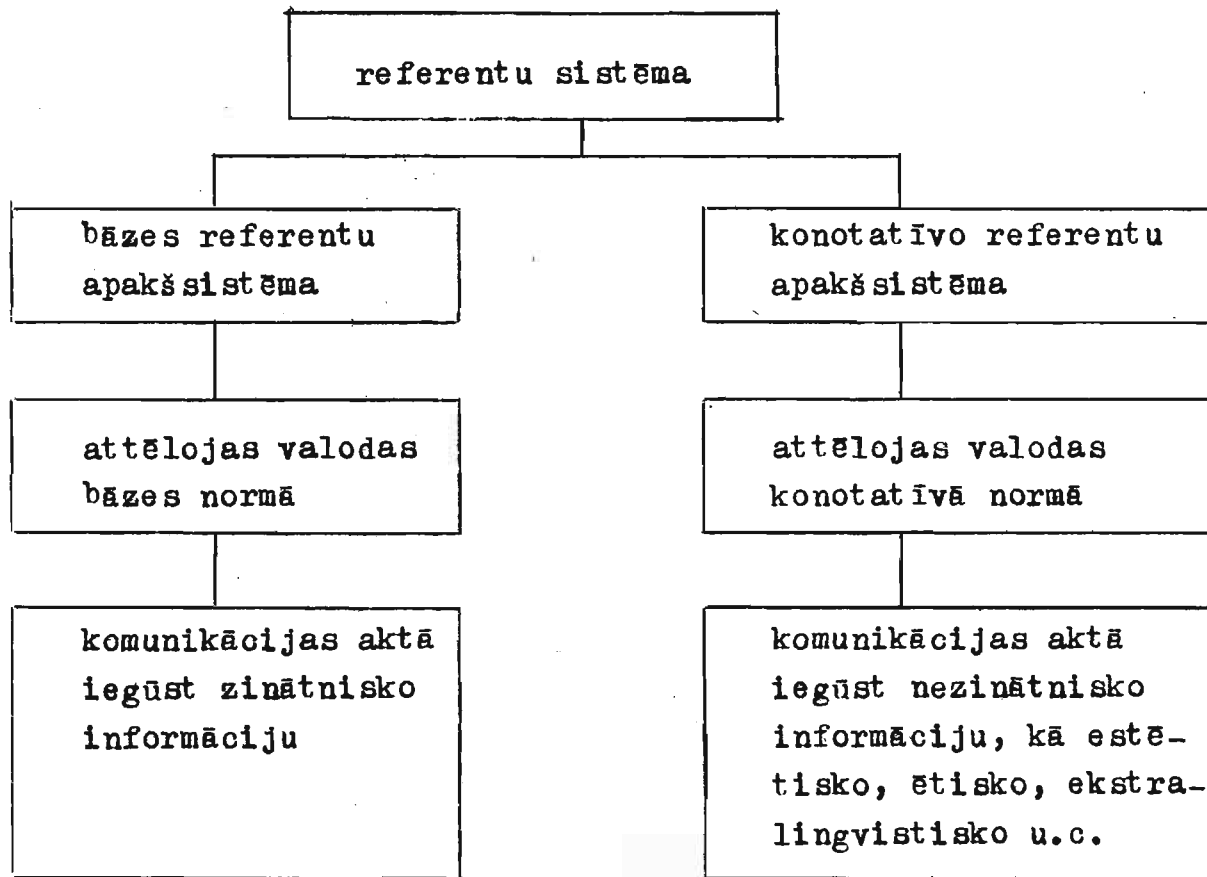
Valodas zīmju sistēmas valodas konotatīvā norma savukārt sastāda konkrētas cilvēku darbības apgabala konotatīvo zināšanu sistēmu; to ir ļoti grūti tulkot citās valodās, jo tajā attēlojas

- 1) valodas emocionālā sfēra,
- 2) nācijas (zinātņu skolu u.tml.) sociālā situācija,
- 3) zināšanu eksplikācija (pārnese) no vienas cilvēka darbības apgabala uz citu,
- 4) subjektīvo zināšanu ieviešana (vadības līmeņos un citur) etc.

Atbilstoši komunikācijas aktā no konotatīvo zināšanu sistēmas nošķir aktuālo nezinātnisko informāciju, kā estētisko, ētisko, ekstralingvistisko u.c.

Jebkurš cilvēku darbības process realizējas, izmantojot kā zinātnisko, tā arī nezinātnisko informāciju. Tomēr izmantojamās aktuālās informācijas apjomi konkrētās cilvēku darbībās ir dažādi. Piemēram, zinātniski praktiskā cilvēku darbībā dominē zinātniskā informācija, kaut gan izmanto arī ētisko un estētisko informāciju.

Cilvēku praktiskā darbība, kurā īpaši akcentēta uzmanība uz ētiskās un estētiskās informācijas izmantošanu, ir daiļrade. Bet māksla jau ir tāda cilvēku praktiskā darbība, kurā produkta sintēzē dominē nezinātniskā informācija: ētiskā, estētiskā informācija. Zinātniskā informācija nepieciešama tādā apjomā, lai

9.zīm.

1) izveidotu noturīgu atbilstošu informācijas nesēju - mākslas darbu,

2) tajā būtu ievērotas mākslā pieņemtās normas un likumsakarības.

Valodas (teksta) zīmju sistēmas valodas normu konkrētā cilvēku darbības apgabalā strukturalizē atkarībā no patērētāja prognozējamo pieprasījumu struktūras. Tas nozīmē, ka valodas normatīvo novērtējumu strukturalizācijā jāparedz uzauklā bāzes semiotisko kategoriju sakārtojāmība. Praktiski tas nozīmē, ka bāzes semiotiskās kategorijās jānošķir pragmatiskie fokusi un jāizveido tik pragmatisko fokusu kopas (pragmātiku), cik variantos komunikācijās paredzēta izmantot valodas normu.

Tātad valodas normas sintēze kādā konkrētā cilvēku dar-

bības apgabalā saistīta ar

- 1) pragmatisko fokusu aizpildīšanu un
- 2) atbilstošu attieksmju starp šiem fokusiem (kopskaitā 42) atklāšanu un materializēšanu.

Pragmatisko fokusu attieksmju kopu izsaka šādas matricas veidā:

$$R_3 = \begin{pmatrix} \int (1) & \int (1) & \int (1) & \int (1) & \int (1) & \int (1) & \int (1) \\ \int_{12} & \int_{21} & \int_{23} & \int_{32} & \int_{13} & \int_{31} & \\ \int (2) & \int (2) & \int (2) & \int (2) & \int (2) & \int (2) & \int (2) \\ \int_{12} & \int_{21} & \int_{23} & \int_{32} & \int_{13} & \int_{31} & \\ \int (3) & \int (3) & \int (3) & \int (3) & \int (3) & \int (3) & \int (3) \\ \int_{12} & \int_{21} & \int_{23} & \int_{32} & \int_{13} & \int_{31} & \\ \int (4) & \int (4) & \int (4) & \int (4) & \int (4) & \int (4) & \int (4) \\ \int_{12} & \int_{21} & \int_{23} & \int_{32} & \int_{13} & \int_{31} & \\ \int (12) & \int (21) & \int (12) & \int (21) & \int (12) & \int (21) & \int (21) \\ \int_{11} & \int_{11} & \int_{22} & \int_{22} & \int_{33} & \int_{33} & \\ \int (23) & \int (32) & \int (23) & \int (32) & \int (23) & \int (32) & \int (32) \\ \int_{11} & \int_{11} & \int_{22} & \int_{22} & \int_{33} & \int_{33} & \\ \int (34) & \int (43) & \int (34) & \int (43) & \int (34) & \int (43) & \int (43) \\ \int_{11} & \int_{11} & \int_{22} & \int_{22} & \int_{33} & \int_{33} & \end{pmatrix} \quad (8)$$

Līdz ar to formalizētā veidā aprakstīti pieci valodas (teksta) zīmju sistēmas līmeņi, tajos izvietotās kategorijas un attieksmes starp tām.

II.2.2. Komunikāciju pragmatiskā modelēšana

Pragmatiskā modelēšana nav atdalāma no konkrētās mācībsistēmas formalizētas izpētes, kuras bāzi sastāda homogēna komunikantu kopa. Tas nozīmē, ka tekstu matemātiskā modelēšana ir jāveic vienlaikus ar konkrētas cilvēku darbības sistēmas informacionālo izpēti. Tikai tādā gadījumā iespējama valodas zīmes analīze, kura noved pie pragmatisko fokusu sintēzes valodas zīmju sistēmā. Pie tam pragmatisko fokusu (pragmatikas) nošķiršanas metodes referentā un semantikas līmenī sastāda valodas zīmes semantikas aprakstu, bet sintakses un leksikas līmenī - atbilstošās gramatikas, sintakses un stila kategoriju apraksta metodes [35].

Pragmatikas modelēšanas metožu uzdevums ir atklāt un aprakstīt tos informatīvos aspektus, kuri no komunikantu prasību kopas viedokļa ir aktuāli, neievērojot (neprognozējot paredzamo vērtību) pārējos, kuri savukārt var būt tieši aktuāli citām cilvēku darbības sistēmām.

Praktiski pragmatisko fokusu nošķiršana valodas normā realizējama vairākos posmos [89], sākot ar referento līmeni.

Jāatzīmē, ka, izstrādājot un aizpildot automatizēto informacionālo sistēmu zināšanu (datu) bāzes, ļoti būtiski ievērot šo pēctecību. Pretējā gadījumā šādai sistēmai nebūs praktiskas vērtības: kā sistēmai, kurai nav uzslāpota komunikantu prasību kopa.

II.2.2.1. Pragmatika referentā līmenī

Pirmajā mācībsistēmas sintēzes posmā izvietoto pragmatiskos fokusus referentā līmenī, fiksējot tās konkrētās homogēnās

cilvēku kopas presupozīciju trīsdimensiju telpā (paradigmatiskā, stilistikā un sintagmatiskā), kurai šī sistēma tiek sintezēta [89].

Ja valodas norma nepastāv (kā tas ir kultūrā), tad vispirms jāizpēta atbilstošā vide (konkrēti – kultūra), jāstāda iespējami pilnīgāka valodas norma un tikai tad iespējams risināt pragmatikas uzdevumus.

Turpmākā izklāstā pieņemts, ka kultūra kā specifiska vide attēlojas zināšanu sistēmā. Referentu kopu Ref-līmenī sastāda ar kultūru saistītie zināšanu elementi (notikumi, nosaukumi, darbības un situācijas, izteikumi, definīcijas, likumsakarības, izkāsta stili etc.), kuri atbilstoši strukturalizēti paradigmatiskā, stilistikā un sintagmatiskā. Aprakstīt Ref-līmeni nozīmē uzdot zināšanu sakārtojamības struktūru un formalizēt zināšanu elementus.

Referentu taksonomija (novērtēšana uz klasifikācijas ass): reālās pasaules objektu un notikumu klasifikators. Pragmatikas sintēze pieprasa dziļu objektu un notikumu klasifikāciju

1) atkarībā no zināšanu piederības specifiskām cilvēku darbības sistēmām;

2) atkarībā no zināšanu elementu tipiem pēc to integrēšanas pakāpes;

3) atkarībā no zināšanu elementu tipiem, ar kuriem operē zinātniski praktiskā darbībā.

Tas nozīmē, ka referentu taksonomiskā novērtēšana (klasifikācija) realizējama trīsdimensiju telpā.

Ļoti daudzas zinātnes nozares izmanto zināšanas ar augstu formalizācijas un strukturalizācijas pakāpi (fizika, ķīmija, tehniskās disciplīnas). Šādu zināšanu sakārtojamības pieredzi

nevar (nedrīkst) pārnest uz vāji strukturalizētām zināšanām (kā tas ir kultūrā), jo formālās logikas metodes nav pielietojamas, ja izpētes modeļi atbilst zināšanu aprakstošam līmenim (induktīvie modeļi [52, 53]). Tādēļ kultūrā zināšanu strukturalizācijā jābalstās uz kognitologiju [93, 111], kuras pētījuma objekts ir kognitīvās sistēmas un kuras pēta zināšanas saistībā ar to veidošanās procesiem.

Tā kā jēdzienu "kultūra" izmanto visās cilvēku darbības sistēmās, tad lietderīgi zināšanas vispirms sakārtot pēc analogijas ar kategorizatoru zinātnē [67], kurā attēlojas zināšanu struktūras un jēdzienu asimilācija. Struktūras asimilācijā attēlojas pasaules dabiskā evolūcija no vienkāršākiem veidojumiem pretī saliktām un sarežģītām sistēmām, bet jēdzienu asimilācijā - saliktu (integrētu) objektu veidošanās process no vienkāršiem jēdzienu elementiem.

Zināšanu struktūras asimilējošais klasifikators [67] attēlots 10.zīm. (120.lpp.). Ja ar šo klasifikatoru formalizē jēdzienus un kategorijas konkrētā cilvēku darbības sistēmā, tad to sauc par kategorizatoru. Šāda kategorizatora δ -pakāpi izprot sekojoši: ar terminu "vārds" saprot dabiskās valodas visas logiskās attieksmes, ar terminu "kategorija" - logiskās un vispārzinātniskās kategorijas, bet ar terminu "formula" - matemātiskās zināšanas, kuru integrētības pakāpe atbilst kategoriju līmenim.

Savukārt zināšanu struktūras asimilējošā klasifikatorā ar terminu "vārds" saprot tās zināšanas, kuras saistītas ar dabisko valodu un atbilstošo zīmju (tekstu) sistēmu, ar terminu "kategorija" - vispārīgos zinātņu jēdzienus un kategorijas, bet ar terminu "formula" - procedūru zināšanu sistēmu.

Zināšanu klasifikators jēdzienu un kategoriju līmenī ir pamats, lai sintezētu tehnoloģijas bāzes, jo tajā loģiskā secībā sakārtoti tie jēdzieni, kuri nosaka pētāmās cilvēku darbības sistēmas struktūru. Tikai izmantojot šādus referentu klasifikatorus, iespējama pētāmā objekta konceptuālā modeļa izveide (pēc analogijas ar zināšanu bāzes konceptuālo modeli), un pēc tam - arī zināšanu (datu) bāzu konceptuālā modeļa izveide.

Zināšanu asimilējošais klasifikators

Daba				Sabiedrība				Domāšana		
α - pakāpe				β - pakāpe				γ - pakāpe		
F	K	Z	B	C	E	T	S	V	K	F
Fi- zi- ka	Ki- mi- ja	Ze- me	Bio- lo- gi- ja	Cil- vēks (va- lo- da)	Eko- no- mi- ka	Teh- ni- ka	Sa- bied- rī- ba	Vārds	Ka- te- go- ri- ja	For- mu- la
Deklaratīvas zināšanas								Procedūru zināšanas		

10.zīm.

Otrais zināšanu (referentu) klasifikācijas aspekts saistīts ar zināšanu elementu tipiem pēc to integrētības pakāpes (11.zīm. 121.lpp.) [42, 52, 53, 87].

Referentu klasifikācijai un pragmatisko fokusu struktūrai jāatbilst zināšanu sakārtojuma shēmai saskaņā ar 11.zīm. (121.lpp.). Pirmajā stadijā valodas normas sintēze jāuzsāk ar tādu strukturalizētu zināšanu ievadišanu, kuru integrētības pakāpe atbilst konkrētās cilvēku zinātniski praktiskās darbības nodrošināšanai. Attiecībā uz kultūru pie šāda tipa zinā-

zināšanu tipi atkarībā no zināšanu elementu integrētības pakāpes

Iegūto un formējošo zināšanu tipi	Zināšanu iegūšanas un realizācijas veids	Sociālās un zinātniski praktiskās darbības attīstības līdzekļi	Formalizācijas (skaitļošanas) tehnolog.
Darbības subjekta primārā pieredze, retrospektīvās zināšanas	Uztvere, darbības refleksija	Uztveres un uzvedības līdzekļi un instrumenti	Spēles modelēšana
Saskarsmes procesā iegūtās zināšanas	Refleksija. Piedalīšanās komunikācijas aktā	Masu informācijas līdzekļi. Māksla. Literatūra	Tekstu pārstrāde. Grafika u.c.
Reālās pasaules stāvokļa un attīstības zināšanas aprakstotā līmenī	Izsiņas patiesīguma noskaidrošanas process, teksti, izteiksmes u.c.	Literatūra, avīzes, žurnāli, saskarsmes līdzekļi	Hiperteksti
Reālās pasaules stāvokļa un attīstības zināšanas loģosā (izmanto māksliņu valodu uz dabiskās bāzes)	Interpretācijas un spriedumu veidošanas process. Logika, indukcija, analogija	Dabiskais saprātīgums. Likumdošanas akti u.c.	Semantiskie tīkli, konceptuālie grafi. Freimi.
Pirmā līmeņa formalizētās zināšanas	Klasifikācijas un strukturālizācijas process: formālā logika, definīcijas, dedukcija	Predikātu aprēķināšana, skaitļošanas procedūras	Relāciju datu bāzes, ekspert sistēmas, zināšanu bāzes
Otrā līmeņa formalizētās zināšanas: cilvēku darbības sistēmas konceptuālais zināšanu modelis	Klasifikācijas un strukturālizācijas process: sistēmu teorija, kopu teorija, kategoriju teorija	Metateorēmas. Pierādījumu metodes	Kombinatorikas programmas. Pierādījumu programmas

11. zīm.

Ļaunām pieder zināšanu elementi loģosā (izteikumi, apgalvojumi, koncepcijas u.c.) vai atbilstošās procedūru zināšanas (definīcijas, termini, teorijas etc.).

11.zīm. (121.lpp.) kategorizators ir izmantojams, lai veiktu tiešu apmācības procesu: atklātu zināšanu iegūšanas (veidošanas) shēmu, kā arī ar zināšanu pārstrādi saistītās procedūras un tehnoloģijas.

Zināšanu trešais klasifikators sakārto zināšanu elementus saskaņā ar to evolūciju kā cilvēku darbības sistēmās, tā atbilstošos izpētes modeļos. Vispirms cilvēku darbības sistēma attēlojas zināšanu priekšmetiskā struktūrā [11], kura atklājas kā daudzlīmeņu hierarhiskā tematiskā klasifikācijas sistēma (4.pielikums).

Strukturalizējot zināšanas kultūrā, par tematiskā klasifikatora bāzi izmantots VAZTIS¹ klasifikators (1.pielikums, 169.-173.lpp.), kurā atbilstoši paplašināts un izmainīts sakārā ar zināšanu struktūras asimilējošā klasifikatora (10.zīm. 120.lpp.) ieviešanu. Izmantotā aptaujas anketa (1.pielikums) tieši atbilst VAZTIS klasifikatoram, lai vienkāršotu kontaktus ar respondentiem.

Pēc tematiskā (priekšmetiskā) klasifikatora sintēzes (4.pielikums) katras tēmas ietvaros zināšanas sakārto saskaņā ar zināšanu elementu evolūciju visu zināšanu kopā: dati, fakti, jēdzieni un speciālas kategorijas, hipotēzes, postulāti, principi, koncepcijas, likumi, teorijas etc. [42, 52] (11.tabula 5.pielikumā un 5.aile 6.pielikumā (tezaurā)). Izveidojas klasifikators divu dimensiju telpā. Tā kā tēmas un zināšanu elementi veido diskretu telpu, tad noformējas specifisks klasifikācijas režģis, kura "virsošnes" atbilst valodas normas

¹ VAZTIS - Valsts Automatizētā zinātniski tehniskā ^{informācijas,} sistēma

atbilstošiem fokusiem referentu klasifikatorā (6.pielikums (tezaurs) un 4.pielikums).

Jāatzīmē, ka klasifikatori referentā līmenī attēlo pētāmās vides struktūru, tādēļ tos var izmantot atbilstošu konceptuālo modeļu sintēzē. Šie klasifikatori var sakrist vai pilnīgi nesakrist ar informācijas meklējumvalodām, jo informacionālās sistēmās klasifikatori klasificē zināšanas, ievērojot to pārvades un meklēšanas ekonomiskumu, bieži ignorējot komunikantu intereses.

Referentu novērtēšana uz situatīvo lomu ass. Aprakstām zināšanas par tādām reālās pasaules situācijām, kam ir savs nosaukums (vārds) un kurās piedalās referents. Atbilstoši noformējas pragmatikas fokusi sintagmatikā. Disertācijā sintagmatika netiek pētīta.

Referentu novērtēšana uz stilu ass. (Konotatīvā referenta novērtēšana). Konotatīvo referentu novērtē kā paradigmātiskā, tā arī sintagmatikā. Tas nozīmē, ka stilu pragmatiskie fokusi iedalās

- a) taksonomiskos un
- b) situatīvo lomu fokusos.

Bāzes referenti ir tās zināšanas, kuras nepieciešamas, lai funkcionētu konkrētā cilvēka darbības sistēma. Savukārt konotatīvais referents ir tās zināšanas, kuras raksturo veidu, kā bāzes zināšanas tiek ievadītas komunikācijās un novadītas līdz komunikantiem. Tādēļ stilu taksonomiju jāuzskata kā bāzes zināšanu klasifikācijas turpinājumu (ceturtais zināšanu klasifikācijas aspekts). Stilu taksonomija (novērtēšana paradigmātiskā) saistīta ar bāzes zināšanu

1) emocionālo izklāstu (piemēram, kultūra - kultūriņa u.c.),

2) sociālo pieprasījumu, ievērojot adresātu (zinātniskā literatūra, bērnu luga etc.) u.c.

Konotatīvo referentu novērtēšana uz situatīvo lomu ass ir analogiska ar bāzes referentu. Šo pragmatisko fokusu sintēze darbē netiek pētīta.

Tā kā klasifikatori attēlo pētāmās vides struktūru, tie izmantojami, lai sintezētu informacionālo mācībsistēmu kādā no izvēlētajām nozarēm. Šajā gadījumā - kultūrā.

Kultūrā nepastāv sakārtota zināšanu elementu sistēma ar norādītu pētījuma objektu, pētījuma priekšmetu, kultūras kā zinātnes norobežošanās kritēriju un tās struktūru. Pastāvošās klasifikācijas shēmas (BBK, VAZTIS, UNESCO Thesaurus [102a] u.c.) arī neļauj veidot hipertekstus (lai atklātu tekstu saturu) - tekstu nelineāro reprezentāciju. Teksts ir lineārs, bet jēdzieni aplūkojami dažādās dimensijās, tikai tad var veidot semantiskos tīklus, kuri veido bāzi jebkurai mācībsistēmai. Piemēram, VAZTIS klasifikatora (parasti to sauc par rubrikatoru) iedaļa.

13.19.91.65 Eiropas kultūra

neatspoguļo plašo zināšanu loku un zināšanu struktūru, kas ietilpst šajā jēdzienā (36 jēdzieni un izteikumi - skat.

4.pielikumu 0.0'.1.1'.2.9.; 0.0'.1.1'.2.9.23.; 0.0'.1.1'.2.9.24.; 0.0'.1.1'.2.9.26.; 0.0'.1.1'.2.9.27.; 0.0'.1.1'.2.9.27.4.),

izslēdz kultūras fenomenu kompaktu analīzi un neuzrāda semantiskās saites starp jēdzieniem.

Izveidot sakārtotu jēdzienu sistēmu ir nepieciešami, lai varētu noformēt semantisku attieksmju matricu, kā arī lai iz-

veidotu informacionālās mācībsistēmas informācijas meklējumvalodu, kurai vissvarīgākais priekšnoteikums - savstarpējo attieksmju, sakarību un zināšanu sakārtotība. Informācijas meklējumvaloda ir speciāli izveidota mākslīga valoda, kas paredzēta dokumentu vai faktu aprakstu satūra atklāšanai, lai vēlāk to izmantotu zināšanu apguvē un dokumentu meklēšanā. Mākslīgas valodas izveides nepieciešamība pamatojama ar to, ka dabiskai valodai, i.e. valodai, ko lieto rakstot un runājot, piemīt virkne īpašību, kas kavē tās izmantošanu informacionālā mācībsistēmā. Pie šādām īpašībām galvenokārt pieder dabiskās valodas vārdu neviennozīmība (daudzu vārdu nozīmi var noteikt tikai to lietojuma kontekstā). Turklāt dabiskās valodas vārdiem, kuri izsaka savstarpēji saistītus jēdzienus, nav formālu pazīmju, kas norādītu uz šādu saikņu pastāvēšanu (piemēram, atspoguļotu vārdu dzimts - sugas attieksmes).

Klasifikācijas tipa informācijas meklējumvalodas pamatā ir jēdzienu sistēmiskā klasifikācija, i.e. klasifikācija, kas atspoguļo jēdzienu starpā pastāvošās jēgas (nozīmes) attieksmes. Sistēmiskās klasifikācijas leksiskās vienības (informācijas meklējumvalodā kā leksiskās vienības var izmantot arī dabisko valodu leksiku) uzdod ar vārdos, vārdkopās un teikumos izteiktu jēdzienu sistēmu. Klasifikācijas tipa valodas paredzētas, lai formalizētu dabiskās valodas vārdu logiskās attieksmes.

Informacionālās mācībsistēmas sintēzē kultūrā izmantojama hierarhiskā sakārtošanas metode, nosakot kokveidīgi sakārtotu kultūras speciālās leksikas struktūru. Speciālajā leksikā ietilpst termini, kas definēti (raksturoti) - parasti zi-

nātnes terminoloģijā (4.pielikums).

Lai veiktu šo uzdevumu, nepieciešams analizēt un pētīt kultūras parādībām veltīto literatūru un terminoloģiju, kā arī to, kā termini (arī izteikumi) sakārtojas attiecībā viens pret otru, un kā viens termins tiek izteikts ar citu. Hierarhiskais sakārtojums atklāj terminu (jēdzienu, izteikumu) loģiski semantisko struktūru, jo [87] zinātnē atzīts princips, ka pētāmās vides struktūra objektīvi attēlojas hierarhiski sakārtotā jēdzienu sistēmā. Tādējādi izveidojas uzskatāms kultūras leksikas "karkass", kā arī atklājas kultūras vieta apziņas un esamības sfērās.

Jēdzienu hierarhiskā sistēma pieder pie apmācāmo sistēmu klases: tā nepārtraukti jāpapildina, jēdzieni jāpārvērtē, saskaņā ar izmaiņām laikā jānostiprina semantiskās attiecības.

Darbā dotie hierarhiskā sakārtojuma elementi (4.pielikums) balstās uz literatūras sarakstā (5.pielikums - 12.tabula) uzrādīto dokumentu izpēti. Visi dokumenti ir tikai latviešu valodā, jo uz dabisko valodu bāzes veidotās sistēmas realizējamas tikai nacionālajā valodā.

Terminu sakārtojuma uzdevums. Informācijas meklējumvalodu sintēzē plaši izmanto klasifikācijas sistēmu. Par klasifikāciju sauc jēdzienu (priekšmetu vai attieksmju) izkārtojumu pa klasēm uz kopīgas pazīmes bāzes, kas piemīt vieniem jēdzieniem (priekšmetiem vai attieksmēm) un atšķir tos no citiem jēdzieniem (priekšmetiem vai attieksmēm). Klasifikācijā katrai klasei ir pastāvīga, noteikta vieta attiecībā pret citām klasēm.

Klasifikāciju izmanto visās darbības jomās, lai struktu-

realizētu un sistematizētu dabas objektus, tāpat arī zināšanas (īpaši deklaratīvās, i.e. aprakstošās). Klasifikācijas sistēmas izveide pamatojas uz principu, ka dabā reāli pastāv pētāmo objektu un parādību klases, neatkarīgi no novērotāja, kurš var arī nezināt šo klasifikāciju. Atklāt klasifikācijas sistēmu, īpaši jēdzienu līmenī, ir centrālā problēma zinātnē, bet īpaši - veidojot mācībsistēmas. Pētāmās kopas objektus var sadalīt klasēs, kuru objektiem piemīt viena un tā pati īpašību kopa. Izveidot objektu klasifikācijas klasi nozīmē to, ka objektu kopai ar vienādām pazīmēm piekārto terminus (vārdus vai vārdkopas), starp kuriem pastāv paradigmatiskas attiecības, (kas izsaka no situācijas neatkarīgu loģisko saistību). Pazīmi, pēc kuras nošķir objektus pa klasēm, sauc par nošķiršanas pazīmi.

Hierarhiskajā klasifikācijā starp jēdzienu klasēm izveidotas pakļautības attiecības, parasti formā "dzimta - suga" vai "veselums - daļa".

Informacionālajā mācībsistēmā pakļautības attiecības atklājamās, analizējot zinātņu nozaru iekšējo saturu [87, 88, 89, 90]. Īpašos gadījumos analīzes procedūras balstās uz ekspertmetodēm [92].

Terminu sakārtojamas uzdevums ir noteikt kokveidīgi sakārtotu terminu struktūru, lai tajā maksimāli saglabātos terminoloģijas loģiski semantiskā struktūra (piemēram, izveidot datu bāzi, kuras klasifikācijas shēmā iekļautos konkrētās zināšanu nozares terminu sistēma vai tās apakšsistēma).

Terminu klasifikācijas bāze. Speciālajā literatūrā aplūkotas terminoloģijas sistēmiskuma problēmas [87] būtiskākā

sastāvdaļa ir jautājums par terminu jēdzienisko, loģisko, semantisko sistēmismu. Ir ieviests norobežojums starp termina stāvokli vienas vai otras valodas zīmju sistēmā un termina stāvokli kādas zinātnes zīmju sistēmā. Pirmo nosaka tās attiecības starp terminiem, kas iekļaujas dabiskajā valodā, otro – tās attiecības starp terminiem, kas pieder pie kādas zinātniskās disciplīnas vai zinātnes nozares. Šīs divas termina pastāvēšanas iespējas klasificē kā terminu leksikā un terminu logosā.

Terminologija pašreiz vairāk izplatīta leksikā, kas izskaidrojams ar terminologijas un terminu lingvistiskās izpētes tradīcijas seniem sakariem, bet mazāk – logosā (konkrētā zināšanu apgabalā), ko daļēji nosaka neskaidrība, kādas tad isti parādības, kuras veido terminu sistēmas veidolu, jāattiecina uz logosu (izplatīta ir kļūda, ka ESM ievada reālās pasaules fragmenta attēlojumu leksikā, i.e. zemākajā līmenī, kaut gan būtu jāizveido attēlojums logosā, kas atbilstu līmenim zinātnē).

Terminoloģiskā logosa sfērā mērķtiecīgi iekļaut tos terminus, kurus atbilstoši zinātnes nozarei definē, i.e. attiecīgajā nozarē pieņemto terminu raksturošanas sistēmu.

Tieši definīcijas procedūra nosaka loģiski semantiskās attieksmes starp terminiem. Tāpēc zinātnieki par terminu klasifikācijas bāzi pieņem definēšanas fakta esamību – ja termins definēts, tad tas ir termins, pretējā gadījumā nē. Tātad vārds pilda nominatīvu vai defīnitīvu funkciju, i.e. vārds ir vai nu precīzas apzīmēšanas līdzeklis, un tad tas ir parasta zīme, vai arī loģiskās definēšanas līdzeklis – tad tas ir zinātnisks termins.

No šī redzesviedokļa vēl jo vairāk ir pamatota pievēršanās definīciju sistēmai - tā atklāj pētījuma objektu (termini kā vienību kopums, kuriem ir definīcijas) un ļauj analizēt tā struktūru. Tā kā šo struktūru nosaka vienas vai otras zināšanu nozares iekšējās vajadzības, pamatoti ir izdalīt tās raksturojumā samērā patstāvīgu terminologiskā sistēmiskuma izpēti posmu. Tādā veidā terminologijas loģiski semantiskā struktūra ir tikai tās sistēmisko raksturojumu sastāvdaļa.

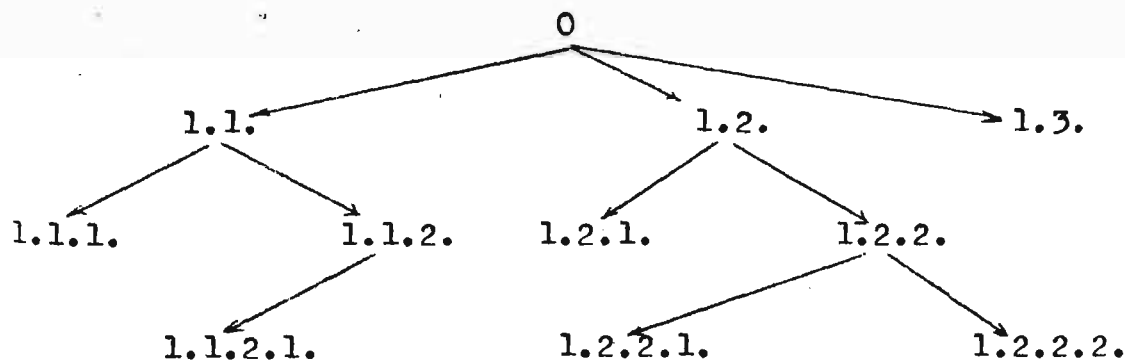
Terminologijas loģiski semantiskā struktūra. Terminologijas loģiski semantiskā struktūra ir visas loģiski semantiskās attiecības starp terminiem, kurus definē konkrētā cilvēku darbības sistēmā. Ārpus cilvēku darbības termini nepastāv.

Terminu analizē var būt dažādas pieejas. Definīcijas tekstu var analizēt, piemēram, pēc tā leksiski sintaksiskās struktūras veseluma. Šajā gadījumā vispārīgā un atsevišķā pretstatīšana dažādu terminu definīcijās ļauj atklāt būtiskus loģiski semantiskos raksturlielumus. Šāda pieeja ir aktuāla, ja pēta terminu kā konkrētas zināšanu nozares elementu. Šeit tiek ņemtas vērā ne tikai nepastarpinātās, tiešās saiknes starp terminiem, bet arī atvasinātās, pastiprinātās, netiešās saiknes - izmantojot jebkuru terminos ietvertu vispārīgo jēgu. Tas prasa definīcijas teksta darbietilpīgu analīzi. Teksts var būt diezgan izstiepts un sarežģīti organizēts veselums.

Tāpat jāņem vērā, ka dabiskajā valodā vienas leksiski sintaksiskās konstrukcijas var aizstāt ar citām - sinonīmām. Tāpēc definīcijas teksts savā neterminologiskajā valodas daļā var būt pavisam atšķirīgs uz šo dažādo, bet sinonīmo konstrukciju rēķina. Šajā gadījumā definīcijas saturs (tātad arī

definējamā termina saturs) paliek viens un tas pats. Pietiekami dziļai termina definīcijas analīzei jābūt stabilai attiecībā uz tekstu sinonīmiju, i.e. analīzes rezultātiem nav jābūt atkarīgiem no sinonīmiem.

Terminu numerācijas uzdevums. Terminu numerācijas uzdevumu risina saistībā ar terminu loģiski semantisko struktūru. Uzdevuma nostādne ir sekojoša – kā sakārtot terminus un kā tos sanumurēt, lai saglabātos to galvenās loģiski semantiskās struktūras īpašības. Praktiskā pieeja ir šāda: ja termins x tiek definēts ar terminu y , tad termina y numuram jābūt mazākam par terminā x numuru. Ieteicamā numerācijas shēma: numurē pēc kārtas visus viena līmeņa terminus, pārejot no i -tā līmeņa terminiem uz $i+1$ līmeņa terminiem (12.zīm.).

12.zīm.

Terminu hierarhiskā sakārtošana. Hierarhiskās attieksmes var attēlot grafiskā veidā (13.zīm.).

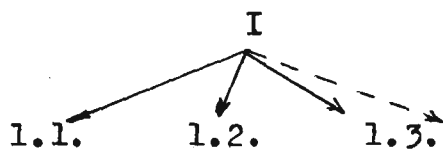
Ja sugas jēdzieni pakārtoti tikai vienam (dzimts) jēdzienam, tad tādas attieksmes sauc par stingro hierarhiju (13.a zīm.). Pārtrauktas līnijas vektors nozīmē to, ka pastāv vēl kādi sugas jēdzieni bez uzrādītājiem, kas paskaidro dzimts jēdzienu (13.a zīm.). Nenosauktos sugas jēdzienus nenumurē.

Ja sugas jēdziens (apakšklase) pakārtots diviem vai vai-

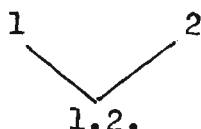
rāk (dzimts) jēdzieniem, tad tādas attieksmes sauc par vājo hierarhiju (13.b zīm.).

Bez hierarhiskajām, i.e. pakļautības attieksmēm jebkurā klasifikācijā pastāv paralēla pakārtojuma attieksmes starp vienas klases apakšklasēm (13.c zīm.)

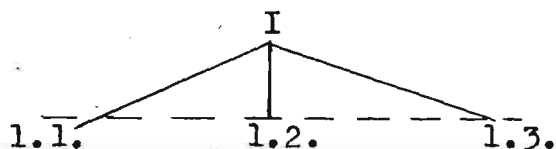
a)

b)

c)

13.zīm. Hierarhisko attieksmju veidi

4.pielikuma zīmējumā attēlotā kultūras nozares hierarhiskā sakārtojuma shēma, protams, nevar pretendēt uz pilnīgu un visaptverošu jēdzienu sakārtojumu, bet tikai uz principiālas shēmas statusu. Nopietnākās grūtības sagādāja avotu atlases principu izvēle. Izvēlētie avoti ir pēdējo divu gadu periodiskie izdevumi latviešu valodā kā komunikantiem visvieglāk pieejamie un šodienas kultūras nozares stāvokļa izpētes līmenim atbilstošākie dokumentālie avoti. Otra nopietnākā problēma saistīta ar nozares terminoloģisko neizstrādātību. Par to liecina plašas paralēlā pakārtojuma un vājās hierarhijas attieksmes. Zināmā mērā tas ir saistīts arī ar kultūras nozares

formalizēšanas grūtībām vispār, jo kultūra pieder pie vāji strukturalizētām sistēmām ar aprakstošo zināšanu līmeni (118.-119.lpp.). Attiecības, kas neatbilst stingrajai hierarhijai, apzīmētas ar sarkanās krāsas līnijām.

Sādi sakārtotas informacionālas mācībsistēmas zināšanu bāze ļauj ne tikai apņemt zināšanas, bet parāda arī būtiskākos pētījumu virzienus gan terminoloģijā, gan arī problēmu risināšanā. Piemēram, nav skaidri šķirti tādi jēdzieni kā "fenomens" un "elements", "simbols" un "zīme", "fenomens" un "process", tādēļ atsevišķi jēdzieni dublējas vairākos līmeņos.

Hierarhiskajā klasifikatorā (4.pielikuma zīmējums) ietvertie jēdzieni uzrādīti arī tezaurā (6.pielikums - 7.aile).

Nākamais solis informacionālas mācībsistēmas sintēzē - atklāt praktiski hierarhiskā kārtojuma un komunikantu prasību kopas sakarības, jo aktuālās informācijas sniegšana nav iespējama bez komunikantu prasību kopas uzslāpošanas izveidotajai hierarhiskajai nozares klasifikācijai. Tātad jānosaka katra komunikanta izvēlētā temata atbilstība hierarhiskajam sakārtojumam, ņemot vērā visas "terminu koka" uzrādītās sakarības. Piemēram,

13.19.91.65 Eiropas kultūra

temats, ko pieprasa 72% komunikantu, pārklājot ar semantiskās hierarhijas attiecībām, izskatīsies sādi:

kultūras tipi

karstās kultūras

Rietumu kultūra

sengrieķu kultūra

seno Tuvo Austrumu kultūra

Austrumu kultūra

Arābu kultūra

Latviešu kultūra

esamība

Kosmoss

logoss

kārtība

filozofija

cilvēks - maska - persona

brīvs ķermenis

teatrālisms

liktenis

saturiskās zināšanas

topošais dzīvais Dievs

domāšana pasaulē

ciešanas, sāpes

askēze

cilvēka vienatne

brīvība no bailēm no nāves

Nekas

Ceļš

formālas zināšanas (mīt katrā)

mistiskā Dieva iepazīšana

individuālas personības noliegums

kosmiskais ritums

Sākotnēji hierarhiskais kārtojums veidojams "ar roku"

(jeb "intelektuāli"), vēlāk, pēc attiecīgas programmas izstrādes, ar ESM.

Nākamajā nodaļā analizēti anketēšanā iegūtie rezultāti un iezīmēti komunikantu prasību kopas un kultūras logiski semantiskās struktūras tematiskā klasifikatora saskaņošanas principi.

II.2.2.2. Anketēšanas rezultāti

Anketēšanas mērķis ir noskaidrot un pamatot pragmatisko fokusu nošķiršanas iespējas kultūrā, kā arī dot ieskatu par stāvokli zināšanu izmantošanā praktiskā darbībā.

Izstrādātā anketa (1.pielikums) izplatīta 358 potenciāliem respondentiem, atpakaļ saņemot 35% (128) anketas (2.pielikums, A tabula). Atteikumu analīze parāda, ka anketā izvirzīto jautājumu izpratne ir izraisījusi grūtības. Tas norāda uz to, ka kultūrā nepastāv sabiedrībā pieņemtas zināšanu sistēmas, kuru varētu izmantot par bāzi atbilstošas mācībsistēmas sintēzē.

Kopumā izvērtējot saņemto atbilžu skaitu un sadalījumu pa komunikantu grupām, var secināt, ka vajadzība pēc zināšanu elementiem kultūrā (saskaņā ar anketu) un šo zināšanu pilnvērtīga nodošana tālāk artikulētu un neartikulētu zināšanu veidā ir minimāla. Tas norāda uz nepieciešamību strukturalizēt zināšanas kultūrā, izstrādāt kultūrā kā specifiskā cilvēku darbības sistēmā atbilstošu konceptuālu zināšanu modeli un uz tā bāzes tālāk sintezēt mācībsistēmu un tās informacionālā nodrošinājuma apakšsistēmu.

Anketu dati par respondentu sadalījumu pa darbības nozarēm, darbavietām, specialitātēm, iepemtajiem amatiem, darba stāžu, apmierinātību ar darbu, risināmajiem uzdevumiem, nodarbošanos ārpus pastāvīgā darba, vecumu, izglītību un zināt-

nisko grādu (nosaukumu) sakopoti 2.pielikumā. No šiem datiem redzams, ka respondenti pārstāv dažādas darbības nozares kultūrā, tas nozīmē, ka pētāmā kopa saturiski ir reprezentatīva.

Dati par izmantojamo dokumentālo avotu tipiem parāda (3.tabula 3.pielikumā), ka gandrīz visi respondenti (96,09%) kā informācijas avotu izmanto grāmatas, turklāt informacionālās mācībsistēmas izveides nepieciešamību netieši pamato fakts, ka priekšroka tiek dota uzziņu literatūrai (78,91%), kuras izdevumu uzbūve tuva mācībsistēmas datu bāzes principiem, resp. nelineārajai tekstu reprezentācijai jeb hipertekstu sistēmai, kas ļauj apgūt zināšanas sakārtotā un saistītā veidā, iegūstot priekšstatu par pasaules ainu, ne izolētu jautājumu.

Periodisko izdevumu izmantošanas datu analīze (3.pielikumā - 4.tabulas I-II, 4. - 3.iedaļa (1a-3a)iedaļa neiekļaujas pētījumā, jo tā uzdevums ir zināšanu bāzes sintēze latviešu valodā, bet parāda respondentu attieksmi pret svešvalodās iznākušajiem preses izdevumiem) rāda, ka respondenti maz izmanto tieši tos izdevumus, kas sniedz pilnvērtīgas zināšanas kultūras jomā: "Izglītība" - 23%, "Kultūras Fonda Avīze" - 8%, "Svētdienas rīts" - 3% (izņēmums - "Literatūra un Māksla", bet arī tikai 63%), "Avots" - 50%, "Skola un Ģimene" - 35%, "Karogs" - 30%, "Māksla" - 25%, "Grāmata" - 16%, "Peātra Vēstis" - 16%, "ZA Vēstis" - 0,7%.

Tas netieši norāda uz nepieciešamību sintezēt sakārtotu zināšanu bāzi kultūrā, jo jebkura sakārtota zināšanu sistēma sabiedrībā veic mācībsistēmas funkcijas. Tā apstiprina arī respondentu atbildes saskaņā ar tematisko klasifikatoru, bet īpaši - atbildes par izmantotajiem zināšanu (5. un 6.tabula 3.pielikumā) elementiem.

Pēc tematiskā klasifikatora sintēzes (4.pielikums) katras tēmas ietvaros zināšanas sakārto saskaņā ar zināšanu elementu evolūciju visu zināšanu kopā: dati, fakti, jēdzieni un speciālas kategorijas, hipotēzes, postulāti, principi, koncepcijas, likumi, teorijas etc. Respondentu anketu atbilžu izpēte par nepieciešamajiem zināšanu elementiem (5.tabula 3.pielikumā) liecina, ka informācijas lietotāji samērā nepilnīgi izmanto augstāka līmeņa zināšanu elementus, jo visus interesē galvenokārt dati un fakti (62,5% un 57,81%). Datu un faktu sfērai pieskaitāmi arī bibliogrāfijas zināšanu elementi (6.tabula 3.pielikumā), kurus respondenti izmanto samērā pilnīgi (vid. 47%), galvenokārt interesējoties par bibliogrāfisko aprakstu (6.tabulas Nr.p.k. 1, 2, 3, 4, 7, 8, 12) un tikai 25% izmanto arī referējumus, kas ietver augstākā līmeņa zināšanu elementus (5.tabulā atbilst Nr.p.k. 3-9). Informacionālā mācībsistēma, realizējoties uz tekstoloģiskas, nelineāras datu bāzes, šo situāciju ar laiku spēs mainīt. Pašreizējā aina izveidojusies tādēļ, ka līdz šim komunikantiem informācijas sistēmas piedāvājušas tikai bibliogrāfisko zināšanu elementus (bibliogrāfisko informāciju), izaudzinot arī atbilstošu informācijas lietotāju, kas galveno vērību velta tieši datiem un faktiem, bet zināšanas pilnā apjomā reflektē pats no personiskās pieredzes.

Respondentus interesējošās kultūras saskarnozares (7.tabula 3.pielikumā): māksla - 81,25%, psiholoģija - 68,75%, ēsttētika - 68,75%, mājas kultūra - 64,84%, vēsture - 60,94%, ētika - 53,91%, reliģija - 46,87%, valoda - 43,75%, filozofija - 42,97%, izglītība - 38,28%, pedagogija - 36,72% etc. analizēto tekstu (12.tabula 5.pielikumā) autori aplūko kā kultūras sastāvdaļas (fenomenus), tādēļ zināšanu tematiskajā kla-

sifikatorā (4.pielikums) tās ietvertas kultūras jēdzienu hierarhijā. Sintezējot informacionālo mācībsistēmu, zināšanu bāzē ietverami arī šo nozaru zināšanu elementi.

Pati nozīmīgākā anketas daļa - komunikantu prasību kopa kultūrā (8.tabula 3.pielikumā). Tā iegūta, apkopojot atbildes uz kultūras rubrikatora piedāvātajiem tematiem (1.pielikuma IV daļa 169.lpp.). Rubrikatora izkārtojums un numerācija atbilst VAZPIS sistematizācijai un numerācijai, kas savukārt saskaņota ar starptautisko sistēmu. VAZPIS rubrikators izmantots tādēļ, ka republikāniskā informācijas sistēma strādā uz tajā izstrādētās klasifikācijas bāzes, un šiem principiem atbilst arī bibliotēku fondu klasifikācija. Tādēļ atbilžu iegūšanai izmantota respondentu vienmērīgā vai mazāk pazīstama shēma:

- 13.01 Vispārīgie kultūras jautājumi
- 13.07 Kultūras teorija
- 13.09 Kultūras vēsture
- 13.11 Kultūras mūsdienu pasaule
- 13.15 Kultūras organizācija un vadīšana
- 13.17 Starptautiskā sadarbība kultūras jomā
- 13.19 Atsevišķu valstu un tautu kultūra

Analizējot pašreiz darbojošos VAZPIS rubrikatoru, jāsecina, ka tas neder zināšanu iegūšanas organizēšanai, jo piedāvā izvēlei tematus, nevis zināšanas un to elementus. Bez tam arī paši temati un to secība nav ērti informācijas iegūšanai. Piemēram, Nr.4 un 24 (kārtas numuri 8.tabulā 3.pielikumā): Periodiskie izdevumi kultūras jomā un Bibliogrāfiskie un uzziņu izdevumi - šādi temata pieteikumi prasa informāciju par iespieddarbu esamību. Tās, protams, arī ir zināšanas, bet ne-

palīdz apgūt darbības nozāres - kultūras - problēmas. Bez tam rubrikators tematus piedāvā juceklīgi, vairākās vietās dublējot vienu un to pašu, piemēram, Nr.12 un 23: Reliģija mūsdienu pasaulē un Kultūra un reliģija, Nr.17 un 21: Kultūra un izglītība un Izglītības nozīme kultūras attīstībā, dublējas arī Nr.Nr. 3, 25, 35, 27 un 36, 30 un 40 etc. Piemēram, temats Nr.31: Materiālā un garīgā kultūra nedod lietotājam atbildi, kādas problēmas ietvertas šajā tematā. Šādā formulējumā nav iespējams noskaidrot problēmas būtību un iegūt nepieciešamās zināšanas, jo ne jau vienmēr tekstā būs tieši šāds formulējums, runa varbūt būs par reliģijas vēsturi vai ēģiptiešu mākslinieku pasaules skatījumu piramīdu arhitektūrā. Formulējums Nr.50 Kultūra mūsdienu pasaulē, kas izvirzīts kā viens no tematiem, aptver visu rubrikatoru kopumā, kas informāciju padara praktiski neiespējamu. Nr.36 un 52 dublējas (Nacionālo kultūru savstarpējie sakari un mijiedarbība - Kultūra mūsdienu pasaulē) un reizē var attiekties arī uz jebkuru citu tematu, tātad neuzrāda tematu saistību. Salīdzinājumam varam ņemt, piemēram, VAZPIS rubrikatora formulējumu un hierarhiskā tematiskā klasifikatora piedāvāto zināšanu apjomu:

Kultūras process — 13.19.63.31.55 Padomju kultūra
degradācija (11,72% interesentu)
sabiedrības demoralizācija
homo sovieticus
kultūras krīze
atpūtas industrija
genocīds
Kultūras sastāvdaļas

masu

politiskā konjunktūra
ikdienas apziņa
hipertrofēta realitāte
populisma manifestācija

mīts

sadzīves rituāli

Kultūras modelis

valsts kultūra
revolūcija=svētki

Kultūras tipi

Padomju kultūra

etc. (4.pielikums)

II.2.2.3. Pragmatika Sem-līmenī

Otrajā posmā referentu līmeņa fokusus projicē uz Sem-līmeņa [89].

Darbā aplūkotas tikai bāzes referentu projekcijas uz Sem-līmeņa, jo tā saistīta ar zinātniski praktiskās cilvēku darbības sistēmas jēdzienu un kategoriju (vispārinātu jēdzienu) strukturalizāciju.

Paradigmatikā Sem-līmeņa fokusos izvietoti jēdzieni, kuri ar īpašām metodēm sakārtoti specifiskās klasēs. Šādu jēdzienu (designātu) sistēmu sauc par tezauru (6.pielikums).

Savukārt jēdziens ir termina komponents, un tas aktīvi piedalās terminu veidošanās un ieviešanas procesos.

Iespējami divi terminu sintēzes ceļi:

- 1) terminus veidojot, ievēro designatīvo aspektu, un
- 2) terminus veido, izmantojot "tīro" designātu struk-

tūru [93].

Valodniecībā realizē pirmo, bet informātikā - otro terminu veidošanas ceļu.

Kaut gan tezaura sintēze balstās uz valodas (teksta) zīmju sistēmas modeļa izmantošanu, tomēr tas pieder pie informātikas tipa uzdevumiem, izmantojot specifisku terminologiju. Galvenās attiecības starp terminiem valodniecībā un informātikā dotas 2.tabulā (141. lpp.).

Lingvistikā objektu semantiskā analizē kā galvenais tiek izmantots jēdziens - priekšmeta apgabals. Ar to saprot vienotu reālās pasaules vai ar to saistīto zināšanu denotatīvo attēlošanos cilvēku darbības sistēmu subjektos.

Priekšmetu apgabals ir pakļaujams hierarhiskai dekompozīcijai, tā iegūstot priekšmetu apgabala designatīvo attēlu.

Modeli, kurā ietvertas tikai galvenās priekšmetu apgabala designatīvā attēla īpašības sauc par designatīvo modeli [93], jo satūra atklāšanā realizējas tīra designatu struktūra (jēdzieni semantiski saistīti un hierarhiski strukturalizēti).

Designatīvo modeli iespējams izvērst jēdzienu sistēmā, kura veido semantisko telpu [93].

Terminu zinātnē jēdzienam "semantiskā telpa" atbilst jēdziens "terminu lauks" (2.tabula 141.lpp.), kas ir designatīvā attēla analogs [93].

Tā kā priekšmetu apgabals ir pakļauts dekompozīcijai, tad semantiskā telpa arī pakļaujas hierarhiskai dekompozīcijai. Šādas dekompozīcijas rezultātā noformējas specifisks semantiskās telpas hierarhiski sakārtots kategoriju (īpašību) lauks, kuru izmanto, lai aprakstītu ar cilvēku darbības sis-

Termini un to saistība valodniecībā un informātikā

	Termini, kuri saistīti			
	valodniecībā		informātikā	
	ar satura atklāšanu: designatīvais aspekts	izteiksmes veidu	ar satura atklāšanu: tīrā designātu struktūra	izteiksmes veidu
līmeņi	terminu lauks	terminu sistēma	semantiskā telpa	tīkls (tezaurš)
0 ^x	(0-tā līmeņa) terminu lauks	(0-tā līmeņa) terminu sistēma	(0-tā līmeņa) semantiskā telpa	(0-tā līmeņa) tīkls (mazais) tezaurš
...
n	n-tā līmeņa terminu lauka apakšlauks	n-tā līmeņa terminu sistēmas apakšsist.	n-tā līmeņa semantiskās telpas apakšapgabals	n-tā līmeņa tīkla apakšapgabals
(n+1)	terminu lauka punkts: termina vērtība, terminu semantiskās un sintakses attiecības utt.	termina forma: formālā vārdu veidošanās un sintaktiskās attiecības	punkts semantiskā telpā un jēdzieniskās saites (attiecības)	deskriptori un formālās saites starp tiem

0-tais līmenis atbilst konkrētai cilvēku darbības sistēmai

tāmu saistīto jēdzienu sistēmu. Tas nozīmē, ka iespējams analizēt jēdzienus un sintezēt terminus, izmantojot semantisko telpu, vai, citādi, balstoties uz tīro designātu struktūru.

Jēdzienu un pēc tam terminu sintēzē, kuri saistīti ar konkrētu cilvēku darbības sistēmu, iespējamas šobrīd divas risinājuma metodes:

- 1) izmantojot valodas semantikas teoriju (designatīvā

pieeja: designatīvā aspekta ieviešana vai tīrās designātu struktūras izmantošana);

2) tieši sintezējot hierarhiski sakārtotu jēdzienu, bet pēc tam terminu sistēmu [36, 52, 67, 87]. Abas metodes balstās uz pieņēmumu, ka zināšanu sistēma hierarhiski sakārtojama. Abas metodes terminu un jēdzienu sistēmu sintēzes līmenī ir ekvivalentas, taču ejot pretī tekstu automatizētai apstrādei, priekšroka jādod metodei, kura terminu sintēzi realizē, izmantojot valodas matemātisko modeli. Arī izstrādājot mācībsistēmu, terminu sintēze jārealizē uz valodas (tekstu) zīmju sistēmas bāzes, lai varētu automatizētā variantā risināt tekstu pārstrādes uzdevumus.

II.2.2.4. Koordinētās semantikas metode

Sem-līmenī noformējas tezaurs T - alfabētiskā sacība sakārtotu semantisku kategoriju veidā (6.pielikums - Tezaurs). Semantiskās kategorijas pārstāv semantiskās klases (SK) un pragmatikas raksturīgie lielumi (PX) [88], kuri ir notikumu semantiskie analogi, informatīvi attiecībā pret cilvēku darbības sistēmas subjektiem.

Lai aprakstītu teksta vienību intensionālo jēgu, izmantojot paradigmātiskos fokusus, pielieto koordinētās semantikas metodi [88].

Vispirms referentā līmenī aptaujas rezultātā noskaidro izmantotāja informatīvo notikumu lauku (9.tabula 5.pielikumā). Semantiskā līmenī šiem informatīviem (skatoties no izmantotāja viedokļa) notikumiem pretstata tematisko lauku (4.pielikums un 7.aile 6.pielikumā). Tematiskā lauka struktūra savu-

kārt nosaka tezaura paradīgas klasifikatora struktūru (T - sadalījumu). Izmantojot šo klasifikatoru, grupē jebkura lieluma un sarežģītības tekstu vienības, tai skaitā jēdzienus.

T - sadalījumu nosaka izmantotāji, un tas ir pragmatisko prasību kopas analogs, mainīgs laikā.

Klasifikators, kas strukturalizē semantiskās klases, ir laikā nemainīgs. Ja referentā līmeņa klasifikatorā (4.pielikums) dabiski attēlojas pētāmā vide, tad to ieteicams izmantot arī semantiskā līmenī. Tāpēc zemāko līmeņu semantiskās klases sakārto saskaņā ar referentu trīslīmeņa taksonomisko klasifikatoru.

Tezaurā (6.pielikums) alfabētiskā secībā sakārtoti jēdzieni un izteikumi, kas lietoti presē latviešu valodā kultūras nozarēs (1989.-1990.g.) un to analīzes rezultāti atbilstoši dažāda līmeņa zināšanām.

1.ailē - tekstu analīzes rezultāti atbilstoši zināšanu asimilējošam klasifikatoram (10.zīm. 120.lpp.) - 1.līmeņa zināšanas.

2.ailē - tekstu analīzes rezultāti atbilstoši lietotāja informatīvo notikumu lauka struktūrai (9.tabula 5.pielikumā) - 2.līmeņa zināšanas. Uzrādītie cipari atbilst tematu numerācijai lietotāja informatīvo notikumu laukā 9.tabulā.

3.ailē - tekstu analīzes rezultāti atbilstoši lietotāja saskarnozaru lauka struktūrai (10.tabula 5.pielikumā) - 3.līmeņa zināšanas. Uzrādītie cipari atbilst saskarnozaru numerācijai 10.tabulā.

4.ailē - tekstu analīzes rezultāti atbilstoši zināšanu tipu (atkarībā no zināšanu elementu integrētības pakāpes) kla-

sifikatoram (11.zīm. 124.lpp.) - 4.līmeņa zināšanas. Uzrādītie cipari atbilst zināšanu tipa kārtas numuram 11.zīmējumā (124.lpp.).

5.ailē - tekstu analīzes rezultāti atbilstoši zināšanu elementu tipam (11.tabula 5.pielikumā) - 5.līmeņa zināšanas. Uzrādītie cipari atbilst zināšanu elementu numuriem 11.tabulā.

6.ailē - tekstu analīzē un zināšanu klasifikācijā izmantotie bibliogrāfisko zināšanu elementi (12.tabula 5.pielikumā) - 6.līmeņa zināšanas. Uzrādītie cipari atbilst numuriem avotu sarakstā.

7.aile - termina (jēdziena) numurs tematiskajā klasifikatorā (4.pielikums) - 7.līmeņa zināšanas. Uzrādīts tikai viens terminam tieši atbilstošs klasifikācijas indekss, jo visas nelineārās saistības noskaidrojamas pašā klasifikatorā.

Tezaurus (6.pielikums) veido informacionālās mācībsistēmas kultūrā strukturmodeli.

Darbā piedāvātais ceļš informacionālās mācībsistēmas sintēzei ļauj sakārtot zināšanas par kultūru tā, lai komunikanti no šādas sistēmas iegūtu aktuālo informāciju par apņemtās problēmas būtību. Tātad ir iespējams sintezēt informacionālo mācībsistēmu uz latviešu valodas bāzes, kas arī veikts disertācijas pētījumā, veidojot strukturmodeli, atbilstošos klasifikatorus un tezauru kultūrā.

Rezumējums

Personības nodrošināšana ar zināšanām izvērza uzdevumu veidot strukturalizētu zināšanu bāzi. Kultūras sfērā to iespējams realizēt republikāniskajā kultūras informācijas sistēmā

ar centru Latvijas Valsts bibliotēkā.

Zināšanu bāzes sintēze saistīta ar cilvēku darbības sistēmas (šeit: kultūras) konceptuālā modeļa izveidi, saskaņojot to ar komunikantu informacionālajām vajadzībām.

Zināšanu strukturalizācija nav atdalāma no tekstu apstrādes uzdevuma nacionālā aspektā (analizējot latviešu valodā publicētos tekstus), bet teksta apstrāde savukārt ir atbilstošas valodas zīmju sistēmas izpēte un formalizācija

Informacionālas mācībsistēmas sintezē ievērojami trīs realizācijas principi: tekstu apstrāde trīsdimensiju telpā; kultūras konceptuālā modeļa struktūras attēlošanās zināšanu bāzes modelī; terminiem un jēdzieniem jāveido dabiski sakārtota sistēma.

Balstoties uz šiem principiem, izstrādāts valodas (teksta) zīmju sistēmas matemātiskais modelis; veikta komunikāciju pragmatiskā modelēšana, izveidoti zināšanu klasifikatori un tezaurs. Anketēšanā iegūtie rezultāti saskaņoti ar kultūras loģiski semantiskās struktūras modeli, izveidojot informacionālās mācībsistēmas modeli kultūrā latviešu valodā.

SECINĀJUMI

Disertācijā veiktais pētījums par informacionālas mācības sistēmas sintēzi ļauj izdarīt noteiktus secinājumus un ieteikumus par tās darbības iespējām.

Analizējot filozofisko, pedagoģisko, psiholoģijas un informātikas literatūru, nonākts pie secinājuma, ka

- sabiedrības informatizācija ir objektīva nepieciešamība, kas izriet no sabiedrības kā pašorganizējošas sistēmas attīstības šodien - pasaulē intensīvi attīstās informacionālā vide un informatizācijas procesi;

- informatizācijas centrā - gan informacionālo sistēmu ieejā, gan izejā - liekama personība;

- personības pamatā liekamas zināšanas, kas nepastāv (nav pārmantojamas, uztveramas) bez kultūras, un kultūra, kas nepastāv bez zināšanām;

- zināšanas un kultūru (un to pamatu - personību) nodrošina organizējošais, translējošais, caur personību - arī pārveidojošais komponents - izglītība. Tāpēc informatizācijas apstākļos intensificētas informacionālas vides priekšnoteikums - informacionālas mācības sistēmas sintēze nepārtrauktās izglītības sistēmā, kas savukārt atgriezeniski veidos personību un caur to arī sabiedrību;

- personības komunikāciju pamatā (tātad arī izglītības, zināšanu, kultūras) ir valoda, tāpēc informacionālo mācības sistēmu iespējams veidot tikai uz nacionālās valodas (šeit - latviešu valodas) bāzes;

- informatizāciju kultūras jomā iespējams realizēt uz

bibliotēku bāzes, izmantojot to universālos fondus, bibliotēkas pedagoģiskās funkcijas realizācijas esošās formas un jau darbojošos republikānisko informācijas sistēmu kultūras jaunājumos.

Informacionālas mācībsistēmas sintēze ir Latvijā eksistējošās problēmsituācijas risināšanas ceļš: pastāvot pretrunai starp personības informacionālajām vajadzībām un iespējām tās apmierināt, pretrunai starp informatizācijas objektīvo nepieciešamību un tās saturiskā nodrošinājuma stāvokli šodien Latvijā, risinājums rodams uz sakārtotas zināšanu bāzes veidotas informacionālas mācībsistēmas sintēzē automatizētā režīmā.

Disertācijā pētīta zināšanu sakārtojamības problēma kultūrā ar mērķi izveidot tādu zināšanu bāzes struktūru, kas, saskaņā ar šodienas prasībām, būtu izmantojama informacionālu mācībsistēmu sintēzē. Pētot informātikas problēmām veltīto literatūru, noskaidroti trīs informacionālo procesu realizācijas principi:

Pirmais norāda, ka šādu procesu realizācija un aktuālās informācijas izsniegšana komunikantiem iespējama tikai tad, ja tekstu apstrādi veic trīsdimensiju telpā: semiotiskā, lingvistiskā un komunikatīvā.

Otrais princips pieprasa, lai pastāvētu cilvēku darbības jomas konceptuālā modeļa struktūras attēlošanās (adekvāta) atbilstošā zināšanu bāzes konceptuālā modeli. No otrā principa izriet, ka cilvēka darbības sistēmas terminiem, jēdzieniem un kategorijām un to hierarhijai jānosaka zināšanu bāzes konceptuālā modeļa struktūra. Tādēļ jāievēro jēdzienu un kategoriju dabiskās sakārtojamības saites.

Trešais princips norāda uz nepieciešamību izveidot tādu

zināšanu bāzi, kurā jēdzieni, kategorijas, termini veidotu dabiski sakārtotu sistēmu, kas piemērota zināšanu bāzes struktūras noteikšanai.

Visi trīs principi ievēroti piedāvātās informacionālās mācībsistēmas sintēzē, tātad tā atbilst šodienas informatizācijas prasībām.

Informacionālā mācībsistēma balstās uz tādu zināšanu strukturalizāciju, kas nodrošina komunikantu prasības pēc aktuālās informācijas un vienlaikus minimizē kognitīvo piepūli kā jaunu zināšanu atklāšanā, tā arī to apguvē mācību procesā.

Mācībsistēmas informacionālā nodrošinājuma un zināšanu bāzu struktūras problēmas aplūkotas saistībā ar noteiktu cilvēku darbības sistēmu, konkrēti - ar kultūru, jo tikai šāda pieeja rada iespēju ievadīt komunikācijās aktuālu informāciju.

Informacionālās mācībsistēmas izveides nepieciešamību nosaka visas civilizētās sabiedrības intensīvās informatizācijas raksturs. No konkrētās sabiedrības informatizācijas tempa un dziļuma atkarīgs tās sociāli ekonomiskais attīstības līmenis.

Disertācijā vienoti aplūkota valodas (tekstu) zīmju sistēmas nozīme zināšanu fiksēšanas, levdīšanas komunikācijās un translēšanas procedūru realizācijā. Pierādīts, ka tikai šāda pieeja nodrošina pilnīgu izpratni par jēdzieniem "aktuālā informācija" un "komunikantu prasību kopa". Mācībsistēmu sintēzē valodas matemātiskais modelis nodrošina pamatotu terminologijas bāzes izveidi, balstoties uz jēdzienu hierarhisko sakārtojumu.

Atšķirībā no valodniecības, valodas zīmju sistēmas matemātiskais modelis informātikā saistīts ar specifiskas homogēnas cilvēku darbības sistēmas lingvistisko nodrošinājumu, balstoties uz hierarhiski sakārtotu jēdzienu un kategoriju sistēmu. Šāda jēdzienu un kategoriju sistēma nosaka (definē) terminlauka un visu pārējo zināšanu elementu sakārtojāmības struktūru, kuri saistīti ar konkrēto cilvēku darbības sistēmu.

Tekstu apstrādes automatizācija realizējama tikai, ja ir apgūta valodas norma, kas arī saistīta ar konkrētu cilvēku darbības sistēmu. Disertācijā, uz kultūras fona, parādīta secība automatizācijas problēmu risināšanā:

zināšanu sistēmas izveide - cilvēku darbības sistēmas konceptuālā modeļa sintēze - zināšanu bāzes aizpildīšana, kurā iekļaujas arī terminoloģijas bāze.

Sajā procedūru ķēdē ar valodas normas palīdzību realizējas zināšanu sistēmas attēlošanās zīmju sistēmā, kas pieļauj zināšanas uzkrāt, sakārtot, ievadīt komunikācijās un izsniegt komunikantiem. Tāpēc darbā īpaša vērība veltīta tieši zināšanu struktūras izveidei.

Kultūra kā specifiska vide attēlojas zināšanu sistēmā, kuras struktūra atkarīga no zināšanu piederības specifiskām cilvēku darbības sistēmām, no zināšanu elementu tipiem pēc to integrētības pakāpes un no zināšanu elementu tipiem, ar kuriem operē zinātniski praktiskā darbībā. Zināšanu strukturalizācijas aspekts realizēts, izmantojot zināšanu struktūras un jēdzienu asimilācijas klasifikatoru, kas pieder pie dabisko klasifikatoru saimes. Otrā līmeņa zināšanu klasifikators balstās uz zināšanu tipiem pēc to integrētības pakāpes. Tas vienlai-

cīgi sakārto arī tekstu pārstrādes tehnoloģijas saskaņā ar zināšanu tipiem.

Zināšanu trešā līmeņa klasifikators sakārto zināšanu elementus atkarībā no to evolūcijas cilvēku darbības sistēmās: dati, fakti, metodes utt.

Zināšanu sistēmas pirmie trīs klasifikatori nosaka zināšanu bāzes, t.sk. terminoloģijas bāzes, un valodas statistiskās normas struktūru. Disertācijā klasifikatori aprobēti referentā un semantikas līmeņos un tikai paradigmatikā, jo ar to jā-sāk valodas normas aizpildīšanas jebkurā cilvēku darbības sistēmā.

Disertācijā padziļināti pētīta iespēja strukturalizēt jēdzienus kultūrā, kā arī risināts terminu sakārtojuma un numerācijas uzdevums, meklēta terminoloģijas loģiski semantiskā struktūra.

Pragmatisko fokusu aizpildīšanas metode aprakstīta referentā un semantikas līmeņos. Sistematizēti jēdzieni un izteikumi, kas lietoti presē latviešu valodas kultūrā. Iegūtie rezultāti izmantoti, lai pamatotu tezaura struktūru un izveidotu tā fragmentu.

Ar anketēšanas metodi pamatota iespēja nošķirt pragmatiskos fokusus paradigmatikā, kā arī noskaidrota vajadzība pēc zināšanu elementiem kultūrā. Jāatzīmē, ka kultūrā nepastāv sabiedrībā pieņemta zināšanu sistēma. Tā jāizveido vienlaicīgi ar atbilstošo mācīb sistēmu. Disertācijas pētījuma rezultātā izveidots šo zināšanu sistēmas fragments.

Tātad varam secināt, ka pētījuma izvirzītie uzdevumi ir atrisināti un izveidots informacionālās mācīb sistēmas sintē-

zes modelis, jo:

Uz teorētiskās analīzes bāzes atklātas informacionālās mācībsistēmas īpatnības un veidošanas priekšnoteikumi informatizācijas un nepārtrauktās izglītības realizācijas apstākļos.

Izvirzīta un atrisināta pedagoģiskā procesa optimizācijas problēma informacionālas sabiedrības radīšanas apstākļos.

Vēlta pedagoģiskās pamatkategorijas "zināšanas" strukturalizācija, izstrādājot zināšanu strukturalizācijas principiālo modeli, kuru var izmantot atsevišķu mācību priekšmetu programmu izveidē (konkrēti - kultūrā), kā arī citu nozaru zināšanu sakārtošanā.

Uz konkrētas nozares - kultūras bāzes piemēra izstrādāta zināšanu sistēmas sistēmiska sakārtojuma un savstarpējo sakarību shēma.

Atšķirībā no zinātniskajos pētījumos apskatītajām shēmām, izstrādāts valodas normas principiālais dalījums bāzes un konotatīvajā normā, un valodas norma izmantota zināšanu strukturalizācijā.

Zināšanu sistēmas modelim (tezauram) uzslāpota komunikantu prasību kopa, kas ļauj izveidotajai mācībsistēmai sniegt aktuālo informāciju.

Izstrādāta strukturalizācijas teorija un tehnoloģija zināšanu sistēmai kultūrā latviešu valodā, piemērota funkcionēšanai automatizētā režīmā.

Izveidots informacionālās mācībsistēmas struktūrmodelis, zināšanu klasifikatori, tezaura fragments kultūrā latviešu valodā.

Šāda mācībsistēma kultūras jomā veidojama uz Latvijas Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas informācijas nodaļas bāzes, radot zināšanu analīzes centru, kurā sadarbotos valodnieki, programmētāji, informācijas dienestu speciālisti un bibliogrāfi, veidojot informacionālās mācībsistēmas zināšanu bāzi automatizētā režīmā.

Izstrādātais mācībsistēmas modelis izmantojams arī citu nozaru mācībsistēmu sintēzē automatizētā režīmā.

Turpmākajā pētniecības darbā iecerēts izveidot pilnu kultūras konceptuālo modeli un sagatavot tam atbilstošu tezauru Kultūras informācijas centra pārejai darbam automatizētā režīmā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Albrehta Dz. Vispārīgās un vispārzinātniskās pētīšanas metodes pedagogijā: Metod.izstrādne: 1.-2.d. - R.: LVU, 1989.
2. Avotiņš V. Komentārs stāvoklim X' (II.) // Latv.Jaunatne. - 1990. - 28.martā.
3. Bērziņš A. Nepārtrauktā izglītība // Cīņa. - 1988. - 11.sept.
4. Borzovs J. Latvijas informatizācija - kādai tai būt? // Latv.Jaunatne. - 1990. - 20.apr.
5. Čaklais M. Vēl pirms "līdzenuma grūtībām" // Lit. un Māksla. - 1990. - 17.martā. - 4.lpp.
6. Iļjins I. Nepārtrauktās izglītības sistēma // Rīgas Balss. - 1988. - 1.apr.
7. Kūlis R. Kultūras vēsture sabiedrības kultūrapziņā // Pad. Jaunatne. - 1988. - 13.dec.
8. Lakis P. Masu un elitārā kultūra // Lit. un Māksla. - 1990. - 14.apr. - 2.lpp.
9. Latvijas kultūras manifesti: Pieņemts Latv.Kult.forumā 1990.g. 11.martā // Lit. un Māksla. - 1990. - 17.martā. - 5.lpp.
10. Latvijas PSR Tautas izglītības koncepcija: Pieņemta 1989.g. 10.okt. // Skolot.Av. - 1989. - 22.nov. - 6., 10.lpp.
11. Lehmusa I. Vai revolūcijai ir vajadzīga kultūra? // Pad.Jaunatne. - 1989. - 23.febr.
12. Nollendorfs V. Latviešiem pasaulē un dzimtenē // Lit. un Māksla. - 1990. - 24.martā. - 12.lpp.
13. Oherins J. Republikas informatizācijas problēmas: Uz-

stāšanās LPSR 11.sasauk., AP 14.ses., sakarā ar V.Breša ref. // Cīņa, - 1990. - 3.janv.

14. Rubenis A. Kultūra un garīgums // Lit. un Māksla, - 1990. - 7.apr. - 2.lpp.

15. Sporāne B. Vienotas kultūras un mākslas informācijas sistēmas izveide un attīstības perspektīvas Latvijas PSR // Informatīvi bibliogrāfiskā nodrošinājuma problēmas: B-ku zinātnes aspekti. - R., 1988. - 82.-91.lpp.

16. Vai tā jau kultūra ir... / Kūlis R., Priedītis A., Jansone M., Eglīte A. // Izglītība, - 1990. - 28.martā, - 8.-9.lpp.

17. Ziedonis I. Latvijas Kultūras fonda darbības stratēģiskie līmeņi // Kult.Fonda Av. - 1990. - Marts. - 2.lpp.

18. Ziedonis I. Vēstule Kultūras forumam // Lit. un Māksla. - 1990. - 17.martā. - 4.lpp.

19. Андреев В.И. Дialeктика воспитания и самовоспитания творческой личности. - Казань: Изд-во Казан.ун-та, 1988. - 238 с.

20. Антючонене Э.-А.В. Формирование и ведение библиографических проблемно-ориентированных баз данных: Автореф. дис. на соиск. уч.степ.канд. пед.наук. - М., 1988. - 16 с.

21. Афанасьев В.Г. Системность в обществе. - М.: Политиздат, 1980. - 368 с.

22. Бабанский Е.К. Интенсификация процесса обучения. - М.: Знание, 1987. - 80 с. - (Новое в жизни, науке, технике. Сер. "Педагогика и психология"; №6).

23. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - М.: Искусство, 1979. - 211 с.

24. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. - Воронеж: Изд-во Воронеж.ун-та, 1977. - 304 с.
25. Демин М.В. Проблемы теории личности: Соц.-филос. аспект. - М.: Изд-во Моск.ун-та, 1977. - 240 с.
26. Зибен В.В. Взаимосвязь физики и философии в формировании научного мировоззрения студентов: Дис. на соиск.уч.степ. канд.пед.наук. - Тарту, 1978. - 219 с.
27. Исаев И.К. Материалистическая диалектика и системный метод в науке. - Киев: Вища школа, 1984. - 150 с.
28. Каган М.С. Человеческая деятельность: Опыт систем. анализа. - М.: Политиздат, 1974. - 320 с.
29. Концепция информатизации советского общества / Под ред. Л.М.Гвишиани. - М.: ВНИСИ АН СССР, 1989. - 54 с.
30. Краткий педагогический словарь пропагандиста. - 2-е изд., доп. и пераб. - М.: Политиздат, 1980. - 367 с.
31. Кузьмина Н.В. Методы системного педагогического исследования. - Л.: Ленингр.Гос.ун-т, 1980. - 172 с.
32. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. личность. - М.: Политиздат, 1975. - 304 с.
33. Максимова В.И. Сущность и функции межпредметных связей в целостном процессе обучения: Автореф.дис....д-ра пед. наук. - Л., 1981. - 40 с.
34. Мамарлашвили М.К. Классический и неклассический идеалы рациональности. - Тбилиси: Ленингернеба, 1984. - 203 с.
35. Минский М. Фрейма для представления знаний: Пер. с англ. - М.: Энергия, 1979. - 152 с.
36. Методы автоматического анализа и синтеза текста / Иотровский Р.Г., Билан В.Н., Боркум А.А., Побков А.А. - Минск: Высшая школа, 1985. - 249 с.

- 35а. Михайлов А.И., Черный А.И., Гиляревский Р.С. Научные коммуникации и информатика / АН СССР, ГКНТ, ВИНТИ. - М.: Наука, 1976. - 435 с.
37. Педагогический словарь: В 2 т. - М., Акад.пед.наук, 1960. - Т.1-2.
38. Педагогическая энциклопедия: В 4-х т. - М.: Сов.энциклопедия, 1968. - Т.4. - 911 с.
39. Полани М. Личностное знание. - М.: Прогресс, 1985. - 144 с.
40. Полова Т.С. Совершенствование библиографического информирования старших подростков в условиях реформы общеобразовательной школы: Автореф. дис. на соиск.уч.степ.канд.пед.наук. - М., 1987. - 17 с.
41. Проблемы методологии педагогики и методики исследования / Под рук. М.А.Данилова, Н.М.Болдырева. - М.: Педагогика, 1971. - 350 с.
42. Рачков П.А. Науковедение: правление, структура, элементы. - М.: Изд-во Моск.ун-та, 1974. - 242 с.
43. Сагитова Л.К. Внешние и внутренние связи универсальной научной библиотеки как органа информации по культуре и искусству: Пробл.орг. и упр. (на примере гос.б-к союз.респ.): Автореф. дис. на соиск.уч.ст.канд.пед.наук. - М., 1987. - 16 с.
- Столяров В.Н. Библиотека: структурно-функциональный подход. - М., 1981. - 255 с.
45. Саймон Б. Общество и образование. - М.: Прогресс, 1979. - 199 с.
46. Терещин В.И. Педагогические аспекты деятельности советских библиотек. - М., 1988. - 56 с.
- Телина Н.И. Новая техника и проблемы общедоступности

библиотечного обслуживания: Инф.сообщ.: №1 / ГБЛ НПО Информ-
культура. - М., 1989. - 13 с. - Библиотеч.дело; Сер.П, Вып.9 .

48. Философский энциклопедический словарь. - М.: Сов.
энциклопедия, 1989. - 839 с.

49. Шникова Е.М. Комплексная оценка индивидуального ин-
формационно-библиографического обслуживания как путь его со-
вершенствования: Автореф.дис. на соиск.уч.степ.канд.пед.
наук. - Л., 1987. - 17 с.

50. Шрейдер Ю.А. Концепция интеллектуальных систем: Науч.-
анал. обзор / ИНИОН АН СССР. - М., 1986. - 53 с.

51. Элти Дж., Кумбс М. Экспертные системы: концепции и
примеры / Пер. с англ. Б.И.Шитикова. - М.: Финансы и статис-
тика, 1987. - 191 с.

52. Харвей Д. Научное объяснение в географии. - М.:
Прогресс, 1974. - 502 с.

53. Андреева Е.В., Рыжих Е.П. Классификация знаний о си-
туации в окружающей среде: Метод построения и структура //
ИИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. -
1989. - №10. - С.16-20.

54. Артамонов Г. Приоритет информации // Соц.индустрия. -
1989. - 15 апр.

55. Блауберг Н.В., Влия Е.Г. Системный подход как совре-
менное общенаучное направление // Диалектика и системный ана-
лиз. - М., 1986. - С.136-144.

56. Владиславлев А.П. Образование непрерывное... // Лит.
газета. - 1987. - 2 дек. - С.10.

57. Гвишиани Д.М. О концептуальных основах и системных
принципах информатизации общества // Информатизация обществен-
ного производства: Тез.докл.международ.конф., Сузляль, 17-21 апр.
1989 г. - М., 1989. - С.1-6.

58. Гиляревский Р.С., Суботин Ч.И. О возможности оценки

новых информационных технологий на примере гипертекстовой технологии // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1988. - №12. - С.2-5.

59. Гиляревский Р.С., Черный А.И. Научная коммуникация и некоторые проблемы информатики // Теоретические основы информатики: Междунар. симпозиум стран - членов СЭВ. - М., 1977. - С.15.

60. Гмурман В.Е. Объект, предмет и структура педагогики // Методологические проблемы педагогики: Сб. науч. тр. - М., 1977. - С.6-39.

61. Дудченко Г.П. Применение анкетного и текстового методов при выявлении характера потребления информации // Психологические и социологические аспекты деятельности ИТБ и служб ИТБ. - Р., 1986. - С.24-27.

62. Завьялов А.И. Индустрия информационных услуг: проблемы и решения // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1988. - №2. - С.2-6.

62а. Зайцев Н.Г., Попов В.Ф. Языковая коммуникация - ядро информатизационной работы // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1989. - №11. - С.61.

63. Знание // Филос. энцикл. словарь. - М., 1989. - С.199-200.

64. Дльганзева В.А., Газнишин И.А. Организация информационного обслуживания специалистов на базе экспертной системы // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1988. - №12. - С.12-14.

65. Ильина Т.А. Некоторые подходы к анализу понятия "социальная активность" // Формирование социально активной лич-

ности в условиях развитого социализма: Сб. науч. тр. - М., 1983. - С.30-41.

66. Кинг А. Великий переход // Междунар. форум по информ. и докум. - 1988. - Т.14. - С.3-8.

67. Козачков Л.С. Категориальные тезаурусы в базах данных // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1985. - №5. - С.11-19.

68. Койлан Е.Б. Система информационного обеспечения в области духовной культуры: анализ и перспективы // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1986. - №6. - С.9-11.

69. Культура // Филос.словарь. - М., 1987, - С.225.

70. Лавронова О.А. Модель системы знаний, используемая в автоматизированных информационных системах // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №6. - С.5-9.

71. Леонтьев Д.А. Личность: человек в мире и мир в человеке // Вопр.психологии. - 1989. - №3. - С.11-21.

72. Мамарлашвили М. Наука и культура // Методологические проблемы историко-научных исследований. - М., 1982. - С.52.

73. Микони С.В., Тахирева А.А. Формализованный язык для определения понятий // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1987. - №1. - С.5-10.

74. Михалевиц В.С. О концепции информатизации общества // Информатизация общественного производства: Тез.докл.междунар. конф., Суздаль, 12-21 апр. 1989 г. - М., 1989. - С.7-11.

75. Вестеров П.В. Информатизация советского общества: Информационный аспект // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1989. - №11. - С.2-8.

76. Образование // Краткий педагогический словарь пропа-

гандиста. - М., 1988. - С.175-176.

78. Развитие вычислительной техники в СССР и информатизации общества / Васенков А.А., Синюков М.И., Захаров В.Г., Братухин П.И., Галасин В.А. // Информатизация общественно-го производства: Тез.докл.междунар.конф., Сузаль, 17-21 апр. 1989 г. - М., 1989. - С.23-29.

79. Ракитов А.И. Информатизация советского общества - реальность и перспективы // Ити. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1989. - №11. - С.8-15.

80. Соловьева Е.А. О принципах построения, структуре и свойствах состоятельной модели системы понятий // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №4. - С.2-8.

81. Соловьева Е.А., Материн С.И. Методы моделирования и модели понятийных знаний // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №4. - С.2-8.

82. Споране Б. Система научно-технической информации по культуре и искусству в Латвийской ССР // Тезисы докладов республиканской научной конференции "Пути совершенствования библиотечных, библиографических и информационных систем в республике", посвященной 40-летию специальности "Библиотековедение и библиография" в Вильнюсском университете: Вильнюс, 23-24 нояб. 1988 г. - Вильнюс, 1988. - С.154-156.

83. Споране Б. Создание автоматизированной базы данных по культуре и искусству в ИБ Латвийской ССР // Сов.библиотекведение. - 1988. - №1. - С.73-76.

84. Споране Б. Создание системы информации по культуре и искусству в Советской Латвии // Biblioteku Darbas. -1985. - №6. - С.30-32.

85. Херц Г. Диалектические принципы системных исследований // Диалектика и системный анализ. - М., 1986. - С.18-27.

86. Шапиро Э.Д. Знания о мире и их информационные модели // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №3. - С.2-4.

87. Мелов Д., Пясников А.С. Логико-семантическая структура терминологии и ее формальные свойства // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1987. - №3. - С.5-10.

88. Шингарева Е.А. О семиотических основах прагматического подхода к распознаванию смысла текста // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1986. - №3. - С.28-39.

89. Шингарева Е.А. Прагматика в языке и тексте: Методология и технология // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1987. - №1. - С.1-14.

90. Шрейдер Е.А. Концепция интеллектуальных систем: Науч.-анал.обзор / ИНИОН АН СССР. - М., 1986. - 53 с.

91. Шрейдер Е.А. Социальные аспекты информатики // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №1. - С.2-9.

92. Шрейдер Е.А. Экспертные системы: их возможности в обучении // Вестн.высшей школы. - 1987. - №2. - С.14-19.

93. Штерн И.Б. Извлечение знаний в автоматизированных когнитивных системах второго поколения // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1980. - №1. - С.2-8.

94. Урсуд А.Л. Информатизация: системно-деятельный подход // ИТИ. Сер.2: Информационные процессы и системы. - 1989. - №11. - С.2-8.

95. Урсуд А.Л. Развитие информатики и информатизация

общества: вопросы методологии // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1989. - №1. - С.2-9.

96. Урсул А.Д. Социальная информатика: две концепции развития // ИТИ. Сер.1: Организация и методика информационной работы. - 1990. - №1. - С.2-8.

97. Halsey A.H., Floud J., Anderson A.C. Education, Economy and Society. - New York, 1961.

98. Halsey A.H., Karabel J. eds. Power and Ideology in Education. - New York, 1977.

99. Bourdieu P., Passeron J.-C. Reproduction in Education, Society and Culture. - London, 1977.

100. Bowles S., Cintis H. Schooling in Capitalist America. - London, 1976.

101. Bruner J.S. The Relevance of Education. - London, 1972.

102. Clark G. From Savagery to Civilization. - London, 1946.

102a. Culture // Unesco Thesaurus: A structured list of descriptors for indexing and retrieving literature in the fields of education, science, social science, culture and communication: Vol.1 / Compiled by J.Aitchison. - UNESCO, S.a. - P.214-244.

103. Lourie S. Education and development: strategies and decisions in Central America. - Paris, UNESCO, 1989. - 202 p.

104. National Information Policy: Report to the President of USA. - Washington, 1976.

105. Professional Education and Training for Library and Information Work: A Review by The Library and Information

Services Council. - London: LA, 1986. - 177 p.

106. Simon B. Does Education Matter? - London: Lawrence and Wishart, 1985. - 285 p.

107. Bird I. Education of librarians and information officers: General review // Journal of Documentation. - 1966. - Nr.22. - P.312-318.

108. The development of Education: Its Technological and Social Dimensions // The Future of Education and the Education of the Future. - Paris, 1980. - P.319-360.

109. Floud I. Making Adults More Equal: The Scope and Limitations of Public Educational Policy // Equality and Inequality in Education. - New York, 1975. - P.37-51.

110. Althusser L. Ideology and Ideological State Apparatuses // Lenin and Philosophy and Other Essays. - London, 1971. - P.121-173.

111. Gaines B.R. Second Generation Knowledge acquisition Systems - Gesellschaft für Mathematik und Datenverarbeitung // Studies. - 1988. No 143. - P.17/1 - 17/14.

112. Kuntz W. How to Know what is known; Designing crutches for communication // Represent and Exchang. Knowledge Basis Inform. Process Proceedings 5 Inf.Res. Forum Inf. Sci. Heidelberg, Sept.5-7, 1983. - Amsterdam, 1984. - P.51-60.

113. Lyytinen K. Two views on Information Modelling // Inform. and Management. - 1987. - Vol.12, No 1. - P.9-19.

114. Machlup F., Mansfield U. Cultural diversity in studies of information // The Study of Information: Interdisciplinary Messages. - New York, Wiley, 1983. - P.6-7, 18-22.

115. McGarry K.J. Education for librarianship and infor-

mation science: a retrospect and a revaluation // Journal of Documentation. - 1983. - 39 (2) June. - P.95-122.

116. Penna C.V., Foskett D.J., Sewell P.H. National Library and Information Services: A Handbook for Planners. - London: Boston: Sydney: Wellington: Durban: Toronto: Butterworths, 1977. - 231 p.

117. Price Ch. Information: Commodity or Social Need? // Inform'85: Using Knowledge Shape Future: Proc.Conf. Bournemouth, 16-19 Sept. 1985. - London, 1986. - P.36-40.

118. Repo A.Y. The value of Information: Approaches in Economics, Accounting and Management Science // Journ. of American Society of Inf.Science. - 1989. - Vol.40, No 2. - P.68-85.

119. Saunders W.L. Professional education, research and development // Saunders W.L. (ed) British librarianship today. - London, LA, 1976. - P.341-361.

I PIELIKUMS

Aptaujas anketa

I. JŪSU DARBĪBAS RAKSTUROJUMS*

1. Darbības nozare
2. Darba vieta
3. Specialitāte
4. Iepējamais amats
5. Darba stāžs nozarē
6. Apmierinātība ar darbu (nepieciešamo pasvītrot)
 - 6.1. Esmu pilnīgi apmierināts (-ta)
 - 6.2. Esmu daļēji apmierināts (-ta)
 - 6.3. Esmu vienaldzīgs (-ga)
 - 6.4. Esmu neapmierināts (-ta)
 - 6.5. Gatavojos mainīt līdzšinējo nodarbošanos
7. Risināmie uzdevumi (nepieciešamo pasvītrot)
 - 7.1. Pētniecības
 - 7.2. Vadīšanas
 - 7.3. Pedagogiski
 - 7.3.1. mācīšana
 - 7.3.2. zināšanu popularizēšana
 - 7.4. Pašizglītības
 - 7.5. Informacionāli
 - 7.6. _____
8. Nodarbošanās ārpus pastāvīgā darba _____
9. Vecums
10. Izglītība
11. Zinātniskais grāds, nosaukums
12. Kādus dokumentālos avotus izmantojat (atbilstošo pasvītrot)
 - 12.1. Grāmatas
 - 12.1.1. Zinātniskās
 - 12.1.2. Populārzinātniskās
 - 12.1.3. Mācību
 - 12.1.4. Uzziņu
 - 12.1.5. Direktīvās
 - 12.1.6. Normatīvās

* Topošie speciālisti sniedz ziņas par apgūstamo nozari, specialitāti, paredzamo nodarbošanos.

12.2. Periodiskie izdevumi (lūdzam konkrētus nosaukumus)

12.2.1. Laikraksti

12.2.2. Žurnāli

II/A KĀDI ZINĀŠANU ELEMENTI JUMS NEPIECIEŠAMI
NOZARES UN SASKARNOZARES IETVAROS

(nepieciešamo pasvītrot, ja vajadzīgs - ierak-
stīt papildinājumus)

Nozare Saskarnozare

1. Dati (primāras ziņas par izpētes objektu, kas var noderēt par pamatu secinājumam, lēmumam. Piemēram, statistikas dati, notikumi)
2. Fakti (iegūst tieši no datiem bez to sistematizācijas un vispārināšanas. Izmanto teorijas pamatam. Piemēram, kultūrvides degradācija)
3. Jēdzieni un speciālas kategorijas
4. Hipotēzes
5. Postulāti (ticami pieņēmumi)
6. Principi (logiski pamatoti pieņēmumi, kurus izmanto zināšanu sistematizācijā)
7. Konceptijas (ideju uz uzskatu sistēma)
8. Likumi (universāli apgalvojumi)
9. Teorijas (apgalvojumu sistēmas, ar kurām izskaidro faktu kopas)

II/B KĀDI BIBLIOGRĀFIJAS ZINĀŠANU ELEMENTI
JUMS NEPIECIEŠAMI NOZARES UN SASKAR-

NOZARES IETVAROS

(nepieciešamo pasvītrot)

Nozare Saskarnozare

1. Autori
2. Nosaukumi
3. Izdošanas gads

4. Izdošanas vieta
5. Avoti
 - 5.1. Periodiskie
 - 5.2. Neperiodiskie
6. Bibliogrāfijas produkcija
 - 6.1. Rādītāji
 - 6.2. Saraksti
 - 6.3. Apskati
 - 6.4. Referējumi
 - 6.5. Ekspresinformācija
7. Citāti

III. KĀDAS KULTŪRAS SASKARNOZĀRES JŪS INTERESĒ
(vajadzīgo pasvītrot)

1. Filozofija
2. Ētika
3. Estētika
4. Reliģija
5. Socioloģija
6. Demokrātija
7. Māksla
8. Valoda
9. Izglītība
10. Pedagoģija
11. Psiholoģija
12. Ekoloģija
13. Bioloģija
14. Politika
15. Ideoloģija
16. Ekonomika
17. Plānošana
18. Finances
19. Statistika
20. Jurisprudence
21. Vēsture
22. Kosmoloģija
23. Sociālā informātika
24. Mājas kultūra

IV TEMATISKĀ PRASĪBU KOPA (rubrikators) (nepieciešamo pasvitrot)

13.01. Vispārīgie kultūras jautājumi

- 13.01.01 Marksisma-ļepinisma pamatlicēji un kultūra
- 13.01.03 Komunistiskās un strādnieku partijas un kultūra
- 13.01.05 Vadošie materiāli kultūras attīstībā
- 13.01.07 Kultūras izpētes metodoloģija un metodes.
Kultūras priekšmets, jēdziens, kultūras filozofija un teorija, izpētes principi, metodes
- 13.01.09 Kultūras izpētes vēsture. Personālijas
- 13.01.11 Kultūras izpētes mūsdienu stāvoklis un perspektīvas
Personālijas sk. 13.01.09
- 13.01.13 Kultūras izpētes jautājumiem veltīti kongresi, konferences, simpoziji
Starptautiskie kongresi sk. 13.17.13
- 13.01.21 Zinātniskās pētniecības darba organizācija kultūras jomā
- 13.01.29 Informācijas darbs kultūras nozarē
- 13.01.33 Terminoloģija kultūras nozarē
- 13.01.39 Propaganda kultūras jomā. Organizācija, formas, metodes
- 13.01.54 Periodiskie izdevumi kultūras jomā
- 13.01.99 Bibliogrāfiskie un uzziņu izdevumi

13.07 Kultūras teorija

- Pētnieciskās pozīcijas analīzi kultūras teorijas jautājumos sk. arī 13.01.09
- 13.07.05 Marksistiski ļepiniskā kultūras teorija
 - 13.07.07 Pirmsmarksistiskās, buržuāziskās un citas nemarksistiskās kultūras teorijas
 - 13.07.08 Ideoloģiskā cīņa kultūras jomā
 - 13.07.21 Atsevišķas kultūras teorētiskās problēmas
 - 13.07.21.13 Materiālā un garīgā kultūra
 - 13.07.21.15 Politiskā kultūra
 - 13.07.21.17 Estētiskā kultūra
 - 13.07.21.18 Mākslinieciskā kultūra
 - 13.07.21.22 Sadzīves kultūra

- 13.07.21.26 Tautas radošā loma kultūras radīšanā un attīstīšanā
- 13.07.21.27 Sociālās normas un vērtības kā kultūras elementi
- 13.07.21.44 Nacionālais un internacionālais kultūrā. Kultūru savstarpējā ietekme
- 13.07.21.47 Kultūras pārmantojamība. Kultūras mantojums. Kultūras tradīcijas
- 13.07.21.89 Kultūras tipoloģijas problēmas
- 13.07.25 Kultūra un citas sabiedriskās parādības
 - 13.07.25.06 Kultūra un socioloģija
 - 13.07.25.08 Kultūra un ideoloģija
 - 13.07.25.09 Kultūra un tiesības
 - 13.07.25.11 Kultūra un politika
 - 13.07.25.12 Kultūra un zinātne
 - 13.07.25.13 Kultūra un ZTR. Kultūra un urbanizācija
 - 13.07.25.14 Kultūra un izglītība
 - 13.07.25.15 Kultūra un psiholoģija
 - 13.07.25.16 Kultūra un valoda
 - 13.07.25.18 Kultūra un māksla
 - 13.07.25.22 Kultūra un morāle
 - 13.07.25.23 Kultūra un reliģija, ateisms
 - 13.07.25.24 Kultūra un darbs
 - 13.07.25.27 Kultūra un dzīvesveids
 - 13.07.25.28 Kultūra un brīvais laiks
 - 13.07.25.31 Kultūra un demogrāfija
 - 13.07.25.87 Kultūra un ekoloģija
- 13.07.26 Kultūra mūsdienu sabiedrības izpētes sistēmā
 - Kultūra kā vēstures, etnogrāfijas, lingvistikas, psiholoģijas, literatūrzinātnes, kultūras, antropoloģijas, semiotikas izpētes objekts
 - Starpdisciplīnu problēmas
- 13.07.27 Kultūras socioloģija
 - Kultūra kā specifiska sabiedrības apakšsistēma. Kultūras sociālās funkcionēšanas likumsakarību teorētiskā analīze
- 13.07.41 Kultūra un personība

- 13.07.61 Kultura un masu informācijas līdzekļi
- 13.07.72 Kultura un politika
 - Jēdzienu, principu, mērķu teorētiskā analīze
- 13.07.74 Kultūras attīstības prognozēšana

13.09 Kultūras vēsture

Kopumā un pa periodiem

13.11 Kultūra mūsdienu pasaulē

Globalās problēmas saistībā ar globāliem procesiem pasaulē

Reālās kultūras funkcionēšanas problēmas dažādās sabiedriskajās iekārtās

- 13.11.02 Kultūras attīstības vispārīgās problēmas sociālismā
- 13.11.04 Kultūras attīstības vispārīgās problēmas kapitalismā
- 13.11.06 Kultūras attīstības vispārīgās problēmas jaunattīstības valstīs
- 13.11.09 Sociālistiskā kultūras revolūcija
 - Teorētiskās problēmas un konkrētā realizācija
- 13.11.12 Kultura ZTR apstākļos
- 13.11.13 Urbanizācijas procesi un to sekas mūsdienu kultūras attīstībā
 - Urbanizācijas sekas dzīvesveidā, vērtību orientācijā, kultūrvides problēmas
- 13.11.14 Izglītības nozīme kultūras attīstībā
- 13.11.19 Kultura un masu informācijas līdzekļi mūsdienu apstākļos
 - Masu informācijas līdzekļu nozīme kultūras izplatīšanā, brīvā laika struktūrā, kultūras attīstībā kopumā un atsevišķas personas kultūras attīstībā, attīstības perspektīvas, programmu saturs, iedarbības efektivitāte
- 13.11.23 Reliģija mūsdienu pasaules kultūrā
- 13.11.24 Kultūras ietekme uz darbu
- 13.11.26 Mūsdienu dzīvesveida kultūras aspekti
- 13.11.27 Dažādu sociālo slāņu un iedzīvotāju grupu kultūra
- 13.11.28 Personība mūsdienu kultūras sistēmā
 - Personības attīstības, audzināšanas problēmas,

kultūras apgušanas jautājumi, tās iedarbība uz
personību

- 13.11.29 Kultūra brīvā laika strukturā
- 13.11.31 Kultūras atšķirību pārvarēšana
- 13.11.44 Nacionālo kultūru savstarpējie sakari un mijiedar-
bība
- 13.11.46 Kultūra un nacionālā neatkarība
- 13.11.47 Mūsdienu un tradicionālā kultūra
- 13.11.48 Masu un elitārā kultūra
Filozofiskā koncepcija, prakse, mērķi, funkcijas,
mehānismi

13.15 Kultūras organizācija un vadīšana

- 13.15.72 Kultūras politika
Valstu kultūras politikas mērķi, principi, rea-
lizācijas metodes
 - 13.15.72.03 Politisko partiju nozīme kultūras politikā
- 13.15.73 Kultūras vadīšana un organizācija
- 13.15.74 Kultūras attīstības plānošanas un prognozēšanas
jautājumi
- 13.15.75 Kultūras attīstības ekonomiskie aspekti. Kultūras
ekonomika. Finansēšana, cenu veidošana, rentabili-
tāte, darba samaksa, normatīvi, kapitālieguldījumi - to efektivitāte utt.
- 13.15.77 Kultūras tiesiskie jautājumi
- 13.15.78 Kultūras iestādes
Tikla organizācija, izvietojums, darbības plā-
nošana
- 13.15.79 Kultūras darbinieku kadri. Speciālā izglītība
- 13.15.81 Kultūras materiāli tehniskā bāze
- 13.15.83 Sabiedrības piedalīšanās kultūras dzīvē
Arodbiedrību, radošo savienību, "fondu", sabied-
risko, sabiedriski politisko kustību u.c. darbība
 - 13.15.83.13 Kultūras darbinieku kongresi, apspriedes
- 13.15.84 Kultūras statistika

13.17 Starptautiskā sadarbība kultūras jomā

- 13.17.13 Starptautiskie kongresi un simpoziji kultūras jautājumos
- 13.17.21 Starptautiskā sadarbība kultūras izpētē
- 13.17.71 Starptautiskās kultūras organizācijas, biedrības un apvienības
 - 13.17.71.13 UNESCO - ANO Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
- 13.17.77 Starptautiskās tiesības kultūras jomā

13.19 Atsevišķu valstu un tautu kultūra

- 13.19.63 PSRS kultūra
 - 13.19.63.15 Senā kultūra PSRS teritorijā
 - 13.19.63.27 17.-18.gs. kultūra
 - 13.19.63.29 19.gs. kultūra
 - 13.19.63.31 20.gs. kultūra
 - 13.19.63.31.55 Padomju kultūra
 - 13.19.63.31.59 Savienoto republiku kultūra
- L a t v i j a s kultūra
- 13.19.91 Aizrobežu valstu kultūra
 - 13.19.91.65 Eiropas kultūra
 - 13.19.91.66 Āzijas kultūra
 - 13.19.91.67 Āfrikas kultūra
 - 13.19.91.68 Amerikas kultūra
 - 13.19.91.69 Austrālijas un Okeānijas kultūra

II PIELIKUMS

Respondentu sadalījums pēc darbības nozarēm,
darbvietām, specialitātēm, iepemamajiem ama-
tiem, darba stāžiem, apmierinātības ar darbu,
risināmajiem uzdevumiem, nodarbošanos ārpus
pastāvīgā darba, vecuma grupām, izglītības
un zinātniskajiem grādiem (nosaukumiem)

A) Komunikantiem izsniegto aptaujas anketu sadalījums

Nr.p.k.	Komunikantu grupas	Izsniegto anketu skaits	Atpakaļ saņemto anketu skaits
1.	Kultūras ministrijas Kvalifikācijas celšanas institūts	70	
1.1.	Ciemu bibliotēku vadītāji		17
1.2.	Zinātnisko bibliotēku vadītāji		11
1.3.	Klubu darba speciālisti		9
1.4.	Bibliogrāfi		4
2.	Latvijas Universitātes Kultūras darba fakultāte	60	-
3.	Rīgas pedagoģiskā skola	50	11
4.	Republikāniskās Kultūras un mākslas informācijas sistēmas abonenti - kultūras speciālisti	40	10
5.	Latvijas Mūzikas akadēmijas Kultūrizglītības darba fakultāte	30	9
6.	Kultūras darbinieku tehnikuma pedagogi	25	10
7.	Latvijas Universitātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedras 3.kursa klātienē studenti	21	9
8.	4.kursa -" -" -"	22	15
9.	4.kursa neklātienē -" -"	10	8
10.	5.kursa -" -" -"	10	5
11.	Latvijas Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas informācijas nodaļas darbinieki	10	6
12.	Latvijas Universitātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedras pasniedzēji	10	4
K o p ā		358	128

B) Respondentu sadalījums pa darbības nozarēm

Nr. p. k.	Nozare	Athilžu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1.	Bibliotēku darbs	59	46,09
2.	Bibliogrāfija	25	19,53
3.	Kultūra	16	12,5
4.	Pedagogija	16	12,5
5.	Klubu darbs	10	7,81
6.	Kultūrizglītības darbs	5	3,91
7.	Informācija	3	2,34
8.	Muzeju darbs	2	1,56
9.	Muzika	2	1,56
10.	Psihologija	2	1,56
11.	Mūzikas pedagogija	1	0,78
12.	Literatūra	1	0,78
13.	Teātra vēsture	1	0,78
14.	Runas kultūra	1	0,78
15.	Franču valoda	1	0,78
16.	Antīkā literatūra	1	0,78
17.	Režija	1	0,78
18.	Bibliotēkzinātne	1	0,78
19.	Mākslas vēsture	1	0,78

C) Respondentu sadalījums pa darbavietām

Nr. p. k.	Darbavieta	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Tautas bibliotēka	28	21,85
2.	Zinātniskā bibliotēka	20	15,62
3.	Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas klātienes, neklātienes studijas	19	14,84
4.	Rīgas 1.pedagoģiskā skola	12	9,35
5.	Kultūras nams	9	7,03
6.	Latvijas Valsts konservatorija (tagad Mūzikas akadēmija)	9	7,03
7.	Rīgas Kultūras darbinieku tehnikums	9	7,03
8.	Kultūras pārvalde (vai nodaļa)	4	3,12
9.	Vidusskola	4	3,12
10.	Bērnu bibliotēka	4	3,12
11.	Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes Bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedra	4	3,12
12.	Muzejs	3	2,34
13.	Ciema klubs	2	1,56
14.	Muzejrezervāts	1	0,78
15.	Iestādes bibliotēka	1	0,78

D) Respondentu sadalījums pa specialitātēm

Nr. p. k.	Specialitāte	Atbilžu skaits	% pret res- pondentu skaitu
1.	Bibliotekārs	58	45,31
2.	Bibliogrāfs	39	30,47
3.	Filologs	9	7,03
4.	Pedagogs	6	4,69
5.	Kluba darbinieks (kult.darba or- ganizators)	5	3,91
6.	Masu svētku režisors	5	3,91
7.	Režisors	4	3,12
8.	Kulturizglītības darbinieks	4	3,12
9.	Kordirģents	4	3,12
10.	Pirmsskolas metodiķis	3	2,34
11.	Psihologs	3	2,34
12.	Mākslas vēsturnieks	2	1,56
13.	Agronoms	2	1,56
14.	Pirmsskolas pedagogs	2	1,56
15.	Biologs	2	1,56
16.	Vēsturnieks	1	0,78
17.	Kultūras vēsturnieks	1	0,78
18.	Teātra vēsturnieks	1	0,78
19.	Mūzikas teorētiķis	1	0,78
20.	Pianists	1	0,78
21.	Šuveja	1	0,78
22.	Pirmsskolas psihologs	1	0,78
23.	Grāmatzinātnieks	1	0,78
24.	Ģeogrāfs	1	0,78

F) Respondentu sadalījums pēc iepemamā amata

Nr. p. k.	Iepemamais amats	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Students	22	17,18
2.	Pasniedzējs (pedagogs)	21	16,41
3.	Bibliotēkas vadītājs	10	7,81
4.	Metodiķis	9	7,03
5.	Vecākais bibliogrāfs	7	5,46
6.	Bibliotekārs	6	4,68
7.	Vecākais bibliotekārs	6	4,68
8.	Vecākais redaktors	5	3,91
9.	Vecākais metodiķis	4	3,12
10.	Kluba vadītājs	4	3,12
11.	Nodaļas vadītājs	3	2,34
12.	Katedras vadītājs	3	2,34
13.	Vecākais pasniedzējs	3	2,34
14.	Mākslinieciskās daļas vadītājs	3	2,34
15.	Vecākais inspektors	2	1,56
16.	Muzeja sektora vadītājs	2	1,56
17.	Docents	2	1,56
18.	Skolotājs	2	1,56
19.	Sektora vadītājs	2	1,56
20.	Galvenais bibliogrāfs	2	1,56
21.	Rajona klubu iestāžu vecākais metodiķis	1	0,78
22.	Direktors	1	0,78
23.	Neklātienes nodaļas metodiķis	1	0,78
24.	Tautas kora dirigents	1	0,78
25.	Galvenais bibliotekārs	1	0,78
26.	Svētku režisors	1	0,78
27.	Vecākais tehniķis	1	0,78

F) Respondentu darba stāžs (no 1 līdz 36 gadiem)

Nr.p.k.	Stāžs gados	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	2	9	7,03
2.	5	9	7,03
3.	10	8	6,25
4.	4	7	5,47
5.	30	6	4,69
6.	1	5	3,91
7.	6	5	3,91
8.	3	4	3,12
9.	9	4	3,12
10.	16	4	3,12
11.	25	4	3,12
12.	12	3	2,34
13.	13	3	2,34
14.	14	3	2,34
15.	15	3	2,34
16.	17	3	2,34
17.	19	3	2,34
18.	29	3	2,34
19.	7	2	1,56
20.	8	2	1,56
21.	11	2	1,56
22.	18	2	1,56
23.	26	2	1,56
24.	27	2	1,56

1	2	3	4
25.	28	2	1,56
26.	31	2	1,56
27.	21	1	0,78
28.	35	1	0,78
29.	36	1	0,78

G) Respondentu apmierinātība ar darbu

Nr. p. k.	Apmierinātības pakāpe	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Esmu daļēji apmierināts (-ta)	87	67,96
2.	Esmu pilnīgi apmierināts (-ta)	25	19,53
3.	Gatavojos mainīt līdzšinējo nodarbošanos	4	3,12
4.	Esmu neapmierināts (-ta)	3	2,34
5.	Esmu vienaldzīgs (-ga)	1	0,78

H) Respondentu risināmie uzdevumi

Nr. p. k.	Risināmie uzdevumi	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Pašizglītības	66	51,56
2.	Informacionāli	47	36,72
3.	Pedagogiski	39	30,47
4.	Zināšanu popularizēšana	31	24,22
5.	Mācīšana	27	21,09
6.	Pētniecības	26	20,31
7.	Vadīšanas	25	19,53
8.	Materiāli tehniskie	4	3,12

I) Respondentu nodarbošanās ārpus pastāvīgā darba

Nr. p. k.	Nodarbošanās	Athilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1	2	3	4
1.	Rokdarbi, adīšanas pulciņš	7	5,47
2.	Dārzkopība	6	4,69
3.	Kora dziedāšana	6	4,69
4.	Mājas kultūras kopšana	4	3,12
5.	Svētku režija	4	3,12
6.	Audzēkņu kursa audzināšana	4	3,12
7.	Kordirigēšana	3	2,34
8.	Folkloras ansamblis	3	2,34
9.	Režisore	2	1,56
10.	Svešvalodu apguve	2	1,56
11.	Mākslinieciskā pašdarbība	2	1,56
12.	Pedagogs	2	1,56
13.	Ekskursiju vadīšana	2	1,56
14.	Mūzika	2	1,56
15.	Aktrise	1	0,78
16.	Lekciju lasīšana pedagogijā	1	0,78
17.	Mākslas vēsture	1	0,78
18.	Kormeistars	1	0,78
19.	Kultūras vērtību eksperts izvešanai uz ārzemēm	1	0,78
20.	Zinātniski pētījumi	1	0,78
21.	Teātra studija	1	0,78
22.	Invalīdu biedrība	1	0,78
23.	Sadzīves tradīcijās kāzu un bērņu ceremoniju vadītāja	1	0,78
24.	Vietējās padomes deputāts	1	0,78
25.	Latvijas Tautas fronte	1	0,78
26.	Deju kolektīva dalībiece	1	0,78
27.	Klavierspēle	1	0,78
28.	Darbs ar bārepiem un aizbildniecība esošiem audzēkņiem	1	0,78

1	2	3	4
29.	Deju kolektīva vadīšana	1	0,78
30.	Koklētāju ansambļa dalībniece	1	0,78
31.	Sieviešu vokālā ansambļa dalībniece	1	0,78
32.	Lietišķā māksla	1	0,78
33.	Arodbiedrību darbs	1	0,78
34.	Ļeņingrasa Kultūras institūta aspirantūra	1	0,78
35.	Kino	1	0,78
36.	Literatūra	1	0,78

J) Respondentu vecums (no 19 līdz 65 gadiem)

Nr. p. k.	Vecums (gadi)	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1	2	3	4
1.	21	17	13,28
2.	22	8	6,25
3.	24	8	6,25
4.	49	7	5,47
5.	27	6	4,69
6.	29	6	4,69
7.	35	5	3,91
8.	38	5	3,91
9.	53	5	3,91
10.	31	4	3,12
11.	36	4	3,12
12.	40	4	3,12
13.	50	4	3,12
14.	55	4	3,12
15.	23	3	2,34
16.	25	3	2,34
17.	26	3	2,34
18.	37	3	2,34
19.	39	3	2,34
20.	20	2	1,56
21.	32	2	1,56
22.	33	2	1,56
23.	34	2	1,56
24.	42	2	1,56
25.	48	2	1,56
26.	19	1	0,78
27.	28	1	0,78
28.	30	1	0,78
29.	41	1	0,78
30.	46	1	0,78

1	2	3	4
31.	47	1	0,78
32.	51	1	0,78
33.	52	1	0,78
34.	54	1	0,78
35.	56	1	0,78
36.	60	1	0,78
37.	65	1	0,78

K) Respondentu izglītība

Nr. p. k.	Izglītība	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Augstākā	61	47,65
2.	Nepabeigta augstākā	28	21,87
3.	Vidējā speciālā	24	18,75
4.	Vidējā	13	10,16

L) Respondentu zinātniskais grāds, nosaukums

Nr. p. k.	Zinātniskais grāds, nosaukums	Atbilžu skaits	% pret respondentu skaitu
1.	Pedagogisko zinātņu kandidāts	5	3,90

III PIELIKUMS

Respondentu sniegtais novērtējums (rangu tabulas)
par dokumentālo avotu izmantošanu, nepieciešama-
jiem zināšanu elementiem un kultūras nozares te-
matiem (3.-8.tabula)

3.tabula

Respondentu izmantojamo dokumentālo avotu
rangu tabula

Nr. p.k.	Dokumentālais avots	Atbilstu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1.	Grāmatas (vispār)	123	96,09
2.	Uzziņu literatūra	101	78,91
3.	Mācību literatūra	87	67,97
4.	Populārzinātniskās grāmatas	83	64,84
5.	Zinātniskās grāmatas	58	45,31
6.	Normatīvā literatūra	26	20,31
7.	Direktīvā literatūra	24	18,75

Respondentu izmantojamo periodisko izdevumu
rangu tabula

Nr. p.k.	Nosaukums	Atbilžu skaits	Nr. p.k.	Nosaukums	Atbilžu skaits
1	2	3	1a	2a	3a
I. L a i k r a k s t i					
1.	Latvijas Jaunatne	91	1.	Литературная газета	14
2.	Literatūra un Māksla	81	2.	Советская молодежь	14
3.	Lauku Avīze	41	3.	Аргументы и факты	6
4.	Cīpa	40	4.	Советская куль- тура	9
5.	Atmoda	32	5.	Известия	4
6.	Izglītība	29	6.	Книжное обозрение	4
7.	Kultūras Fonda Avīze	11	7.	Правда	4
8.	Rīgas Balss	10	8.	Атмода	3
9.	Tēvzemes Avīze	9	9.	Семья	3
10.	Jūrmala	5	10.	Учительская газета	3
11.	Kaujas Posteni	5	11.	За рубежом	2
12.	Sports	5	12.	Комсомольская права	1
13.	Svētdienas Rītis	5	13.	Литературная Россия	1
14.	Jelgavas Ziņotājs	3	14.	Неделя	1
15.	Pionieris	3	15.	Поиск	1
16.	Dziesma	2	16.	Совершенно секретно	1
17.	Padomju Druva	2	17.	Советская Латвия	1
18.	Talsu Vēstis	2	18.	Труд	1
19.	Banga	1	1.	Moscow News	2
20.	Ludzas Zeme	1	2.	Neues Deutsch- land	1
21.	Māras Zeme	1	3.	Politika	1
22.	Saldus Zeme	1			
23.	Stars	1			
24.	Universitātes Avīze	1			
25.	Zeme	1			

1	2	3	1a	2a	3a
II. Ž u r n ā l i					
1. Avots		65	12. Искусство кино		3
2. Liesma		57	13. Курьер ЮНЕСКО		3
3. Skola un Ģimene		46	14. Человек и закон		3
4. Sieviete		43	15. Эхо планеты		3
5. Karogs		39	16. Вокруг света		2
6. Zvaigzne		34	17. Знамя		2
7. Māksla		33	18. Клуб и художественная самодеятельность		2
8. Grāmata		21	19. Крестьянка		2
9. Lauku Dzīve		19	20. Наука и жизнь		2
10. Veselība		19	21. ИТБ		2
11. Teātra Vestis		11	22. Октябрь		2
12. Horizonts		8	23. Родник		2
13. Draugs		7	24. Среднее специальное образование		2
14. Zinātne un Mēs		6	25. Советская педагогика		2
15. Kino		5	26. Творчество		2
16. Dadzis		3	27. Юность		2
17. Dārzs un Drava		3	28. Азия и Африка сегодня		1
18. Zilīte		2	29. Америка		1
19. ZA Vestis		1	30. Англия		1
1. Библиотекарь		15	31. Вопросы литературы		1
2. Огонек		14	32. Вопросы педагогики		1
3. Новый мир		7	33. Вопросы психологии		1
4. Иностранная лите- ратура		6	34. Дружба народов		1
5. Наше наследие		6	35. Знание - сила		1
6. Дошкольное воспи- тание		5	36. Искусство		1
7. Слово		5	37. Кино		1
8. Советская библио- графия		5	38. Международная жизнь		1
9. Театр		5	39. Молодая гвардия		1
10. Даугава		3	40. Москва		1
11. Декоративное ис- кусство СССР		3	41. Наука и религия		1
			42. Наш современник		1
			43. Начальная школа		1

1	2	3	1 _a	2 _a	3 _a
44.	Партийная жизнь	1	1. Art in America		1
45.	Политическое са- мообразование	1	2. Art News		1
46.	Проект	1	3. Börsenblatt für Deutschen Buchhande		1
47.	Работница	1	4. Buch Aktuell		1
48.	Ровесник	1	5. Dialog		1
49.	Социалистическая Чехословакия	1	6. Film und Fernsehen		1
50.	Семья и школа	1	7. Filmfaust		1
51.	Современная драматургия	1	8. Filmspiegel		1
52.	Смена	1	9. Flash Art		1
53.	Советское библиотековедение	1	10. Klub		1
54.	Советская музыка	1	11. Kultur im Haim		1
55.	Турист	1	12. Literatura		1
56.	Физкультура и спорт	1	13. Mid-Nachrichten		1
			14. Muveset		1
			15. Muzeum		1
			16. Uhren und Schmuck		1

5.tabula

Respondentiem nepieciešamie zināšanu elementi

Nr. p.k.	Zināšanu elementi	Atbilžu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1.	Dati	80	62,5
2.	Fakti	74	57,81
3.	Principi	41	32,03
4.	Koncepcijas	41	32,03
5.	Jēdzieni un speciālās kategorijas	40	31,25
6.	Teorijas	34	26,56
7.	Likumi	29	22,66
8.	Hipotēzes	18	14,06
9.	Postulāti	14	10,94

6.tabula

Respondentiem nepieciešamie bibliogrāfijas zināšanu elementi

Nr. p.k.	Bibliogrāfijas zināšanu elementi	Atbilžu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1.	Autori	96	75
2.	Nosaukumi	94	73,44
3.	Rādītāji	70	54,69
4.	Izdošanas gads	69	53,91
5.	Apskati	62	48,44
6.	Periodiskie avoti	54	42,19
7.	Saraksti	54	42,19
8.	Izdošanas vieta	53	53,91
9.	Ekspresinformācija	46	35,94
10.	Neperiodiskie avoti	43	33,59
11.	Referējumi	32	25
12.	Avoti	14	10,94

Saskarnozaru rangu tabula respondentu prasību kopā

Nr. p.k.	Saskarnozaru nosaukums	Atbilžu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1.	Māksla	104	81,25
2.	Psihologija	88	68,75
3.	Estētika	88	68,75
4.	Mājas kultūra	83	64,84
5.	Vēsture	78	60,94
6.	Ētika	69	53,91
7.	Religija	60	46,87
8.	Valoda	56	43,75
9.	Filozofija	55	42,97
10.	Izglītība	49	38,28
11.	Pedagoģija	47	36,72
12.	Ekoloģija	44	34,37
13.	Politika	41	32,03
14.	Socioloģija	28	21,87
15.	Jurisprudence	20	13,28
16.	Demogrāfija	16	12,5
17.	Ekonomika	16	12,5
18.	Sociālā informātika	14	10,94
19.	Ideoloģija	11	8,59
20.	Statistika	11	8,59
21.	Kosmoloģija	10	7,81
22.	Bioloģija	9	7,03
23.	Finanses	9	7,03
24.	Plānošana	4	3,12

Komunikantu prasību kopas kultūras nozares
rangu tabula

(nozares rubrikatora tematu vērtējums)

Nr. p. k.	Klasifikācijas indekss VAZTIS sistemācijā	Temata nosaukums	Athil- žu skaits	% pret respon- dentu skaitu
1	2	3	4	5
1.	13.19.91.65	Eiropas kultūra	92	71,87
2.	(pie 13.19.63. 31.59)	Latvijas kultūra	90	70,31
3.	13.07.21.22	Sadzīves kultūra	83	64,84
4.	13.01.54	Periodiskie izdevumi kultū- ras jomā	80	62,5
5.	13.07.25.18	Kultūra un māksla	79	61,72
6.	13.07.41	Kultūra un personība	75	58,59
7.	13.07.21.17	Estētiskā kultūra	65	50,78
8.	13.07.21.47	Kultūras pārmantojamība. Kultūras mantojums. Kultūras tradīcijas	61	47,66
9.	13.07.25.28	Kultūra un brīvais laiks	58	45,31
10.	13.11.28	Personība mūsdienu kultūras sistēmā	58	45,31
11.	13.07.25.15	Kultūra un psiholoģija	56	43,75
12.	13.11.23	Reliģija mūsdienu pasaules kultūrā	56	43,75
13.	13.07.21.18	Mākslinieciskā kultūra	52	40,62
14.	13.01.11	Kultūras izpētes jautājumiem vēliti kongresi, konferen- ces, simpoziji	51	39,84
15.	13.07.25.27	Kultūra un dzīvesveids	50	39,06
16.	13.09	Kultūras vēsture	50	39,06
17.	13.07.25.14	Kultūra un izglītība	49	38,28
18.	13.07.25.16	Kultūra un valoda	49	38,28
19.	13.19.91.68	Amerikas kultūra	49	38,28
20.	13.01.09	Kultūras izpētes vēsture. Personālijas	48	37,5
21.	13.11.14	Izglītības nozīme kultūras attīstībā	47	36,72

1	2	3	4	5
22.	13.07.25.22	Kultūra un morāle	46	35,94
23.	13.07.25.23	Kultūra un reliģija. Ateisms	46	35,94
24.	13.01.99	Bibliogrāfiskie un uzziņu izdevumi	45	35,15
25.	13.11.29	Kultūra brīvā laika strukturā	45	35,15
26.	13.11.46	Kultūra un nacionālā neatkarība	45	35,15
27.	13.07.21.44	Nacionālais un internacionālais kultūrā. Kultūru savstarpējā ietekme	44	34,37
28.	13.15.79	Kultūras darbinieku kadri. Speciālā izglītība	42	32,81
29.	13.15.81	Kultūras materiāli tehniskā bāze	42	32,81
30.	13.11.19	Kultūra un masu informācijas līdzekļi mūsdienu apstākļos	41	32,03
31.	13.07.21.13	Materiālā un garīgā kultūra	40	31,25
32.	13.07.26	Kultūra mūsdienu sabiedrības izpētes sistēmā	40	31,25
33.	13.07.21.24	Darba kultūra	38	29,68
34.	13.13.63.31.59	Savienoto republiku kultūra	38	29,68
35.	13.11.26	Mūsdienu dzīvesveida kultūras aspekti	37	28,91
36.	13.11.44	Nacionālo kultūru savstarpējie sakari un mijiedarbība	36	28,12
37.	13.17.71	Starptautiskās kultūras organizācijas, biedrības un apvienības	36	28,12
38.	13.17.21	Starptautiskā sadarbība kultūras izpētē	35	27,34
39.	13.19.91.66	Āzijas kultūra	35	27,34
40.	13.01.29	Informācijas darbs kultūras nozarē	34	25,26
41.	13.07.25.87	Kultūra un ekoloģija	34	25,26
42.	13.07.61	Kultūra un masu informācijas līdzekļi	34	25,26
43.	13.15.78	Kultūras iestādes	34	25,26
44.	13.19.63.29	19.gs. (PSRS) kultūra	34	25,26
45.	13.19.63.31	20.gs. (PSRS) kultūra	34	25,26
46.	13.19.91.69	Austrālijas un Okeānijas kultūra	34	25,26
47.	13.11.27	Dažādu sociālo slāņu un iedzīvotāju grupu kultūra	33	25,08

1	2	3	4	5
48.	13.15.83	Sabiedrības piedalīšanās kultūras dzīvē	33	25,08
49.	13.19.63.27	17.-18.gs. (PSRS) kultūra	32	25
50.	13.15.73	Kultūras vadīšana un organizācija	31	24,22
51.	13.07.21.26	Tautas radošā loma kultūras radīšanā un attīstīšanā	30	23,43
52.	13.11	Kultūra mūsdienu pasaule	30	23,43
53.	13.11.47	Mūsdienu un tradicionālā kultūra	30	23,43
54.	13.17.13	Starptautiskie kongresi un simpoziji kultūras nozarē	29	22,66
55.	13.01.39	Propaganda kultūras jomā, Organizācija, formas, metodes	28	21,87
56.	13.19.9.67	Āfrikas kultūra	28	21,87
57.	13.01.07	Kultūras izpētes metodoloģija un metodes	27	21,09
58.	13.11.24	Kultūras ietekme uz darbu	27	21,09
59.	13.01.33	Terminoloģija kultūras nozarē	26	20,31
60.	13.11.48	Masu un elitārā kultūra	26	20,31
61.	13.17.77	Starptautiskās tiesības kultūras jomā	26	20,31
62.	13.07.74	Kultūras attīstības prognozēšana	24	18,75
63.	13.15.75	Kultūras attīstības ekonomiskie aspekti	24	18,75
64.	13.19.63.15	Senā kultūra PSRS teritorijā	24	18,75
65.	13.01.05	Vadošie materiāli kultūras attīstībā	23	17,97
66.	13.11.04	Kultūras attīstības vispārīgās problēmas kapitalismā	22	17,19
67.	13.11.13	Urbanizācijas procesi un to sekas mūsdienu kultūras attīstībā	21	16,41
68.	13.07.25.24	Kultūra un darbs	20	15,62
69.	13.15.77	Kultūras tiesiskie jautājumi	19	14,84
70.	13.15.84	Kultūras statistika	19	14,84
71.	13.07.21	Atsevišķas kultūras teorētiskās problēmas	18	14,06
72.	13.15.72	Kultūras politika	18	14,06
73.	13.01.13	Kultūras izpētes jautājumiem veltīti kongresi, konferences, simpoziji	17	13,28

1	2	3	4	5
74.	13.07.07	Pirmsmarksistiskās, buržuāziskās un citas nemarksistiskās kultūras teorijas	17	13,28
75.	13.07.25.11	Kultūra un politika	17	13,28
76.	13.15.74	Kultūras attīstības plānošanas un prognozēšanas jautājumi	17	13,28
77.	13.07.21.15	Politiskā kultūra	16	12,5
78.	13.17.71.13	UNESCO	16	12,5
79.	13.07.25.08	Kultūra un ideoloģija	15	11,72
80.	13.07.25.13	Kultūra un ZFR. Kultūra un urbanizācija	15	11,72
81.	13.07.25.31	Kultūra un demogrāfija	15	11,72
82.	13.19.63.31.55	Padomju kultūra	15	11,72
83.	13.01.21	Zinātniskās pētniecības darba organizācija kultūras jomā	14	10,94
84.	13.07.25.12	Kultūra un zinātne	14	10,94
85.	13.07.72	Kultūra un politika. Jēdzienu, principu, mērķu analīze	14	10,94
86.	13.11.31	Kultūras atšķirību pārvarešana	14	10,94
87.	13.15.83.13	Kultūras darbinieku kongresi, apspriedes	14	10,94
88.	13.19.63	PSRS kultūra	14	10,94
89.	13.07.21.27	Sociālās normas un vērtības kā kultūras elementi	13	10,15
90.	13.07.21.89	Kultūras tipoloģijas problēmas	12	9,37
91.	13.07.27	Kultūras socioloģija. Kultūra kā specifiska sabiedrības apakšsistēma. Kultūras sociālās funkcionēšanas likumsakarību teorētiskā analīze	12	9,37
92.	13.07.25.06	Kultūra un socioloģija	11	8,59
93.	13.07.08	Ideoloģiskā cipa kultūras jomā	10	7,81
94.	13.11.12	Kultūra ZFR apstākļos	10	7,81
95.	13.07.25.09	Kultūra un tiesības	8	6,25
96.	13.11.02	Kultūras attīstības vispārīgās problēmas sociālismā	6	4,69
97.	13.11.09	Sociālistiskā kultūras revolūcija	6	4,69
98.	13.01.01	Marksisma-ļepinisma pamatlīdzī un kultūra	4	3,12

1	2	3	4	5
99.	13.07.05	Marksistiski ļepiniskā kultūras teorija	4	3,12
100.	13.11.06	Kultūras attīstības vispārīgās problēmas jaunattīstības valstīs	4	3,12
101.	13.15.72.03	Politisko partiju nozīme kultūras politikā	4	3,12
102.	13.01.03	Komunistiskās un strādnieku partijas un kultūra	3	2,34

IV PIELIKUMS

**Hierarhiskais tematiskais klasifikators
kultūrā**

0 TRANSCEDENTĀLAIS
(IRACIONĀLAIS)

0' FENOMENĀLAIS
(RACIONĀLAIS)

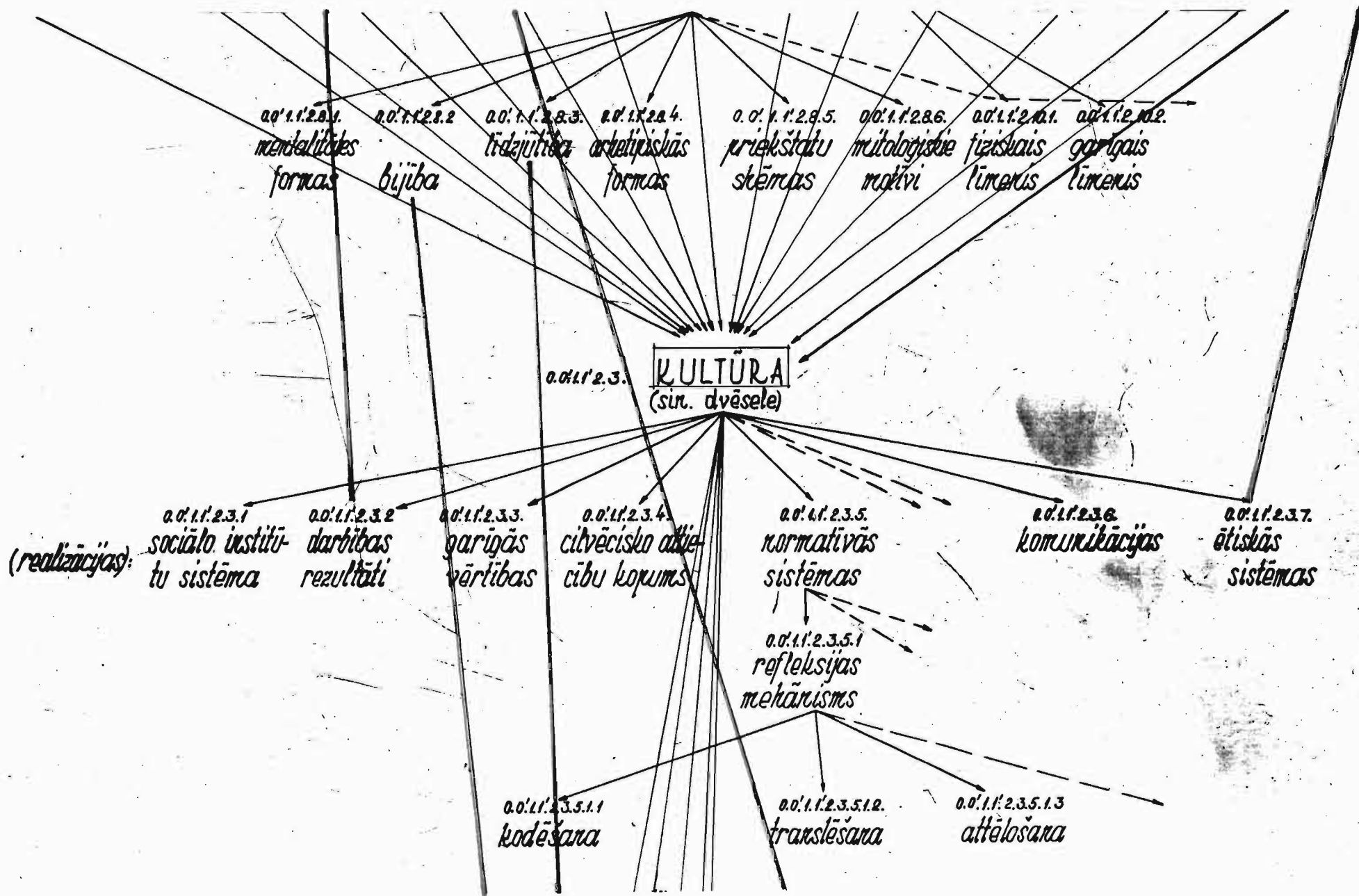
0.1 ATZIŅAS SFĒRA

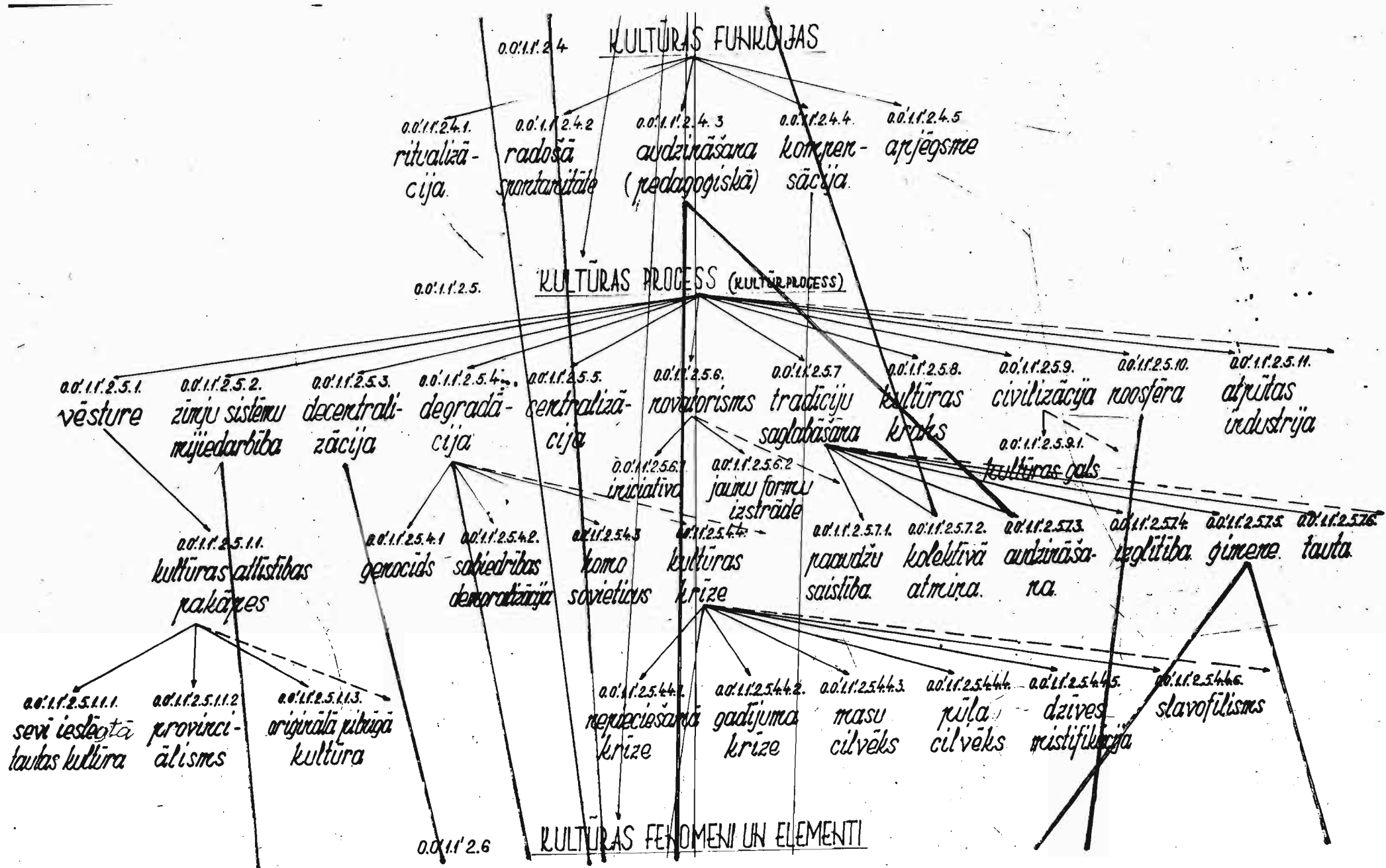
0.1' ESAMĪBAS SFĒRA

0.0.1.1.1 radoša darbība 0.0.1.1.2 pārveidojoša darbība 0.0.1.1.3 normatīva darbība 0.0.1.1.4 izglītojoša darbība 0.0.1.1.5 reproduktīva darbība 0.0.1.1.6 semantiska darbība 0.0.1.1.7 kultūras mantojuma apgušanas darbība

0.0.1.1.2 NEĢENĒTISKĀ INFORMĀCIJA

0.0.1.1.2.1 garīgi brīvas personības izveide 0.0.1.1.2.2 valoda 0.0.1.1.2.3 sociālā pieredze 0.0.1.1.2.4 darbu rezultāti 0.0.1.1.2.5 vēsturiskā atmiņa 0.0.1.1.2.6 kolektīvā atmiņa 0.0.1.1.2.7 pasaules redzējums idejās un lietās 0.0.1.1.2.8 universāla cilvēcisma forma 0.0.1.1.2.9 viss specifiski vispār-cilvēcisks eksisten-ces veids 0.0.1.1.2.10 tehnoloģija 0.0.1.1.2.11 specifiska pasaules apjēgsme (refleksija) 0.0.1.1.2.12 gara daļveids cilvēka iekšējā pasaulē (saulē, garīgumā) 0.0.1.1.2.13 pašatsvešināšanās formas 0.0.1.1.2.14 ētiskās sistēmas

ad.11.26.1. alkūcija
ad.11.26.2. arhīvi
ad.11.26.3. balssraksts
ad.11.26.4. biblio-
ad.11.26.5. brīvība
ad.11.26.6. dāvēas
ad.11.26.7. darbs
ad.11.26.8. dāva
ad.11.26.9. ētika
ad.11.26.10. estētika
ad.11.26.11. filozofija
ad.11.26.12. foto
ad.11.26.13. fiziski
ad.11.26.14. givene
ad.11.26.15. vide

ad.11.26.15. grāmatie
ad.11.26.16. garīga
ad.11.26.17. āceste
ad.11.26.18. kultūras
ad.11.26.19. kultūras
ad.11.26.20. kultūras
ad.11.26.21. kultūr-
ad.11.26.22. kultūras
ad.11.26.23. kultūr-
ad.11.26.24. leito
ad.11.26.25. kultūras
ad.11.26.26. kultūras
ad.11.26.27. kultūras
ad.11.26.28. ciba
ad.11.26.29. vide
ad.11.26.30. auztegums
ad.11.26.31. revolūcija
ad.11.26.32. stāvis
ad.11.26.33. solmes
ad.11.26.34. vide
ad.11.26.35. arhīva
ad.11.26.36. arhīve
ad.11.26.37. kultūras
ad.11.26.38. kultūras
ad.11.26.39. kultūras
ad.11.26.40. leksika

ad.11.26.20. kultūr-
politika

ad.11.26.20.1. bijība

ad.11.26.20.2. līdzība

ad.11.26.20.3. givene

ad.11.26.20.4. lauki

ad.11.26.29. kultūras
spēks

ad.11.26.20.1. finansēšana
ad.11.26.20.2. personības
ad.11.26.20.3. izglītība
ad.11.26.20.4. mecenā-
tisms

ad.11.26.29.1. TF kopas

ad.11.26.29.2. Spīdolas
fonds

ad.11.26.29.3. Spīdolas
skola

ad.11.26.21. mājkultūra

ad.11.26.21.2. arhitektūra

ad.11.26.21.3. pilsetvide

ad.11.26.21.4. lauku
sēta

ad.11.26.21.5. givene
gods

ad.11.26.30. kultūras
centrs

ad.11.26.31. kultūras
tiksims

ad.11.26.32. kultūr-
darbs

ad.11.26.33. muzeji

ad.11.26.34. mūzikas

ad.11.26.35. māksla

ad.11.26.36. Mātes
Misiņa

ad.11.26.37. mēra
sajūta

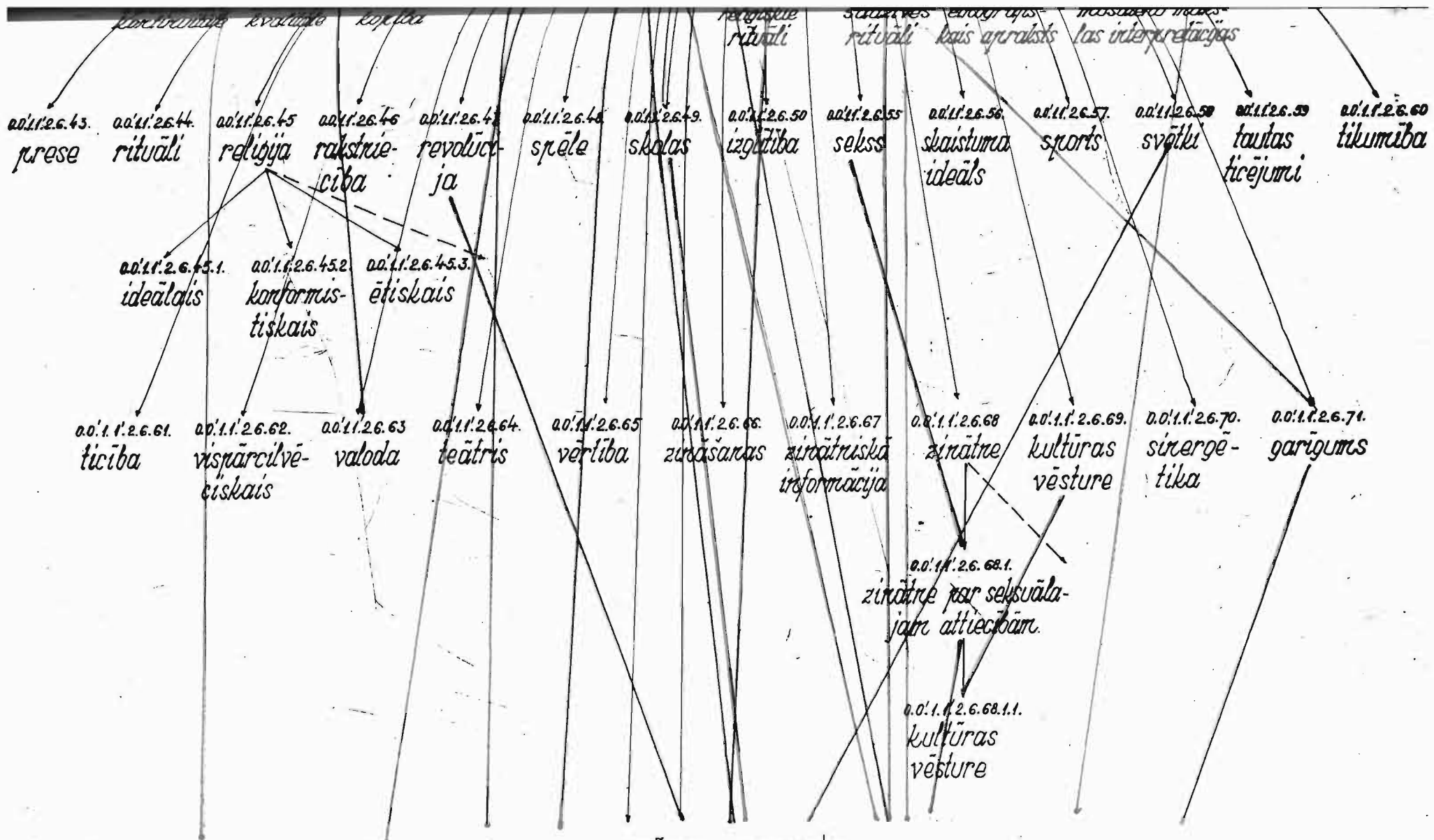
ad.11.26.38. mēts

ad.11.26.39. noosfera

ad.11.26.40. pārmar-
tojamība

ad.11.26.41. politika

ad.11.26.42. pretalkotā
propaganda

00.1.1.2.7. KULTŪRAS MODELIS

0.0.1.1.2.7 KULTURAS MODELIS

0.0.1.1.2.7.1.
kultūras
valsts

0.0.1.1.2.7.2
revolūcija + svētki

0.0.1.1.2.7.3
nāciju
pārveidošana

0.0.1.1.2.7.2.1
cilvēciskās pastāvēšanas
pārdzīvojumus un tā reali-
zācija īpašās formās.

0.0.1.1.2.7.3.1
kultūras
pārvēlēšana

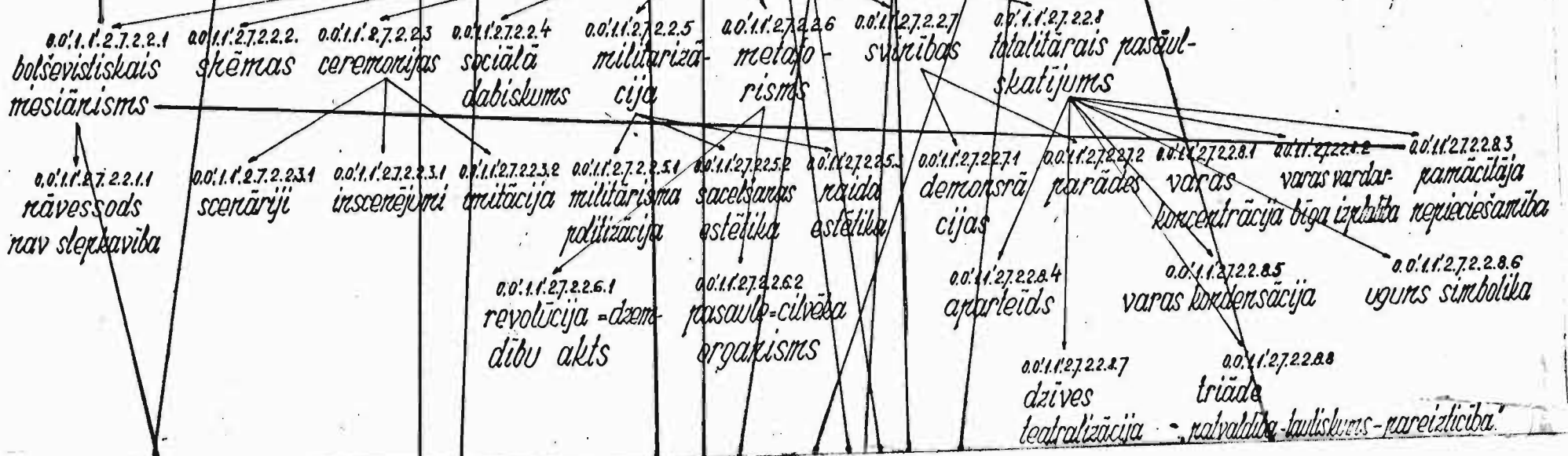
0.0.1.1.2.7.2.1.1
izbrīvšanās no
ikdienības

0.0.1.1.2.7.2.1.2
ierastās pasaules
apvēršana

0.0.1.1.2.7.2.1.3.
kompjersācija

0.0.1.1.2.7.2.1.4
certrēšanās ar
simbolu un mītu.

0.0.1.1.2.7.2.2
apziņu veidojošs
līdzeklis

00.1.1.2.8

KULTŪRAS ZĪMES (SIMBOLI)

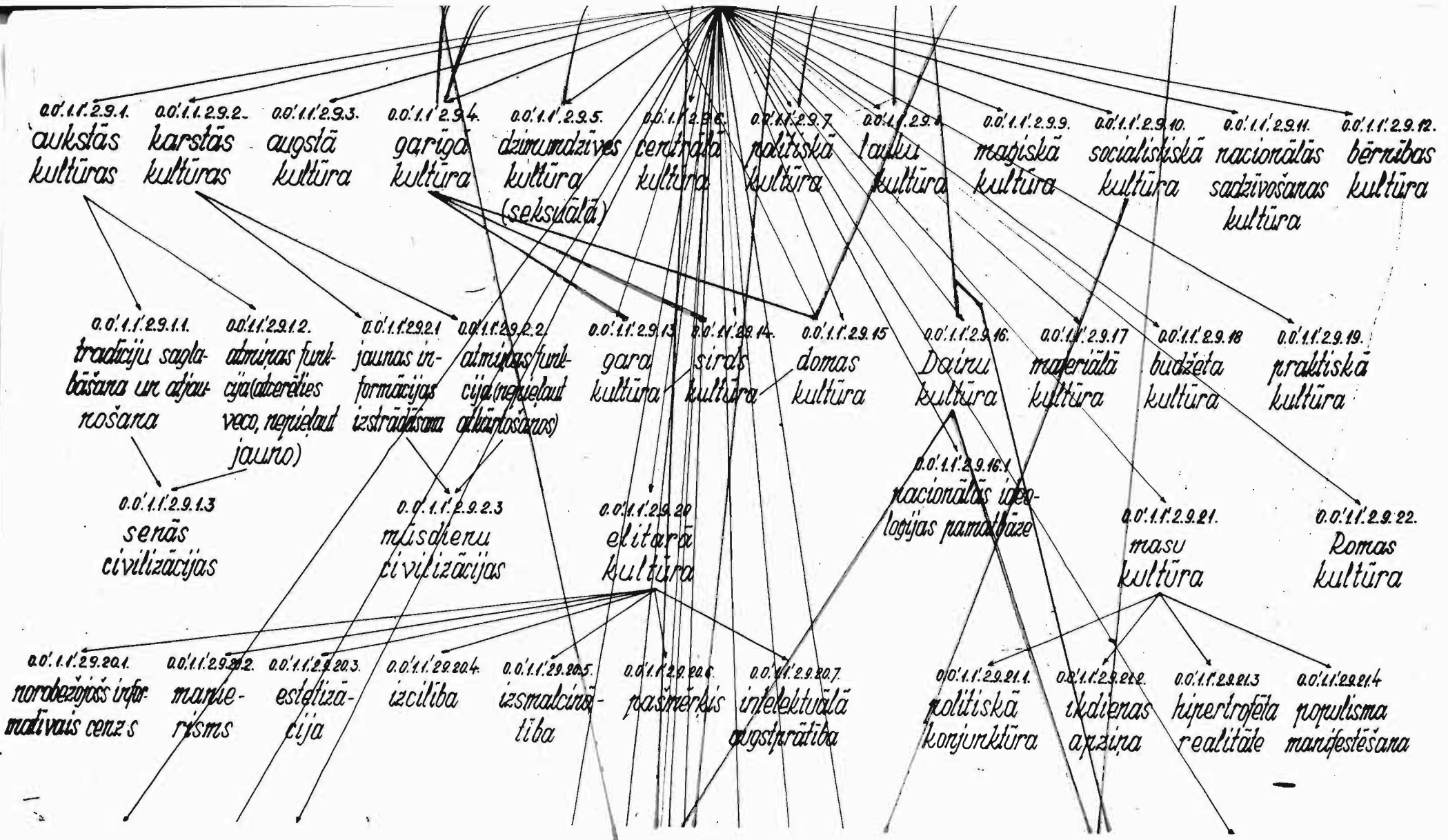
00.1.1.2.8.1. pilsēta
 00.1.1.2.8.2. mauzolejs
 00.1.1.2.8.3. Jēkaba Kāpnes jeb Gaismas Hierarhija
 00.1.1.2.8.4. kultūras katedrāle-grāmata
 00.1.1.2.8.5. kultūras svētums
 00.1.1.2.8.6. dubultais kods
 00.1.1.2.8.7. dubultais kods
 00.1.1.2.8.8. skoda
 00.1.1.2.8.9. baznīca
 00.1.1.2.8.10. tautas garamantas
 00.1.1.2.8.11. Pasauls Māte

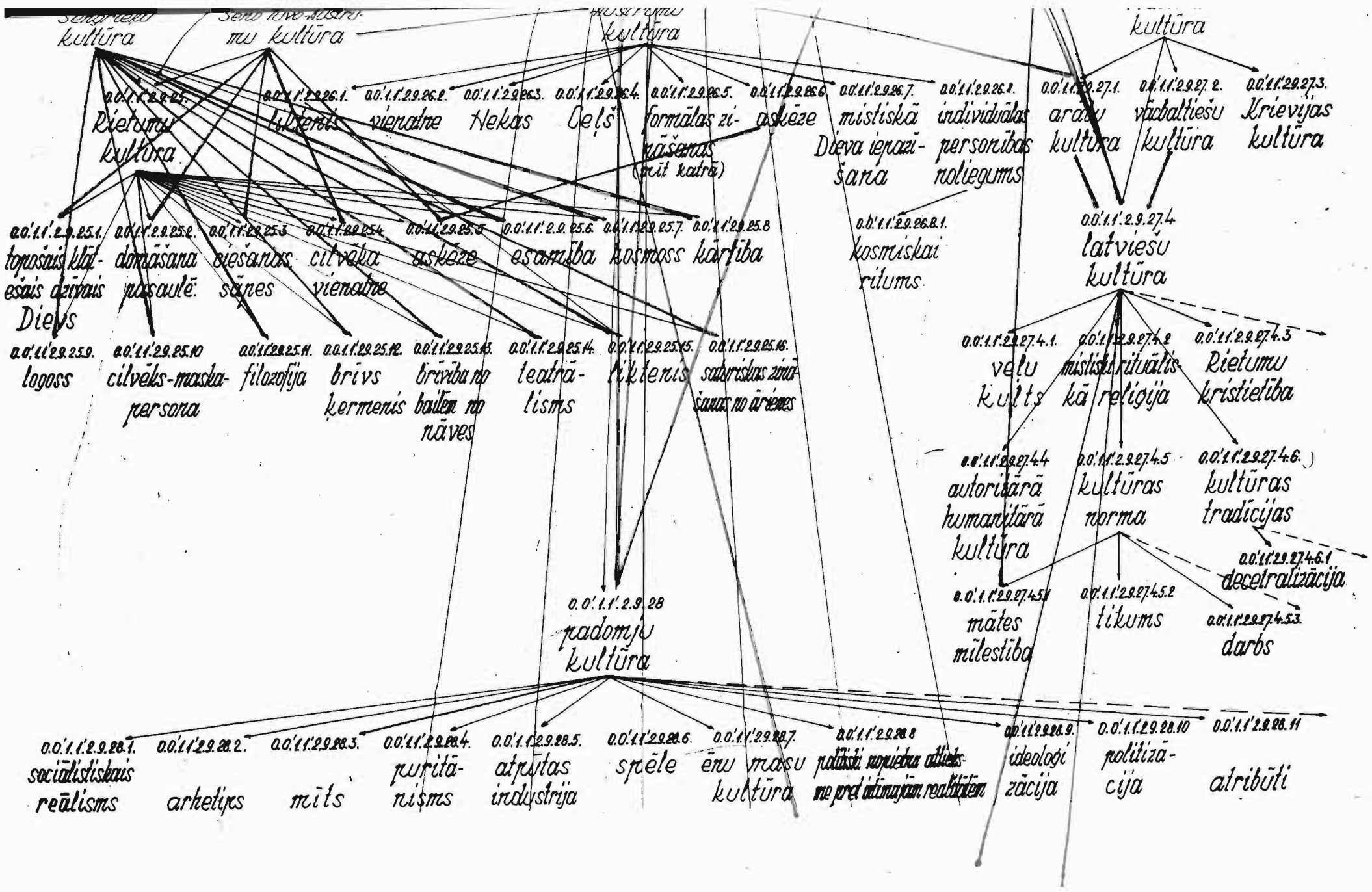
00.1.1.2.8.1.1. saskarsmes produkts
 00.1.1.2.8.1.2. apdzīvota telpa
 00.1.1.2.8.1.3. apdzīvota ma telpa
 00.1.1.2.8.1.4. cilvēcisks nāš līdžklis
 00.1.1.2.8.1.5. sakārtotības generators
 00.1.1.2.8.1.6. labā pilsēta
 00.1.1.2.8.1.7. slūgtā pilsēta
 00.1.1.2.8.1.8. pilsēta-sieviete
 00.1.1.2.8.1.9. sadabriskā ķermenis
 00.1.1.2.8.1.10. sociālā geometrija
 orgāniskā projekcija

00.1.1.2.8.1.2.1. kop-mītne
 00.1.1.2.8.1.3.1. izomorfa pret zemi vai valsti
 00.1.1.2.8.1.4.1. tempļis
 00.1.1.2.8.1.5.1. sakārtota telpa

00.1.1.2.8.1.2.2. ražošanas līdžklis
 00.1.1.2.8.1.3.2. iemieso zemi vai valsti
 00.1.1.2.8.1.5.1.1. apotlis
 00.1.1.2.8.1.5.1.2. cetrstūris

00.1.1.2.9. KULTŪRAS TIPI

Seni rietumu kultūra

Seni rietumu kultūra

Klasiķāru kultūra

kultūra

00.11.29.25.1
Rietumu kultūra

00.11.29.26.1
Literārs vienotne

00.11.29.26.2
Nekas Gels

00.11.29.26.3
formālas ziņāšanas (ar katru)

00.11.29.26.4
mistiskā Dieva iepaizsana

00.11.29.26.5
individuālas personības kultūra

00.11.29.26.6
arādu vācbaltiešu kultūra

00.11.29.26.7
Krievijas kultūra

00.11.29.26.8
kosmiskais ritums

00.11.29.27.1
latviešu kultūra

00.11.29.27.2
vēlu kults

00.11.29.27.3
mistiskā rīvētā kā reliģija

00.11.29.25.1
topošais klāsesais dzīvais Dievs

00.11.29.25.2
domāšana pasaulē

00.11.29.25.3
piesaņas sānes vienotne

00.11.29.25.4
cilvēka esamība kosmosā kārtība

00.11.29.25.5
kosmiskais ritums

00.11.29.25.6
latviešu kultūra

00.11.29.25.7
vēlu kults

00.11.29.25.8
mistiskā rīvētā kā reliģija

00.11.29.25.9
Rietumu kristietība

00.11.29.25.10
autoritārā humanitārā kultūra

00.11.29.25.11
kultūras norma

00.11.29.25.12
kultūras tradīcijas

00.11.29.25.13
mātes mīlestība

00.11.29.25.9
logoss

00.11.29.25.10
cilvēks-maska-persona

00.11.29.25.11
filozofija

00.11.29.25.12
brīvs kermenis

00.11.29.25.13
brīvība no bailēm no nāves

00.11.29.25.14
teatrālisms

00.11.29.25.15
fikcijas saturs no ārēnes

00.11.29.25.16
padomju kultūra

00.11.29.27.4.1
vēlu kults

00.11.29.27.4.2
mistiskā rīvētā kā reliģija

00.11.29.27.4.3
Rietumu kristietība

00.11.29.27.4.4
autoritārā humanitārā kultūra

00.11.29.27.4.5
kultūras norma

00.11.29.20.1
sociālistiskais reālisms

00.11.29.20.2
arhetips

00.11.29.20.3
mīts

00.11.29.20.4
puritānisms

00.11.29.20.5
atpūtas industrija

00.11.29.20.6
spēle

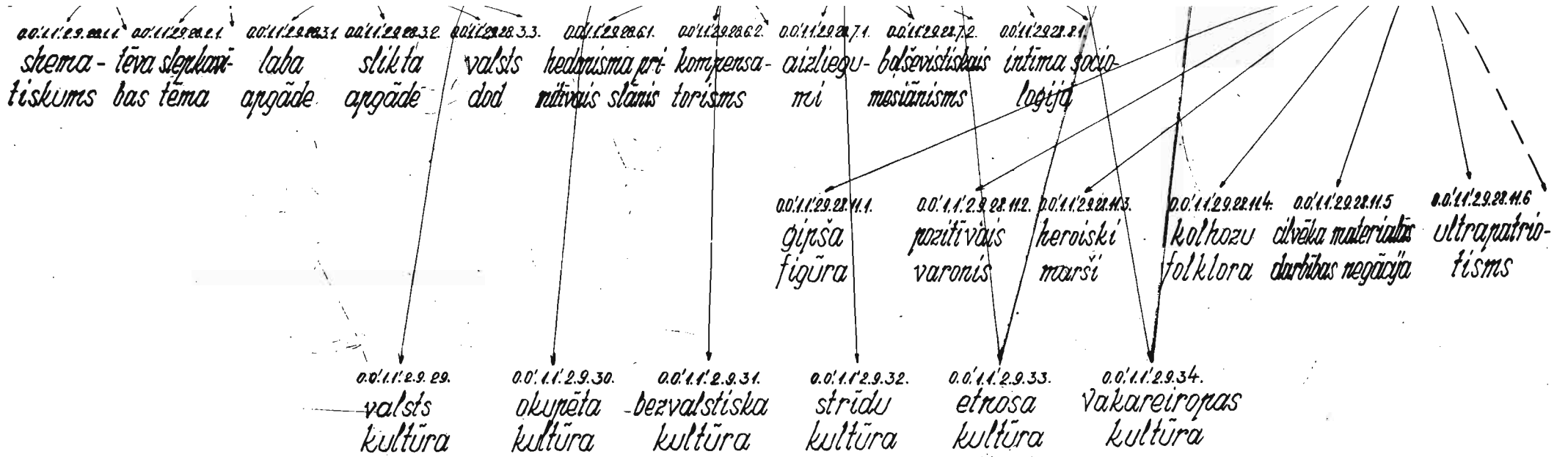
00.11.29.20.7
ēru masu kultūra

00.11.29.20.8
politiski nopietna cilvēks ne pret atimājam reālītiem

00.11.29.20.9
ideoloģi zācija

00.11.29.20.10
politiķācija

00.11.29.20.11
atribūti

V PIELIKUMS

Lietotāja informatīvo notikumu lauks, saskar-
nozaru lauks, zināšanu elementi un bibliogrā-
fisko zināšanu elementi (9.-12.tabula)

Lietotāja informatīvo notikumu lauks

1. Eiropas kultūra
2. Latvijas kultūra
3. Sadzīves kultūra
4. Periodiskie izdevumi kultūras jomā
5. Kultūra un māksla
6. Kultūra un personība
7. Estētiskā kultūra
8. Kultūras pārmantojamība. Kultūras mantojums. Kultūras tradīcijas
9. Kultūra un brīvais laiks
10. Personība mūsdienu kultūras sistēmā
11. Kultūra un psiholoģija
12. Reliģija mūsdienu pasaulē
13. Mākslinieciskā kultūra
14. Kultūras izpētes mūsdienu stāvoklis un problēmas
15. Kultūra un dzīvesveids
16. Kultūras vēsture
17. Kultūra un izglītība
18. Kultūra un valoda
19. Amerikas kultūra
20. Kultūras izpētes vēsture. Personālijas
21. Izglītības nozīme kultūras attīstībā
22. Kultūra un morāle
23. Kultūra un reliģija
24. Bibliogrāfiskie un uzzīņu izdevumi kultūras jomā
25. Kultūra brīvā laika struktūrā

26. Kultura un nacionālā neatkarība
27. Nacionālais un internacionālais kultūrā, Kultūru savstarpējā ietekme
28. Kultūras darbinieku kadri
29. Kultūras materiāli tehniskā bāze
30. Kultura un masu informācijas līdzekļi mūsdienu apstākļos
31. Materiālā un garīgā kultura
32. Kultura mūsdienu sabiedrības izpētes sistēmā
33. Darba kultura
34. Savienoto republiku kultura
35. Mūsdienu dzīvesveida kultūras aspekti
36. Nacionālo kultūru savstarpējie sakari un mijiedarbība
37. Starptautiskās kultūras organizācijas, biedrības, apvienības
38. Starptautiskā sadarbība kultūras izpētē
39. Āzijas kultura
40. Informācijas darbs kultūras nozarē
41. Kultura un ekoloģija
42. Kultura un masu informācijas līdzekļi
43. Kultūras iestādes
44. 19.gs. PSRS kultura
45. 20.gs. PSRS kultura
46. Austrālijas un Okeānijas kultura
47. Dažādu sociālo slāņu un iedzīvotāju grupu kultura
48. Sabiedrības piedalīšanās kultūras dzīvē
49. 17.-18.gs. PSRS kultura
50. Kultūras vadīšana un organizācija
51. Tautas radošā loma kultūras radīšanā un attīstīšanā
52. Kultura mūsdienu pasaule

53. Mūsdienu un tradicionālā kultūra
54. Starptautiskie kongresi un simpoziji kultūras jautājumos
55. Propaganda kultūras jomā
56. Āfrikas kultūra
57. Kultūras izpētes metodoloģija un metodes. Kultūras priekšmets, jēdziens, filozofija un teorija
58. Kultūras ietekme uz darbu
59. Terminoloģija kultūras nozarē
60. Masu un elitārā kultūra
61. Starptautiskās tiesības kultūras jomā
62. Kultūras attīstības prognozēšana
63. Kultūras attīstības ekonomiskie aspekti
64. Senā kultūra PSRS teritorijā
65. Vadošie materiāli kultūras attīstībā
66. Kultūras attīstības vispārīgās problēmas kapitalismā
67. Urbanizācijas procesi un to sekas mūsdienu kultūras attīstībā
68. Kultūra un darbs
69. Kultūras statistika
70. Kultūras tiesiskie jautājumi
71. Atsevišķas kultūras teorētiskās problēmas
72. Kultūras politika
73. Kultūras izpētes jautājumiem veltīti kongresi, konferences un simpoziji
74. Pirmsmarksistiskās, buržuāziskās un citas nemarksistiskās kultūras teorijas
75. Kultūra un politika
76. Kultūras attīstības plānošanas un prognozēšanas jautājumi
77. Politiskā kultūra

78. UNESCO
79. Kultūra un ideoloģija
80. Kultūra un ZTR. Kultūra un urbanizācija
81. Kultūra un demogrāfija
82. Padomju kultūra
83. Zinātniskās pētniecības darba organizācija kultūras jomā
84. Kultūra un zinātne
85. Kultūra un politika. Jēdzienu, principu, mērķu teorētiskā analīze
86. Kultūras atšķirību pārvarēšana
87. Kultūras darbinieku kongresi
88. PSRS kultūra
89. Sociālās normas un vērtības kā kultūras elementi
90. Kultūras tipoloģijas problēmas
91. Kultūra un socioloģija
92. Ideoloģiskā cīņa kultūras jomā
93. Kultūra ZTR apstākļos
94. Kultūra un tiesības
95. Kultūras attīstības vispārīgās problēmas sociālismā
96. Sociālistiskā kultūras revolūcija
97. Marksisma-ļēņinisma klasiķi un kultūra
98. Marksistiski ļēņiniskā kultūras teorija
99. Kultūras attīstības vispārīgās problēmas jaunattīstības valstīs
100. Politisko partiju nozīme kultūras politikā
101. Komunistiskās un strādnieku partijas un kultūra

Lietotāja saskarnozaru lauks

1. Māksla
2. Estētika
3. Psihologija
4. Mājas kultūra
5. Vēsture
6. Ētika
7. Reliģija
8. Valoda
9. Filozofija
10. Izglītība
11. Pedagoģija
12. Ekoloģija
13. Politika
14. Socioloģija
15. Jurisprudence
16. Demogrāfija
17. Ekonomika
18. Sociālā informātika
19. Ideoloģija
20. Statistika
21. Kosmoloģija
22. Bioloģija
23. Finances
24. Plānošana

Zināšanu elementi

1. Dati
2. Fakti
3. Jēdzieni, izteikumi un speciālas kategorijas
4. Hipotēzes
5. Postulāti
6. Principi
7. Konceptijas
8. -Likumi
9. Teorijas

Bibliogrāfisko zināšanu elementi

(tekstu analizē izmantotie dokumentālie avoti)

1. Ancītis V. Tev būs to svētku dienu svētīt! // Lit. un Māksla. - 1989. - 28.okt. - 5.lpp.
2. Asaris J., Siatkovskis J. Kultūras mērs - centneri // Cīņa. - 1989. - 21.dec.
3. Auziņš I. Grāmata Latvijā // Lit. un Māksla. - 1990. - 24.martā. - 10.lpp.
4. Avotiņš V. Komentārs stāvoklim X(II.)⁺ // Latv.Jaunatne. - 1990. - 28.martā.
5. Balode D., Krūmiņš Z. "Cilvēka biogrāfija ir arī viņa seksuālā dzīve" // Avots. - 1989. - Nr.9. - 57.-61.lpp.
6. Baumanis A. Par sevi // Cīņa. - 1990. - 16.febr.
7. Berdjajevs N. Ļeņins un krievu revolūcija // Latv. Jaunatne. - 1990. - 10.febr.
8. Bērziņš I. Gribu justies brīvs un mierīgs // Latv. Jaunatne. - 1990. - 26.jūl.
9. Bikova S. Alfa un Omega literatūras programmā // Cīņa. - 1989. - 7.sept.
10. Blinkena A. Par atslēgas vārdu // Horizonts. - 1990. - Nr.1. - 10.-11.lpp.
11. Boboka S. Muzejam jābūt! // Jūrmala. - 1990. - 18.janv. - 5.lpp.
12. Boša R. Kādas ir jūsu bērnu pasakas? // Skola un Ģimene. - 1989. - Nr.2. - 16.-17.lpp.
13. Briđaka L. Kultūra kā pasvērtība // Cīņa. - 1990. - 4.martā.

14. Briedis L. Tumsa un Vārds // Lit. un Māksla. - 1989. - 16.sept. - 2.lpp.
15. Celms T. Kultūras krīze tagadnes Vakar-Europā // Kult. Fonda Av. - 1989. - Nov. - 19.-21.lpp.
16. Cibulis J. Trīs fragmenti no Indijas kaleidoskopa // Skolot.Av. - 1989. - 16.aug. - 12.lpp.
17. Čaklais M. Vēl pirms "līdzenuma grātībām" // Lit. un Māksla. - 1990. - 17.martā. - 4.lpp.
18. Daugmalis V. Par apzinātu vienotību Latvijai // Lit. un Māksla. - 1990. - 3.febr. - 2.lpp.
19. Demakova H. Dubultā koda spēles // Lit. un Māksla. - 1989. - 14.okt. - 15.lpp.
20. Demakova H. Interferences jeb mākslas pilsētā, kurai visapkārt ir austrumi // Avots. - 1990. - Nr.2. - 32.-45.lpp.
21. Dribins I. Pēteris Stučka par latviešu valodu // Cīņa. - 1989. - 10.sept.
22. Dripe A. Jaunais mīts un vecā domāšana // Lit. un Māksla. - 1990. - 20.janv. - 2.-3.lpp.
23. Egle I. "Dodiet dejas un saldējumu!" // Latv.Jaunatne. - 1990. - 20.janv.
24. Elmere A. Apgūsim Latvijas kultūras vēsturi // Rīgas Balss. - 1990. - 3.janv.
25. Gaigals J. Grēksūdze ar liriskām atkāpēm // Izglītība. - 1990. - 7.febr. - 14.lpp.
26. Gorbačovs M. Pārņuves liktenis - tautas rokās // Cīņa. - 1990. - 20.janv.
27. Gorbačovs M. Sociālistiskā ideja un revolucionārā pārņuve // Cīņa. - 1989. - 30.nov.

28. Gorbunovs A. Izprast savu atbildību // Lit. un Māk-
sla. - 1990. - 24.febr. - 1., 4.lpp.

29. Gorbunovs A. "Neatkarīgs var būt tikai tas, kam ienā-
kumi pārsniedz izdevumus" // Lauku Dzīve. - 1990. - Nr.2. -
3.-4.lpp.

30. Grigorjevs A. Aktīvi veidot demokrātisku Latviju //
Rīgas Balss. - 1990. - 2.febr.

31. Grigorjevs A. Vēlreiz par latvisku Latviju // Atmo-
da. - 1989. - 7.okt. - 9.lpp.

32. Grosmans L. Dostojevskis - revolūcijas bruņinieks //
Atmoda. - 1990. - 16.janv. - 4.-5.lpp.

33. Hānbergs Ē. Kopā: Savstarpējo attiecību kult. lauku
pārveidībā // Cīņa. - 1989. - 2.dec.

34. Hemings D. Vēsture, kultūra, vēsturnieks... // Latv.
Jaunatne. - 1990. - 7.sept.

35. Ikere Z. Nest izglītību savam novadam // Latv.Jaunat-
ne. - 1990. - 20.janv.

36. Ivāns D. Tik ar prātu uzvarēsīm tumsu // Skolot.Av. -
1989. - 20.sept. - 2.lpp.

37. Janaus N. Kulturāla cilvēka labad // Lit. un Māk-
sla. - 1990. - 3.martā. - 6.lpp.

38. Janaus N., Cēbere G., Šverste P. Vienotu kultūras
pozīciju // Cīņa. - 1990. - 8.martā.

39. Jurevičs P. Kultūras paisumi un bēgumi // Atmoda. -
1989. - 4.dec. - 4.lpp.

40. Kide E. Apgaismību tautai! // Skolot.Av. - 1989. -
1989. - 8.nov. - 2.lpp.

41. Kiope M. "Cilvēkmīlestība - vienas vienīgais patvē-
rums" // Latv.Jaunatne. - 1990. - 26.janv.

42. Kolbergs A., Lakis P. Prasām atbildi // Pad.Jaunatne. - 1989. - 28.janv.
43. Krīgers P. Kas gatavos Latvijas kultūras darbiniekus? // Izglītība. - 1990. - 17.janv. - 8.-9.lpp.
44. Kūlis R. Kultūras vēsture sabiedrības kultūrapziņā // Pad.Jaunatne. - 1988. - 13.dec.
45. Kūlis R., Priedītis A., Jansone M., Eglītis A. Vai tā jau kultūra ir... // Izglītība. - 1990. - 28.martā. - 8.-9.lpp.
46. Kuple D. Kādos svārkos tērpsim kultūru? // Atmoda. - 1989. - 1989. - 2.okt. - 8.lpp.
47. Iācis V. Kad netiklība dvēselē // Skolot.Av. - 1989. - 4.okt. - 12.lpp.
48. Laksovs J. Vai tikai opijs? // Pad.Jaunatne. - 1989. - 25.janv.
49. Lakis P. Masu un elitārā kultūra // Lit. un Māksla. - 1990. - 14.apr. - 2.lpp.
50. Lanka A., Stabulniece A. Kā klājas tautiešiem Baškīrijā? // Skolot.Av. - 1989. - 2.aug. - 6.lpp.
51. Lasmane S. Svētums // Skola un ģimene. - 1989. - Nr.10. - 14.-15.lpp.
52. Latkovskis I. Gadsimta domas // Atmoda. - 1989. - 21.aug.
53. Latvijas Kultūras Foruma nolikums // Latv.Jaunatne. - 1990. - 7.febr.
54. Latvijas kultūras manifests // Lit. un Māksla. - 1990. - 17.martā. - 5.lpp.
55. Latvijas Tautas frontes Programma // Latvijas Taut-

tas fronte: Gads pirmais. - R., 1989. - 207.-224.lpp.

56. Lazovskis I. Spīdolas skolas tapsana // Kult.Fonda Av. - 1990. - Janv. - 4.lpp.

57. Lefevrs V. Divas pilis - divi pūķi // Skolot.Av. - 1989. - 9.aug. - 16.lpp.

58. Lehmusa I. Vai revolūcijai ir vajadzīga kultūra? // Pad.Jaunatne. - 1989. - 23.febr.

59. Lipinska I. Latviešu cirks, kur tu esi? // Lit. un Māksla. - 1990. - 20.janv. - 16.lpp.

60. Lisjutkina L. "Iso kundze un biedre Krupskaja: (Mauzolejs kā sociālkult.fenomēns) // Avots. - 1989. - Nr.12. - 52.-54.lpp.

61. LSDSP Programma // Pad.Jaunatne. - 1989. - 5., 6., 10., 11.okt.

62. Madonas rajons: Kultūrvide ir jāuztur sab-bai // Lauku Dzīve. - 1989. - Nr.2. - 3.-4.lpp.

63. Mauriņa Ē. Divas kultūras saknes // Avots. - 1990. - Nr.1. - 35.-41.lpp.

64. Mellēna M. Folklorā kā cilvēciskās jēgas valoda // Skolot.Av. - 1989. - 22.nov. - 8.-9.lpp.

65. Menders F. Velti censties Raini iegrozot // Lit. un Māksla. - 1989. - 9.sept. - 6.-7., 10., 11.lpp.

66. Mēs un Eiropa: Ikvienam iespējama saruna ar prof. Jureviču // Atmoda. - 1989. - 21.aug.

67. Miezaine Ē. "Kultūras cīņa nekad nebeidzas!": A.Brigaderes ētisko atziņu izpaušme publicistikā // Skolot.Av. - 1989. - 1.nov. - 8.-9.lpp.

68. Nollendorfs V. Latviešiem pasaulē un dzimtenē // Lit. un Māksla. - 1990. - 24.martā. - 12.lpp.

69. Par programmu "Kultūra - 2005" // Rīgas Balss. - 1990. - 12.janv.
70. Par svastiku // Kult.Fonda Av. - 1990. - Janv. - 6.lpp.
71. Pauls R. Klavieres ministra kabinetā // Cīņa. - 1990. - 15.febr.
72. Pauls R. Kultūras politikas likloči // Lit. un Māk-sla. - 1990. - 17.martā. - 6.lpp.
73. Peters J. Aicinājums Latvijas kultūras iestādēm, lauku un pilsētu turīgajiem uzņēmumiem, baznīcām, sporta or-ganizācijām, kooperatīviem, privātpersonām // Pad.Jaunatne. - 1989. - 10.okt.
74. Peters J. Kā top Dāņu ~~nams~~ // Lit. un Māksla. - 1989. - 18.nov. - 15.lpp.
75. Peters J. Stāvēt par kultūru ir tas pats, kas par Latviju // Latv.Jaunatne. - 1990. - 7.febr.
76. Peters J. Varoņdarbu neesmu veicis // Lauku Av. - 1989. - 8.sept. - 9.lpp.
77. Petersone B. "Kamēr abas puses melo, vienoties nav iespējams" // Pad.Jaunatne. - 1989. - 14.okt.
78. Pigoznis J. Ja mēs šodien saņemtu Brīvās Latvijas atslēgu... // Cīņa. - 1990. - 18.febr.
79. Pikāne Dz. Ģimenes gods - ģimenes kultūrvidē // Jūr-mala. - 1989. - 7.sept. - 6.lpp.
80. Piks R. Kino prognoze plusos un daudzpunktos // Lit. un Māksla. - 1990. - 20.janv. - 1.lpp.
81. Pirmskara Latvijā // Lit. un Māksla. - 1989. - 18.nov. - 5.lpp.

82. Polis J. "Mūsu kopa - atvērta katram" // Latv.Jaunatne. - 1990. - 31.janv.
83. Preiss L. Atmiņu genocīds // Māksla. - 1989. - Nr.4. - 25.-27.lpp.
84. Priedīte M. Kultūra un politika // Zvaigzne. - 1989. - Nr.23. - 18.-19.lpp.
85. Priedītis A. Pa emocionālo ceļu // Skolotāju Av. - 1989. - 9.aug. - 10.lpp.
86. Raudive K. Smerdjakova pēcnācējs ir Ķepins // Atmoda. - 1990. - 16.janv. - 4.-5.lpp.
87. Rebhūns A. [Latvijas kultūras forums 3] // Lit. un Māksla. - 1990. - 10.marts. - 1.lpp.
88. Rēriha H. No Helēnas Rērihas vēstulēm (1929-1938) // Sieviete. - 1990. - Nr.2. - 4.lpp.
89. Rubenis A. Kultūra un garīgums // Lit. un Māksla. - 1990. - 7.apr. - 2.lpp.
90. Ruperte L. Vērtības un to pārvērtēšana // Skola un Ģimene. - 1990. - Nr.1. - 28.-29.lpp.
91. Saragosa F.M. Kultūras imperatīvs // Grāmata. - 1990. - Nr.1. - 3.-4.lpp.
92. Seleckis V. Apvienoties un turēties kopā // Rīgas Balss. - 1989. - 29.sept. - 11.lpp.
93. Skujiņa E., Ziedīņš A. Uz balto gaismu mājas ceļā: Atdzimst mājturība un mājas gars // Pad.Jaunatne. - 1989. - 18.nov.
94. Slava M. J.Rubenim un citiem mācītājiem tiek pārmes-ta prettautiska nostāja // Atmoda. - 1990. - 13.febr. - 5.lpp.
95. Slava M. Neatkarība un vienība // Dārzs un Drava. - 1989. - Nr.6. - 1.-2.lpp.

96. Snips A. [Kultūras fonda avīzes iznākšanas sakarā] // Kult.fonda av. - 1989. - Nov. - 2.lpp.
97. Solženicins A. Aleksandrs Solženicins par sevi un savām grāmatām // Pad.Jaunatne. - 1989. - 7.nov.
98. Stirna G. Par divām vērtību sistēmām // Lit. un Māksl. - 1990. - 3.febr. - 1., 8.lpp.
99. Stradiņš J. Vācbaltieši Latvijas kultūras kopībā // Lit. un Māksla. - 1990. - 13.janv. - 1.-2.lpp.
100. Stradiņš J. Viss sākas no gala: Rīgas Latviešu b- ba - sākotne un nākotne // Zvaigzne. - 1989. - Nr.17. - 2.-3.lpp.
101. Strausa G. Maksāsim, un dārgi // Izglītība. - 1990. - 17.janv. - 8.-9.lpp.
102. Stulģinskis S. Eiropas noriets // Latv.Jaunatne. - 1990. - 16., 17.febr.
103. Svelpis A. "Mans amulets - mīlotā mana..." // Avots. - 1989. - Nr.9. - 14.-16.lpp.
104. Svelpis A. "Pie trim kronētiem zobeniem" // Grāma- ta. - 1990. - Nr.8. - 28.-30.lpp.
105. Šablovskis A. Jaunās kultūras biedrībās // Pad.Jau- natne. - 1989. - 27.okt.
106. Šķilters G. Par uguns krustu // Kult.Fonda Av. - 1990. - Janv. - 7.lpp.
107. Špenglers O. Vakarzemes noriets // Kult.Fonda Av. - 1990. - Janv. - 19.-22.lpp.
108. Šteins V. Tātad - pašintervija // Atmoda. - 1989. - 7.okt. - 5.lpp.
109. Šuvajevs I. (Etnoss) // Skola un ģimene. - 1989. -

Nr.2. - 26.-27.lpp.; Nr.10. - 26.-27.lpp.; Nr.11. - 28.-29.lpp.

110. Šuvajevs I. Kas ir latviešu kultūra? // Skola un Ģimene. - 1990. - Nr.4. - 6.-7.lpp.

111. Šuvajevs I. Kas ir latvietis? // Skola un Ģimene. - 1990. - Nr.1. - 8.-9.lpp.

112. Šuvajevs I. Kultūras vēsture skolā // Pad.Jaunatne. - 1989. - 27.janv.

113. Šuvajevs I. Par gudrību, ceļu un vārdu // Lit. un Māksla. - 1990. - 4.aug. - 12.-13., 15.lpp.

114. Šuvajevs I. Pilsēta kā kultūras simbols // Grāmatā. - 1990. - Nr.4. - 24.-29.lpp.

115. Šuvajevs I. Svētiki un revolūcija // Pad.Jaunatne. - 1989. - 28.okt. - 1., 8.lpp.

116. Šuvajevs I. Varas ikdienišķums // Latv.Jaunatne. - 1990. - 3.martā. - 4.-5.lpp.

117. Šuvajevs I. Zigmunds Freids un psihoanalīze // Skolot.Av. - 1989. - 20.sept. - 13.lpp.

118. Taivāns L. Quo vadis jeb Latviešu kultūra Austrumu un Rietumu reliģiju kontekstā // Kult.Fonda Av. - 1990. - Apr. - 4.lpp.

119. Umblija R. Sakopjot iekšējos ritmus // Cīņa. - 1990. - 6.martā.

120. Vējš J. Reliģija civilizētā sabiedrībā // Cīņa. - 1990. - 4.febr.

121. Viese S. Kultūru! Kultūru! // Skolot.Av. - 1989. - 13.sept. - 8.-9.lpp.

122. Vilciņš R. Laucinieks trīs vienībā: sēta, daba, pa-

saule // Cīpa. - 1990. - 19.janv.

123. Vilks A. Nacionālā bibliotēka vai nacionālais
kauns // Lit. un Māksla. - 1989. - 28.okt. - 6.lpp.

124. Zariņš V. Humanitāro ambīciju āža kāja // Pad.Jau-
natne. - 1989. - 19.dec.

125. Zariņš V. Kas ir Spīdolas fonds // Kult.Fonda Av. -
1990. - Janv. - 4.lpp.

126. Zariņš V. Pagātne un perspektīvas // Kult. Fonda
Av. - 1989. - Nov. - 6.-7.lpp.

127. Zeile V. Latvijas kultūra un ekonomika: problēmas
un risinājumi // Lit. un Māksla. - 1990. - 24.martā. - 11.lpp.

128. Ziedonis I. Jaunajā gadā, augstajā kalnā // Kult.
Fonda Av. - 1990. - Janv. - 1.-2.lpp.

129. Ziedonis I. Latvijas Kultūras fonda darbības stra-
tēģiskie līmeņi // Kult.Fonda Av. - 1990. - Marts. - 2.lpp.

130. Ziedonis I. Vēstule Kultūras forumam // Lit. un
Māksla. - 1990. - 17.martā. - 4.lpp.

131. Žīgure A. Vairāk prieka un gaišuma cerot // Pad.
Latv. Sieviete. - 1989. - Nr.10. - 2.-3.lpp.

VI PIELIKUMS

TEZ A U R S

	1	2	3	4	5	6	7
1. <u>Arābu kultūra</u> . Jēdzienā "arābu kultūra" (jeb magiskā) O.Špenglers ietilpina visplašāko parādību loku, ieskaitot tajā antīkās pasaules vēlino posmu, bizantisko, jūdaisko un citas kultūras. ... strāvo cauri jaunā attieksme pret Dievu, pilnīgi jauna pasaules izjūta - visur tā tiecas uz lielo jaunradi.	(1)						
S,F	14,16, 57,39	9	3	9	107	0.0'.1.1'.2.9.27.1.	
2. <u>Augstā kultūra</u> - sk. Nr.14; Nr.45							
S,F	14,57	9	3	9	107	0.0'.1.1'.2.9.3.	
3. <u>Centrālā kultūra</u> - kultūra, kas vada citas kultūras no vienota centra, nav iespējama.							
S	50	13	1,2 3	6	76	0.0'.1.1'.2.9.6.	
4. <u>Dainu kultūra</u> ... un atgriezīsimies uz mūsu senču viedā ceļa Dainu kultūras klēpī, kurš mūs ir sargājis tūkstošiem gadu un sargās vēl joprojām... Dainam tuvās austrumu kultūras klēpī mūsdienās pamazām atgriežas visa modernā cilvēce. Paralēli visam, ko mēs darām demokratizācijas un neatkarības labā, nesalīdzināmi lielāku uzmanību nepieciešams pievērst mūsu nācijas iekšējās vienības nostiprināšanai, šim nolūkam intensīvi izmantojot Dainu senkultūru kā nacionālās ideoloģijas pamatbāzi.							
S	2,8, 15,26, 39,52, 53,79	5, 7, 17, 19	1,2, 3	6	95	0.0'.1.1'.2.9.16.	

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

5. Domas kultūra. Sieviete ir jāapzinās sava loma, sava dziņā Pasaules Mātes misija un jābūt gatavai uzņemties atbildību par cilvēces likteņiem... Jo vai tad tā nav māte, kas veido bērna apzinīgās dzīves pirmos soļus? Vai tad ne māte ievirza un piešķir nokrāsu jeb kvalitāti visām viņa tieksmēm un spējām? Taču māte, kurai sveša domas - šī cilvēces esības vainagojuma - kultūra, var sekmēt tikai cilvēka zemāko kaislību izpausmes... Patiesā domas kultūra izaug no gara un sirds kultūras. Tikai šādā savienojumā veidojas tā lielā sintēze, bez kuras nav iespējams pilnībā izprast cilvēku eksistences diženumu, daudzveidību un sarežģītību tās kosmiskajā, bezgalīgajā at-tistībā... Kosmosā pastāv bezgalīga pilnveidošanās, kuras pamatā ir Gaismas Hierarhija jeb Jēkaba Kāppu vadošais princips.

C,S,	6,8,	11,21	3	7	88	0.0'.1.1'.2.9.15.
V	18,31,					
	57					

6. Dzimundzīves kultūra (seksuālā kultūra) - Senajā Indijā dzimundzīves kultūru mācīja jau no bērnības, un tālab indusu laulības praktiski bija bez konfliktiem.

S	39	3,16,	1	5	16	0.0'.1.1'.2.9.5.
		22				

(2) sk. Nr.95/6 (seksuālā kultūra)

7. Elitārā kultūra ...ir noteiktai sociālai grupai, kurai ir īpašs statuss un dzīvesveids, radīts garīgums ar norobežojošu informatīvo cenzu, bieži vien arī profesionālās sagatavotības prasībām un snobisma aprisēm. Tā ir vērtību sistēma, kurā izpaužas tieksme maksimāli atsvešināties no sociālās realitātes negācijām,

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

saasinātais primitivisma noliegums var izpausties manierismā un estetizācijā.

S,K	2,60	-	3	7,9	49	0.0'.1.1'.2.9.20.
-----	------	---	---	-----	----	-------------------

8. Etnosa kultūra. Etnosa kultūra nav atsevišķa nodarbības sfēra (literatūra, glezniecība, mūzika), kaut tajā izpaužas arī kultūra. Arī - uzvedības, galda, biešu audzēšanas. Kultūra vienlīdz izpaužas cietumā, kinomākslā, cūku kūtī. Šis princips paredz, ka jēdziens "kultūra" ir sava veida "katls", kurā kaut ko saber, samaisa, sakrata un nosauc par kultūru šo maisījumu. Taču kultūra nesastāv no vieniem vai otriem elementiem. Kultūra vai nu pastāv, vai arī tās nav. Bet tā pastāv tad, kad tiek uzturēta. XX gs. kultūras izpratnes tendencē ir vienkāršošana un instrumentalizēšana. Pasaules daudzveidību, sarežģītību banalizē, shematizē un anatomizē daļās, ar kurām var manipulēt jebkurš vidusmēra cilvēks. Vai arī kultūru pārvērš par līdzekli... Kultūra pastāv tikai komunikācijās.

S,F	5,31	18	3	7	109	0.0'.1.1'.2.9.33.
	32,52					

9. Gara kultūra - sk. Nr.4

10. Garīgā kultūra. [Dostojevskis]... nonācis pie atziņas, ka augstākā vērtība slēpjas viņa apdāvinātajā un nelokāmajā, ar garīgo kultūru, dzejisku dvēseli un prāta gudrību apveltītajā tautā, kas nākotnē aicināta veikt dižo vēstures misiju... Tā Dostojevskis negaidīti atzīst, ka revolūcijā krievu jaunatne atradīs jaunu skaistuma ideālu.

S	31	19	1,3	4	32	0.0'.1.1'.2.9.4.
---	----	----	-----	---	----	------------------

(2) Garīgā kultūra (un garīgā attīstība, dvēselis-

	1	2	3	4	5	6	7
	kums) ir garīguma sastāvdaļa.						
	S	31	-	3	7	10	
11.	<u>Krievijas kultūra.</u> Visnotaļ dziļa, religioza pasaulsijūta, pēkšņas atklāsmes, baidu trīs-						
(1)	su pirms nomoda, metafiziska sapņošana un ilgošanās ir šīs vēstures sākumā; līdz sāpēm sakāpināta garīgā skaidrība - beigās						
	S,F	14,16,	9	3	9	107	0.0'.1.1'.2.9.27.3.
		57					
(2)	Sk. Nr. 45						
12.	<u>Latviešu kultūra.</u> Tas, kas veidojas latviešu etnosa komunikatīvajās sistēmās, liekot pasauli uztvert noteiktā veidā un atbilstoši organizējot dzīvi, acīmredzot arī ir latviešu kultūra.						
(1)	S	2	-	3	7	109	0.0'.1.1'.2.9.27.4.
						110	
(2)	Tāpēc mēs nekad nedrīkstam aizmirst, ka... Latvijas kultūra allaž ir bijusi daļa no Eiropas kultūras, mums ir jāatgūst, jākopj un jāattīsta mūsu eiropēiskā apziņa ... no vispārcilvēcisko, garīgo vērtību un humānisma krīzes, kurai pretī vajadzētu statīt kultūras imperatīvu.						
	S	1,2,	-	3	5	14	
		27,52					
13.	<u>Lauku kultūra</u> ... nākamība pieder tām zemēm un tautām, kas prātis pacelt vajadzīgajā kultūras līmenī lauku dzīvi. Ceļš - caur Mūrmuižas tautas augstskolu.						
(1)	S	2,16,	4	3	2,6	40	0.0'.1.1'.2.9.8.
		20,21,					
		47,58,					
		67					
(2)	Sk. Nr. 49/2						

	1	2	3	4	5	6	7
14. <u>Magiskā kultūra.</u> Magiskā kultūra ģeogrāfiski un vēsturiskā ziņā ieņem centrālo vietu augsto kultūru grupā, tā ir vienīgā kultūra, kas telpas un laika ziņā saskaras gandrīz ar visām citām.	S, F	14,57	9	3	9	107	0.0'.1.1'.2.9.9.
(1) Sk. Nr.1							
(2)							
15. <u>Masu kultūra.</u> - Masu kultūrā izpaužas tendence identificēt garīgumu ar ikdienas apziņas struktūrām, hipertrofēt sociālās realitātes absurdo tiešumu, manifestēt populismu.							
(1) Sk. Nr.95/3							
(2) S, K	2,60	-	3,4	7,9	49	0.0'.1.1'.2.9.21.	
16. <u>Nacionālā kultūra.</u> - Jebkura literatūra, jebkura kultūra ir nacionāla, tas vienkārši ir kultūras dzīves papēmiens.	S	27	-	2	4	30	0.0'.1.1'.2.9.27.
(1)							
(2) Ik nacionālās kultūras pārstāvim ir ne vien pienākums pret savu nacionālo kultūru, bet vienlaikus viņam jāizjūt un jāpilda pienākums arī pret visas pasaules kultūru... Autarķija ir kultūras pašnāvība.	S	1,2, 27	-	3	6	15	
17. <u>Nacionālās sadzīvošanas kultūra.</u> Te mums jāatgriežas pie Latvijas brīvvalsts modeļa. Jābūt likumā noteiktām katra cilvēka un nacionālās grupas tiesībām un pienākumiem pret to valsti, kurā tie dzīvo.	S	2	13,15	3	8	108	0.0'.1.1'.2.9.11.
(1)							
(2)							
18. <u>Okupēta kultūra.</u> Runājot par okupētām tautām, zemēm un valstīm, mums noteikti ir jārunā arī par okupētām valodām, par okupētu kultūru,							

	1	2	3	4	5	6	7
	par cilvēku gara un personības okupāciju, no kuras atbrīvoties būš visgrūtāk.						
	S	1,2, 27	-	3	6	14	0.0'.1.1'.2.9.30.
19.	<u>Politiskā kultūra.</u> Filozofiem būtu jāap- gūst politiskās kultūras mantojums, bez ku- ra mēs neko nerasniegsim. Bez tā nevar uz- celt kulturālu valsti.						
	S	2,79	9	3	5	77	0.0'.1.1'.2.9.7.
20.	<u>Romas kultūra.</u> Nav definēta.						
	S,F	1,14, 16,57	9	3,4	9	107	0.0'.1.1'.2.9.22.
21.	<u>Seksuālā kultūra.</u> Sk. Nr.6, 95/6 0.0'.1.1'.2.9.5.						
22.	<u>Sirds kultūra.</u> Sk. Nr.5 0.0'.1.1'.2.9.14.						
23.	<u>Sociālistiskā (sociāl-) kultūra.</u> Mauzolejs pa- tiesi ir kļuvis par simbolu Jaunajai Pasau- lei, kuras centrs ir Nāve, kas izlikta vispā- rējai apskatei un uzdod sevi par Dzīvību. Šis viltojums ir ciltstēvs visiem pārējiem meliem.						
	S	82	-	2,3	2,6	60	0.0'.1.1'.2.9.10.
24.	<u>Strīdu kultūra.</u> Demokrātija ir strīdu kultū- ra (argumentēta diskusija).						
	S	57	13	2	5	34	0.0'.1.1'.2.9.32.
25.	<u>Vakareiropas kultūra</u> Nav definēta.						
	S,F	1,14, 16,57	9	3,4	9	107	0.0'.1.1'.2.9.34.
26.	<u>Kultūra.</u> Ar kultūras jēdzienu mēs saprotam vai- rāk nekā tikai literatūru, mūziku, mākslu, zi- nātņi. Mēs ar to saprotam kopdzīvi visaptvero- šo kultūru. Šai jomai no sabiedrības perifēri-						

(1)

1	2	3	4	5	6	7
jas jānonāk tās centrā.						
S	100	-	2	4	61	0.0'.1.1'.2.3.

(2) Kultūra ir garīguma sastāvdaļa. -
Sk. Nr.10.

(3) Kultūra ir barbarisma pretstats. Kultūra ir cilvēku rases attīstība no dzīvnieka uz apzinīgu būtni, no varmācības un varas uz taisnību un mīlestību... Kultūra ir gara uzvara pār miesu, humanitātes uzvara pār brutalitāti... Kultūras gars ir filozofija. Tikai māksla spēj radīt paliekamas kultūras vērtības.

S,F	16	1,9	3	6	85
-----	----	-----	---	---	----

(4) Kultūra ir ne tikai mākslinieciskā jaunrade. Kultūra ir gadsimtiem ilgi veidojams indivīda un cilvēku kopības sadzīvošanas veids, kas nodrošina to saglabāšanos. Tieši šim mērķim kalpo reliģiskās, ētiskās un juridiskās normas un aizliegumi, kuru vidū pats pirmais (pēc incesta aizlieguma) ir aizliegums slepkavot... Revolūciju gaitā slepkavības kultūrmehānisms tiek daļēji lauzts. Senāk atgriezās pie Tabu, Oktobra revolūcijas mērķis - lineārs - utopiska paradīze nākotnē, tabu nespēj atgriezties. Slepkavošanas prakse gūst nākotnes attaisnojumu.

C,S	6,7,	1,6,	3	2,9	60
	12,13	7,			
	82,22,15				
	23,45,				
	94,95,				
	96				

(5) Kultūra ir vēsturiskā procesa visu galveno slāņu maksimāla kopība (ekonomisko, sociāli politisko, ideoloģisko, tehniski praktisko,

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

arodniecisko, zinātnisko, māksliniecisko, morāles, reliģisko, filozofisko, nacionāli tautisko, iedzīves).

S	57	1-24	3	4	85
---	----	------	---	---	----

(6)

Kultūra ir tā, kas cilvēkos iekšā. Grāmatas... izpaužas kā kultūras materializētas formas. Kultūra nepastāv bez dzīvā cilvēka, tādēļ ļoti svarīga ir kultūras pārmantošanas problēma. Kultūra... ir cilvēku attiecību optimizēšanas faktors gan starp atsevišķām paaudzēm, gan starp vienas paaudzes atsevišķiem cilvēkiem, gan starp dažādu profesiju, sociālo slāņu, nacionālās piederības cilvēkiem. Šī kultūra ietver gan valodu, gan uzvedības noteikumus, pat satiksmes noteikumus un daudzus citus regulējošus faktoros. Arī tas, kas rada vienotas jūtas, vienotus pārdzīvojumus, izvirza līdzīgas vērtības, jo, ja nav vērtību, nav arī kultūras. Kultūra bez iekšējas brīvības, kas garantē izvēles tiesības, nav iespējama.

Sk. arī Nr.57.

C, S, F	3,6,	1-24	2,3	9	126
	7,15,				
	18,22,				
	31,47,				
	58,94				

(7)

Kultūra taču nav nekas cits kā vien cilvēka eksistence ne tikai vienā - fiziskajā - līmenī, bet arī otrā līmenī, kurā mūsdienās notiek visnesaudzīgākā cīņa. Kultūra ir cilvēku, tautas spēja patstāvīgi spriest un domāt, tas ir spēks nebūt marionetei vienās vai otrās rokās.

S	32	19,22	2,3	6	58
---	----	-------	-----	---	----

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

(8) - Kultūra pastāv tikai komunikācijās, ir komunikatīva sistēma. Sk. Nr.8

(9) - Mūsu psihei vēl piemīt zināma, ja tā var teikt, bērnības nevainība, un šai ziņā mēs esam pilnīgs pretstats Vakareiropas kultūras tautām, jo kultūra nozīmē vecumu.

S	1,2, 57	-	3	9	66
---	------------	---	---	---	----

(10) - Kultūra nav greznība, tai jābūt pēc iespējas visu cilvēku lietai.

S	57	-	2	4	61
---	----	---	---	---	----

(11) - Kultūra ir ticība, ka augstais cildenais un zemais vienkāršais ir vienoti un savienoti. Kultūra ir ticība, ka cilvēkam tas iespējams, ticība šādai pāreju esamībai. Kultūra ir ticība gara vērtībai un pārvērtēi. Kultūra ir... dziesma... sīkdaļiņu pētījums fizikā (mikropasaule, matērija var pāriet enerģijā, kuras jaudas ir mūsu rīcībā, bezlaicīgas un bezgalīgas)... politiska kustība. Kultūra ir smalkākā un rupjākā sajūgšanas prasme... Kultūra ir sajūga mācība. Joga. Savedēja. Stalkers. Locis, kas okeāna kugus ieved upēs. Kultūra ir spēja mainīt līmeņus, atnākot ar vajadzīgo pie nesumu.

S	31	-	3	6	128
---	----	---	---	---	-----

(12) - Kultūra ir cilvēcības forma... kā eksisten- ces veids... Sakņojoties arhetipos, jebkurā reģionā, jebkurā sabiedrībā un laikmetā, kul- tūra iegūst savu seju... Ne jau lietu un fak- tu uzskaitījums ir kultūra... Runa ir par kaut ko tādu, kas līdzinātos universālam pa- matam, saknēm, kaut kas tāds, kas caurstrāvo

	1	2	3	4	5	6	7
	jebkuru cilvēcisku darbību.						
	S,F	1,2, 57	-	3	2,7	44,45	
(13)	- Kultūra ir īpatnēja indivīdu, tautību grupu un tautu estētisko, ētisko un intelektuālo vērtību radoša izpausme un šīs izpausmes radīta un laika gaitā izveidota kultūrekoloģiska vide.						
	S	57	2,6	3	6	68	
(14)	- Kultūra pašā vispārinātākā nozīmē ir negēnētiskās informācijas kopums, kuru izstrādā, kodē un nodod nākamajām paaudzēm.						
	S,V	57	8,18	2,3	9	89	
(15)	- Kultūra ir spēks, kas ietekmē attīstību, piešķir tai centrālo sociālā regulatora lomu.						
	S	52	-	3	6	91	
27.	<u>Kultūra un attīstība.</u> Kultūra ir cieši saistīta ar attīstību... dzīvs radošas aktivitātes avots, kas gadsimtu ritumā veido tautas vērtību sistēmu, tradīcijas un priekšstatus, tās racionālo garu. Tādējādi kultūra neizbēgami ietekmē arī cilvēku ekonomisko darbību, uzrādot stiprās un vājās vietas sabiedrības attīstības procesā... Patiesa attīstība jābalsta uz katras konkrētas sabiedrības cilvēku resursu un materiālo bagātību maksimālu izmantošanu, proti, prioritātes uzdevumi un mērķi nosakāmi, vadoties no kultūras prasībām... kultūra ir spēks, kas ietekmē attīstību, piešķir tai centrālo sociālā regulatora lomu. Jāatklāj kultūras un attīstības mijiedarbības mehānisms... jāpaceļ jaunradi pār nāvējošo vienvēidību. Tam iespējami četri pamatvirzieni:						

1	2	3	4	5	6	7
E, S	29	17	2,3	1,2, 7	127	

30. Kultūra un izglītība.

- (1) - Kultūras, inteligences noslīdējums mūsu valstī šodien ir tik zems, ka tās iedzīvīnāšanas ceļu varēs aizsākt varbūt tikai ar pamatskolas, ar skolas pārkārtošanu, ar pilnīgi citāda cilvēka citādu audzināšanu.

C, S	6,17,	10,11	2	6	13	0.0'.1.1'.2.6.28.3.
	21					

- (2) - Taču, tiecoties pēc izglītības, pēc zināšanām, sieviete nedrīkst aizmirst, ka visas izglītības iestādes ir tikai durvis vai pakāpieni, kas ved uz augstāko zināšanu un augstākās kultūras izpratni.

C, S	17,21	10	3	6	88
------	-------	----	---	---	----

- (3) - Tāpēc programma [literatūrā]btu jāveido tipoloģiski - pēc garīgās tradīcijas kopīgām pazīmēm (nacionālās un reliģiskās, folkloristiskās un kristīgās), kuru pamatā savukārt likta attīstības ideja. Savukārt attīstības idejas avots... vienmēr ir un būs gara joma, kultūras, mentalitātes joma... rakstnieka gara un kultūras joma.

S	17,21	10	3	6	18
---	-------	----	---	---	----

- (4) - Sk. Nr.45.

31. Kultūra un LSDSP

- (1) - Sociāldemokrātiskā kustība uzskata sevi par kultūras kustību... Mēs zinām, ka mēs tikai tad varam veidot kultūras dzīvi, ja sociāldemokrātiskais kultūras darbs sākas pašā partijā, tās sadzīves formās, tās darba metodēs, tās spējā uzņemt kultūras impulsus un tos

1	2	3	4	5	6	7
pārstrādāt.						
S	2,85, 100,101	13,19	3	5	61	0.0'.1.1'.2.6.41.

(2) Sk. Nr.34

32. Kultūra un LPP. Bet mani ārkārtīgi satrauca tas, ka gandrīz nemaz neizskanēja apgalstības, izglītības un kultūras tēmas... Tās nogrima ķieģeļos, siferī, desās... Viss, kas saistīts ar kultūru un garīgumu, jāieraksta mūsu tautas Sarkanajā Grāmatā.

S	2,31	13,17	3	6	40	0.0'.1.1'.2.6.41.
---	------	-------	---	---	----	-------------------

33. Kultūra un V.I.ļepins. Filozofija, māksla un garīgajā kultūrā ļepins bija ļoti atpalicis, pat vienkāršs cilvēks... Viņš savienoja sevi sociālo revolucionaritāti ar garīgo reakcionārismu... Visa viņa domāšana bija imperialistiska, despotiska. Ar to ir saistīts viņa pasauleskattējuma taisnums un šaurība, koncentrēšanās uz kaut ko vienu, domas nabadzība un askētisms, uz grību vērsto lozungu vienkāršums. Ļepina kultūras līmenis nebija visai augsts, daudz kas viņam bija nepieejams un nezināms. Viņš daudz lasīja, daudz mācījās, bet viņam nebija plašu zināšanu, nebija augstas domas kultūras. Zināšanas viņš apguva noteiktam mērķim, cipai un rīcībai. Viņam nepiemita spēja medīt... Ļepins izlasīja milzīgu filozofiskās literatūras klāstu. Taču filozofiskā kultūra viņam nepiemita.

S	2,31	13,17	3	6	40	0.0'.1.1'.2.6.41.
						0.08.1.1'.2.9.28.

34. Kultūra un partija.

(1) - Saprotams, nevienam es tur nebiju vajadzīgs, un kultūra gorkomu (Rīgas PPK) neinteresēja.

1	2	3	4	5	6	7
Pēc instrukcijas tur pienācās būt arī kādam radošo aprindu pārstāvim						
S	2,400, 404	13,19	3	5	22	0.0'.1.1'.2.6.41.

- Sk. Nr.31

(2)

35. Kultūra un personība

(1) - Rainis zina - labi cilvēki ir "raugs nākotnes sabiedrībai". Viņu spēcīgākais ierocis - "sirds, kas cilvēku mīl". Un sirdī izkopta kultūra. Humānisma, Skaistuma un Mūžības izjūtas veidotāja.

C,S	2,6, 20	-	2,3	9	121	0.0'.1.1'.2.6.28.2.
-----	------------	---	-----	---	-----	---------------------

(2) - Ļepinam bija maz kopīga ar krievu kultūru. Viņš, protams, bija beidzis krievu gimnāziju, droši vien bija lasījis krievu klasiķus, taču viņš bija internacionālisma ideju pārņemts. Pats viņš nepiederēja ne pie vienas nācijas. Viņš bija "internacionāls" - tāpat starp nācijām esošs.

C,S	6,20, 88	-	2	5	97
-----	-------------	---	---	---	----

(3) - Jaunradīšana prasa augstvērtīgas individualitātes un nevis masu... [Dostojevskis] redz Krievijas glābību... apgarotā kultūras personībā... Dostojevski personība uzvar masu.

C,S	6	-	3	2,9	86
-----	---	---	---	-----	----

36. Kultūra un politika

(1) - Atrautībā no kultūras konteksta politika kļūst par bezjēdzīgu pašmērķi... vispirms ziedosim visus spēkus politikai, lai izcīnītu neatkarību, tad būs arī visi priekšnoteikumi kultūras uzplaukumam. Līdz ar to poli-

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

tika tiek vērtēta kā kultūras priekšnoteikums... [bet] varbūt politika ir kultūras sastāvdaļa, nevis priekšnoteikums.

S	2,20,	13	2,3	5	52	0.0'.1.1'.1.2.6.41
	85					

(2) - ... vismaz šobrīd politika no kultūras nav nošķirama, jo politiskajā spēlē ļoti būtisku vārdu (iespējams, pat galveno) sacīš tāds neapbrēķināms elements kā tauta (tieši uz to visas cerības), bet tauta būs tāda, kāda būs tās kultūra. Savukārt, ja kultūras nebūs, būs pūlis - vadāms un manipulējams pēc patikas...

S	2,85	13	2,3	5	58
---	------	----	-----	---	----

(3) - Sk. Nr.29/2

37. Kultūra un reliģija.

(1) - Mūsu tautas senā kultūras tradīcija ir mūsu lepnums un gods, mūsu vienības un izdzīvošanas ķīla, mūsu cerība. Tā kā kristiešu mācītāji cenšas visu to nopulgot un iestumt atpakaļ muzejos, tad jāsecina, ka viņi nevis kalpo latviešu tautai, bet gan cīnās pret to

S	2,8	7	2,3	5	94	0.0'.1.1'.2.6.45.
---	-----	---	-----	---	----	-------------------

(2) - Reliģiskās ticības noteicošie trīs aicinājumi ir ideālais, konformistiskais un ētiskais. Tie ir apziņas motīvi.

S	22,23	6,7	3	9	48
---	-------	-----	---	---	----

(3) - Reliģijas ciešā iesaugšana tautas kultūrā un mentalitātē šeit (Eiropā) radījusi tādas apstākļus, ka atsevišķām konfesijām piešķirtais valsts baznīcu stāvoklis ir spēkā līdz pat šim laikam... Reliģija ir daudz plašāks fenomens, tā nebet nav identificējama tikai

	1	2	3	4	5	6	7
ar teismu							
S	1,12, 23		7	3	9	120	

- (4) - Visi pasaules kultūru īpatnību un struktūru pavedieni ved uz transcendentālo izplatījumu, lai tur koncentrētos kādā Olejentē, kas savukārt ir visa esošā avots... Tātad kultūra dzimst uz racionālā un irracionālā jeb fenomenālā un transcendentālā, alias uz šīs pasaules un virspasaules robežas... Kultūras tipa sakritība ar dominējošo reliģiju ir aksiomātiska.

S	1,2, 12,23, 39,57	7,9	3	3,9	118
---	-------------------------	-----	---	-----	-----

- (5) - Sk. Nr.50/3

38. Kultūra un revolūcija.

- (1) - Oktobra revolūcija kļuva par atvērtu kapu visiem radītajiem darbiem, visai gara kultūrai...

S	82,85	13	3	2,9	86	0.0'.1.1'.2.6.47.
---	-------	----	---	-----	----	-------------------

- (2) - Sk. Nr.10

38. Kultūra un skola

- (1) - Aizvēra baškīru skolas, aizvēra arī kultūru... Tagad te ir neskartā zeme, neaparts lauks [latviešu] kultūras tradīciju kopšanā.

S	2,8, 82	10	2,3	2,5	50	0.0'.1.1'.2.6.49.
---	------------	----	-----	-----	----	-------------------

- (2) - Ieejiet krievu plūsmas mācību iestādēs, paskatieties, kā tās ir noformētas! Lielākoties tikai LTK un revolūcijai veltīti stendi, bet kultūrai, tradīcijām, praktiski nav nekā... Bērni dzīvo kultūras badā.

1	2	3	4	5	6	7
S	8,82	10	2,3	2,5	92	

39. Kultūra un sports. Būtiska kultūras daļa ir sports. Tas ceļ dzīves kvalitāti un vairo dzīves prieku.

S | - | - | 2 | 5 | 61 | 0.0'.1.1'.2.6.57.

40. Kultūra un sociālisms. Tātad sociālisms, uz kuru mēs virzāties pārbūves gaitā, būs tāda sabiedrība, kas balstīsies uz efektīvu ekonomiku, uz augstākajiem zinātnes, tehnikas un kultūras sasniegumiem...

S | 95 | - | 1 | 4 | 27 | 0.0'.1.1'.2.9.10.

Sk. arī Nr.23

41. Kultūra un valoda ... ne vien jāraksta šinī valodā, bet ar visu varu tā jāizkopj, jākuplina šī valoda kā nepieciešams ļaužu satiksmes un kultūras garīgo mantu piesavināšanās līdzeklis... Savukārt šo valodu neizkopjot, top aizkavēta pati kultūra.

C,S,V | 2,18, | 8 | 3 | 7 | 21 | 0.0'.1.1'.2.6.63.
20

42. Kultūra un vara.

(1) - Vara izpaužas ne tikai valsts vai partijas funkcionēšanā, bet arī modē, seksuālajās attiecībās, svinībās, svētkos, dievkalpojumos, sarunās u.tml. Vara ir visuresoša, tā pastāv itin visās cilvēka dzīves jomās un ir daudzveidīga... Svētki - kultūras sākotnēja forma - tiek pakļauti politikai, cilvēks pārstāj būt pats, kļūst par sevis imitāciju.

S | 82,85 | 13 | 2,3 | 2,6 | 116 | 0.0'.1.1'.2.6.41.

(2) - No tā, kā "varasvīri" sapratīs kultūru, lielā mērā atkarīga tās tālākā attīstība.

S | 72 | 13 | 2 | 5 | 37

	1	2	3	4	5	6	7
43. <u>Kultūras aina.</u> Kultūras aina Latvijā - prese, kino, cilvēku attiecības, tēlotājmāksla - mums nav līmenī (fakti).	S	2	-	2	2	58	0.0'.1.1'.2.6.
44. <u>Kultūras aprīte (kultūraprīte)</u>							
(1) - Garīguma strautiņi meklē vienotu gultni. Lieluma alkstot. Bet lielums savukārt ir orientieris tiem, kas vēl ceļā. Tā ir dabiska kultūras aprīte. Tā pastāv, ja saknes nav pārcirstas. Ja nav vēsturiskās atmiņas, nav kultūras.	S	8,31, 62	-	3	6	82	0.0'.1.1'.2.5. 0.0'.1.1'.2.6.23.
(2) - Cilvēces vēsture sadalās atsevišķā, cita no citas dziļi atšķirīgo individuālo "kultūru" vēstures virknē. Kultūras dzīve ir ideālorganisma dzīve, iziet attīstības fāzes: dzimšana un bērnība, jaunība un briedums, vecums un "noriets" = 1000 gados. Miršot katra kultūra neizbēgami pārtop civilizācijā, pāriet no radošā uz neauglīgo, no tapšanas uz sastingumu.	S	1,14, 16,20, 39,52, 57,62	5,9	3	2,9	102	
(3) - Sk. Nr.28; Nr.80							
(4) - Ja nu pēkšņi cirks kā ikviena mākslas iestāde ieklausies kultūras aprītē, kā būs ar latviešu cirka kolektīvu...	S	2	1	1	1	59	

1 2 3 4 5 6 7

45. Kultūras attīstības cikliskums

(1) - Kultūras tukšumam ap kādu kultūras centru ar augsti sasprindzinātu kultūras dzīvi ir tiešām liels graužošs iespaids uz šo centru; tukšums it kā uzsūc sevī sablīvētas vērtības un tā gan zināmā mērā pats sevi piepilda, bet augsto kultūru tomēr iznīcina, nivelēdams to (Grieķija un barbari). Ko saprast ar "kultūras tukšumu" ap kādu kultūras centru? Arī vienas nācijas ietvaros kultūras radīšana ir tikai nelielas nācijas šķiras - intelligences darbs. Kultūra slid uz leju - piesātina tautas slāpus, bet līdz ar to viņas augstums pazeminās, iestājas kultūras krīze. Bet piesātinoties rodas jauns aktīvs kultūras centrs. Šādu jauncelto kultūru varētu uzskatīt par stabili (Francija, Anglija, Vācija, Skandināvija). Ļaunāk ir Spānijā, Itālijā, Polijā, Balkānos. Vissliktāk ir Krievijā, masas ir tik "kultūras tukšas", ka slāpē vājo kultūras gaismu, netop gaišākas. Tas ir "caurums" Eiropas kultūrā. Ārpuseiropas kultūras tukšuma uzbrukums var būt katastrofāls... Lai kāda kultūra būtu stabila, vajadzīgs, lai plašas ļaužu masas, kas tai apkārt, būtu vispirms zināmā mērā izglītotas, un, otrkārt, ņemtu arī zināmu dalību kultūrā. Tas nozīmē vispirms prasību pēc tautas plašo masu izglītības pacelšanas. Izglītība, modinot prātu, refleksiju, modina arī apziņu par paša indivīda vērtību, un šāds pamodies indivīds grib pats ņemt dalību savas valsts dzīvē... Piesātināšana būs sasniegusi visu, ko var vēlēt, ja plašās masas būs attīstītas tiktāl, ka tās vispār sāk saprast kultūras darba nozīmi, kad tās ir iemācījušās to cienīt. Cikliskums ir pastāvīgs kultūras attīstības atribūts.

	1	2	3	4	5	6	7	
	S	1,57, 88	5,10	3	2,39	39	0.0'.1.1'.2.5.	
(2)	-	- Sk. Nr.42/2						
46.	<u>Kultūras centrs</u>							
	-	- Sk. Nr.45					0.0'.1.1',2.5.	
							0.0'.1.1'.2.6.30.	
47.	<u>Kultūras darbinieks (kultūrdarbinieks)</u>							
(1)	-	- Tipiski klubu darbinieki aiziet otrajā plānā, dodot vietu augsti izglītotiem un profesionāliem sava žanra speciālistiem, kuru esamību un klātbūtni nodrošināt ir mūsu pienākums.						
	S	28	-	1	2	87	0.0'.1.1'.2.6.32.	
(2)	-	- Kas tad ir kultūras darbinieks? Neveiksmnieks, cilvēks, kas pelna mazliet vairāk par 100 rubļiem mēnesī.						
	S	28,31	-	1	1	62		
(3)	-	- Jauniešu prasības Tukuma kultūras namam: dejas, diskotēka, kafejnīca. Teātri un citu nē. "Vai tāda ir kultūrdarbinieka misija? Pielāgoties lētai publikai un tā eksistēt? Man ir tāda sajūta, ka drīz jauniešiem nevajadzēs arī dejas."						
	S	2,9, 28,35 31	-	2	2,5	23		
(4)	-	- Trūkst profesionāļu, tāpēc vajag veidot Latvijas Kultūras akadēmiju, kas atjaunotu 19.gs. tradīcijas kultūras darbinieku gatavošanā, kad tautskolotājs bijis apgaismības nesējs, kultūras darbinieks.						
	S	2,8, 28	10	2	5	43		
(5)	-	- Partijas biedra karte turpretim ieskaitīja						

	1	2	3	4	5	6	7
	<p>tās īpašnieku izredzēto pulkā un līdz ar to de- va plašākas tiesības darboties, paveikt ko tie- šām derīgu. Šo apstākli visvairāk izmantoja ra- došā inteligence, zinātnieki, kultūras darbi- nieki... Šie ļaudis izsita caur partijas amat- vīru radītajām barjerām patiesu vārdu un domu, cēla gaismā agrāk noliegtās pagātnes kultūras vērtības, tā neļaudami tautām nogrimt mankur- tismā.</p>						
	S	2,100, 101	13,19	2	2,5	22	
(6)	- Latvijas kultūras darbinieki						
	- A.Stērste, E.Virza						
	S,C	2,16, 20	5,8	2	2	131	
	- L.Bērziņš						
	S,C	2,16 20	5,7, 8.11	2	2	11	
(7)	- Sk. Nr.82/1						
48.	<u>Kultūras darbs (kultūrdarbs)</u>						
(1)	- Kultūras darbs visplašākā nozīmē - vispār- cilvēcisks, kā cilvēka gara attīstība caur viņa darbu pasaulē. Kultūra un māksla ir ti- kai sekas tautas gara attīstībai. Gars dara kultūru. Latviešu tautai ir divi galvenie uz- devumi. Visu pirmais - augstu kultūras kritē- riju atjaunošana, i.e. kultūras prioritāte visās dzīves sfērās. (Otrs uzdevums - bērnu dzimstība).						
	S,C	2,20 31,62	1	2	2,5,7	104	0.0'.1.1'.2.6.32.
(2)	- Kultūrdarbā divi virzieni: kontinuitāte un kvalitāte un kopība (elitārā - masu, bērnu).						

1	2	3	4	5	6	7
S	2,8, 60,62	-	3	2,5,7	17	

(3) - Sk. Nr.45

(4) - Sk. Nr.66

49. Kultūras demontāža

(1) - Kultūras demontāža, kā tas notika pēcrevo-
lūcijas posmā, noved barbarismā.

S	88	5	2	2,5	60	0.0'.1.1'.2.5.4.
---	----	---	---	-----	----	------------------

(2) - Likvidējot tradīcijas laukos, notiek kul-
tūras demontāža.

S	2	5	1	2,5	33	
---	---	---	---	-----	----	--

(3) - Sk. Nr.95/5

50. Kultūras fenomens

(1) - Jebkurš nozīmīgs kultūras fenomens ir aplū-
kojams vismaz no diviem aspektiem. Vienā ziņā
tas ir pats šis fenomens ar savu esamības jē-
gu un konkrēto realizāciju vai nozīmi. Taču
attiecīgais fenomens var kļūt arī par modeli
citu sociālo faktū izpratnei un to realizācijai.
Turklāt - jo nozīmīgāks ir pats fenomens, jo
aktīvāk tas pilda modeļa funkcijas. Eiropēis-
kajā kultūrā intensīvi tiek uzturēta spēkā un
izmantota ievirze, kurā revolūcija tiek pielī-
dzināta svētkiem... Tendence izpaužas kā svēt-
kos realizējamo rituālu pārvēršanās par cere-
monijām. Šo tendenci noteic ne tikai revolu-
cionāri totalitārais pasauleskatījums, bet tra-
dicionāli krievu (pareizāk - bizantiski slā-
viskajā) kultūrā kultivētās idejas, ko pagāju-
šajā gadsimtā formulēja šādi: Patvaldība -
tautiskums - pareizticība.

1	2	3	4	5	6	7
S	1,57; 88	5	3	2,9	115	0.0'.1.1'.2.6.

- (2) - Materiālās kultūras izpausmes un sabiedrības garīgās kultūras izpausme ir kultūras fenomeni. Materiālā kultūra ir cilvēka un teritorijas attiecību komplekss iemiesojums. Caur to kultūra ieaug zemē kā koks ar saknēm. Kultūras pamatfaktori izpaužas caur garīgotu telpisko un priekšmetisko vidi. Garīgā kultūra, tās mantojums nevar pastāvēt neierobežoti ilgu laiku un pilnvērtīgi attīstīties jebkurā vietā. Cilvēks tiecas pēc garīguma savā apkārtnē... Acīmredzama ir garīgās kultūras ietekme uz teritoriju... Katrs materializēts kultūras fakts nes sevī arhetipu struktūru, kura atspoguļo sabiedrības iekšējo garīgo evolūciju... Ja atrauj abas izpausmes vienu no otras - kultūras krīze.

S	31	1	3	6	18
---	----	---	---	---	----

- (3) - ...religija ir intelektuāla ideja, kultūras fenomens, veids, kā cilvēce apzinājusies sevi.

S	12,23	7	3	5	77
---	-------	---	---	---	----

51. Kultūras finansēšana

- (1) - ...kultūra, māksla, literatūra ir garīgās vērtības, kurām nevar noteikt cenu. Tieši tāpēc kultūra un māksla visos laikmetos, visā pasaulē ir finansētas.

S	29,63	23	2	2,5	62	0.0'.1.1'.2.6.28.1.
---	-------	----	---	-----	----	---------------------

- (2) - Kultūra nedrīkst būt tā sfēra, kurai jāpeln nauda. Kultūra ir jāuztur sabiedrībai.

S	29,63	23	2	2,5	67
---	-------	----	---	-----	----

- (3) - ...tāpēc arī mākslas filmu veidošanai obligāti nepieciešama republikas palīdzība - gan atskaitījumi no kino videotikla ienākumiem, gan

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

budžeta dotācija. Lai varētu atļauties zināmu estētikas un kultūras līmeni.

S	2,29, 63	23	1	2,5	80	
---	-------------	----	---	-----	----	--

(4) - Mēs nevaram runāt par kultūras politiku, ja nav kultūras finansēšanas politikas. Pasaulē eksistē dažādi modeļi, taču galvenokārt tā tomēr ir nodokļu sistēma, kas rosina ieguldīt līdzekļus kultūrā, kā arī sponsorēšana un mecenātisms.

S	29,63	23	2	2,5	119	
---	-------	----	---	-----	-----	--

52. Kultūras formas

(1) - grāmatas sk. Nr.26/6; 57 0.0'.1.1'.2.6.15.

(2) - svētki sk. Nr.42/1 0.0'.1.1'.2.6.58.

53. Kultūras funkcija. Kultūra ir vienmēr, tā veidojas vienlīdz par un pret kopīgo garīgā noskaņojuma straumi un kādas partijas virsvadību... kultūras spēja (funkcija) ir padarīt attiecības starp cilvēkiem cilvēciskākas.

S	57	1	2	5	20	0.0'.1.1'.2.4.
---	----	---	---	---	----	----------------

54. Kultūras gars. Kultūras gars ir filozofija.

Sk. Nr.26/3 0.0'.1.1'.2.6.11.

55. Kultūrietilpīga (lauku sēta). Lauku sēta... simbolizē Sētu kā lauku cilvēka individualitātes reālu, organisku turpinājumu, papildinājumu. Šādā Sētā ir iemiesoti un iedzīvināti cilvēka augstākie radošie spēki... Kultūrietilpīga Sēta ir vērtībā pieaugoša bagātības forma.

S	28,31, 57	4	3	7	122	0.0'.1.1'.2.6.21.
---	--------------	---	---	---	-----	-------------------

56. Kultūras izpratne. Kultūras izpratne šodien ir: agrāri romantiskā, retrospektīvā, paternālā,

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

afirmatīvā, bet jābūt: distances, perspektīvai, kritiskai

S	57	-	3	7	34	0.0'.1.1'.2.4.5.
---	----	---	---	---	----	------------------

57. Kultūras katedrāle

(1) - Kultūras katedrāle ir grāmata, jo tā ir atmiņas muzejs, neaizvietojama skola, tautas kultūras bagātība.

S	2,8,	-	3	5	3	0.0'.1.1'.2.6.15.
	57					0.0'.1.1'.2.8.4.

- Sk. Nr.26/6

(2)

58. Kultūras koks. Bet, par spīti tumsai, kas mīt cilvēkā, viņā ir aizmetusies tā sakne, no kuras izaug kultūras koks, plaši sazarodamies - mākslā, zinātnē, reliģijā, mīlestībā un draudzībā.

S	6,12	1,2,	3	9	63	0.0'.1.1'.2.6.
	23	6,7				0.0'.1.1'.2.8.5.

59. Kultūras krahs. Elku radīt ir daudz vieglāk nekā to gāzt. Saprazdami, cik dziļš ir kultūras krahs, kas izpaudies Mauzoleja formā, mēs saprotam arī citu: pa to laiku, kas mums bija nepieciešams, lai to apzinātos, Mauzolejs ir reāli kļuvis par pilsoņu rituālās uzvedības objektu un saistošu centru jaunā kultūras konsensusa ietvaros.

S	82	-	3	2,9	60	0.0'.1.1'.2.5.4.
						0.0'.1.1'.2.5.8.

60. Kultūras krīze.

(1) -...kad svešā senā kultūra kādā zemē ir tik spēcīg , ka jauna vietējā kultūra nedabū elpot un ne tikai nespēj veidot tīras savas izpausmes formas, bet nespēj attīstīt pat savu pašapziņu.

1	2	3	4	5	6	7
S	1,19, 39,57, 82	-	3	2,9	107	0.0'.1.1'.2.5.4.4.

- (2) - Saistītas ar pārvēsturiskā vēsturisko apstākļu būtību - nepieciešamās krīzes; un tieši vēsturiskiem apstākļiem - gadījuma krīzes. Izpaužas: slavofīlisms, pārmērīga dzīves mistifikācija, puļa laikmeta iestāšanās, masu cilvēka rašanās.

S	57	5	3	2,9	15
---	----	---	---	-----	----

- (3) - Sk. Nr.45

- (4) - Sk. Nr.50/2

61. Kultūras koncepcija

- (1) - ITF kultūras koncepcija paredz:
1. Individuāla kultūras brīvība
 2. Pakļaušanās tikai humānisma un demokrātijas vispārējām vērtībām un principiem
 3. Pret vulgārizētu ideoloģiju un politizāciju
 4. Iecietība pret dažādām kultūras parādībām
 5. Nacionālo kultūru aizsardzība un cienīšana
 6. Nāciju asimilācija degradē kultūru
 7. Latvijas patstāvība kultūrā
 8. Jebkurā sociāli ekonomiskā pasākumā jāievēro tā kultūrveidojošās sekas
 9. Vienotu kultūras procesu ar tautiešiem ārzemēs
 10. Pret provinciālismu kultūrā, par integrēšanos pasaules kultūras procesā

1	2	3	4	5	6	7
11. Apzināt Latvijā radītās kultūras vērtības						
12. Etniskās kultūras pamatu mācīšana skolā						
13. Pret kultūras komercializāciju						
14. Par speciālistu sagatavošanas uzlabošanu. Stimulēt humanitāro zinātņu attīstību						
15. Vides un amata kultūra - saglabāt tautas pieredzi						
16. Zinātne - kultūras sastāvdaļa.						
S	2,27	-	3	7	55	0.0'.1.1'.2.5.7. 0.0'.1.1'.26.21. 0.0'.1.1'.2.6.28. 0.0'.1.1'.2.6.62.

(2) - Nacionālās stratēģijas koncepcijai jābūt vienotai 5 līmeņos, kur otrajā ietilpst arī kultūra kā vērtības saturs un realizācijas veids:

Līme- nis	Objekts	Vērtības forma	Vērtības saturs	Vērtības rea- lizācijas veids		
1	Indivīds persona	mentalitāte personība	tikumība humānisms	likumdošana pilsoņtiesību garantēšana		
2	nācija nacionālā grupa	identitāte (latviskums)	kultūra	ideoloģija kultūrautono- mija		
3	iedzīvotā- ji	īpašums	privātini- ciatīva	iekšpolitika		
4	valsts	suverenitāte	neatkarība	ārpolitika		
5	cilvēce pasaule	resursi	ekonomika	konverģence		
S	2,57	13,15 17	3	7	18	0.0'.1.1'.2.6.28. 0.0'.1.1'.2.6.62. 0.0'.1.1'.2.6.65.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

62. Kultūras kustība. Astoņpadsmitā gadsimta kultūrā vērojamas gan racionālistiskas, gan izteikti irracionālistiskas tendences, to pārstāv gan dzimtbūšanas pretinieki, gan piekritēji. Gan zinātnieki, gan alķīmiķi un gaišreģi. Šīs pretrunīgās iezīmes izpaužas arī reliģiski ētiskajā kustībā, kas noformējās šīnī gadsimtā un kuras pārstāvjus apzīmēja ar nosaukumu brīvmūrnieki.

S	1,12, 16,23	6,7	3	2,9	104	0.0'.1.1'.2.5.
---	----------------	-----	---	-----	-----	----------------

63. Kultūras līmenis

(1) ...tikumiskās un ētiskās problēmas vienmēr ir bijušas ļoti būtiskas, jo no tautas un atsevišķu cilvēku kultūras un tikumības daudzējādā ziņā ir atkarīgs mūsu ekonomiskais un ekoloģiskais stāvoklis, starpnacionālās attiecības... Arī politiskās cīņas ētiku lielā mērā nosaka mūsu vispārējās un politiskās kultūras līmenis.

S,C	22,77	6	2	5	29	0.0'.1.1'.2.6.62. 0.0'.1.1'.2.6.9:
-----	-------	---	---	---	----	---------------------------------------

(2) - Kultūras līmenis žurnālistikā ir zems, jo: argumentus nereti aizvieto ar uzbrukumu personai; valodas kultūra ir degradējusies, gan presē, gan radio un TV. Tas viss saistīts ar vispārējā kultūras līmeņa katastrofālu krišanos. Iemesls: valsts absolūtā vienaldzība pret cilvēku kultūru. Nav ētisko robežu. Kultūras vietā - lēta, absurda ideoloģija. Žurnālistikai jābūt ceļvedim, kas palīdz lasītājam tikt uz īsta kultūras vērtību ceļa. Bet tad pašai nepieciešams augsts kultūras līmenis.

S	2,4, 18,30	8,10	2	2,5	6
---	---------------	------	---	-----	---

	1	2	3	4	5	6	7
(3) - Kultūras ziņā mēs esam tālu no pasaules līmeņa.	S	2	-	1	5	36	
(4) - Gribam nonākt pie humānas, demokrātiskas sabiedrības. Pie sabiedrības ar dinamisku ekonomiku, ar augstu zinātnes un kultūras līmeni.	S	82	-	1	5	26	
64. <u>Kultūras mantojums.</u> Mūsu līmenis attiecībā pret savu pagātņi, saviem mirušajiem ir zems.	S	2	8	1	5	2	0.0'.1.1'.2.5.7.
65. <u>Kultūras (kultūr-) mehānisms</u> Sk. Nr.26/4							0.0'.1.1'.2.5.
66. <u>Kultūras metode</u> (1) - Gorkijs... par padomju kultūras obligātu metodi uzskata sociālistisko reālismu. Gorkijs: "20.gs. beigās... māksla un vēsture pelnīti atspoguļos apbrīnojamo kultūras darbu, ko nometnēs veica čekisti."	S	82	-	3	2,5	47	0.0'.1.1'.2.9.28.1.
(2) - Sk. Nr.48							
67. <u>Kultūras modelis.</u> Tieši kultūra ir tā, kas iekļauj, saglabājot savu patību, apgūst, tuvinā, padara svešu par savu, proti, integrē.	S	2	-	3	7	31	0.0'.1.1'.2.7.
68. <u>Kultūras objekts</u> (1) - Kultūras objekts un subjekts ir cilvēks. Lai individualitāte būtu uzmanības centrā, vajag: likumu par kultūru; finansēšanu; kultūras pieminekļu restaurāciju; kultūras izglītību; kultūras mantojuma apgūšanu; grāmatizdošanu.	S,C	2	-	2	7	54	0.0'.1.1'.2.6.28.2.

	1	2	3	4	5	6	7
(2) - Kultūras objekti jāceļ vairāk. Piecgadē uzcelts par trešdaļu vairāk klubu, kultūras namu...	S	82	-	1	2,5	26	0.0'.1.1'.2.6.21.
69. <u>Kultūras organizācija.</u> ITF veikums kultūras organizācijā Latvijā.	S	2	-	1	2	46	0.0'.1.1'.2.6.41.
70. <u>Kultūras pamats.</u> Kultūras pamats ir ētiskās sistēmas. Amerikāņu kultūrā pašuzpurēšanās tiek panākta ar kompromisu, bet padomju kultūrā ar konfrontāciju. Sabiedrība, kuras pamatā ir otrā estētiskā sistēma, neizbēgami kļūst par totalitāru sistēmu.	S	19,82	6	3	9	57	0.0'.1.1'.2.6.9. 0.0'.1.1'.2.15.
71. <u>Kultūras pārmantojamība.</u> Galvenais cēlonis vienotībai tautā - savstarpējo attiecību kultūra un gara izglītība. Vienīgais ceļš - tikumiskā attīstība. No ģimenes - uz tautu, no tautas uz cilvēci. Harmoniska personība veidojas caur ģimeni, skolu, Dievu. Ja cilvēkam nav sakņu, viņa dvēsele ir kā internacionālas kultūras krāmu tirgus. Masu informācijas uzdevums - celt cieņā paliekošas kultūras vērtības. Tautas kultūra, tautas māksla ir ne vien prieka avots, bet arī tautas garīgās sejas atveidotāja... no savas pašas tautas klēpja mums ir dota iespēja attīstīties par pilnvērtīgiem visas cilvēces locekļiem. Kultūras cīņa nekad nebeidzas. Tā ir ilga, cēla cīņa. Katra paaudze nodod savu ieguldījumu nākošai. Un lai Dievs pasargā tautu no tādas paaudzes, kas būtu nogājusi no skatuves, nekā neatstājusi saviem pēcnācējiem.	S	2,8, 30,54	-	3	6	67	0.0'.1.1'.2.6.40.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

72. Kultūrpasaule. Eiropas kultūrpasaules aktīva sastāvdaļa ir Latvija.

S | 1,2 | - | 2 | 2 | 41 | 0.0'.1.1'.2.9.

73. Kultūras plurālisms. Kultūras un idejiskais plurālisms ir pagānu tempļa un kristiešu svētnīcas mierīga līdzāspastāvēšana, kā Romā Vatikāns un Kolizejs.

S | 2,57 | - | 3 | 5 | 60 | 0.0'.1.1'.2.6.

74. Kultūras politika

- (1) - Kultūras politikas pārorientācijas virzieni:
- par labu demokrātiskam valstiskumam
 - prasīt izstrādāt kultūras politiku neatkarīgai Latvijai
 - likvidēt pārpalikuma principu kultūrai
 - kultūru arī ražošanā, sadzīvē, vides kopšanā
 - apvienot politiskos spēkus par labu kultūrai
 - respektēt Latvijas kultūras identitāti
 - koncentrēt latviskās kultūras potenciālu Latvijā
 - nodrošināt sveštautiešu kultūras autonomiju
 - garantēt katram dvēseles dzīves suverenitāti
 - nevardarbīgu kultūras attīstību Latvijā.
- S | 2,72 | 13 | 3 | 7 | 53 | 0.0'.1.1'.2.6.28.

(2) - Kultūras politika ir sabiedriska uzdevums. Valsts nedrīkst būt kultūras aizbildne, tai jābūt kultūras daudzveidības garantam.

S | 2,72 | 13 | 2 | 7 | 61 | 0.0'.1.1'.2.9.29.

(3) - Vai tiešām Latvijas valdošajās aprindās vēl joprojām dominē nožēlojamais uzskats, ka bibliotēka ir kaut kas otršķirīgs, atpūtas industrijai piederīgs?

1	2	3	4	5	6	7
S	2,72	13	1	5	123	0.0'.1.1'.2.6.4.

- (4) - Kultūra kā pārvaldīšanas sfēra ietver:
- koncentrētu pārvaldes aparātu
 - muzikālās audzināšanas reorganizāciju
 - muzejus
 - teātrus
 - aktieru izglītību
 - operu
 - bibliotēkas.

S	2,72	13	2	7	71
---	------	----	---	---	----

- (5) - Viss, kas saistīts ar cilvēka personības veidošanu - kultūra, izglītība, - liekams galvenā vietā mūsu vērtību skalā kultūrpolitikā.

S	2,72	10,13	2	5	38
---	------	-------	---	---	----

- (6) - Kultūras politika ir sabiedrisks uzdevums. Kultūra ir krīzes stāvoklī, kas sākusies uz ideoloģiskiem pamatiem: ideologizācija, materiālā prioritāte pār garīgo iedragājusi kultūras pamatus. Izeja - kultūras politikas pārorientācija.

S	2,72	10,13,	2	5	72
		19			

- (7) - Kultūrai pieder arī tās vērtības, kuras rada skaistā izpratnes atmosfēru. Pie tām pieder arī reliģija. Reliģijas sakņu apciršana sākās arī ar kultūras vērtību iztirgošanu, izmantojot tās politiskām mahinācijām.

S	23,72,	13	2	2,5	84
	82				

- (8) - Sk. Nr. 95/3

75. Kultūras priekšmeti. Padomju ģimenēs tagad ir vairāk ilglietojamo kultūras un sadzīves

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

priekšmetu: krāsu televizoru - 1,7 reizes, magnetofonu - par 30%. Ir vairāk vieglo automobiļu, ledusskapju.

S	82	-	1	1	26	0.0'.1.1'.2.8.
---	----	---	---	---	----	----------------

76. Kultūras programma

(1) - Kultūras programma 2005 Rīgā - kultūras objektu celtniecība un rekonstrukcija.

S	2	-	1	1	69	0.0'.1.1'.2.6.21.2.
---	---	---	---	---	----	---------------------

(2) Sk. Nr. 61/1;74 0.0'.1.1'.2.6.21.3.

77. Kultūras revolūcija. Kultūras revolūcija -

kultūras izpratnes rezultāts. Tāpēc izveidojās kultūras iznīcināšanas nostādnes padomju kultūrā, Ķīnā, Kambodžā.

S	2,39,82	-	3	5	83	0.0'.1.1'.2.6.18.
---	---------	---	---	---	----	-------------------

78. Kultūras rituāli. Cilvēki bija izsisti no visām normām un ietvariem, vissvētākie kultūras rituāli, kas satur cilvēku kopību, bija kļuvuši nenozīmīgi.

S	82	-	3	5	60	0.0'.1.1'.2.6.44.
---	----	---	---	---	----	-------------------

79. Kultūras sakari

(1) - Dānija un Latvija - Dāņu nama tapšana Rīgā.

S	2,27	-	1	2	73,74	0.0'.1.1'.2.5.1.1.
---	------	---	---	---	-------	--------------------

(2) - Nepieciešama reāla sadarbība dažādu tautību kultūru kopšanā. Turpretī Rīgas Humanitārais institūts cenšas apvilkt mazākumtautību kultūras aizstāvēšanas togu, bet būtībā sludina impērisku šovinismu.

S	2,27	-	2	2,5	124
---	------	---	---	-----	-----

80. Kultūras saknes.

(1) - Kultūras saknes ir bijība (dainas). "Tur es atradu heliocentrisko spēku - ētiskā cilvēka pirmšūniņu, kultūras sakni: bijību, kas mūsu

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

daudz gadsimteņu veco dainu pasauli vieno ar Eiropas kultūras simbolu Gēti. Bijība ir ticība, ka cilvēkos un lietās iemīt dievišķs spēks un kārtība...". Ir divi bijības veidi: apbrīns un līdzjūtība. "Līdzcietība ikdienišķu cilvēku padara par dzejnieku..."

S	1,2,8,	6	3	2,9	63	0.0'.1.1'.2.6.20.
	20,57					

- Mūsu kultūra sakņojas laukos.

(2)	S	2,8	-	3	5	82	0.0'.1.1'.2.6.20.4.
-----	---	-----	---	---	---	----	---------------------

- Sk. Nr.44

(3)

- Kultūra sākas ģimenē, kultūras mantojumā, pasakās.

(4)

S,C	2,8	-	2	5	12	0.0'.1.1'.2.5.7.5.
-----	-----	---	---	---	----	--------------------

- Vecāki ir vissvarīgākie bērnu ievadītāji vēlamajā kultūrā...

(5)

S,C	2,8	-	3	9	90	0.0'.1.1'.2.5.7.5.
-----	-----	---	---	---	----	--------------------

- Eiropiešu, arī latviešu, kultūras saknes daļēji iesniedzas ziemeļaustrumu Āfrikā. Senās Ēģiptes literatūra pieder pie pasaules senākajām literatūrām, kas ilgu laiku apaugļoja Priekšsijas un Eiropas kultūru.

(6)

S	1,2,8,	-	2	2,5	103	0.0'.1.1'.2.9.25.
	39,58					0.0'.1.1'.2.9.26.
						0.0'.1.1'.2.9.27.

- Sk. Nr.94/1

(7)

81. Kultūras sfēra. Kultūra ir cilvēka pamatuzdevums, bet kultūras sfēra - plāns, ārpusdzīves uztvere. Tas nozīmē tikai esošo vērtību konservāciju, bet atdzimšanai, nācijai tas par maz. Kultūras sfēra kļūst par filtru starp cilvēku un dzīvi. Kultūras uzdevums jāveido kā tautas, ne kultūras sfēras uzdevums.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

86. Kultūras subjekts

- Sk. Nr.68

87. Kultūras tradīcijas. Latvijā kultūras tradīcijas ilgus gadus kopa un kopj šodien Daugavpils Pedagoģiskais institūts (bij. Skolotāju institūts).

S	2,8	10	1	2	33	0.0'.1.1'.2.9.27.4.6.
---	-----	----	---	---	----	-----------------------

88. Kultūras tukšums

- Sk. Nr.45

89. Kultūras vērtības

(1) - Tikai māksla spēj radīt paliekamas kultūras vērtības.

Sk. Nr.26/3

(2) - "...tas, ko saucam par vērtību saturu, dažādās kultūrās ir atšķirīgs, piemēram, tīrība, čaklums, pārticība un otra cilvēka īpašuma respektēšana... Vērtības var mainīties, ja mainās apstākļi tai pašā kultūrā - taupība... nacionālā drošība... brīvība... Atbildība par vērtību izvēli gulstas uz pašu jauniešu pleciem... Šī vērtību teorija norāda, ka īstas vērtības ietekmē prātu, jūtas un darbību... Tātad īstas vērtības ir tās, kuras izvēlamies brīvi, citu neietekmēti... Skolā vērtību pārvērtēšanu var sekmēt mācību viela. Jāmāca trīs līmeņos - faktū, vispārīgu jēdzienu un vērtību līmenī. Vērtību līmenī fakti un koncepti saistīti ar mums pašiem.

S	21,57	10	3	2,9	90	0.0'.1.1'.2.6.65.
---	-------	----	---	-----	----	-------------------

90. Kultūras vēsture

(1) - Kultūras vēsture ir vispārējās vēstures organiska sastāvdaļa. Tai ir savs priekšmets - sabiedrības garīgās esamības process, ko apskata,

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

pemot vērā attiecīgā reģiona un laikmeta vēsturiskās situācijas īpatnības. Kultūras vēstures specialitātes koncepcija balstās uz Dieva un debesu zīmes , kur aplis nozīmē kultūras teoriju, bet trīsstūris - kultūras vēsturi, pie kam aplis ir galvenais.

S	16,17	5,10	3	7	85	0.0'.1.1'.2.6.69.
	21					

- (2) - Mēs visi lielākoties esam audzināti nolieģumā. Mūsu kultūra tika balstīta uz aizlēģuma zīmēm.

S	16,82	-	1	5	5
---	-------	---	---	---	---

- (3) - Kultūras vēstures priekšmets tehnikumā ietver uzvedības, apģērba, saskarsmes kultūras, mākslas virzienu, mūzikas, kino mācīšanu. Vērtīgs priekšmets, jo palīdz rosināt interesi un galvenais - domāt.

S	16,17,	2,6	2	5	101
	21				

- (4) - Ekonomika nebūt nav galvenā cilvēku darbības forma. Cilvēces vēsture pārsvarā ir kultūras vēsture, tāpat ekonomikai jākalpo kultūrai, nevis otrādi.

S	16	5,17	2	5	95
---	----	------	---	---	----

- (5) - Kultūras vēstures fenomens ir psihoanalīze, un Z.Freids - kultūrvēsturiska parādība. Psihoanalīze sākas pašā Rietumu kultūrā, pauž būtiskus tās pastāvēšanas aspektus.

S	1,16,	5	3	7	117
	20,57				

- (6) - ...zinātne par seksuālajām attiecībām (sexualwissenschaft), kurā tiktu sintezētas visas zinātnes par cilvēku - biologija, antropologija, etnologija, psihologija, medicīna, litera-

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

tūras un kultūras vēsture. Uz to aicina vācu dermatologs un venerologs Ivans Blohs grāmatā "Mūsdienų seksuālā dzīve un tās attiecības ar mūsdienų kultūru" (1907).

S	1,16,	3,22	3	2,6	109
	20				

(7) - Antīkā viduslaiku, ZTR, Ķīnas, Indijas, Tibetas, sociālisma civilizācijas kultūras raksturojums vēsturiskā aspektā.

S	1,16,	5	3	2,9	126
	39,80,				
	82,93				

(8) - Kultūras vēsture Latvijā staļinisma genocīda laikā un tās reanimācija šodien. Salīdzinot ar pasauli, mūsu kultūras slānītis ir diezgan plāns. Nākotnē mums būs tikai tā kultūra, kuru, kaut arī ar nepilnīgiem spēkiem, pat ar lielām mokām, būsīm radījuši paši. Tas, kociiti rada, nepieder mums.

S	1,2,	5	3	2,9	126
	16				

(9) - Mēs esam sākuši vērtēt Baltijas vāciešus vai vācbaltiešus (kā būtu pareizāk saukt) ne tikai kā latviešu tautas apspiedējus un nīdējus, bet arī kā svarīgu saistības elementu ar Eiropas kristiānisma tradīcijām, kā kultūras un civilizācijas nesējus šī vārda istajā nozīmē, turklāt jo daudzos un dažādos aspektos. Sākam apzināties, ka vācu klātbūtne ir būtiski ietekmējusi vispārīgo kultūras situāciju Latvijā un visā Ziemeļaustrumu reģionā. Līdz pat 20.gs. vācbaltieši... veidoja noteiktu kultūras vidi Baltijā, kuru vēroja latvieši, kurā daudzi no tiem centies integrēties

S	1,2,16	5	3	2,5	99
---	--------	---	---	-----	----

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

(10) - Rīgas Latviešu biedrība ieņem ievērojamu vietu latviešu kultūras vēsturē.

S	2,16,	5	2	2,5	42,
	20				100

(11) - Pirmskara Latvijā:

studējošo skaits uz 10 000 iedz. - 30.1

(Zviedrijā - 14,2)

iespiesto grāmatu skaits uz 100 000 iedz. - 82 (Zviedrijā - 40; PSRS - 26)

periodisko izdevumu skaits uz 100 000 iedz. - 10,3 (Zv. - 26,1; PSRS - 5,8)

pamatskolu skaits uz 1000 bērniem - 7,6 (Zv. - 26,2; PSRS - 5,6)

vidusskolēni uz 1000 iedz. - 65,2 (Zv. - 39.1; PSRS - 57,5)

skolotāju skaits uz 1000 5-14 g.v. bērniem - 27,1 (Zv. - 28,7; PSRS - 20):

S	2,16	5	2	1	81
---	------	---	---	---	----

(12) - 1990.g. 1.februārī atvēra republikānisko Kultūras vēstures Tautas universitāti. Tās programma - no vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. Vielu apgūst teorētiski un faktoloģiski.

S	2,16	10	2	2	24
---	------	----	---	---	----

91. Kulturālavide. Kultūras vidi laukos jāsāk

veidot ar speciālās izglītības starpniecību: Latvijas mājturības institūtu 30.g. absolvēja kultūras nesējas apkārtnei. Bija kulturāla un sakopta Latvija.

S	2,21	10	2	5	93	0.0'.1.1'.2.6.21.
---	------	----	---	---	----	-------------------

92. Kultūrvide. Ģimenes gods ir ģimenes kultūr-

vide. Bet godu nevar iedot ne vecāki, ne bagāti radi, tas katrai ģimenei pašai veido-

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

jams. Kultūrvide sākas un veidojas ar sevi,
ar savas mājas, darba vietas sakopšanu.

S	2	11	2	5	79	0.0'.1.1'.2.6.21.
---	---	----	---	---	----	-------------------

93. Kultūrekoloģiskā vide

Sk. Nr.26/13

94. Kultūras zīme (simbols)

(1) - Svētums ir kultūras zīme pretstatā barbarismam... Ar svētumu cilvēks iepazīst godbijību, kurā Zenta Mauriņa blakus līdzietībai saskatījusi vienu no kultūras sāknēm... Latviešu un citu tautu kultūrā bieži minēts sirds jēdziens... Sirds ir gara dzīvības avots. Un šajā sirdspasaulē allaž būs vieta svētamam.

S	2,20,	-	3	3,9	51	0.0'.1.1'.2.8.
	57					

(2) - Rietumu kultūra kopumā šobrīd pārdzīvo savu postmoderno attīstības fāzi, pazīst jēdzienu "dubultais kods", kas ir viens no postmodernās situācijas būtiskajiem raksturotājiem. Pretēju nozīmju apvienošana vienā jēdzienā, apzīmējumā un apzīmētāja pieļaujamā vietu maiņa, skaidrojot vienu parādību, ar dubultā koda pazīmi. Latvijā to pārstāv Leonards Leganovskis.

S	1,2,19	1	3	3,5	19
---	--------	---	---	-----	----

(3) - Kultūras zīmes - kopta vide, grāmata, dziesma, ģimenes un tautas noturīgas tradīcijas, tautas garamantas, skola un baznīca, darba ētika, sakoptība, Brīvības piemineklis.

S	2	-	2	5	78
---	---	---	---	---	----

(4) - Pasaules kultūras vēsture ir nesaraujami saistīta ar zīmi. Zīmi kā simbolu, zīmi kā raksta elementu, zīmi kā informācijas nesēju... Izņemot no apgrozības "svastiku", izpēma kultūrslāni Latvijā.

1	2	3	4	5	6	7
S	2,16	5	3	3	70,106	

- (5) - Pilsēta ir kultūras simbols, arī saiste ar telpu, sakārtotību, dezorganizētību un romānu kā zīmju sistēmu par šo kultūras simbolu

S	16,20,	5	3	1-9	114	0.0'.1.1'.2.6.
	57					

95. Kultūras elements

- (1) - Alķīmijs ir viduslaiku kultūras elements, jo tajā koncentrējās visas cilvēciņas universālās formas.

S	16,57	5	3	2,9	45	0.0'.1.1'.2.6.1.
---	-------	---	---	-----	----	------------------

Sk. arī Nr.26/12

- (2) - Atmiņa (kultūras atmiņa). Parasti uzskata, ka viens no etnosa un tā kultūras komponentiem ir valoda. Bet tas ir nepietiekami. Latviskā pasaules redzējuma un latviešu etniskā sociuma veidošanos nodrošināja dainas, kas arī mūsdienās tiek uztvertas kā dzīva un dabīga pasaules izpratnes forma. Dainu aktualizēšana ir pašas kultūras atmiņa par tās iepriekšējiem stāvokļiem.

S	2,8,	8	3	2,9	111	0.0'.1.1'.2.9.16.
	18,67					

- (3) - Boļševistiskais mesiānisms. Visa cilvēces kultūras vēsture tika zināmā mērā uzskatīta par priekšvēsturi šai jaunajai augstākajai kultūrai, kura valsts oficiālās kultūrpolitikas rezultātā tika pārvērstā par masu kultūru.

S	16,82	5	3	2,9	113	0.0'.1.1'.2.7.2.2.1.
---	-------	---	---	-----	-----	----------------------

- (4) - Dainas
Sk. Nr.4; 95/2

- Darbs

- (5) - Tauta, kura atradināta no reliģijas, tikumības un darba, ir bez nākotnes. Kaut arī tā

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

kļūtu brīva. Šo kultūras elementu trūkums novedīs pie kultūras degradācijas, demontāžas.

S | 57,82 | 6,7 | 2 | 2,5 | 25 |

- (6) - Deja. Tagad runāt par normālu kultūru, ņemot vērā, ka viena no tās nepieciešamajām sastāvdaļām ir seksuālā kultūra, ir pilnīgs absurds. Vispār erotika ir jebkuras kultūras sastāvdaļa un tā nav tikai estētiska kategorija, tā ir arī ētika. Piemēram, ja pasekojam dejas vēsturei, tad ir skaidrs - deja ir pārveidota, socializēta. Šī pati erotiskā spēle, kas transformējusies kultūrā.

S | 7,22 | 2,6 | 2 | 5 | 5 | 0.0'.1.1'.2.6.8.

- (7) - Dziesma
Sk. Nr.26/13

- (8) - Erotika
Sk. Nr.95/6

- (9) - Estetizācija. Elitārās kultūras elements.
Sk. Nr.7.

- (10) - Ētiskās normas
Sk. Nr.26/4

- (11) - Fiziskā vide
Sk. Nr.26/13

- (12) - Gaismas hierarhija (jeb Jēkaba Kapņu princips).
Sk. Nr.5

- (13) - Garīgā vide
Sk. Nr.26/13

- (14) - Glezniecība
Sk. Nr.8

- (15) - Iekšējā brīvība
Sk. Nr.26/6

- (16) - Incesta aizliegums
Sk. Nr.26/4

- (17) - Izglītība
Sk. Nr.26/13

1	2	3	4	5	6	7
(18)	- <u>Juridiskās normas</u> Sk. Nr.26/4					
(19)	- <u>Literatūra</u> Sk. Nr.8, 26/13					
(20)	- <u>Māksla</u> Sk. Nr.26/13					
(21)	- <u>Manierisms</u> . Elitārās kultūras elements. Sk. Nr.7					
(22)	- <u>Māte</u> Sk. Nr.5					
(23)	- <u>Mēra sajūta</u> . Mēra sajūta ir lielas kultūras atribūts. S 2,20; - 3 2,9 65 0.0'.1.1'.2.6.37. 57					
(24)	- <u>Morāle</u> Sk. Nr.26/6					
(25)	- <u>Mūzika</u> Sk. Nr.8, 26/13					
(26)	- <u>Populisms</u> Sk. Nr.15					
(27)	- <u>Pretalkohola propaganda</u> . Kultūras sastāvdaļa ir pretalkohola propaganda. To apliecina biedrības "Ziemeļblāzma" vēsture. S 2,16 - 2 2,5 8 0.0'.1.1'.2.6.42.					
(28)	- <u>Religija</u> Sk. Nr.26/4,5,6; 37; 50/3; 58; 95/6					
(29)	- <u>Religiskās normas</u> Sk. Nr.26/4					
(30)	- <u>Revolūcija</u> Sk. Nr.10					
(31)	- <u>Skaistuma ideāls</u> Sk. Nr.10					
(32)	- <u>Spēle</u> . Māksla kā šilleriski izprastā spēle, kā dvēseles spēku neierobežota izpausme ļauj					

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

kultūrā izgaismoties visai garīguma gammai.

Kā Totam - ļauj izspēlēt savu dzīvi - atbrīvojot visus garīgos spēkus.

S | 2 | 1 | 3 | 5 | 51 | 0.0'.1.1'.2.6.48.

- Spīdolas fonds

- (33) Spīdolas fonds kā kultūras atdzemdināšanas elements jaunu, oriģinālu kultūras vērtību radīšanā.

S | 2 | - | 2 | 5 | 125 | 0.0'.1.1'.2.6.29.3.

- Spīdolas skola

- (34) Spīdolas skola kā elements humanitārās dominantes realizēšanai skolās.

S | 2,21 | 10 | 2 | 5 | 56 |

- Sports

- (35) Būtiska kultūras daļa ir sports. Tas ceļ dzīves kvalitāti un vairo dzīves prieku.

(1) S | 2 | - | 1 | 5 | 61 | 0.0'.1.1'.2.6.57.

- Sk. Nr.39

(2)

- Svētki

- (36) - Svētku kalendārs Latvijā ir liecība latviešu kultūras vēstures un šodienas komponentiem un to nozīmei garīgumā.

S | 2,16 | 5 | 2 | 5 | 1 | 0.0'.1.1'.2.6.58.

Sk. Nr.50/1

- Ticējumi

- (37) Sk. Nr.26/13

- Ticība

- (38) Sk. Nr.26/13

- Tikumība

- (39) Sk. Nr.95/1

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

- Valoda
(40) Sk. Nr.26/6; 95/1

- Vērtība
(41) Sk. Nr.26/6; 89

- Zināšanas. Zināšanas ir būtisks ele-
(42) ments Rietumu un Austrumu kultūrā

S | 1,27, | - | 3 | 5 | 112 | 0.0'.1.1'.2.6.66.
39

- Zinātne
(43) Sk. Nr.26/13